

Päivi Vuorinen, Sakari Valkonen

Ammattikorkeakoulu ja yliopisto yksilöllisten koulutustavoitteiden toteuttajina

KOULUTUKSEN
TUTKIMUSLAITOS
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Koulutuksen tutkimuslaitos
Tutkimuselosteita 25

AMMATTIKORKEAKOULU JA YLIOPISTO YKSILÖLLISTEN KOULUTUSTAVOITTEIDEN TOTEUTTAJINA

Päivi Vuorinen

Sakari Valkonen

KOULUTUKSEN TUTKIMUSLAITOS
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Julkaisujen toimituskunta:

Jouni Välijärvi
Pirjo Linnakylä
Päivi Häkkinen
Päivi Tynjälä
Jouni Sojakka

JULKAISUN MYYNTI:

Koulutuksen tutkimuslaitos
Asiakaspalvelu
PL 35
40014 Jyväskylän yliopisto
Puh. (014) 260 3220
Faksi (014) 260 3241
Sähköposti: ktl-asiakaspalvelu@ktl.jyu.fi
<http://www.ktl-julkaisukauppa.fi/>

© Päivi Vuorinen, Sakari Valkonen ja Koulutuksen tutkimuslaitos

Kansi ja ulkoasu: Martti Minkkinen
Taitto: Minna Jokinen

Jyväskylän yliopistopaino
Jyväskylä 2005

ISSN 1456-5153

ISBN 951-39-2347-9 (nid.), ISBN 978-951-39-3229-9 (pdf)

Sisältö

TIIVISTELMÄ	7
ABSTRACT	9
ESIPUHE	11
1 JOHDANTO	12
2 TUTKIMUKSEN TAUSTA	14
2.1 Ammattikorkeakoulut ja yliopistot yhteiskunnallisessa muutoksessa	14
2.2 Korkeakoulutukseen sijoittumisen prosessi	16
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	19
3.1 Tutkimustehtävä	19
3.2 Tutkimusaineisto	21
4 KOULUTUSVALINNAN AJANKOHTA, PÄÄTÖKSENTEON VARMUUS JA VALITUKSI TULEMINEN	23
4.1 Päätöksenteon ajankohta	23
4.2 Päätöksenteon varmuus	25
4.3 Onko opiskelupaikan saaminen yhteydessä koulutusvalinnan selkeyteen?	30

5	TIEDON SAANTI HAKUVAIHEESSA	34
5.1	Käytetyt tietolähteet	34
5.2	Tiedon saannin riittävyys ja hakijoiden arvio ennakkotiedoistaan	37
5.3	Lisätiedon tarpeita	43
5.4	Koulutuksen ja ammattiin sijoittumisen yhteys	47
6	KORKEAKOULUTUKSEEN PÄÄSEMINEEN JA UUSI HAKEMINEN	54
6.1	Korkeakoulutukseen pääseminen	54
6.2	Uudet yritykset	57
6.3	Opintojen keskeyttäminen ja koulutuksen vaihtaminen	66
6.4	Uusien hakujen tulokset	71
6.5	Vieläkö yrittäisi?	73
7	KORKEAKOULUTUKSEEN SIOJITTUMINEN, SIOJITTUMISTYYTYVÄISYYS JA KOULUTUSPOLUT	79
7.1	Sijoittuminen korkeakoulutukseen	79
7.2	Koulutuspolut	81
7.3	Tyytyväisyys toteutuneeseen sijoittumiseen	85
8	KOKEMUKSIA JA ARVIOITA KORKEAKOULUOPISKELUSTA JA -TUTKINNOSTA	92
8.1	Koulutusvalinnan onnistuminen ja valinnan selkeys	92
8.2	Tyytyväisyys koulutukseen ja opiskeluun	97
8.3	Opiskelun kiinnostavuus tärkein motivoija	105
8.4	Opetuksessa parannettavaa	108
9	TYÖELÄMÄÄN SIOJITTUMISEN ODOTUKSET JA TOIVEET – TUTKINNON ARVOSTUS TYÖMARKKINOILLA	117
10	YHTEENVETOJA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	133
	LÄHTEET	145

Tiivistelmä

Vuorinen, P. & Valkonen, S. 2005. Ammattikorkeakoulu ja yliopisto yksilöllisten koulutustavoitteiden toteuttajina. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselosteita 25.

ISSN 1456-5153

ISBN 951-39-2347-9

Tässä seurantatutkimuksessa selvitetään, miten kahden sektorin korkeakoulujärjestelmä palvelee koulutuksen kysyntää ja onko se relevantti koulutuspaikkaa hakevien näkökulmasta. Tutkimuksen ensimmäisessä osassa tarkasteltiin korkeakoulutukseen hakemista sekä tekijöitä, joiden pohjalta hakijat ohjautuvat korkeakoulutuksen AMK- ja yliopistosektorille.

Käsillä olevassa toisessa osassa keskitytään koulutukseen sijoittumisen etenemiseen ja hakijan koulutustavoitteiden toteutumiseen. Keskeisimmät kysymykset ovat: Miten koulutukseen sijoittuminen on edennyt? Mistä tekijöistä hakijat ovat pitäneet kiinni hakuprosessin edetessä ja kuinka pysyviä koulutusvalinnat ovat olleet? Miten AMK- ja yliopistokoulutus on vastannut hakijoiden koulutustavoitteita ja miten he arvioivat koulutusvalintaansa (esim. tiedon saanti, ennakkotietojen riittävyys). Tutkimuksen kohdejoukkona ovat vuonna 2001 korkeakoulutukseen hakeneet (n = 1 134). Aineisto on kerätty lomakekyselyillä 2001 ja 2003.

Kaksivuotisen seurantajakson aikana korkeakoulutukseen sijoittui 80 % tutkimukseen osallistuneista. Ammattikorkeakoulutusta paikan sai 39 % ja yliopistosta 41 %. Hakupro-

sessin edetessä hakijoiden koulusalavalinnat joustivat, mutta hakijat pitivät kiinni siitä korkeakoulusektorista, jonka he olivat asettaneet alun perin tavoitteekseen. Erityisen pysyvänä säilyi yliopistotavoite

Koulutuksen vaihtaminen oli yleisistä. Ammattikorkeakoulusta siirryttiin yliopistoon, mutta erityisen paljon koulutusta vaihdettiin yliopiston sisällä. Tähän on mahdollisesti vaikuttanut se, että hakijoiden ennakkotiedot koulutuksista osoittautuivat riittämättömiksi. Jo opiskelemissa olleista vastaajista 59 % arvioi, että heillä oli koulutukseen hakiessaan heikot tiedot koulutuksen sisällöistä. Varsin puutteellisina vastaajat pitivät myös tietojaan työhön ja ammatteihin sijoittumisen mahdollisuuksistaan koulutuksen pohjalta. Tässä oli yllättävän paljon puutteita erityisesti AMK-koulutukseen tähdänneillä.

Opiskelijat olivat melko tyytyväisiä odotustensa toteutumiseen koulutuksessa ja opiskelussa. Tyytyväisimpiä opiskelijat olivat opintojensa haasteellisuuteen ja mielenkiintoisuuteen. AMK-opiskelijoiden tyytyväisyyden aihe oli myös koulutuksen käytännönläheisyys. Eniten tyytymättömyyttä herätti opetus ja etenkin opettajien heikot opetustaidot ja puutteellinen pedagoginen osaaminen.

Koulutuksensa asemaa työmarkkinoilla opiskelijat arvioivat myönteisesti. Nuoret eivät ole lakanneet uskomasta koulutukseen, vaikka korkeakaan koulutus ei enää takaa turvattua tulevaisuutta. Yliopistokoulutuksen arvostus työmarkkinoilla arvioitiin vähän AMK-koulutusta korkeammaksi. Työllistymisnäkyviä varsinkin ammattikorkeakouluopiskelijat pitivät kuitenkin todellisuutta pessimistisempinä.

Asiasanat: korkeakoulutus, korkeakouluopiskelu, koulutusvalinnat, koulutusalat, koulutus-
tarjonta, opiskelijat, tavoitteet, opinnot, ammattikorkeakoulu, korkeakoulupo-
litiikka

Abstract

Vuorinen, P. & Valkonen, S. 2005. Polytechnics and universities as a path to individual educational goals. University of Jyväskylä. Institute for Educational Research. Occasional Papers 25.

ISSN 1456-5153

ISBN 951-39-2347-9

This follow-up study investigates how the dual higher education system is meeting educational demand and whether it is relevant from the student applicants' point of view. The first part of the study dealt with application for higher education and looked at various factors that direct higher education applicants to either the polytechnic sector or to universities.

The present, i.e. the second part of the study focuses on the progress of student placement as well as on the achievement of applicants' educational goals. The main questions are as follows: What progress has been made in student placement? What criteria have the applicants adhered to during the application process and how permanent have their educational choices been? To what extent has the polytechnic and university education met the applicants' educational goals and how do the students see their own educational choices (e.g. in terms of information available, sufficiency of advance information). The study targeted at applicants (n = 1 134) for higher education in 2001. The data were collected by means of questionnaires in 2001 and 2003.

During the follow-up period of two years 80 % of the respondents were admitted to higher education; 39 % in a polytechnic and 41 % in a university. The applicants showed some flexibility with their educational choices during the application process, yet adhering to the particular sector of higher education they were seeking to in the first place. Such persistence was especially prominent for the university sector.

Changing one's education programme was common. Students transferred from polytechnics to universities to some extent, but it was especially common to change programmes within universities. This may be partly due to the fact that the applicants' prior knowledge about their particular lines of education proved often insufficient. About 59 percent of the respondents already studying considered that they had had poor knowledge about the educational contents when applying for the programme. The respondents also considered their knowledge rather inadequate as regards prospective employment and professional opportunities based on their education. Particularly those seeking to polytechnic education had surprisingly lacking visions in this respect.

The students were fairly happy with their studies and education programmes. Most pleased they were with the challenging and interesting aspects of their studies. The polytechnic students were also satisfied with the practical orientation of their education. Most dissatisfaction was connected to teaching and especially to the poor didactic and pedagogical skills of teachers.

The students gave positive ratings for the status of their education in the labour market. Young people have not lost their faith in education, although even a high education can no longer guarantee a secure future. University education was considered to have a slightly higher esteem in the labour market than polytechnic education. As regards employment prospects, especially the polytechnic students were more pessimistic than what the reality would let us expect.

Descriptors: higher education, university studies, educational choice, branch of study, student, polytechnic, higher education policy

Esipuhe

Tämä julkaisu on jälkimmäinen osa seurantatutkimuksesta, jossa on selvitetty korkeakoulutuksen opiskelijavirtoja, hakijoiden orientaatiota ja kahden sektorin korkeakoulujärjestelmän toimivuutta koulutuksen kysynnän näkökulmasta. Tutkimuksen ensimmäisen vaiheen tulokset on julkaistu raportissa Ammattikorkeakouluun vai yliopistoon? Korkeakoulutuksen hakeutumisen orientaatiot. (Vuorinen, P. & Valkonen, S. 2003.)

Tutkimus liittyy Ammattikorkeakoulujen opiskelijavirrat -hankekokonaisuuteen, jonka aiemmissa vaiheissa on tarkasteltu koulutukseen hakeutumista, opintojen etenemistä ja keskeyttämistä valikoitumisprosessin osana pelkästään ammattikorkeakoulujen osalta. Tässä seurantatutkimuksessa ovat mukana myös yliopistot.

Tutkimus on toteutettu Koulutuksen tutkimuslaitoksessa opetusministeriön rahoituksella. Tutkimuksen johtajina ovat toimineet tutkimusprofessori, KT Päivi Tynjälä ja dosentti, YTT Marja-Leena Stenström. Hankkeen tutkijana on ollut FM Päivi Vuorinen. Tutkimusaineiston tilastollisesta analysoinnista on vastannut sovellussuunnittelija, YTM Sakari Valkonen. Julkaisun grafiikkaa on työstänyt tutkimussihteeri Virpi Kupari. Tutkimussihteeri Minna Jokinen on vastannut julkaisun taitosta ja ulkoasusta.

Jyväskylässä marraskuussa 2005

Päivi Vuorinen

1

Johdanto

Korkeakoulutuksen ja yhteiskunnan suhde ja sen muutokset heijastelevat niitä ilmiöitä, jotka ovat kulloinkin yhteiskunnallisesti ajankohtaisia. Yksi tärkeimmistä korkeakoulutuksen ja yhteiskunnan suhteeseen vaikuttaneista tekijöistä viime vuosikymmenten aikana on ollut korkeakoulutuksen tavaton laajentuminen 1960-luvulta alkaen. Laajentuminen on ollut sekä alueellista että määrällistä. Opiskelupaikat korkeakoulutuksessa ovat lisääntyneet siten, että tällä hetkellä lähes 80 prosentille ikäluokasta on varattu paikka korkeakoulutuksessa. (Välimaa, Murtonen & Tynjälä 2004, 5)

Suuresti korkeakoulutusta laajentanut uudistus oli ammattikorkeakoulujen perustaminen korkeakoulutuksen toiseksi sektoriksi. Ammattikorkeakoulujen perustaminen on ollut niin mittava hanke, että sitä on sanottu suomalaisen koulutuspolitiikan merkittävimmäksi reformiksi sitten peruskoulu-uudistuksen (Rinne 2002, 84). Korkeakoulutus on näiden muutosten myötä laajentunut jopa siinä määrin, että korkeakoulututkinnosta voidaan ajatella olevan tulossa työelämän perustutkinto (Välimaa ym. 2004, 7).

Korkeakoulutuksen laajentuminen on merkinnyt sen vanhemmassa osassa, yliopistoissa, myös opiskelija-aineksen muuttumista, mikä luo koulutukselle uudenlaisen haasteen. Aiempaan verrattuna yliopistoihin hakeutuu hyvin erilaisista taustoista tulevia, eri ikäisiä ja eri tavoin opiskeluun suuntautuneita opiskelijoita. Opiskelijoiden välisiä eroja lisää väistämättä se, että yhä suurempi osa ikäluokasta jatkaa opintojaan yliopistossa. (Rautopuro & Väisänen 2002a.) Vuonna 1985 yliopistossa opiskeli 16.9 % ikäluokasta, mutta vuonna 2000 jo lähes kolmasosa (30.4 %) (Honkimäki 2001, 93). Honkimäki (2001, 101) kuvaa yliopistokoulutuksessa tapahtunutta muutosta Biggs'n jaottelun mukaan: 1) opiskelijoiden

kyvyt vaihtelevat huomattavasti, 2) opiskelijoiden ikä, kokemukset, motivaatio, sosio-ekonominen asema ja kulttuurinen tausta eroaa aiempaa enemmän, 3) opetusryhmät ovat suurempia ja heterogeenisempia ja harvemmat opettajat opettavat suurempia opiskelijamääriä ja 4) aiempaa useammat kurssit ovat ammatillisesti suuntautuneita.

Nykyisen massakorkeakoulutuksen olosuhteissa ei näin ollen voida enää ajatella, että kaikki opiskelijat pyrkisivät yliopistoihin tiedonjanosta ja haluaisivat sivistää itseään (Mäkinen & Olkinuora 2002, 21). Yliopisto-opiskelun luonteen muuttumista heijastelee esimerkiksi se havainto, että opiskelijat puhuvat nykyään yliopistostakin kouluna (Honkimäki 2001). Mistä kaikesta tämä mahtaa kertoa?

Tutkimuksissa onkin kiinnitetty huomiota opiskelijatyypin muuttumiseen, joka on ollut nähtävissä erityisesti muuttuneena suhteena opiskeluun. Opiskelijoiden suhtautuminen opiskeluun on muuttunut välineellisemmäksi ja suorituskeskeisemmäksi ja opiskelu on koulumaistunut (Aittola 1992, 81–85). Tiede ei enää nauti opiskelijoiden silmissä aieman kaltaista arvostusta, vaan suhde opiskeluun rakentuu enemmänkin omien materiaalien intressien edistämisen kautta, joka näkyy muun muassa opiskelijoiden ammatillisen suuntautumien vahvistumisena (Silvonen 1996, 101–102). Opiskelussa painottuu valmistautuminen tulevaan ammatti-identiteettiin (Helenius 1996, 285). Silvosen (1996, 103) mukaan tämä merkitsee yliopistojen koulutustehtävän muuttumista yhä kompleksisemmäksi. Tiedeuralle ja tutkimukseen kouluttamisen lisäksi yliopistojen tulisi kyetä tarjoamaan nopea väylä professionaalisille markkinoille niille, jotka tulevat yliopistoon ammatillinen ura eikä tutkimus mielessään.

2

Tutkimuksen tausta

2.1 Ammattikorkeakoulut ja yliopistot yhteiskunnallisessa muutoksessa

Ammattikorkeakoulujen perustaminen on merkinnyt kokonaan uudenlaisen ammatillisen korkeakoulutuksen syntymistä. Aluksi ei oikein ollut selvillä, mistä uudessa järjestelmässä on kyse. Ammattikorkeakoulujen ajateltiin pitävän sisällään muun muassa ”ammattia, korkeutta, koulutusta” (Collin, Jaakkola, Karjalainen & Penttinen 1997, 39). Ammatillisen korkeakoulutuksen perustamisessa toteutetun duaalimallin mukaisesti korkeakoulusektorit toimivat rinnakkaisina ja erilaisina, mutta tasavertaisina. Juuri duaalimaali tukee ammattikorkeakoulujen omaleimaisuutta enemmän kuin mikään muu korkeakoulumalli. Ammattikorkeakoulujen katsotaan olevan yliopistoja vahvemmin opetuslaitoksia. Tutkimus ei ole samalla tavoin keskeisessä asemassa kuin se on yliopistoissa. (Lampinen 2002, 64–65.) Korkeakoulumaisuus tarkoittaa kuitenkin sitä, että ammattikorkeakoulujen opetus pohjautuu tieteeseen (Herranen 2004, 309). Esimerkiksi Liljanderin (1997, 45–46) mukaan ammattikorkeakoulut ovat luoneet omaleimaista profiliaan toisaalta jäljittelemällä ja toisaalta erottautumalla yliopistokentästä.

Laissa ammattikorkeakoulujen tehtäväksi määriteltiin antaa työelämän ja sen kehittämisen vaatimuksiin sekä tutkimukseen ja taiteellisiin lähtökohtiin perustuvaa korkeakouluopetusta, joka johtaa ammatillisiin asiantuntijatehtäviin. Korkeakouluopetuksen lisäksi niiden tehtävänä on ”harjoittaa työelämää ja aluekehitystä tukevaa ja alueen elinkeinorakenteen huomioon ottavaa soveltavaa tutkimus- ja kehitystyötä” (Ammattikorkea-

koululaki 351/2003). Myös ammattikorkeakouluille on näin ollen määritelty oma yhteiskunnallinen palvelutehtävänsä. Yliopistojen tehtäväkuvaan liitettiin hiljattain vastaava ns. kolmas tehtävä. Yliopistojen tulee uuden lain mukaan "tehtäviään hoitaessaan toimia vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa sekä edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta" (Laki yliopistolain muuttamisesta 715/2004). Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden lisääminen yliopistojen tehtäväkuvaan painottaa sitä, että korkeakoulutuksen tulee olla yhteiskunnallisesti hyödyllistä, jotta siihen käytetyt huomattavat resurssit tuottaisivat toivotun kaltaisen hyödyn (Välimaa ym. 2004, 6).

Ammattikorkeakoulujen synty ja niiden aseman vakiintuminen on luonut yliopistojen toiminnalle uudenlaisen kontekstin. Ne ovat saaneet rinnalleen vertailukohdan ja kilpailijan. Toisaalta konteksti on uudenlainen myös korkeimmalle ammatilliselle koulutukselle, ammattikorkeakouluille, jotka muodostavat nyt yliopistoille rinnasteisen korkeakoulutuksen toisen sektorin. (Välimaa ym. 1996, 148; Herranen 2003, 152–155.) Rinnasteisen aseman lisäksi keskeinen muutos on ollut se, että korkeakoulujen toiminnassa on ryhdytty yhä laajemmin käyttämään tuloksellisuuteen perustuvaa rahoitusjärjestelmää, joka on vahvistanut kilpailuasetelmaa ammattikorkeakoulun ja yliopiston välillä. Myös korkeakoulutuksessa ovat alkaneet toimia markkinatalouden lainalaisuudet (Lampinen 2002, 77; Rinne 2002, 95–96).

Kilpailun ohella uudenlainen asetelma on synnyttänyt ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välille tarkoituksenmukaista yhteistoimintaa esimerkiksi koulutuksessa ja alueellisessa kehittämisessä. Ammattikorkeakoululaissa oppilaitokset veloitetaan tähän yhteistyöhön. Mielenkiintoista on havaita myös, kuinka vaikutteita on vaihdettu molemmin puolin. Esimerkiksi koulutuksessa on nähtävissä, että siinä missä ammattikorkeakoulut alkoivat käyttää samoja käsitteitä, joihin yliopistoissa on totuttu, kuten koulutuksen järjestäminen koulutusohjelmiksi, opintoviikot jne. (Herranen 2000, 112), on yliopistoissa alettu rakentaa tiiviimpiä yhteyksiä työelämään ja toteuttaa esimerkiksi samankaltaisia työelämäprojekteja, jotka ovat tavallisia ammattikorkeakoulujen opiskelussa (Helle, Tynjälä & Vesterinen 2004).

Koulutuksen tutkimuksessa on vakiintunut akateemisen vetovoiman (academic drift) käsite, jolla tarkoitetaan yleiseksi havaittua säännönmukaisuutta, että statukseltaan alemmaksi noteeratulla oppilaitoksella on voimakas pyrkimys jäljitellä ylemmän oppilaitoksen toimintamalleja, omaksua sen käytäntöjä ja kohottautua näin ylemmälle tasolle. Tämä piirre on ollut nähtävissä eri maiden ammattikorkeakouluja vastaavien oppilaitosten toiminnassa suhteessa yliopistoon. (Rinne 2002, 83.) Vastaavasti Rinteen (2002, 83) mukaan on viime vuosina ollut havaittavissa "markkinoiden vetovoiman" vaikutus. Se on pakottanut ylempiä oppilaitoksia omaksumaan ja seuraamaan statukseltaan alemmaksi noteerattujen, mutta markkinayhteyksiltään kiinteämpien oppilaitosten käytäntöjä. Tämä merkitsee Rinteen mukaan sitä, että yliopistot ovat alkaneet jäljitellä monia välittömämmät työelämäyht-

teydet omaavan ammattikorkeakoulun menestysstrategioita. Tästä yhtenä esimerkkinä ovat edellä mainitut työelämäprojektit, joita on alettu toteuttaa myös yliopisto-opinnoissa.

Elinkeinoelämän näkökulmasta ”markkinoiden vetovoiman” vaikutus on ollut terve-tullutta. Yliopistojen on katsottu tarvitsevan kilpailijan, jotta muutokset elinkeinoelämän tarpeissa ja yhteiskunnassa otettaisiin paremmin huomioon yliopisto-opetuksessa. Kilpailuasetelman synnyn on teollisuuden ja työnantajien piirissä myös havaittu piristäneen tiedekorkeakoulujen kehittämistä. Kilpailuasetelman hyödyllisyydestä huolimatta työnantajien lausunnoissa on kuitenkin pidetty tärkeänä ammattikorkeakoulujen kiinteää yhteistyötä vastaavan alan yliopistojen kanssa. (Purhonen 2002, 166.)

Vielä yksi keskeisesti korkeakoulutuksen ja yhteiskunnan suhteeseen vaikuttanut muutos on ollut se, että korkeakouluista valmistuneiden kysyntä työmarkkinoilla ei nykyisin ole itsestään selvää. Kun maamme muuttui 1990-luvulla täystyöllisyyden palkkatyöyhteiskunnasta epävakaiden työmarkkinoiden yhteiskunnaksi, epävakaus laajeni koskettamaan myös korkeakoulutettuja. (Helenius 1996, 286–287.) Korkeakoulututkinto, sen enempiä yliopistossa kuin ammattikorkeakoulussakaan suoritettu, ei enää ole takeena varmasta työllistymisestä ja turvatusta urasta kuten vielä parikymmentä vuotta sitten. Tämä on merkinnyt myös sitä, että työllistymismahdollisuudet ovat tulleet keskeiseksi perusteeksi koulutuksen valintaa pohtiville ja ne askarruttavat myös opintonsa jo aloittaneita opiskelun alkuvaiheesta saakka.

2.2 Korkeakoulutukseen sijoittumisen prosessi

Suomalaiset korkeakouluopiskelijat valmistuvat ja siirtyvät työelämään kansainvälisesti vertaillen melko vanhoina. Valmistuminen viivästyy siksi, että toisen asteen jälkeiseen jatkokoulutukseen sijoittuminen on hidasta ja opiskeluaajat venyvät pidemmiksi kuin muissa maissa. (Ahola 2004, 29.) Erityisesti 1990-luvulta alkaen valmistumisen viivästyminen on alettu nähdä ongelmallisena. Opiskelun pitkittymisen syyt ovat paljastuneet monimuotoisiksi, sikäli kun kaikkia on yleensä ollut mahdollista hahmottaa. Esimerkiksi opiskeluaikaisen työssäkäynnin merkitys on ollut paljon esillä. (Lempinen 2001; Pajala & Lempinen 2001.)

Korkeakoulutukseen sijoittumisessa on ollut tyypillistä, että ainoastaan pieni osa samana vuonna ylioppilastutkinnon suorittaneista ja ammatillisesta koulutuksesta valmistuneista on päässyt aloittamaan opintonsa samana vuonna. Ylioppilasikäluokasta vain noin kolmannes on sijoittunut jatko-opintoihin samana vuonna. Aktiivinen koulutukseen pyrkimisyvaihe on venynyt monen osalta noin neljän vuoden mittaiseksi ja keskimääräinen opiskelun aloittamisen viive on ollut noin kaksi vuotta. (Johnson, Myrskylä & Pietiläinen 1997, 17; Jalkanen 1997, 132.)

Opintoihin sijoittumisen viivästymisen vähentämiseksi on haettu keinoja viime vuosina. Koulutuspaikkojen käytön tehostamiseksi otettiin lukuvuodesta 1999–2000 alkaen käyttöön ns. yhden korkeakoulupaikan periaate, jonka mukaan opiskelija voi samana vuonna ottaa vastaan vain yhden korkeakoulututkintoon johtavan opiskelupaikan (Yliopistojen... 1999, 5–6). Uusien ylioppilaiden ja muiden ensimmäistä kertaa hakevien aseman parantaminen on ollut laajasti esillä (esim. Sajavaara, Hakkarainen, Henttonen, Niinistö, Pakkanen, Piilonen & Moitus 2002, 131). Mahdollisten lisäpisteiden antamisen sijasta selvitysmies ehdotti kuitenkin muita keinoja, jotka parantaisivat tuoreiden ylioppilaiden mahdollisuuksia ja halukkuutta hakeutua koulutukseen ylioppilaaksitulovuotenaan. Näitä ovat valintajärjestelmän uudistaminen, lukioiden opinto-ohjauksen tehostaminen, koulutustiedotuksen selkeyttäminen ja parantaminen sekä valintojen yksinkertaistaminen ja keventäminen. (Ahola 2003, 39.)

Opintoihin sijoittumisen tehostaminen on kirjattu Vanhasen hallituksen hallitusohjelman tavoitteisiin, mikä kuvanee hyvin asian tärkeyttä (Yliopistojen... 2005, 4). Opetusministeriön asettama yliopistojen opiskelijavalintojen kehittämistä hahmottanut selvitysmies päätyi ehdottamaan yliopistoihin valtakunnallista yhteishakuorganisaatiota, johon kuuluisi sähköinen hakeminen (Ahola 2003, 38). Tämän jälkeen asetettu työryhmä puolestaan sai tehtäväkseen järjestelmän rakenteen, sisällön ja toimintatapojen suunnittelun selvitysmiehen linjaamien suuntaviivojen mukaisesti. Työryhmä esitti sähköistä yhteishakujärjestelmää, johon kuuluvat kaikki yliopistojen päävalinnat. Yhteishaussa hakija voi hakea yhdellä hakulomakkeella enintään yhdeksään hakukohteeseen, jotka hän asettaa ensisijaisuusjärjestykseen. Yhteishaku järjestetään kaksi kertaa vuodessa ja siinä noudatetaan yhtenäisiä aikatauluja. Uusi valintajärjestelmä otetaan käyttöön kahdessa vaiheessa, lukuvuosina 2008–2009 ja 2010–2011. (Yliopistojen... 2005, 4.)

Hitaan opintoihin sijoittumisen taustalla on ollut ylioppilassumaksi kutsuttu ilmiö, jonka purkaminen oli ammattikorkeakouluja perustettaessa keskeisenä koulutusjärjestelmätason tavoitteena. Koska aiempi ammatillinen koulutus ei vedonnut opiskelupaikkaa tavoitteleviin ylioppilaisiin, toivottiin ammattikorkeakouluista houkuttelevampaa vaihtoehtoa heidän koulutuskysyntänsä kanavoimiseksi. Vaikka ammattikorkeakoulutus on osoittautunut vetovoimaiseksi, niiden tulo koulutustarjonnan kentälle ei ole merkittävästi nopeuttanut jatkokoulutukseen sijoittumista tai vähentänyt koulutuspaikkaa hakeutuvien ruuhkautumista korkeakoulujen porteille (Vuorinen & Valkonen 2003, 120; Nieminen & Ahola 2003, 11–12, 152–153).

Sijoittumisen ongelmakentässä yhtenä tyypillisenä piirteenä on nuorten koulutustoi-veiden ja koulutuspaikkatarjonnan vastaamattomuus. Erityisesti suureksi paisuneen lukion on todettu merkittävästi suuntaavan nuorten koulutustavoitteita korkeimpaan mahdolliseen koulutukseen ja kohottavan niitä jopa epärealistisen korkealle. (Ahola 2003, 16.) Myöskään koulutusaloittain hakijoiden toiveet eivät ole yhtenevät koulutuspaikkojen tar-

jonnin kanssa, vaan hakeminen kasautuu tietyille suosituille aloille. Tästä on seurauksena, että koulutuspaikan saaneiden osuudet eroavat suuresti eri koulutusaloilla. (Havén 1998, 54.)

Koska kilpailu opiskelupaikoista on kovaa ja pääsyä toivottuun koulutusvaihtoehtoon joutuu usein yrittämään monia kertoja, on koulutukseen sijoittumisessa tyypillistä, että ensimmäinen aloitettu koulutus ei ole se, jonka opiskelija kokee omakseen. Tämä johtaa koulutuksen keskeyttämiseen ja vaihtamiseen, joka useimmiten tapahtuu ensimmäisten opiskeluvuosien aikana. Laukkanen (1988, 25) on nähnyt kolmannen opiskeluvuoden taittekohtana. Sitä ennen opiskelijat tarkistavat tavoitteitaan ja vaihtavat koulutusohjelmia ja siirtyvät koulutusosalta toiselle. Tämän jälkeen tilanne vakiintuu. OECD:n arvioinnissa todettiin, että yliopistossa opinnot aloittaneista valmistuu noin 70 prosenttia ja 10 prosenttia vaihtaa koulutusta (Lempinen 2001, 21). Keskeyttäneiden osuuden on arvioitu olevan 10–20 %. Tutkinnon suorittaneista noin 15 % on vaihtanut alkuperäistä koulutusta. (Pajala & Lempinen 2001, 34–35.) Ammattikorkeakouluista ei ole käytettävissä aivan vastaavia tietoja. Selvää kuitenkin on, että myös siellä koulutusvalinnat elävät ja tavoitteita tarkistetaan ensimmäisten opiskeluvuosien aikana (esim. Nieminen & Ahola 2003, 109–110). Esimerkiksi ammattikorkeakoulusta toiseen siirtyneitä oli vuoden 1996 opiskelijoista viitisen prosenttia (Lehtonen 1999, 58).

Pitkäkään sijoittumisprosessi ei takaa sitä, että kaikki opiskelijat päätyisivät sellaiseen koulutukseen, joka vastaa heidän toiveitaan. Kuitenkin suotuisan lähtötilanteen on havaittu vaikuttavan myönteisesti koko opiskeluun ja opintojen sujumiseen. Jatkokoulutusvalintaa tekevän kannalta olisi ihanteellisinta, jos koulutusvalinnan voi tehdä ilman mitään rajoituksia. Tällöin toteutuisi ns. ideaalipreferenssi eli se tavoite, joka on opiskelijalle kaikista toivotuin. Kilpailussa koulutuspaikoista hakija kuitenkin joutuu arvioimaan pääsymahdollisuuksiaan ja luopumaan toivotuimman vaihtoehdon tavoittelusta antaen etusijan koulutukselle, johon hänellä on parhaat mahdollisuudet päästä. Tällöin toteutuu ns. reaalipreferenssi. Tutkimuksessa on havaittu, että niillä opiskelijoilla, joiden ideaalipreferenssi toteutui useimmin, opintomenestys oli parempi ja opinnot etenivät sujuvammin kuin vertailuryhmällä. Myönteisestä lähtötilanteesta käsin syntyivät siis parhaat mahdollisuudet menestyä opintouralla. (Panhelainen & Malin 1987, 42–45).

3

Tutkimuksen toteutus

3.1 Tutkimustehtävä

Käsillä oleva tutkimus on seurantatutkimus, jossa on seurattu kesällä 2001 ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin hakeneiden koulutukseen hakeutumista ja koulutuspolkua ha-kuajankohdasta kaksi vuotta eteenpäin. Tutkimuksen peruskysymyksenä on, millaiseksi ammattikorkeakoulujen yhteiskunnallinen asema ja relevanssi on muotoutumassa ammat- tikorkeakoulujen saavutettua vakiintuneen aseman koulutusjärjestelmässä. Tutkimuksessa on tarkasteltu, miten korkeakoulutukseen hakeutuminen ohjautuu järjestelmässä, jossa korkeakoulutusta on tarjolla kahdella sektorilla. Näkökulmana on koulutuskysynnän – opiskelupaikkaa hakevien nuorten – näkökulma. Kahden korkeakoulusektorin järjestel- mää on tarkasteltu erityisesti sitä silmällä pitäen, onko korkeakoulutuksen kahdelle pilaril- le todellisuudessa kysyntää, kun sitä katsotaan koulutukseen hakeutuvien koulutustavoit- teista käsin ja miten järjestelmä palvelee tätä kysyntää.

Erityisesti kiinnostuksen kohteena on korkeakoulutuksen uudemman sektorin, ammat- tikorkeakoulujen asema ja sen muotoutuminen korkeakoulutuksen osana. Tarkastelussa on mukana kaksi ryhmää, hakijat, joiden tavoitteena oli ensisijassa ammattikorkeakoulu ja hakijat, joiden tavoitteena oli ensisijassa yliopisto. Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa tutkimuksen pääkysymykset olivat: 1) Onko ammattikorkeakouluun ja yliopistoon hakeu- tuvilla erilainen hakuorientaatio? (käytännöllisyys vs. teoreettisuus), 2) Mitkä muut tekijät selittävät koulutustavoitteen valintaa ja 3) Millaisena hakijat näkevät AMK- ja yliopistokou- lutukset ja kuinka kahden sektorin järjestelmä palvelee korkeakoulutuksen kysyntää? Tut-

kimuksen ensimmäisen vaiheen tulokset on julkaistu raportissa Ammattikorkeakouluun vai yliopistoon? (Vuorinen, P. & Valkonen, S. 2003.) Tulosten mukaan eri korkeakoulusektoreille hakeneet erosivat suuntautumiseltaan siten, että ammattikorkeakouluun hakeneet olivat enemmän käytäntöön suuntautuneita, kun yliopistohakijoille oli luonteenomaista teoreettinen kiinnostus. Myös hakijan taustatekijät, pohjakoulutus, opintomenestys ja kotoista olivat selvästi yhteydessä siihen, valitsiko hakija ensisijaiseksi tavoitteekseen ammattikorkeakoulun vai yliopistokoulutuksen. AMK-koulutuksessa hakijoita houkutti erityisesti koulutuksen käytännönläheinen luonne. Yliopistokoulutuksen vetovoima perustui eritoten koulutuksen nauttimaan arvostukseen.

Tämä julkaisu keskittyy tutkimuksen toisen vaiheen tuloksiin. Tutkimuksen toisessa vaiheessa selvitetään korkeakoulutukseen sijoittumisen etenemistä ja koulutustoiveiden pysyvyyttä kuluneiden kahden seurantavuoden aikana sekä sitä, millaisena erityisesti uudemman korkeakoulusektorin, ammattikorkeakoulujen, asema näyttäytyy tässä yhteydessä. Opintoihin jo sijoittuneiden osalta tarkastellaan, miten toteutunut koulutukseen sijoittuminen ja saatu koulutuspaikka sekä opiskelu siinä on vastannut nuorten koulutustoiveita ja -odotuksia.

Tutkimuksen pääkysymykset ovat käsillä olevassa toisessa vaiheessa:

- 1) Miten vuonna 2001 vaille koulutuspaikkaa jääneet ovat suunnanneet hakemistaan ja miten heidän koulutuksen sijoittumisensa on edennyt?
- 2) Kuinka pysyviä koulutusvalinnat ovat olleet niiden kohdalla, jotka saivat koulutuspaikan v. 2001 ja kuinka sijoittuminen on vastannut hakijoiden koulutustoiveita? (opintojen jatkuminen/keskeyttäminen, koulutuksen vaihtaminen; onko muutosta niiden kohdalla, jotka aloittaneet muussa kuin ensisijaisen toiveensa mukaisessa koulutuksessa)
- 3) Mistä tekijöistä (koulutuksen kiinnostavuus, status, koulutusala, korkeakoulusektori) hakijat ovat pitäneet kiinni ja mistä luopuneet hakuprosessin edetessä, ja erityisesti jos toivotuin koulutusvaihtoehto ei ole toteutunut?
- 4) Miten eri tavoin orientoituneiden hakijoiden koulutustarpeet ovat tulleet tyydyttyiksi ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa ja miten he arvioivat jälkeenpäin koulutusvalintaansa ja siihen vaikuttaneita tekijöitä (esim. tiedon saanti, ennakkotietojen riittävyys) ja sitä koulutusta, jossa nyt opiskelevat?

Tarkastelussa huomioidaan erityisesti, millaisena ammattikorkeakouluille muodostunut asema näyttäytyy nuorten koulutustoiveiden toteutumisesta käsin ja millainen ammatillisen korkeakoulutussektorin yhteiskunnallinen relevanssi on tästä näkökulmasta tarkasteltuna.

3.2 Tutkimusaineisto

Tutkimuksen aineisto kerättiin kahdella lomakekyselyillä. Ensimmäinen kysely lähetettiin syksyllä 2001 edellisenä kesänä ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin hakeneille. Otos oli tehty korkeakoulujen hakurekistereistä (AMKOREK, HAREK) satunnaisotannalla. Otokseen poimittiin 1 890 hakijaa. Ensimmäiseen kyselyyn vastasi 1 134 hakijaa, jolloin vastausprosentiksi tuli 61.

Tutkimuksen toinen kysely lähetettiin kahden vuoden kuluttua ensimmäisestä, lokamarraskuussa 2003. Tutkimukseen osallistumisesta kieltäytyneiden, tuntemattomaan osoitteeseen muuttaneiden, kuolleiden jne. jälkeen alkuperäisestä otoksesta oli jäljellä 1 837 henkilöä, joille kysely lähetettiin. Siihen vastasi 1 089 henkilöä. Vastausprosentiksi tuli 59. Vastanneiden osuus jäi pari prosenttiyksikköä alhaisemmaksi kuin edellisessä kyselyssä. Vastausprosenttia voidaan kuitenkin pitää hyvänä. Kun seurantakyselyjä tehdään samalle vastaajajoukolle, tavallista on, että vastaajat väsyvät toistuviin kyselyihin. Silti vastausprosentti oli lähes yhtä korkea kuin tutkimuksen ensimmäisessä kyselyssä.

Tutkimusjoukoksi muodostuneesta 1 415 henkilöistä 808 vastasi sekä ensimmäiseen että toiseen kyselyyn. Heidän osaltaan on mahdollista seurata koulutukseen hakemista ja opintopolkuja koko seurantajakson ajalta. Ainoastaan ensimmäiseen kyselyyn vastasi 326 henkilöä. Niitä, jotka vastasivat ainoastaan toiseen kyselyyn oli 281.

Taulukko 1. Tutkimuksen kyselyihin vastaaminen 2001 ja 2003

	Vastasi 2003 n	Ei vastannut 2003 n	Yhteensä n
Vastasi 2001	808	326	1134
Ei vastannut 2001	281	475	-
Yhteensä	1089	-	1890

Toisen kyselyn vastanneista oli naisia 67 % ja miehiä 33 %. Naisten osuus painottuu, koska naiset vastasivat huomattavasti ahkerammin kuin miehet. Kyselylomakkeen saaneista naisista kyselyyn vastasi 67 % ja miehistä 49 %. Koska korkeakoulutukseen hakevat jo sinänsä ovat naisvaltaista joukkoa, oli naisten osuus lisäksi suurempi myös koko otoksessa (naisia 58 %, miehiä 42 %). Myös tämä painottaa naisvastaajien osuutta.

Tutkimuksen ensimmäiseen vuonna 2001 tehtyyn kyselyyn vastanneiden suurin ikäryhmä (70 %) olivat 19–21-vuotiaat. Kaksi vuotta myöhemmin ja kaksi vuotta vanhempana yli puolet (54 %) kuului ikäryhmään 22–25 vuotta. Tätä nuorempia oli 30 %. Noin kymmenesosa (9 %) oli 26–28-vuotiaita.

Vastausaktiivisuuden erot ikäryhmien välillä olivat varsin pieniä. Ahkerimmin vastasivat alle 21-vuotiaat, joiden vastausprosentti oli 63. Vähiten vastauksia saatiin 22–25-vuotiailta, joiden vastausprosentiksi muodostui 57 %. Missään ikäryhmässä vastausprosentit eivät täten merkittävästi poikenneet yleisestä vastausprosentista.

Koulumenestyksestä ja pohjakoulutuksesta on käytettävissä tiedot vain niiden tutkimuksen otoksessa mukana olevien osalta, jotka vastasivat tutkimuksen ensimmäisessä kyselyssä näitä koskeviin kysymyksiin. Vastausaktiivisuutta ei siis voida tarkastella näiden muuttujien pohjalta vastaamattomien ja vain toiseen kyselyyn vastanneiden osalta. Niiden osalta, joilta on käytettävissä pohjakoulutus- ja koulumenestystiedot, ei vastausaktiivisuudessa toiseen kyselyyn ole tilastollisesti merkitsevää eroa näiden taustamuuttujien mukaan. Koulutustutkimuksille tyypilliseen tapaan nähdään kuitenkin suuntaus, että mitä paremmalla keskiarvolla hakija on päättänyt toisen asteen koulutuksen, sitä ahkerammin hän on vastannut tutkimuskyselyyn.

4

Koulutusvalinnan ajankohta, päätöksenteon varmuus ja valituksi tuleminen

Tutkimuksen edellisessä osassa tarkastelimme hakijoiden koulutusvalintaa, hakutoiveiden suuntautumista eri aloille, koulutusvalinnan perusteita ja koulutusvalintaan yhteydessä olevia taustatekijöitä sekä sitä, millä perusteilla hakija oli valinnut tavoitteekseen joko korkeakoulutuksen ammatillisen tai akateemisen sektorin. Tuloksista voi lukea tarkemmin julkaisusta Ammattikorkeakouluun vai yliopistoon? Korkeakoulutukseen hakeutumisen orientaatiot (Vuorinen, P. & Valkonen, S. 2003).

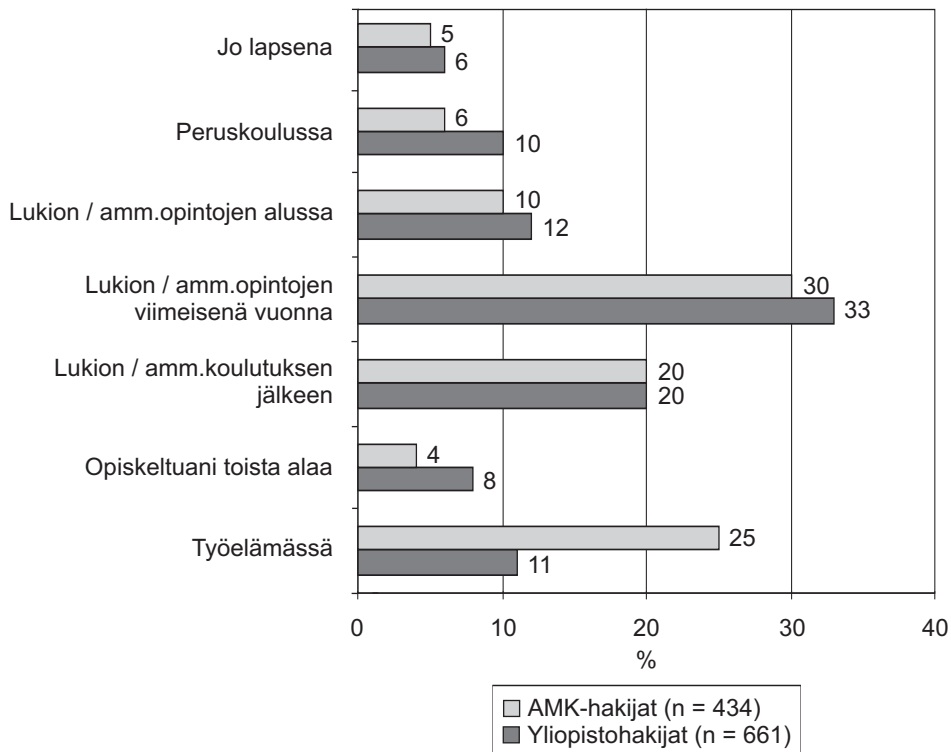
Seuraavassa selvitämme joitakin koulutusvalinnan puitteisiin liittyviä kysymyksiä, kuten päätöksenteon ajankohtaa ja päätöksen varmuutta sekä sitä, millaisiksi hakijat arvioivat mahdollisuutensa päästä koulutukseen.

4.1 Päätöksenteon ajankohta

Koulutusvalinnan lisäksi kyselyssä tiedusteltiin, missä vaiheessa hakijat olivat tehneet päätöksensä hakea siihen koulutukseen, joka oli heidän ensisijainen toiveensa. Lisäksi kysyttiin, kuinka varmaksi hakijat päätöksensä kokivat ja kuinka todennäköisensä he pitivät hakuvaiheessa sitä, että pääsisivät koulutukseen.

Päätöksen koulutukseen hakemisesta vastaajat tekivät tavallisimmin lukion tai ammatillisten opintojen viimeisenä vuonna tai koulutuksen päättymisen jälkeen (kuvio 1). Tyy-

pillistä etenkin lukiopohjalta jatko-opintoihin hakeville on havaittu olevan, että valintoja pidetään avoimina mahdollisimman pitkään ja lopullinen päätös tehdään vasta viime metreillä, kun johonkin on pyrittävä (Garam & Ahola 2001, 27; Jusi 1987, 85). Tämä voi olla ongelmallista, koska viime hetken päätökset eivät usein ole kovin hyvin harkittuja ja ne voivat perustua puutteelliseen informaatioon, kun tiedon etsimiseen ei ole ollut riittävästi aikaa (Garam & Ahola 2001, 27).

$\chi^2 = 41.53, p = 0.000^1$

Kuvio 1. Milloin teit päätöksen hakea siihen koulutukseen, joka oli ensisijainen toiveesi?

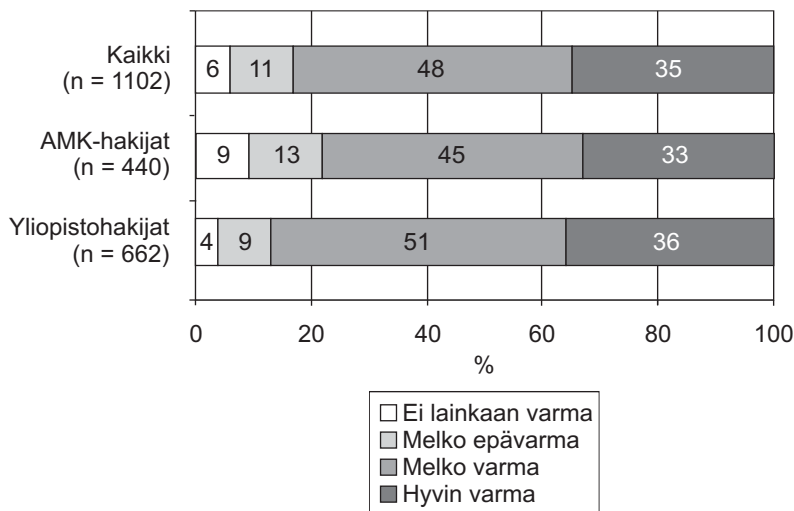
Ammattikorkeakouluun ensisijaisesti hakeneiden joukossa on huomattavan paljon (noin neljännes) myös niitä, jotka ovat päättäneet jatko-opintoihin hakemisestaan vasta oltuaan

¹ $p < 0.001$ tilastollisesti erittäin merkitsevä ero
 $p < 0.01$ tilastollisesti merkitsevä eroa
 $p < 0.05$ tilastollisesti melkein merkitsevä ero

työelämässä. Tämä onkin tarkoituksenmukaista AMK-koulutuksen luonteen ja tavoitteiden kannalta. Yliopistohakijoista hakupäätöksen on tuossa vaiheessa tehnyt huomattavasti harvempi. Vastaavasti yliopistohakijat ovat AMK-hakijoita useammin päättäneet koulutuksen valinnasta opiskeltuaan toista alaa. Koulutuksen vaihtajat hakivat siis useammin yliopistoon kuin ammattikorkeakouluun. Yliopistoon hakeneiden joukossa on enemmän myös niitä, joilla oma toivekoulutus ja -ammatti on ollut selvillä jo lapsena tai peruskouluikäisenä sekä toisen asteen opintojen alkuvaiheessa päätöksensä tehneitä. Yliopistohakijoiden päätösten ajoittumisesta aikaisemmaksi selittää yliopistokoulutuksen pidempi historia ja parempi tunnettuus. Kaikkiaan ammattikorkeakouluun ja yliopistoon hakeneiden päätöksenteon ajoittumisessa on tilastollisesti merkitsevä ero ($p = 0.000$).

4.2 Päätöksen varmuus

Hakupäätöksensä koki erittäin varmaksi reilu kolmannes (36 %) hakijoista (kuvio 2). He katsoivat tienneensä selkeästi, mihin halusivat. Melko varmoja päätöksistään oli puolet. He

$$\chi^2 = 17.27, p = 0.001$$

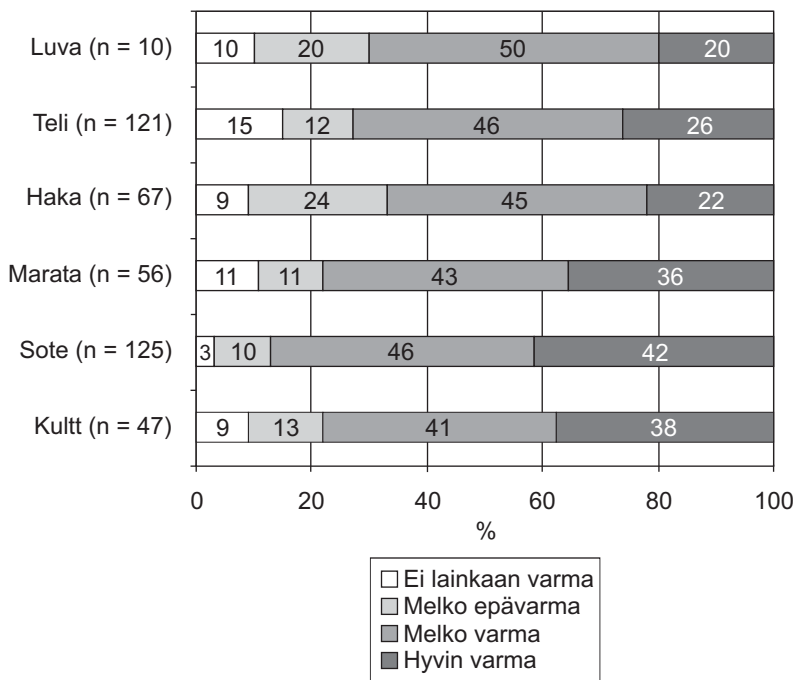
Vastausvaihtoehdot kokonaisuudessaan

1. Ei lainkaan varma; hain lähinnä kokeillakseni tai sattumalta
2. Melko epävarma; jokin muu koulutus voisi olla parempi
3. Melko varma, vaikka jokin muukin koulutus voisi olla mahdollinen
4. Hyvin varma; tiesin selkeästi mitä haluan

Kuvio 2. Hakupäätöksen varmuus (Miten varmaksi ja selkeäksi koit hakupäätöksesi?)

eivät täysin sulkeneet pois muun valinnan mahdollisuutta, mutta tehty valinta tuntui kuitenkin olevan tukevalla pohjalla. Yhteensä valinnastaan varmojen (melko tai hyvin varma) hakijoiden osuus oli 87 prosenttia. Melko epävarmana valintaansa piti noin kymmenesosa ja hyvin epävarmana noin 5 %. Valinnastaan hyvin epävarmat hakijat olivat kysymyksen asettelussa annetun määrittelyn mukaan lähinnä sattumalta tai koemielessä hakeneita.

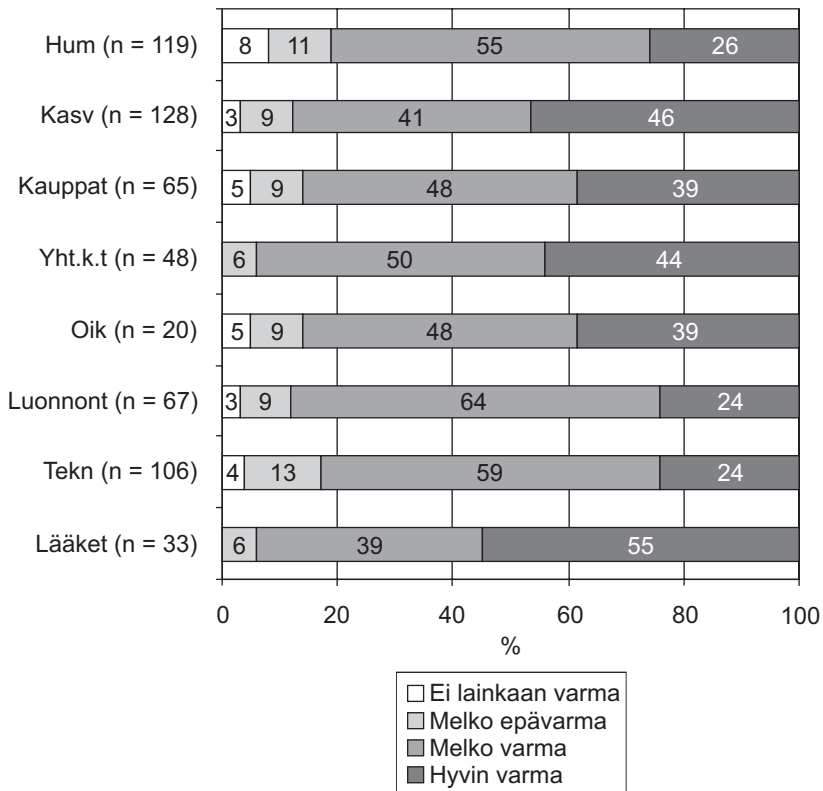
Ensisijaisen hakutoiveen mukaan ryhmät erosivat siten, että yliopistoon tähdänneissä oli suurempi osa valinnastaan melko tai hyvin varmoja, ja ammattikorkeakouluhakijoiden joukossa puolestaan oli epävarmojen osuus suurempi (kuvio 2). Selkein suhteellinen ero on kuitenkin hyvin epävarmojen ja sattumanvaraisesti hakeneiden osuudessa, joita on AMK-hakijoista kaksi kertaa niin paljon kuin yliopistohakijoista. Tulosta selittänee se, että osa ammattikorkeakouluun pyrkineistä on hakijana ainoastaan täyttääkseen työmarkkinatukivelvoitteen, jolloin hakukohteen voi valita sattumanvaraisesti (ks. Vuorinen & Valkonen 2003, 76). Yliopistohakijoiden suurempaa varmuutta hakupäätöksestään selittänee kaikkiaan se, että yliopistokoulutus on vanhempana koulutusmuotona vielä AMK-koulutusta tunnetumpaa ja siksi selkeämmin hahmotettavissa koulutusvalintaansa tekeville.

$\chi^2 = 24.22, p = 0.019$

Kuvio 3. Hakupäätöksen varmuus ammattikorkeakoulun eri aloille hakeneilla

Hakupäätöksen varmuus eri koulutusaloilla ilmenee kuvioista 3 ja 4. Ammattikorkeakoulun alojen välillä hakupäätöksen varmuudessa on pieniä eroja (kuvio 3). Varmimmaksi päätöksensä ovat kokeneet sosiaali- ja terveysalan ja kulttuurialan sekä matkailu- ravitsemis- ja talousalan opiskelijat. Sosiaali- ja terveysalalla hakeutumiseen vaikuttava tietynlainen kutsumustietoisuus selittää päätöksenteon varmuutta (Lehtonen 1999, 56). Kulttuurialalle pyrkivillä taas on yleensä alan harrastustausta, joten oma kiinnostus on tullut testatuksi jo harrastusvuosina ja samalla ala on tullut tutuksi. Myös Honkasen ja Aholan (2003, 57–58) mukaan kulttuurialalle hakeneet olivat hyvin varmoja tavoitteistaan. Eniten epävarmuutta valinnastaan ovat tunteneet hallinnon ja kaupan alalle hakeneet. Ala on yleishyödyllisen luonteensa vuoksi monelle varakoulutus, jonne haetaan ainakin jonkin opiskelupaikan saamiseksi (Vuorinen, Mäkinen & Valkonen 2000, 33). Tällöin hakijoiden joukossa voi olla muita aloja enemmän valinnastaan epävarmoja.

$\chi^2 = 47.26, p = 0.003$

Kuvio 4. Hakupäätöksen varmuus yliopiston eri aloille hakeneilla

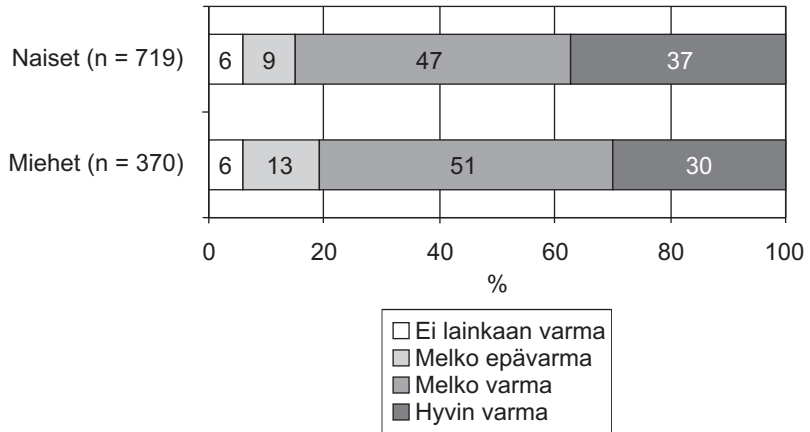
Myös yliopiston koulutusalojen välillä on eroja hakupäätöksen varmuudessa (kuvio 4). Ehdottomasti varmimmaksi ovat päätöksen kokeneet lääketieteen koulutukseen hakeneet, joista yli puolet, 55 % pitää valintaansa hyvin varmansa eli on selkeästi tiennyt haluavansa juuri tähän koulutukseen. Muita aloja vahvempaa alan valinnan varmuutta selittänee se, että lääketieteen alalle hakeville on tyypillistä, että he tekevät valintansa jo varhain, usein jo peruskouluvaiheessa (Lahelma, Broms & Karisto 2003, 4493). Lääketieteen opiskelijoiden varmuus alan valinnasta on näkynyt opintojen edetessä siten, että opiskelijat ovat olleet hyvin motivoituneita ja valmistuneet tavoiteajassa (Sajavaara 2002, 64; Pajala & Lempinen 2001, 44). Myös yhteiskuntatieteelliselle alalle hakeneet ovat muita varmempia valinnastaan, kun heistä ainoastaan 6 % suhtautuu epäröivästi valintaansa. Kasvatustieteellisellä alalla, jossa erityisesti opettajankoulutukseen hakevien valintaan on myös usein ollut vaikutusta kutsumustietoisuudella ja joka on selkeästi ammatillista, ei hakupäätöksen tekeminen ole yllättäen ollutkaan erityisesti muita aloja varmempaa. Eniten epätietoisuutta päätöksenteossaan ovat kokeneet humanistisille aloille ja myös teknistieteelliselle alalle hakeneet. Humanistisen alan hakijoiden epävarmuutta voi selittää alan generalistinen luonne, joka merkitsee sitä, että koulutuksella ei ole selkeää yhteyttä ammattiin sijoittumiseen. Teknisellä alalla vaikutusta voi taas olla sillä, että alan koulutukseen on helpohko päästä ja sinne hakeutuu melko paljon toissijaiseen koulutusvaihtoehtoon päätyneitä.

Kuviosta 5 nähdään, että koulutusvalinnan varmuudessa ilmenee eroa myös sukupuolen mukaan. Naiset olivat miehiä useammin valinnastaan hyvin varmoja (37 % vs. 30 %). Miehet puolestaan kokivat useammin ratkaisunsa melko varmaksi tai olivat valinnastaan melko epävarmoja. Kaksisuuntaisessa varianssianalyysissä havaitaan kuitenkin, että eroa ei selitä sukupuoli vaan se, että naisten ja miesten hakeminen kohdentuu jossain määrin eri aloille, ja eri aloille hakevien valinnan varmuudessa on eroa. Eroa selittää siis hakukohteenä oleva ala. Myöskään yhdysvaikutusta koulutusosalalla ja sukupuolella ei ole.

Koulumenestyksen mukaan tarkasteltuna valinnan varmuudessa ei ole eroa ($p = 0.450$). Tulos poikkeaa esimerkiksi Garamin ja Aholan (2001, 29) tutkimuksesta, jossa hyvä koulumenestys lisäsi koulutuksen valinnan valmiutta.² Eri pohjakoulutuksella hakeneiden ryhmässä eroa sen sijaan on, kuten kuvio 6 osoittaa. Vakuuttuneimpia valinnastaan ovat ne, jotka ovat suorittaneet ylioppilastutkimuksen lisäksi jonkin ammatillisen tutkinnon. Myös ylioppilas pohjaiset ja ammatillisella tutkinnolla hakeneet eroavat siten, että ammatillista reittiä edenneet pitivät useammin valintaansa hyvin varmana, kun taas ylioppilastaustalla pyrkineet katsoivat päätöksensä useammin melko varmaksi.

² Garamin ja Aholan (2001) tutkimuksessa ei kuitenkaan mitattu koulumenestystä keskiarvolla tai ylioppilaskirjoitusten arvosanoilla, vaan luokittelun perusteena käytettiin sitä, oliko menestys lukiossa ollut heikompi, yhtä hyvä tai parempi kuin peruskoulussa. Erilaista tulosta voi selittää se, että koulumenestys määriteltiin eri tavoin.

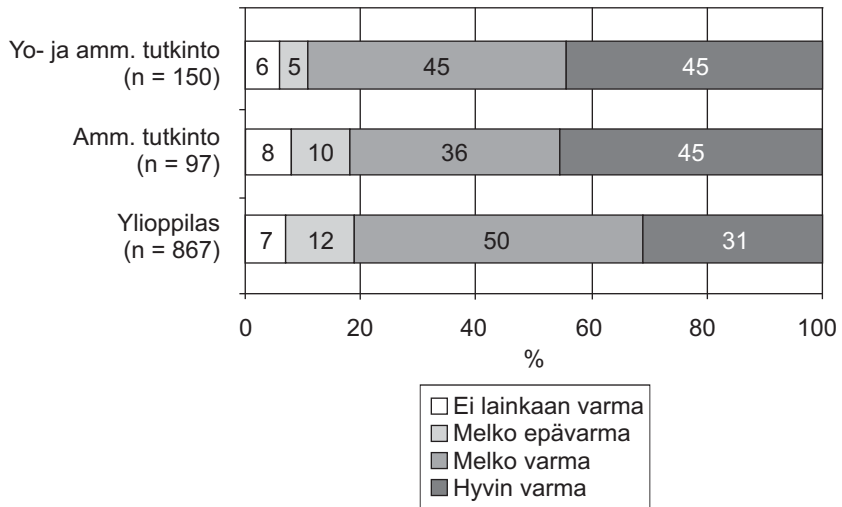
Koulutusvalinnan ajankohta, päätöksenteon varmuus ja valituksi tuleminen

Sukupuoli: $\chi^2 = 13.63$, $p = 0.711$

Koulutusala: $\chi^2 = 12.78$, $p = 0.002$

Kuvio 5. Hakupäätöksen varmuus sukupuolen mukaan

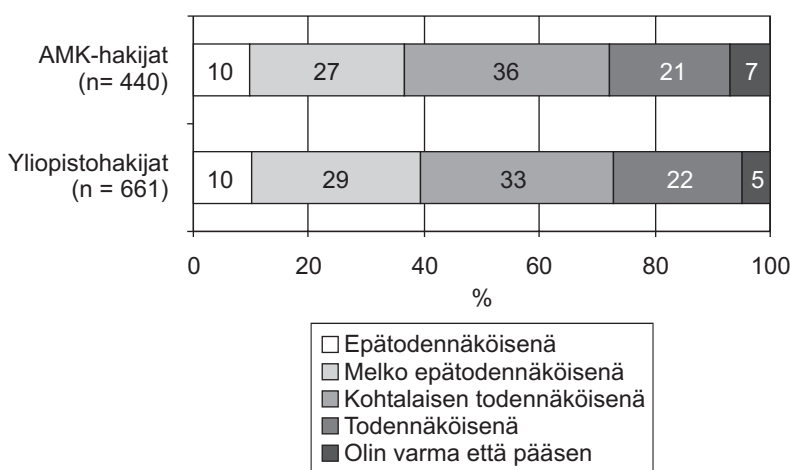

$\chi^2 = 21.13$, $p = 0.002$

Kuvio 6. Hakupäätöksen varmuus pohjakoulutuksen mukaan

4.3 Onko opiskelupaikan saaminen yhteydessä koulutusvalinnan selkeyteen?

Koulutukseen pääsemisen arvioi hakuvaiheessa kohtalaisen todennäköiseksi tai sitäkin varmemmaksi noin 60 % hakijoista (kuvio 7). Täysin varmana valituksi tulemistaan piti noin 5 %. Melko epätodennäköiseksi sisään pääsynsä arvioi runsas neljännes. Kymmenesosa katsoi, että valituksi tuleminen oli epätodennäköistä. Ammattikorkeakouluun ja yliopistoon tähänneiden kesken ei ole eroa hakijoiden arvioimassa valituksi tulemisen todennäköisyydessä.

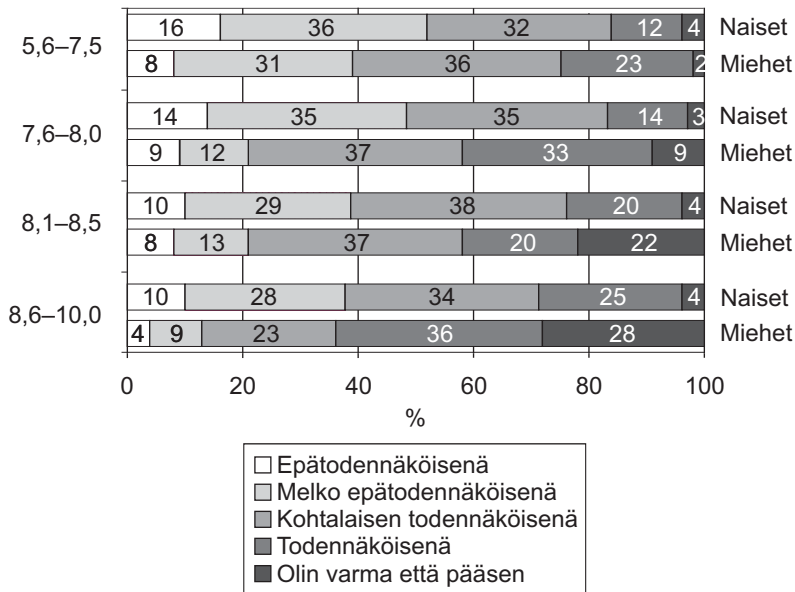
$$\chi^2 = 1.45, p = 0.836$$

Kuvio 7. Miten todennäköisenä pidit hakuvaiheessa, että pääset koulutukseen?

Miehet ovat koulutukseen pääsemisestään selvästi varmempia kuin naiset (p = 0.000, kuvio 8). Myös koulumenestyksellä on yhteys hakijoiden arvioimaan koulutuspaikan saamiseen. Mitä paremmin hakija on koulussa menestynyt, sitä todennäköisempänä hän pitää koulutukseen pääsemistään (p = 0.000). Tämä on ymmärrettävää, koska koulumenestys on keskeinen korkeakoulutuksen valintakriteeri. Samaa asiaa tarkastelleessaan Garam ja Ahola (2001, 91) havaitsivat vielä, että koulumenestyksen säilyminen ennallaan tai jopa parantuminen lukiossa lisäsi nuorten uskoa omiin mahdollisuuksiin koulutuspaikan saamisessa jopa enemmän kuin lähtötaso peruskoulussa.

Kaksisuuntaisessa varianssianalyysissä ilmeni lisäksi pieni sukupuolen ja koulumenestyksen yhdysvaikutus (kuvio 8). Heikommin koulussa menestyneet miehet ovat koulume-

nestyksestään huolimatta varmempia opiskelupaikan saamisestaan kuin naiset. Toisaalta hyvä menestyminen koulussa lisää selvästi miesten varmuutta koulutukseen pääsemisestään, kun taas naiset ovat valituksi tulemisestaan epävarmempia, vaikka heillä olisi takanaan hyvä lukiotodistus. Naisille tyypillistä näyttää olevan, että he eivät ole juurikaan arvioineet pääsymahdollisuuksiaan hyvin varmoiksi, vaikka olisivat päättäneet lukion kiitettävillä arvosanoilla. Tulos kuvanee naisten heikompaa itseluottamusta menestymiseensä ja mahdollisesti myös sitä, että vaatimattomuus omista saavutuksista on kulttuurisesti naisille toivottu ja ehkä opetettukin asenne. Tämä nousi selkeästi esiin myös mainitussa Garamin ja Aholan (2001, 91–92) tutkimuksessa, vaikka koulussa menestymisen määrittely oli siinä erilainen.

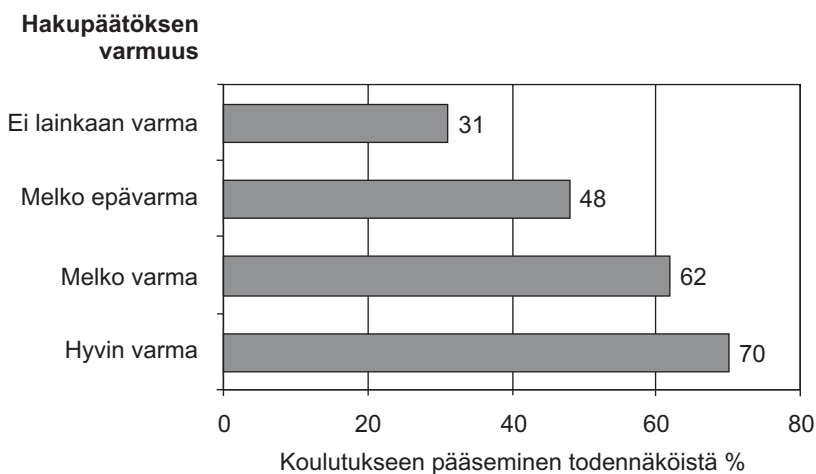
Sukupuoli: $\chi^2 = 62.530, p = 0.000$
 Opintomenestys: $\chi^2 = 12.094, p = 0.000$
 Sukupuoli & opintomenestys: $\chi^2 = 3.061, p = 0.027$

Kuvio 8. Koulutuspaikan saamisen todennäköisyys sukupuolen ja koulumenestyksen mukaan ($n = 1\ 101$)

Koska naiset ja miehet hakevat jossain määrin eri koulutusaloille, lisättiin tarkasteluun kolmesuuntaisessa varianssianalyysissä vielä koulutusala. Havaintojen määrä ei kuitenkaan ollut aloittain riittävä tarkastelua varten, minkä vuoksi näiden kolmen muuttujan yhdysvaikutusta ei voi luotettavasti tarkastella tässä aineistossa. Kuitenkin tuloksista ilmeni, että

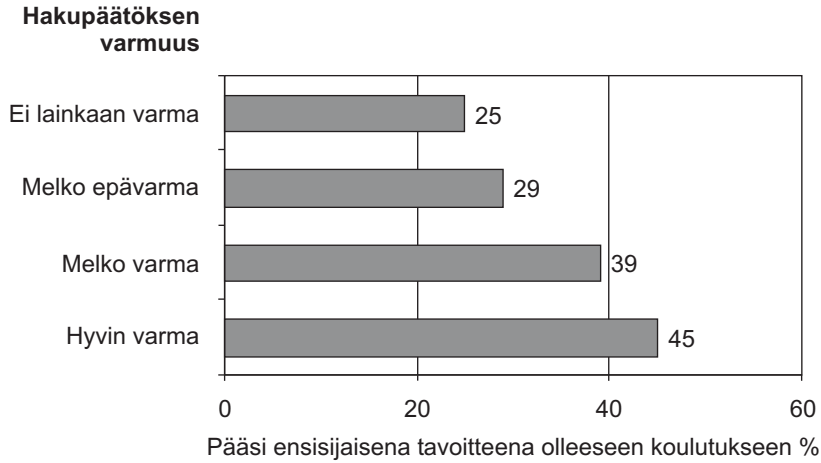
myös koulutusosalalla pelkästään on yhteys siihen, miten varmaksi hakija arvioi koulutukseen pääsemisensä. Yhteys ilmeni sekä yliopistossa ($p = 0.017$) että ammattikorkeakoulussa ($p = 0.009$). Koska hakeminen eri aloille on sukupuolen mukaan eriytynyttä, lisää alan yhteys valituksi tulemisen ennakoituun varmuuteen sukupuolen välistä eroa.

Koulutusvalinnan selkeydellä havaittiin kuviossa 9 esitetyn mukaan yhteys siihen, miten varmaksi hakija arvioi koulutukseen pääsyä. Mitä varmempi hakija on valinnastaan, sitä todennäköisemmin hän arvioi saavansa opiskelupaikan. Tätä tarkastelua varten yhdistettiin sisäänpääsyn todennäköisyyttä kuvanneet luokat 'kohtalaisen todennäköisenä', 'todennäköisenä' ja 'olen varma että pääsen' yhdeksi koulutukseen pääsemistä todennäköisenä pitävien ryhmäksi. Niistä hakijoista, joille koulutusvalinta oli melko epävarma, pääsemistä piti todennäköisenä 48 %, kun taas valinnastaan hyvin varmoista 70 % arvioi todennäköisesti pääsevänsä koulutukseen.

Kuvio 9. Koulutusvalinnan varmuus ja niiden hakijoiden osuus, jotka pitävät koulutukseen pääsemistä todennäköisenä ($n = 687$)

Hakupäätöksen varmuuden havaittiin olevan yhteydessä myös toteutuneeseen koulutukseen pääsemiseen (kuvio 10). Sitä tarkasteltiin sen mukaan, tuliko hakija valituksi ensisijaisen hakutavoitteen mukaiseen koulutukseen. Ensisijainen hakutavoite toteutui sitä useammin mitä varmempi hakija oli koulutusvalinnastaan. Niistä, joille hakupäätös oli hyvin varma, 45 % pääsi ensisijaisen tavoitteen mukaiseen koulutukseen. Mitä epävarmempi hakija oli valinnastaan, sitä harvemmin hän tuli valituksi ensisijaisesti tavoittelemaansa koulutukseen. Niistä, jotka katsoivat, että heidän valintansa ei ollut lainkaan varma, valituksi tuli ainoastaan 25 %.

Kuvio 10. Koulutusvalinnan varmuus ja valituksi tuleminen ensisijaisena tavoitteena olleeseen koulutukseen (n = 443)

Päätöksen selkeys lienee vaikuttanut siten, että hakija on ollut hakemassa koulutukseen tosissaan. Hän on tehnyt päämäärätietoisesti työtä sen eteen, että saisi toiveidensa mukaisen opiskelupaikan, esimerkiksi valmistautunut hyvin valintakokeisiin ja hankkinut mahdollisia lisäpisteitä. Päätöksen varmuudella lienee lisäksi vaikutusta yleisen motivaation kannalta, jota testataan pääsykokeissa joko suoraan tai välillisesti. Päätöksestään epävarmemmat ovat ehkä useammin suhtautuneet hakemiseensa kevyemmällä otteella ja myös motivaation suhteen on voinut olla epävarmuutta.

5

Tiedon saanti hakuvaiheessa

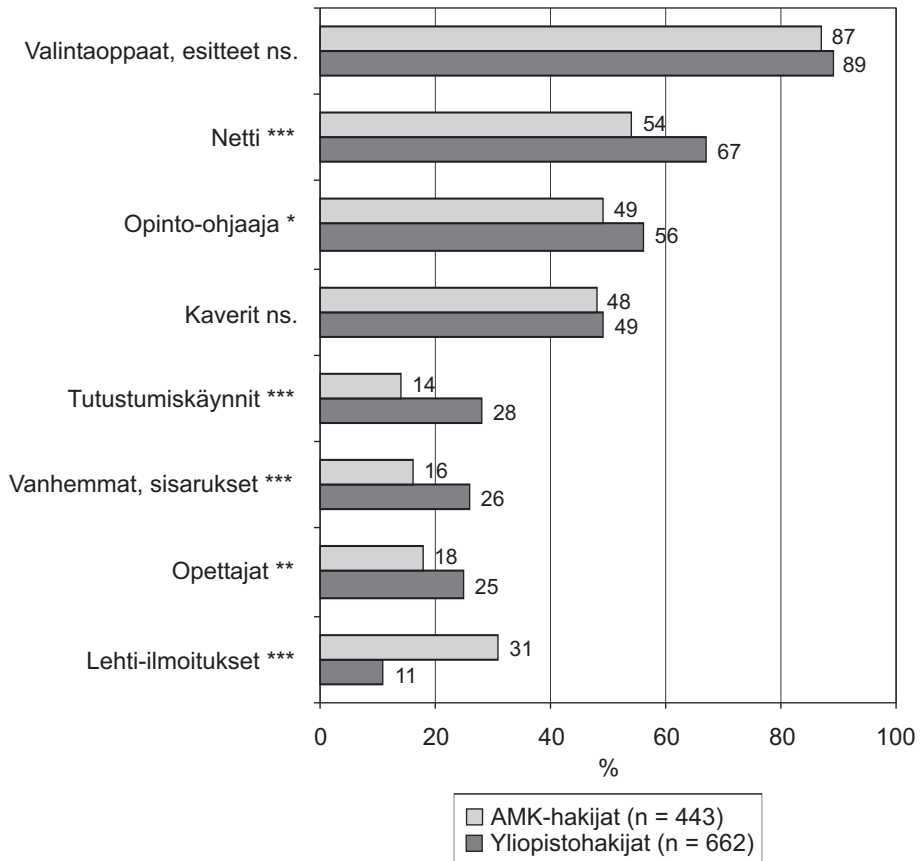
5.1 Käytetyt tietolähteet

Tarjolla olevista koulutusvaihtoehdoista on saatavissa tietoa useista eri lähteistä. Erilaiset koulutusoppaat ovat olleet tyypillisesti paljon käytettyjä tiedon välittäjiä. Viime vuosina kuitenkin on nuorten muutoinkin paljon käyttämän internetin merkitys tietokanavana erityisesti kasvanut. (Garam & Ahola 2001; Jaatinen 2002; Sajavaara ym. 2002.) Toisaalta tiedon saamisessa on havaittu ongelmia huolimatta siitä, että tietoa on tarjolla runsaasti ja moninaisista lähteistä.

Kyselyssä selvitettiin neljällä kysymyksellä hakijoiden tyytyväisyyttä korkeakoulutusmahdollisuuksia koskevaan tiedon saantiin ja käytettyjä tietolähteitä. Tuloksia on tarkasteltu erikseen ensisijaisena tavoitteena olleen korkeakoulusektorin mukaan. Niiltä, jotka ovat hakeneet sekä AMK- että yliopistokoulutukseen ja vastanneet molempia koskeviin kysymyksiin, on huomioitu ainoastaan ensisijaisen tavoitteen mukainen vastaus. Tällä tavoin tuloksista on saatu keskenään vertailukelpoisia.

Annetuista tietolähdevaihtoehdoista vastaajia pyydettiin nimeämään kaikki käyttämänsä tietolähteet (kuvio 11). Keskimäärin hakijat ovat hankkineet tietoa 3.4:stä eri lähteestä. Selvästi tärkein tiedon lähde niin ammattikorkeakouluun kuin yliopistoonkin hakeneille olivat valintaoppaat ja esitteet, joista on hakenut tietoa lähes 90 % vastaajista. Kolme muuta merkittävää kanavaa molemmille hakijaryhmälle olivat www-sivut, lukion tai ammatillisen oppilaitoksen opinto-ohjaaja ja kaverit. Yliopistoon hakeneet ovat kuitenkin käyttäneet www-sivuja enemmän kuin ammattikorkeakouluun hakeneet. Samoin yliopistohakijat ovat saaneet tietoja opinto-ohjaajalta hieman useammin kuin AMK-hakijat. Kavereiden

merkitys tietolähteenä oli varsin yhtäläinen kummallekin hakijaryhmälle. Tämä näyttäisi viittaavan siihen, että hakijoita vanhemmille ikäluokille on hyvin muodostunut käsitys myös uudemmassa ammatillisesta korkeakoulutuksesta. Kaikkiaan on syytä huomata, että kavereilla on varsin keskeinen merkitys tiedon välittäjänä nuoremmille. On siis tärkeää, millainen kuva koulutuksista heille on muodostunut oman kokemuksen ja muilta kuullun perusteella ja mitä he sen perusteella kertovat eteenpäin.

Kuvio 11. Hakijoiden käyttämät tietolähteet ensisijaisen hakukohteen mukaan (%)

Merkittävimmät tietolähteet osoittautuivat varsin samoiksi kuin muissa tutkimuksissa on havaittu (Sajavaara ym. 2002; Jaatinen 2002; Garam & Ahola 2001). Erilaisilla koulutusoppailla on tiedon välityksessä hyvin keskeinen asema. Toinen paljon käytetty tietokanava ovat olleet www-sivut, joiden merkitys on viime vuosina koko ajan lisääntynyt. Internet on

nuorille tuttu ja paljon käytetty väline, joten myös koulutusta koskevien tietojen etsiminen sieltä tuntunee luontevalta.

Myös yliopistojen opiskelijavalintojen arvioinnissa kiinnitettiin huomiota siihen, että ystäviltä saadun tiedon merkitys on huomattavan suuri (Sajavaara ym. 2002, 98). Sama ilmeni ammattikorkeakouluun hakeneille tehdyssä kyselyssä (Jaatinen 2002, 27). Tiedottamista kehitettäessä voitaisiinkin miettiä, kuinka tätä epävirallista tietokanavaa voitaisiin paremmin hyödyntää tiedonkulussa ja kytkeä tiiviimmin virallisempaan tiedotustoimintaan. Vertaistiedottamisen etuna on erityisesti se, että nuoret puhuvat samaa kieltä, joten viesti tulee paremmin ymmärretyksi. Myös kynnys mieltä askarruttavien kysymysten selvittämiseen lienee alhaisempi kun vastausta voi hakea ikätoverilta. Merkittävää on lisäksi se, että asioita katsotaan samasta näkökulmasta. Yliopistojen opiskelijavalintatyöryhmä onkin päätenyt suosittamaan, että tiedottamisen lähtökohdaksi tulisi asettaa hakijan näkökulma ja tavoitteeksi valveutunut ja tavoitetietoinen hakija (Sajavaara ym. 2002, 5). Eräs mahdollinen tapa olisi eri koulutusten opiskelijoiden toimiminen tiedon jakajina esimerkiksi hakijoiden tutustumiskäynneillä korkeakouluihin.

Vaikka merkittävimmät tietolähteet niin AMK- kuin yliopistohakijoillekin olivat samat, ilmenee hakijaryhmien kesken myös joitakin eroja (ks. kuvio 11). Ammattikorkeakouluhakijoiden tietolähteenä neljän tärkeimmät tietokanavan jälkeen viidenneksi nousevat lehti-ilmoitukset, joista tietoa on saanut noin 30 %. Yliopistohakijoille lehti-ilmoittelulla on ollut selvästi vähäisempi merkitys. Niistä on saanut tietoa ainoastaan 10 % hakijoista. Tuloksessa tulee esiin se, että ammattikorkeakoulut ovat varsin laajasti käyttäneet markkinoinnissaan lehti-ilmoittelua, kun taas yliopistojen koulutusmainonnassa lehti-ilmoituksilla ei ole ollut kovin merkittävää sijaa.

Lehti-ilmoitusten asemasta yliopistoon hakeneiden useammin käyttämiä tietokanavia ovat olleet tutustumiskäynnit yliopistoon, vanhemmat ja sisarukset sekä opettajat. Yliopistot ovat ilmeisesti järjestäneet tutustumiskäyntejä (esim. abi-infot) mahdollisille tuleville opiskelijoille useammin kuin ammattikorkeakoulut. Vanhemmilta ja sisaruksilta taas ei ole vielä ollut mahdollistakaan saada tietoa AMK-koulutuksista samalla tavoin kuin yliopistokoulutuksista, koska ainakaan omaan kokemukseen pohjaavaa tietoa ja esimerkkiä, jolla on useimmiten tärkein sija perheen sisällä, ei heille ole vielä ehtinyt kovin paljon muodostua uudehkosta koulutusmuodosta.

Hakijoiden käyttämissä tietolähteissä on joitakin eroja myös sukupuolen ja pohjakoulutuksen mukaan. Naiset ovat suosineet valintaoppaita enemmän kuin miehet ($p = 0.003$). Yliopistoon hakeneille miehille taas kaverit ovat olleet vähän tärkeämpi tiedon välittäjä kuin naisille ($p = 0.035$).

Pohjakoulutukseltaan ylioppilaat ovat saaneet tietoa opinto-ohjaajalta useammin kuin ammatillisella pohjakoulutuksella hakeneet tai molemmat tutkinnot suorittaneet ($p = 0.000$). Tosiasiassa tässä ei liene niinkään kyse pohjakoulutuksen vaikutuksesta vaan siitä,

missä oppilaitoksessa hakijat ovat opiskelleet ennen hakuvaihetta vai ovatko he olleet työelämässä koulutukseen hakiessaan. Koska lukio on nimenomaan jatko-opintoihin valmistava oppilaitos, on niitä koskeva ohjaus olennainen osa lukion opinto-ohjausta. Ammatillisten oppilaitosten opinto-ohjauksessa taas on havaittu esimerkiksi kansallisessa arvioinnissa melko huomattavia puutteita (Numminen, Jankko, Lyra-Katz, Nyholm, Siniharju & Svedlin 2002, 127, 136–137, 144). Lisäksi ammatillista koulutusta hankkineet hakijat ovat pelkän yo-tutkinnon suorittaneita useammin hakeneet koulutukseen työelämästä käsin, joten heillä ei ole ollut mahdollisuuttakaan hyödyntää koulun opinto-ohjausta.

Ylioppilaat ovat käyttäneet muita enemmän tietolähteenään myös valintaoppaita ($p = 0.000$) ja esitteitä ($p = 0.003$). Lisäksi yliopistoon hakeneiden ryhmässä ovat ylioppilaat saaneet vähän muita useammin tietoa opettajilta ja tutustumiskäynneiltä. Ammatillisen tutkinnon joko yo-tutkinnon lisäksi tai pelkästään suorittaneiden tietolähteenä ovat olleet muita useammin lehti-ilmoitukset ($p = 0.001$). Yleensäkin ylioppilaat ovat käyttäneet useampia tietolähteitä kuin ammatillista koulutusta hankkineet hakijat. Yliopistoon hakeneiden ryhmässä ylioppilaat eroavat muista selvimmin, mutta myös ammattikorkeakouluun hakeneiden joukossa on nähtävissä pieni ero. Sukupuolten välillä käytettyjen tietokanavien määrässä ei ole eroa.

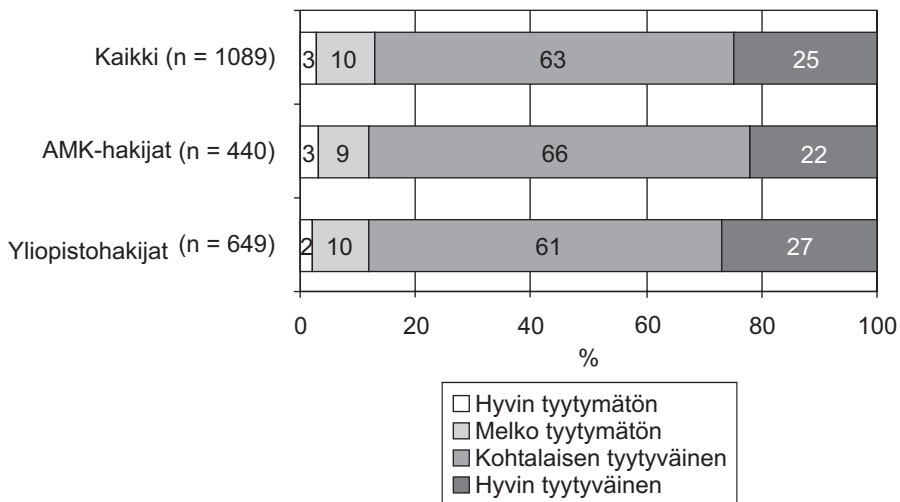
5.2 Tiedon saannin riittävyys ja hakijoiden arvio ennakkotiedoistaan

Hakijoilta kysyttiin myös, kuinka tyytyväisiä he ovat tiedon saantiin yleensä. Tulokset ilmenevät seuraavan sivun kuviosta 12. Vastaajista 25 % oli hyvin tyytyväisiä tiedon saantiin ja 63 % kohtalaiseen tyytyväisiä. Hyvin tai kohtalaiseen tyytyväisiä oli siis kaikkiaan 87 %. Tyytymättömien osuus oli näin ollen varsin pieni. Tyytyväisyydessä ei ollut merkitsevää eroa ammattikorkeakouluun ja yliopistoon tähdenneiden kesken. Eroa ei ollut myöskään sukupuolen mukaan eikä eri pohjakoulutuksella hakeneiden välillä.

Korkeakoulujen arviointineuvoston toteuttaman kyselyn tulosten mukaan yliopistoon hakeneet pitivät valintaan liittyvää tiedon saantia pääosin riittävänä (78 % vastanneista), mutta runsas viidennes (21 %) koki sen liian vähäiseksi (Sajavaara ym. 2002, 98). Myöskään ammattikorkeakouluun hakeneet eivät enimmäkseen nähneet tiedon saannissa ongelmaa, sillä 69 % katsoi tiedon saamisen olleen helppoa ja ainoastaan 2 % piti sitä vaikeana. Kuitenkaan tiedottamisen sisällöt eivät aina vastanneet hakijoiden tiedon tarvetta. (Jaatinen 2002, 25.)

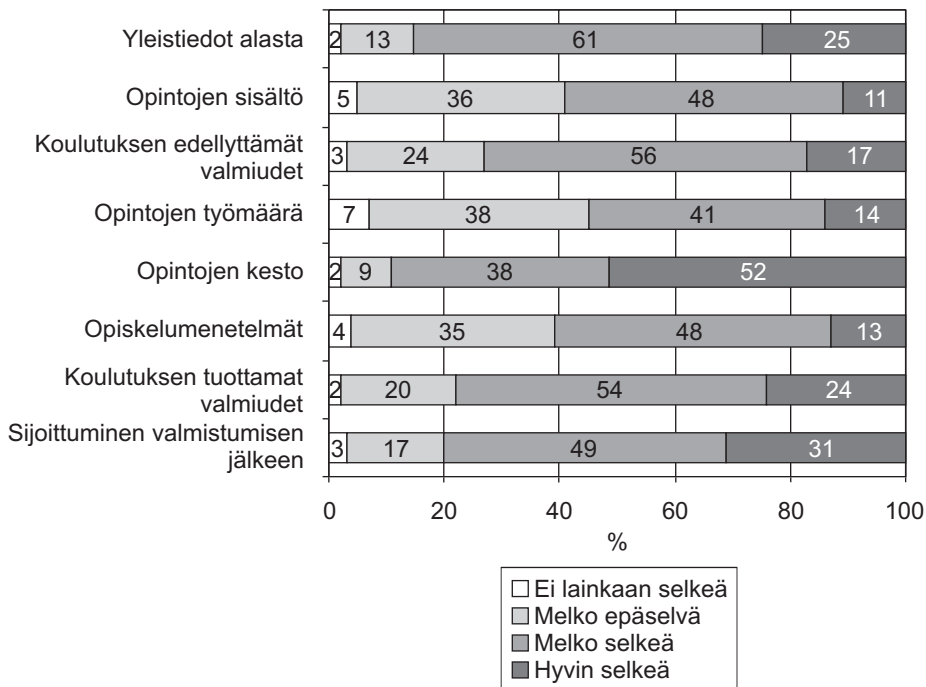
Tiedottamisen sisällöistä kysyttiin siten, että vastaajat arvioivat, kuinka selkeä käsitys heille oli muodostunut eräistä hakemaansa koulutukseen liittyvistä asioista, kuten opintojen sisällöstä, opiskelussa käytettävistä menetelmistä ja koulutuksen tarjoamista valmiuksista (kuvio 13). Vastaajat esittivät arvionsa asteikolla 1–4, (1 = ei lainkaan selkeä käsitys, 4 = selkeä käsitys).

Tiedon saanti hakuvaiheessa

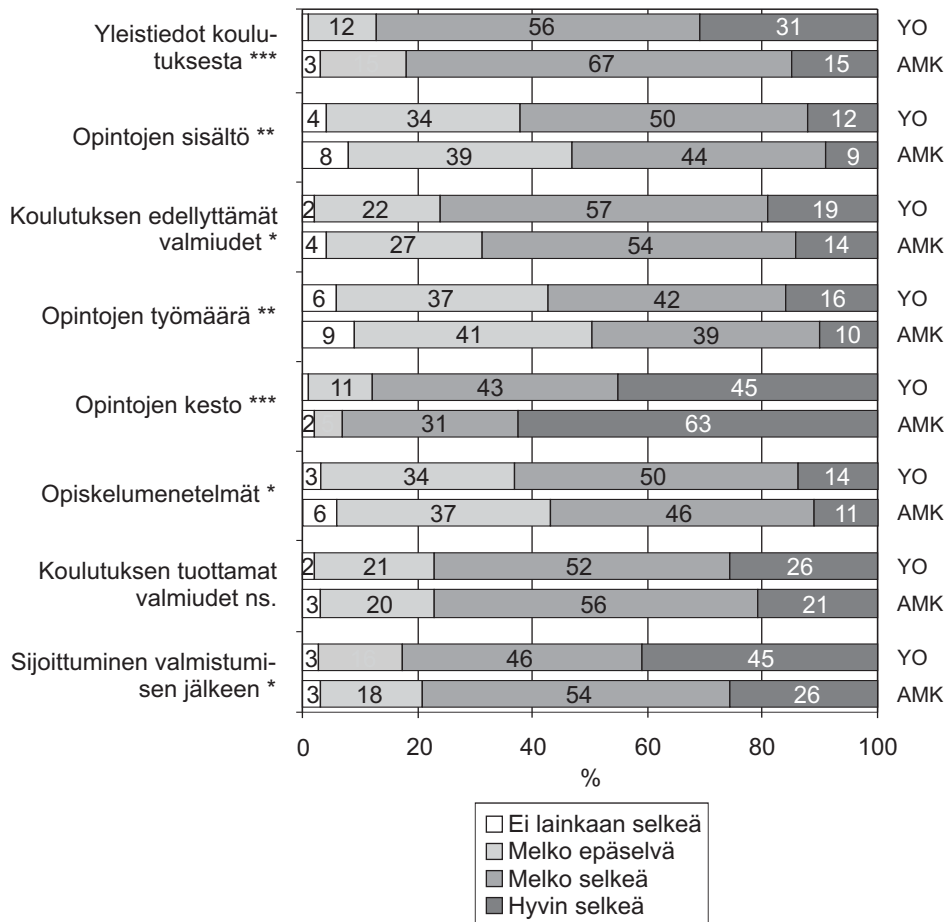
$\chi^2 = 3.88, p = 0.274$

Kuvio 12. Hakijoiden tyytyväisyys AMK- ja yliopistokoulutuksia koskevaan tietoon saantiin (%)

Kuvio 13. Hakijoiden arvio eräistä hakemaansa koulutukseen liittyvistä tiedoista (n = 1 099)

Yleisesti vastaajat katsoivat olevansa parhaiten selvillä opintojen kestoajasta, koulutusalaista yleisesti, mahdollisuuksistaan sijoittua työelämään ja erilaisiin työtehtäviin koulutuksen jälkeen sekä koulutuksen tarjoamista valmiuksista yleisemmin. Heikoimmin he arvioivat olevansa saamiensa tietojen pohjalta perillä opintojen sisällöstä, opintojen työmäärästä ja opiskelumenetelmistä.

Kuvio 14. Ammattikorkeakouluun ($n = 440$) ja yliopistoon ($n = 660$) hakeneiden arvio eräistä hakemaansa koulutukseen liittyvistä tiedoista

Ensisijaisesti yliopistoon hakeneet olivat ammattikorkeakouluun hakeneita paremmin selvillä useista kysymyksessä mainituista asioista (kuvio 14). Yliopistoon hakeneilla oli selkeämpi käsitys hakemastaan koulutusalaista yleensä, opintojen sisällöstä, koulutuksen edel-

lyttämistä valmiuksista, opintojen työmäärästä, opiskelumenetelmistä ja työhön sijoittumisen mahdollisuuksista valmistumisen jälkeen. AMK-hakijat olivat yliopistohakijoita paremmin selvillä yhdestä kohdasta, opintojen kestoajasta. Tätä selittää luonnollisesti se, että opintojen kesto on ammattikorkeakoulussa ennalta määritelty ja opiskeluaika rajattu, toisin kuin yliopistossa. Kahdessa kohdassa hakijaryhmien välillä ei ollut eroa. Niin yliopistoon kuin ammattikorkeakouluunkin hakeneilla oli yhtä selkeä käsitys koulutuksen tarjoamista valmiuksista ja mahdollisuuksista oman alan työhön opiskeluaikana.

Hakijan taustatekijöistä erityisesti pohjakoulutuksella oli merkitystä sen kannalta, kuinka selkeä käsitys hakijalla oli hakuvaiheessa koulutuksesta, johon hän oli pyrkimässä. Ylioppilaspohjalta ammatillisen tutkinnon suorittaneet olivat muita paremmin selvillä opintojen sisällöstä, koulutuksen vaatimista valmiuksista, opiskelumenetelmistä ja valmiuksista, jotka koulutus tarjoaa. Lisäksi ammatillisen tutkinnon joko yo-tutkinnon ohella tai ainoana pohjakoulutuksena suorittaneilla oli muita tarkempi käsitys opintojen työmäärästä. Myös sukupuolten kesken tuli esiin muutama pieni ero. Naiset olivat miehiä hieman paremmin perillä opintojen kestosta ja koulutuksen antamista valmiuksista. Miehillä taas oli vähän paremmin tietoa mahdollisuuksista oman alan työhön opiskeluaikana.

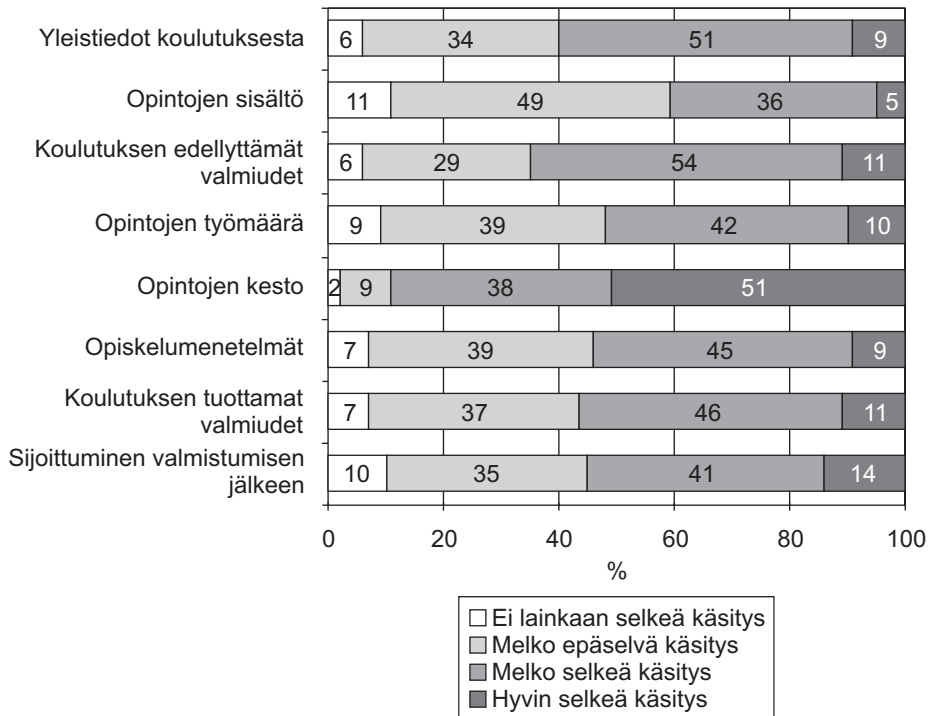
Vastaajia pyydettiin palaamaan hakuvaiheen tietoihin opiskelusta uudestaan opintojen alettua. Tällöin heitä pyydettiin arvioimaan jälkikäteen, kuinka selkeä käsitys heillä oli hakuvaiheessa ollut mainituista opiskeluun liittyvistä asioista (kuvio 15).

Vastaajat olivat jälkikäteen esittämissään arvioissa aiempaa selkeästi kriittisempiä. Hakuvaiheen tietämystä pidettiin nyt kaikissa kohdissa huomattavasti heikompana kuin mitä haun ajankohtana oli arvioitu. Kun opiskelu korkeakoulussa oli tullut käytännön kokemuksen kautta tutuksi, hakuvaiheen tiedot olivatkin osoittautuneet puutteellisemmiksi kuin mitä niiden oli katsottu olleen haettaessa. Opintojen alettua on mahdollisesti herännyt myös uusia kysymyksiä, jotka eivät vielä hakuvaiheessa nousseet mieleen.

Opintojen alettua esitettyjen arvioiden mukaan hakuvaiheessa oli eniten puutteita opintojen sisältöjä koskevissa tiedoissa. Reilusti yli puolet (56 %, 63 %) vastaajista arvioi, että heillä oli koulutukseen hakiessaan melko epäselvä tai sitäkin heikompi käsitys siitä, mitä opintoihin tulisi sisältymään. Noin puolella tai vähän alle puolella vastaajista oli melko epäselvä tai sitä hatarampi käsitys myös opintojen työmäärästä (50 %, 45 %) sekä opiskelumenetelmistä (44 %, 48 %).

Mirka Mäkinen (2004, 60) on tutkinut opintojen keski- ja loppuvaiheessa olevien yliopisto-opiskelijoiden opiskelu-odotuksia ja ammattikuvan kehittymistä. Mäkisen mukaan suurella osalla haastatelluista opiskelijoista ei ollut lainkaan tai oli vain vähän tietoa yliopisto-opiskelusta ennen opintojen aloittamista. Opiskelijat eivät olleet täysin selvillä, minkälaista opiskelu yliopistossa on ja mitä koulutus sisältää. Vain hyvin harvoilla oli runsaasti tietoa opiskelusta ja heilläkin tieto perustui useimmiten aiempaan kokemukseen yliopisto-opiskelusta.

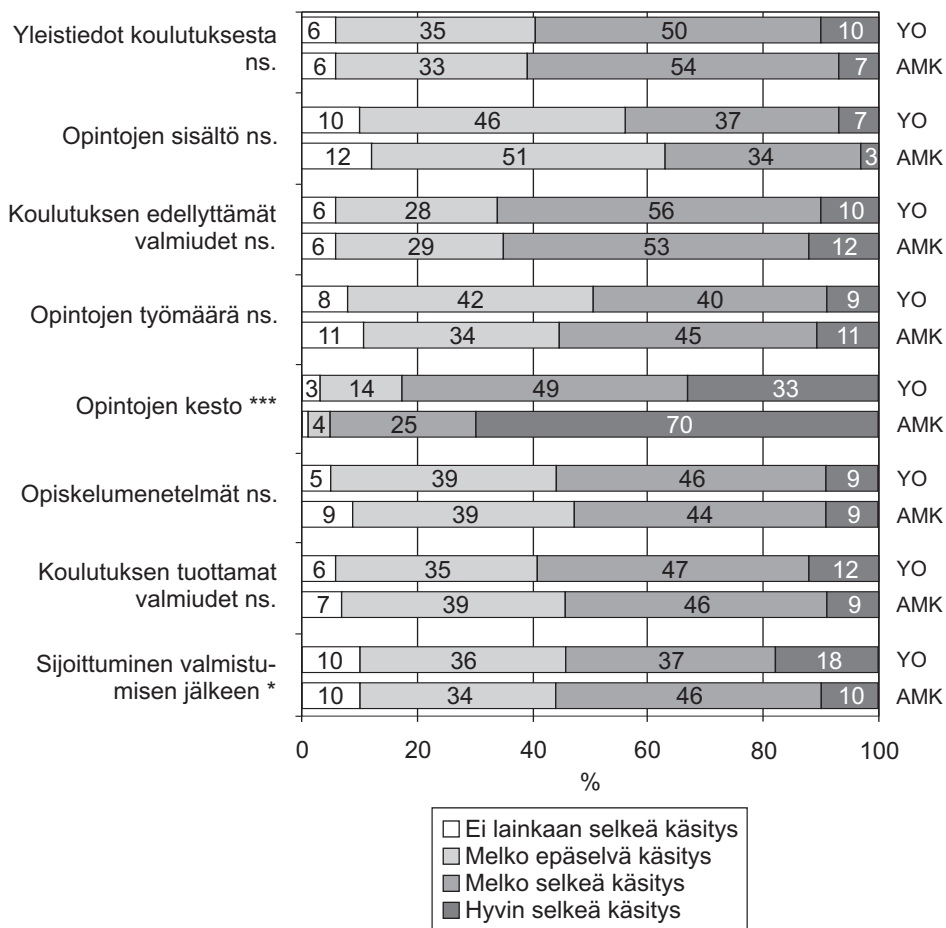
Tilanne oli jo 1980-luvun lopulla hyvin samankaltainen. Opiskelijoiden koulutusvalintojen havaittiin perustuvan varsin puutteelliseen ennakkotietämykseen alan opintojen sisällöstä, opintomuodoista ja tutkintovaatimuksista. Hyviksi ennakkotietonsa ilmoitti noin kolmannes yliopistossa opiskelevista. (Laukkanen 1988, 14.) Lienee siis melko tavalista, että hakijoiden tiedot hakemastaan koulutuksesta eivät ole kovin vankat. Hakuvaiheessa tätä voi olla vaikea myöntää tai edes tiedostaa, mutta koulutuksen alkamisen jälkeen asia konkretisoituu.

Kuvio 15. Opintojen alettua esitetty arvio koulutusta koskevista tiedoista hakuvaiheessa ($n = 720$)

Ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa opiskelevien väliset erot arvioituissa tiedoissa opintojen alettua olivat varsin vähäisiä verrattuna hakuvaiheessa esitettyihin arvioihin (kuvio 16). Selkeästi tulos erosi korkeakoulusektorien kesken vain opintojen kestoaikaa koskien, josta AMK:ssa opiskelevat katsoivat olleensa koulutukseen hakiessaan yliopistossa opiskelevia paremmin selvillä – luonnollisesti siksi, että opiskeluaika on ammattikorkeakoulussa tarkkaan määritelty. Tiedot valmistumisen jälkeisestä sijoittumisesta erosivat siten, että yli-

opistossa opiskelevat katsoivat useammin tienneensä jo hakuvaiheessa tarkasti sijoittumismahdollisuuksistaan ('Hyvin selkeä käsitys'), mutta ammattikorkeakouluopiskelijoista useammilla oli ollut hakuvaiheessa melko selkeä käsitys valmistumisen jälkeisestä sijoittumisestaan.

Kuvio 16. Opintojen aloittamisen jälkeen esitetty arvio koulutusta koskevista tiedoista hakuvaiheessa. AMK- (n = 343) ja yliopisto-opiskelijat (n = 377)

Tulokset kertovat, että hakijoilla on selkeämpi käsitys vanhemmasta ja vakiintuneemmasta yliopistokoulutuksesta. Uudempaa AMK-koulutusta koskeva tieto ei ole vielä tavoittanut hakijoita yhtä hyvin. Tämä merkitsee haastetta ammattikorkeakoulutuksesta tiedottamiselle, jossa markkinahenkisillä painotuksilla on ollut tähän asti merkittävä sija. Todellinen

tieto ei ole kovin hyvin välittynyt tiedottamisessa, jossa imagojen luominen on ollut keskeisessä asemassa.

Molemmilla korkeakoulusektoreilla kuitenkin on tarvetta kohdentaa tiedottamista erityisesti koulutuksen sisältöihin liittyen. Opintojen alkamisen jälkeen esitettyjen arvioiden perusteella sekä verrattuna niitä hakuvaiheessa esitettyihin näyttää ilmeiseltä, että korkeakoulutukseen hakevilla on huomattavia puutteita hakemaansa koulutusta koskevissa tiedoissaan. Erityisesti tiedot koulutuksen sisällöstä ja opiskelun käytännöistä ovat hatarat. Tästä voi seurata ongelmia opintojen alettua. Mikäli hakija on oikean tiedon puutteessa tehnyt koulutusvalintansa mielikuvien tai muun näennäistiedon perusteella, voivat opinnot osoittautua aikamoiseksi yllätykseksi. Jos opintojen sisällöt sitten ovat aivan jotain muuta kuin mitä hakija on odottanut, motivaatio opiskeluun voi helposti kadota ja valittu koulutus alkaa tuntua väärältä.

Ylioppilassuman ja hitaan jatko-opintoihin sijoittumisen kannalta on pidetty ongelmana sitä, että nuorten koulutuspreferenssit eivät viritä koulutustarjonnan mukaisesti. Nuorten koulutustoiveiden on katsottu juontuvan muun muassa yhteiskunnallemme tyypillisestä koulutususkosta sekä siitä, että lukiolla on taipumus virittää nuorten koulutustoiveita epärealistisen korkealle. (Ahola 2003, 16.) Tätä silmällä pitäen olisi ensiarvoisen tärkeää, että koulutusvalintaansa pohtivat voisivat saada pelkkien vaihtoehtojen esittelyn lisäksi riittävästi tietoa niiden sisällöistä ja siitä, mitä koulutus käytännössä on ja millaisiin tehtäviin siitä valmistuu. Tällöin useamman hakijan kiinnostus voisi suuntautua ylisuosituista ja tunnetummista koulutuksista myös niihin kiinnostaviin koulutuksiin, jotka ovat jääneet nuorille vieraammiksi.

5.3 Lisätiedon tarpeita

Myös opiskelijat itse havaitsivat asiaa tarkemmin kysyttäessä monia puutteita koulutusvaihtoehtoja koskevan tiedon saannissa, vaikka ilmaisivatkin yleisissä arvioissa olevansa siihen valtaosin tyytyväisiä.

Niin ammattikorkeakoulussa kuin yliopistossakin opiskelevat kaipasivat tarkempaa tietoa työelämään sijoittumisesta, siitä, millaisiin työtehtäviin ja ammatteihin koulutuksen pohjalta on mahdollista sijoittua ja millaiset ovat työllisyysnäkymät. Koulutusoppaissa esitetyt sijoittumisen kuvaukset olivat usein jääneet hakijoille epäselviksi ja ne oli nuorten mukaan esitetty liian yleisellä tasolla:

”Siitä, mitä todella valmistumisen jälkeen voi tehdä. Ei ylimalkaisia ”suunnittelu- ja johtotehtävät”, vaan konkreettisia ammattinimikkeitä tms.” (kansantaloustieteen opiskelija, yliopisto)

"Minkälaista työtä valmistuttuani voisin tehdä, esimerkiksi pienien kertomusten muodossa. Näin kyllä pitkän listan hienoista nimikkeistä, mutta en ymmärtänyt, mitä kukin tekee käytännössä." (kasvatustieteiden opiskelija, yliopisto)

Ammattikorkeakouluissa osa koulutuksista ja tutkintonimikkeistä on vielä niin uusia, että niitä ei kovin hyvin tunneta eikä yleensä ole vielä kunnolla tietoa siitä, mihin on mahdollista sijoittua ja mihin aiemmin valmistuneet ovat sijoittuneet. Esimerkiksi sosiologiopiskelijat ja kirjastoalan tradenomin tutkintoa suorittaneet ovat tuoneet tämän esille.

"Hakuvaiheessa olisi voitu tiedottaa amk-koulutuksen suhteesta saman alan yliopisto-opiskeluun ja konkretisoida paremmin ne tehtävät, joihin koulutuksellani pääsee. Kirjastoalan tradenomi ei ole kovin vanha tutkinto, joten sijoittuminen ei ole mitenkään yksiselitteistä vielä." (hallinnon ja kaupan opiskelija, AMK)

Yliopistossa opiskelevia taas työelämään sijoittuminen on askarruttanut erityisesti siksi, että yliopistosta ei useimmiten valmistuta tiettyyn ammattiin, ja siksi olisi hyvä tietää enemmän, millaisiin ammatteihin koulutus antaa pätevyyden tai mihin yleensä voi hakea. Eivätkä työelämään sijoittumisen mahdollisuudet tunnu olevan riittävän kattavasti selvillä niilläkään yliopiston aloilla, joilla koulutuksen ja ammatteihin sijoittumisen yhteys yleisesti on selkeämpi:

"Missä työtehtävissä oik.tieteen kandi voi toimia muualla kuin tuomioistuimessa ja asianajotehtävissä." (oikeustieteen opiskelija, yliopisto)

Mäkisen (2004, 61) tutkimuksessa selvittiin tutkimuksessaan ammattikuvien kehittymistä opintojen aikana. Opintojen alkuvaiheessa käsitys ammattikuvista oli hatara. Opiskelijat tunsivat professioammatit ja niiden kaltaiset työtehtävät paremmin kuin muut työtehtävät, joihin koulutukset pätevöittävät. Opettajan, lääkärin, kääntäjän ja psykologin ammatit tiedettiin jo opintojen alkaessa, mutta muut työtehtävät olivat selvästi tuntemattomampia. Opiskelijat saattoivat tietää, että muitakin vaihtoehtoja oli olemassa, mutta eivät tieneet, mitä nämä vaihtoehdot olivat ja mitä ammattinimikkeet käytännössä tarkoittivat. Edellä havaitut tulokset saavat siis hyvin tukea Mäkisen tutkimuksen havainnoista.

Enemmän tietoa olisi kaivattu myös edellä mainitusta opintojen sisällöstä, joka on tuottanut joillekin yllätyksiä. Vaikka tutkintovaatimukseen on helppo perehtyä esimerkiksi internetin kautta, kaikki eivät ole ilmeisesti olleet tästä tietoisia tai sisällöt eivät ole avautuneet hakijoille. Tietoa olisi toivottu myös siitä, millaista korkeakouluopiskelu on käytännössä ja millainen on tavallinen opiskelijan päivä sekä yliopiston ja ammattikorkeakoulun

käytännöistä. Myös opintojen valinnaisuudesta ja suuntautumisvaihtoehtoista olisi haluttu tietää enemmän jo koulutukseen haettaessa.

"Siitä, mitä opiskelu käytännössä on, ei saa tietoa mistään, ellei satu tuntemaan ihmisiä, jotka ovat opiskelleet tietyissä kouluissa. Pelkkien hakuoppaiden perusteella on vaikea muodostaa kuvaa koulutuksesta ja mahdollisesta tulevasta ammatista. Opinto-ohjauksessa ainakin omassa koulussani suuria puutteita." (sosiaalialan opiskelija, AMK)

Koulutusten sisältöjä koskevan tiedon puutteet havaittiin myös tutkimuksessa, jossa kartoitettiin abiturienttien koulutustavoitteita ja -suunnitelmia. Abiturientit kaipasivat eniten konkreettista tietoa eri koulutusvaihtoehtoista ja niiden sisällöstä. Vastaajien mukaan saatu tieto oli ollut lähinnä eri vaihtoehtojen yleisesittelyä, jossa vaihtoehtojen sisällöt ja se, millaista opiskelu on, olivat jääneet selvästi vähemmälle. (Garam & Ahola 2001, 57–58.) Samoin Korkeakoulujen arviointineuvoston yliopistoon hakeneille toteuttaman kyselyn mukaan hakijat kaipasivat eniten lisätietoa opintojen sisällöistä ja menetelmistä (Sajavaara ym. 2002, 98, 152). Pirttiniemi (1993, 61) onkin todennut opinto-ohjauksessa saadun informaation olevan usein pelkästään tiedottamista koulutuspaikoista, ei niinkään tietoa eri koulutusten ja opiskelun sisällöistä. Nimenomaan sisältöjä koskeva tieto on kuitenkin olennaista, koska ainoastaan sen avulla nuori voi arvioida eri vaihtoehtojen sopivuutta itselleen (Garam ja Ahola 2001, 58). Tällaisen tiedon puuttuminen johtaa pahimmassa tapauksessa siihen, että varmuuden koulutuksen sopivuudesta saa vasta eri vaihtoehtoja kokeiltuaan:

"Kaikista ei ole tarpeeksi tietoa eikä saa aina käsitystä, mitä se sitten todellisuudessa on, ja pitääkö siitä ja soveltuuko alalle. Olen "joutunut" tekemään niin, että haen kiinnostavaan koulutukseen, saan paikan, aloitan opinnot, etenen ja näen, mistä on kyse ja huomaan, ettei tämä ole mitä haluan. Jos tämän tietäisi etukäteen..." (tekniikan ja liikenteen alan opiskelija, AMK)

Aiempana esitetyn ja eräissä muissa tutkimuksissa havaitun mukaan korkeakoulutukseen hakijat ovat valtaosin tyytyväisiä tiedon saantiin eri koulutusvaihtoehtoista. Tässä tutkimuksessa 87 % vastaajista oli kohtalaisen tai hyvin tyytyväisiä tiedon saantiin. Korkeakoulujen arviointineuvoston kyselyssä ohjauksen ja tiedon määrää piti riittävänä 78 % vastaajista (Sajavaara ym. 2002, 152). Näyttäisi siltä, että kysyttäessä tiedottamisesta ja tiedon saannin riittävydestä, koulutuspaikkaa hakevat ilmoittavat valtaosin olevansa tyytyväisiä. Vasta selvitettäessä tarkemmin, mistä olisi tarvittu lisää tietoa ja millaiset tiedot hakijat kokevat omaavansa päätöksenteon pohjaksi, ilmenee puutteita ja ongelmia. Esimerkiksi Garamin

ja Aholan (2001, 53) tulosten mukaan ainoastaan kolmasosa abiturienteista koki tuntevan-
sa lukion jälkeiset koulutusvaihtoehdot. Mahdollisesti nuoret ottavat itse liiaksikin vastuuta
heikoista tiedoistaan ja pääättelevät, että ongelmana ei ole tiedon puuttuminen vaan se,
että ei ole jostain syystä osannut itse sitä hakea. Kuitenkin varsin monet ovat jälkikäteen
havainneet esimerkiksi sen, että toisen asteen opinto-ohjauksessa olisi paljon korjattavaa:

*”Mielestäni olisi tärkeää lisätä resursseja opinto-ohjaajien toimintaan. Näin voi-
tas kenties vähentää virhearviointeja ja opintojen keskeyttämisää. Oman kokemuk-
seni mukaan useimmat nuoret kokevat ammatinvalinnan vaikeana eivätkä tiedä
millaisiin tehtäviin valittavissa olevat linjat johtavat. Haetaan vain johonkin kun
niin kuuluu tehdä. Olisi tärkeää, että nuoret tunnistaisivat omat vahvuutensa ja
saisivat apua oman soveltuvuutensa arvioinnissa.”* (hallinnon ja kaupan alan
opiskelija, AMK)

Työelämään sijoittumiseen liittyvä lisätiedon tarve nousee tässä tutkimuksessa vahvasti
esiin ilmeisesti siksi, että asiaa kysyttiin siinä vaiheessa, kun opinnot oli jo aloitettu. Vastaa-
jien on mahdollisesti ollut aika vaikea palauttaa mieleen hakuvaiheen tilannetta jälkikä-
teen, joten heidän vastauksissaan näkyy selvästi myös se, mikä on askarruttanut mieltä ky-
selyyn vastaamisen aikoihin. Työhön sijoittumisen kysymysten vahva esiin nouseminen
vastauksissa kertoo myös siitä, että työllistymisnäköymät ja työelämään sijoittuminen kiin-
nostavat opiskelijoita jo varhaisessa vaiheessa opintojen alkupuolella. Saman ovat havain-
neet esimerkiksi Kuittinen, Rautopuro ja Väisänen (1997a). Koska työllistyminen ei ole kor-
keakoulutetuillekaan enää itsestäänselvyys, työelämänäköymät kiinnostavat ja mietityttävät
aiempaa varhaisemmin. Opintojen aikana opiskelija voi vielä vaikuttaa työllistymiseensä
myös opintovalinnoillaan (Kuittinen ym. 1997a, 20).

Niin ammattikorkeakoulut kuin yliopistotkin seuraavat koulutuksista valmistuneiden
työllistymistä. Uudehkossa AMK-koulutuksessa koulutuksen kilpailukykyisyys myös tästä
näkökulmasta on kiinnostanut alusta saakka. Yliopistoissa oppilaitosten kasvattien työllis-
tymisestä alettiin kantaa ”vastuuta” 1990-luvulla (Ahola 2004, 28). Lisäksi aiheesta tehdään
tutkimusta ja sitä kartoitetaan valtakunnallisesti. Tälle tuoreelle tiedolle näyttäisi olevan
kysyntää myös opiskelemaan hakevilla. Tarvittaisiin ainoastaan käytännön järjestelyjä, jot-
ta tieto olisi helposti heidän saatavillaan.

Moni on vastausten mukaan jäänyt kaipaamaan myös sitä, että koulutukseen liittyvistä
asioista olisi ollut mahdollista kysyä alan opiskelijoilta jo hakuvaiheessa. Tällöin olisi ollut
käytettävissä tietolähde, joka puhuu samaa kieltä ja katsoo asioita samasta näkökulmasta.
Tämä tukisi olennaisesti tiedon välittymistä ymmärrettävässä muodossa ja voisi ratkaista
sen monien kokeman ongelman, että vaikka tietoa on ollut saatavilla runsaasti, se ei ole
ollut sellaisessa muodossa, että sitä olisi ollut helppo ymmärtää.

5.4 Koulutuksen ja ammattiin sijoittumisen yhteys

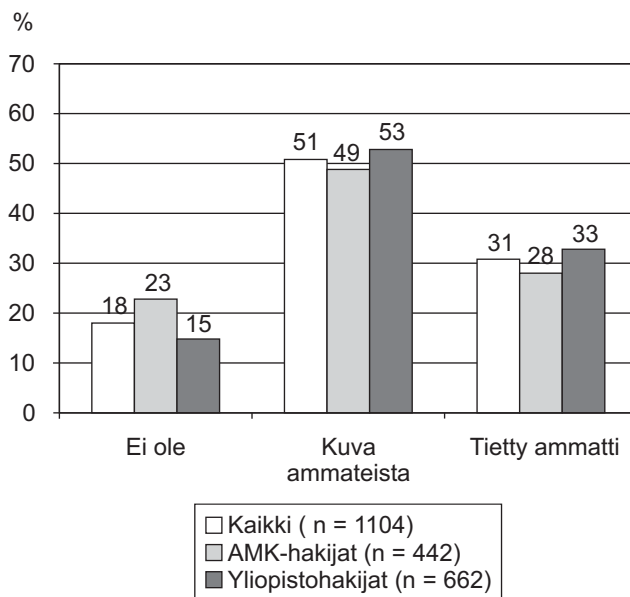
Opintojen alettua tehty koulutusvalinta realisoituu ja opiskelija pääsee käytännössä testaamaan sen onnistumista. Monien vaihtoehtojen viidakossa on tavallista, että ainoastaan pieni osa opiskelijoista pitää opinnot aloitettuaankin valintaansa täysin varmana. Kuittisen ym. (1997a, 10) mukaan ensimmäisen vuoden opiskelijoista 28 % oli valinnastaan täysin varmoja. Enemmistö (56 %) piti valintaansa melko varmana. (Tästä tarkemmin luvussa 8.1.)

Yliopistokoulutuksista etenkin niissä, joista ei suoraan valmistu mihinkään ammattiin, voi opiskelijoilla olla epätietoisuutta siitä, mihin koulutus johtaa. Epätietoisuus tulevasta synnyttää epävarmuutta, joka voi heikentää opiskelumotivaatiota. Ns. yleisakateemisilla aloilla, kuten humanistisissa tieteissä, luonnontieteissä ja yhteiskuntatieteissä, opintojen keskeyttäminen ja alan vaihtaminen on ollut kohtalaisen runsasta (Pajala & Lempinen 2001, 51, 55). Ammattikorkeakoulussa koulutuksen luonne on erilainen, ja koulutusten yhteys ammattiin sijoittumiseen on läheisempi. AMK-koulutuksessa – niin sen nimessä kuin myös siinä, millaiseksi koulutus ymmärretään – korostuu ammatti ja ammatillisuus (Collin ym. 1997, 39–41). Kuitenkin osa AMK-koulutuksistakin on melko laaja-alaisia; esimerkiksi tradenomit voivat sijoittua varsin monenlaisiin tehtäviin. Epätietoisuutta voi aiheuttaa myös se, että koulutukset ovat vielä melko uusia eikä kovin yleisesti ei tiedetä, millaisiin töihin ne valmistavat ja kuinka aiemmin valmistuneet ovat sijoittuneet työelämään.

Tutkimukseen osallistuneilta selvitettiin heidän tietoaan ammattiin sijoittumisesta hakemansa koulutuksen pohjalta kysymällä, oliko heillä mielessään jokin ammatti, johon aikoivat suuntautua. Vastausvaihtoehtoja oli kolme 1) ei ole, 2) on jonkinlainen kuva niistä ammateista, joihin haluan ja 3) tietty ammatti. Kolmannen kohdan valinneita pyydettiin lisäksi nimeämään kyseinen ammatti.

Tulosten mukaan yliopistoon tähdänneillä oli hakuvaiheessa ammattikorkeakouluun tähdänneitä selkeämpi käsitys siitä, mihin ammatteihin ja millaisiin työtehtäviin he voisivat sijoittua hakemansa koulutuksen pohjalta ($p = 0.003$, kuvio 17 seuraavalla sivulla). Ammattikorkeakouluun ensi sijassa hakeneista noin neljänneksellä (23 %) ei ollut koulutukseen hakiessaan vielä lainkaan käsitystä siitä, mihin ammatteihin he voisivat suuntautua. Yliopistoon ensisijaisesti hakeneista koulutuksen ja tulevan ammatin välisestä suhteesta tietämättömien osuus oli 15 %. Vastaavasti yliopistoon hakeneissa oli enemmän niitä, joilla oli jonkinlainen kuva mahdollisista tulevista ammateista tai selkeä käsitys tietystä ammatista.

Tulos on yllättävä. Kun korkeakoulutuksen sektorit ovat luonteeltaan erilaisia ja AMK-koulutus on nimenomaan ammatillista korkeakoulutusta, joka on myös hakijoiden käsityksen mukaan käytännönläheistä ja jolla on yliopistoa tiiviimmät työelämäyhteydet (Vuorinen & Valkonen 2003, 99, 117), olisi tämän olettanut näkyvän tuloksessa siten, että ammattikorkeakouluun hakeneet tietäisivät jo hakiessaan yliopistoon hakeneita paremmin,

$$\chi^2 = 11.98, p = 0.003$$

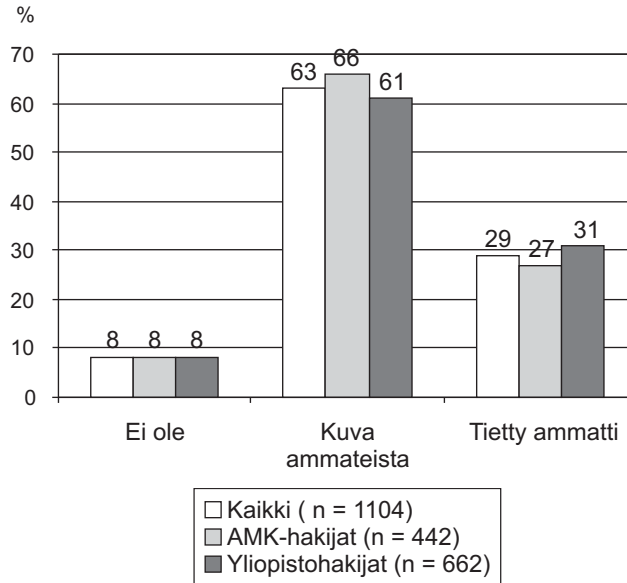
Kuvio 17. Onko sinulla koulutukseen hakiessasi mielessä jokin ammatti, johon suuntaudut?

millaisiin tehtäviin he voisivat työelämässä sijoittua. Lisäksi ammattikorkeakouluopiskelijoiden opiskeluorientaation on havaittu olevan työelämäsuuntautuneempaa kuin yliopisto-opiskelijoiden (Mäkinen & Nurmi 2003, 170). Myös hakijaryhmien erilaisten pohjakoulutusten olisi odottanut vaikuttavan siten, että AMK-hakijat olisivat paremmin selvillä koulutuksen ja ammatin välisestä yhteydestä: Ammattikorkeakouluun tähänneistä hakijoissa on selvästi enemmän ammatillisen pohjakoulutuksen suorittaneita – joko pelkästään tai yo-tutkinnon ohella, kun taas yliopistoon tähänneet ovat pääsääntöisesti pohjakoulutukseltaan ylioppilaita, joiden ammatillinen tietämys ja työelämän tuntemus on vielä melko vähäistä.

Kysymys ammatteihin suuntautumisesta toistettiin seurantakyselyssä. Se oli kohdennettu niille vastaajille, jotka olivat tuolloin opiskelijoita. Osa heistä oli opiskelemaan jo toista vuotta, osa oli aloittanut opinnot vasta pari kuukautta aiemmin.

Tulos muuttui jonkin verran aiemmasta. Ammattiin sijoittumisen mahdollisuuksistaan täysin tietämättömien osuus oli nyt puolet (8 %) siitä mitä se oli kaksi vuotta aiemmin (kuvio 18). Erityisesti tietämättömien osuus oli vähentynyt AMK-hakijoiden ryhmässä, jotka seurantavaiheessa olivat AMK-opiskelijoita: opinnot aloitettuaan suuntautumisestaan tietämättömiä oli enää kolmannes hakuvaiheen osuudesta. Toinen olennainen muutos oli se, että ammattikorkeakouluun ja yliopistoon opiskelemaan päässeiden kesken ei enää ollut

tilastollisesti merkitsevää eroa. Myös suuntautumisestaan vielä tietämättömien osuus oli prosentilleen sama molemmissa opiskelijaryhmissä.

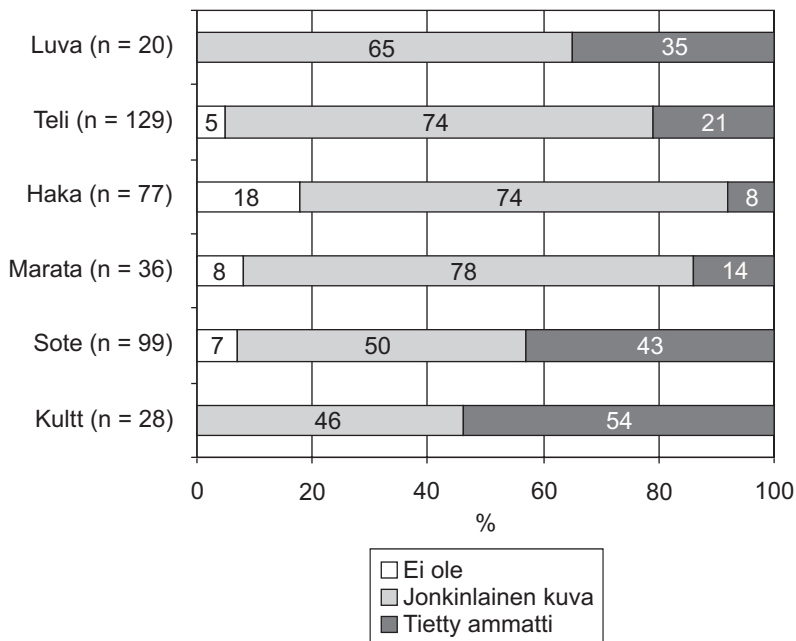
$$\chi^2 = 2.41 p = 0.299$$

Kuvio 18. Onko sinulla nyt mielessäsi jokin ammatti, johon suuntaudut? Tilanne opintojen aloittamisen jälkeen

Hakuvaiheesta tilanne on siis selvästi korjaantunut opintojen aloittamisen myötä. Oma koulutusala on tullut tutummaksi ja tietoakin on saatu lisää. Jonkin verran tulosta on kohtaneet myös se, että kokeeksi tai sattumalta hakeneet eivät ole enää mukana vastaajajoukossa, koska he ovat harvemmin päässeet opiskelemaan. Koulutusvalinnan ja ammatinvalinnan onnistumisen kannalta opiskeluvaiheen tilannetta olennaisempaa kuitenkin on, millainen käsitys koulutuksen ja ammattien suhteesta nuorilla on koulutukseen hakessaan.

Tuloksia tarkasteltiin erikseen myös koulutusaloittain. (Ks. myös Mikkola & Nurmi 2001, 113–114.) Eri alojen välillä tuli esiin selkeitä eroja niin ammattikorkeakoulussa kuin yliopistossakin. AMK-opiskelijoista tulevasta ammattiin sijoittumisestaan olivat parhaiten selvillä kulttuurialan ja luonnonvara-alan opiskelijat (kuvio 19). Myös sosiaali- ja terveystieteiden alalla on muita aloja selvästi enemmän niitä, joilla on jo tiedossaan ammatti, johon suuntautuvat. Tämä on tyypillistä etenkin terveystieteiden koulutusten luonteelle, koska alan koulutukset valmistavat selkeästi tiettyjen ammattien tehtäviin. Silti sosiaali- ja terveystieteiden alalla opis-

kelevissakin on jonkin verran myös sellaisia opiskelijoita, joilla ei vielä ollut käsitystä tulevasta ammatistaan. He lienevät enimmäkseen sosiaalialan uudempien koulutusten opiskelijoita.

$\chi^2 = 56.33, p = 0.000$

Kuvio 19. Onko sinulla mielessäsi ammatti, johon suuntaudut? (AMK-opiskelijat)

Eniten epätietoisia tulevasta ammatistaan olivat hallinnon ja kaupan alan opiskelijat, joista lähes viidenneksellä ei ollut vielä käsitystä siitä, millaisiin ammattitehtäviin voisivat suuntautua. Tätä selittänee se, että hallinnon ja kaupan alan koulutus on luonteeltaan AMK-koulutuksista yleissivistävin ja laajin ja sen pohjalta voi sijoittua hyvin monenlaisiin tehtäviin.

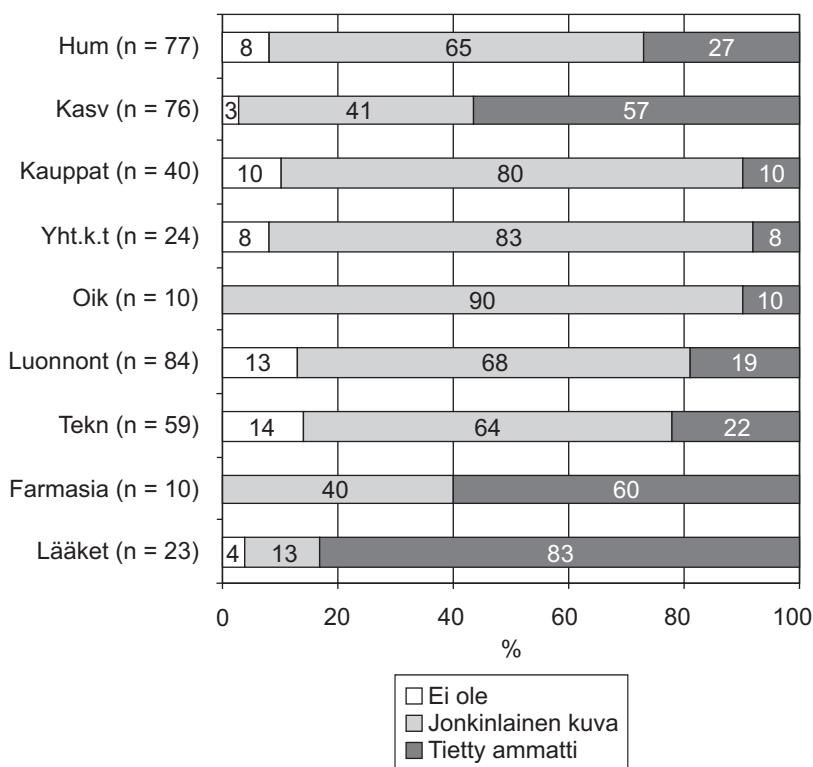
Yliopiston aloista omaksi ryhmäkseen erottuu lääketieteen ala, jolla opiskelevista yli 80 prosentilla on selvä käsitys tulevasta ammatistaan (kuvio 20). Lisäksi muista erottuvat farmasian ja kasvatustieteiden alat, joilla opiskelevista noin 60 prosenttia tietää selvästi, missä ammatissa tulee valmistuttuaan työskentelemään. Tämä on tyypillistä koulutusten profesioaluonteelle.

Saman havainnon on tehnyt Mäkinen (2004, 62), jonka tutkimuksessa profesioalaa edustaa lääketieteen koulutus, sekä Laukkanen (1988, 14), joka on havainnut kauppa-, lääke- ja kasvatustieteiden opiskelijoiden olevan parhaiten selvillä ammatillisesta sijoittumi-

sestaan valmistumisen jälkeen. Edellä mainitut tutkimukset on kuitenkin tehty opintojen keski- ja loppuvaiheessa, jolloin opiskelijoiden käsitys tutkinnon mahdollistamasta ammatillisesta sijoittumisesta on jo tarkentunut opiskelun aloitusvaiheesta.

Muut yliopiston koulutusalat jakautuvat tuloksissa kahteen ryhmään. Tekniikan, luonnontieteiden ja humanistisilla aloilla noin neljännes tai viidennes on tarkasti selvillä tulevasta työstään, mutta toisaalta kyseisillä aloilla on eniten niitä, joilla ei vielä ole mitään käsitystä ammattiin sijoittumisestaan. Tulevan ammattinsa jo tietävien osuutta nostanee luonnontieteiden ja humanistisilla aloilla tekniikan alan tasolle se, että osa opiskelijoista on jo päättänyt suuntautuvansa opettajaksi. Toisessa ryhmässä eli kauppatieteiden, yhteiskuntatieteiden ja oikeustieteen aloilla noin kymmenesosa tietää jo, mihin ammattiin suuntautuu.

Tuloksen perusteella on ilmeistä, että opiskelemaan hakeneilla on ollut huomattavia puutteita etenkin uudempien korkeakoulututkintojen, AMK-tutkintojen tuottamista val-

$$\chi^2 = 85.941, p = 0.000$$

Kuvio 20. Onko sinulla mielessäsi ammatti, johon suuntaudut? (yliopisto-opiskelijat)

miuksista ja mahdollisuuksista sijoittua työelämään ja sen erilaisiin tehtäviin. Vaikka tilanne on kohentunut opintojen aloittamisen jälkeen, hakuvaiheen tietämättömyys on silmiinpistävä. Lisäksi juuri hakuvaiheen tiedoilla on olennainen merkitys koulutuksen valitsemisen ja valinnan onnistumisen kannalta.

Garamin ja Aholan (2001, 53) tutkimuksen mukaan kaksi viidestä abiturientista piti tietojaan ammateista ja työelämästä riittämättömänä. Nieminen ja Ahola (2003, 80) taas ovat havainneet, että ammattikorkeakouluun hakeneiden ammatinvalinta ei ole sen selkeytyneempää kuin yliopistoon hakeneidenkaan. Heidänkin tuloksissaan näytti jopa siltä, että ammattikorkeakouluhakijat olivat epävarmempia tulevista ammattitehtävistään kuin yliopistohakijat. Hakuvaiheessa tulevasta ammatillisesta sijoittumisesta ei yleensä oltu kovin hyvin selvillä. Suurin osa on valinnut lähinnä kiinnostavana koulutusalan määrittämättä sen tarkemmin tulevaa ammattia.

Ammattikorkeakoulujen koulutusalojohtajien näkemys tukee tätä tulosta. Heidän mukaansa monilla ammattikorkeakouluun hakeutuvilla on puutteita tulevaa koulutusta koskevissa tiedoissaan, eivätkä heidän mielikuvansa koulutuksesta ole välttämättä kovin totuudenmukaisia (Vuorinen & Valkonen 2001, 50–51, 67). Ammattikorkeakouluopiskelijoiden koulutus- ja uravalinnan ongelmia tutkinut Lerkkanen (1999, 165) puolestaan on todennut, että monet AMK-koulutukseen valituksi tulleet opiskelijat ovat heikosti tietoisia siitä, millaiseen koulutukseen he tulevat, mitä koulutukseltaan hakevat, millaisia kvalifikaatioita se tarjoaa ja millaisiin työtehtäviin se voi johtaa.

Koulutusta koskevan tiedon puutteista hakuvaiheessa voi koitua seurauksia opintojen etenemisen kannalta. Rautopuro ja Väisänen ovat havainneet, että opiskelijan sitoutumisella opintoihinsa on selvä yhteys opintojen keskeyttämiseen. Sitoutumista mitattiin heidän tutkimuksessaan sillä, miten varmasti opiskelija kokee olevansa oikealla alalla ja kuinka selkeä käsitys hänellä on siitä, mihin opinnot johtavat valmistumisen jälkeen. Sitoutumisen aste määriteltiin kyseisessä tutkimuksessa näiden pohjalta kolmiluokkaiseksi: matala, kohtalainen, korkea. Opintojen etenemistä seurattaessa havaittiin, että opintonsa ensimmäisenä vuonna keskeyttäneistä opiskelijoista 41 prosentilla oli matala sitoutumisen aste, kun opintojaan edelleen jatkavista matalan sitoutumisen ryhmään sijoittui 12 prosenttia ($p = 0.000$). Alhainen sitoutumisen aste merkitsi opintojen keskeyttämisen riskiä. Varmuus oikeasta koulutusalaista ja sitoutuminen opiskeluun taas ennustivat parhaiten opinnoissa pysymistä. (Rautopuro & Väisänen 2002a; Rautopuro & Väisänen 2002b.)

Laukkasen selvityksessä kysyttiin opintojen loppuvaiheessa olevilta yliopisto-opiskelijoilta, valitsisivatko he saman koulutusohjelman, jos olisivat nyt tekemässä valintaa. Niistä opiskelijoista, joilla oli hyvät ennakkotiedot alan opinnoista ja tutkinnon suorittaneiden ammatillisesta sijoittumisesta, samaan valintaan olisi päätynyt 76 % aloittaneista. Kaikista opiskelijoista saman valinnan olisi tehnyt 62 %. Laukkasen mukaan parempi ennakkoin-

formaatio korkeakouluopinnoista ja tutkintojen tuottamista ammatillisista mahdollisuuksista vähentäisi huomattavasti pettymyksiä koulutusvalinnassa. (Laukkanen 1988, 15.)

Ammattikorkeakoulut ovat olleet viime vuosina laajasti näkyvillä eri medioissa erityisesti hakuaikoina. Tämä tiedottaminen on kuitenkin ollut painotuksiltaan melko kaupallista ja markkinahenkistä – tarkoituksellisestikin, koska sillä on pyritty koulutuksen tunnetuksi tekemiseen ja myös imagojen luomiseen. Koulutusten tunnettuus on varmasti laajentunut kampanjoinnin myötä, mutta todellisen tiedon välittäminen lienee kärsinyt tiedottamisen markkinoivuudesta. Ammattikorkeakoulujen toimintaan usein liitetyn kaupallisuuden myötä ilmiasu ja muoto nousevat usein sisältöä tärkeämmäksi ja instituutiot rakennetaan myynnin idean varaan (Herranen 2000, 116). Tämä näyttäisi toteutuneen AMK-koulutusten markkinoinnissa. Koulutustarjonta on tullut hyvin tunnetuksi hakijoille, mutta sisällöt ovat jääneet epäselviksi.

Ammattikorkeakoulujen koulutustiedottamisen lisäksi selitystä hakijoiden heikoille tiedoille voi hakea myös lukioiden opinto-ohjauksesta. Opinto-ohjauksen arvioinnin mukaan lukion opiskelijat saivat yliopistoista jatko-opintovaihtoehtona huomattavasti paremmin tietoa kuin ammattikorkeakouluista (Numminen ym. 2002, 114). Olennaista oli lisäksi se, että ammatillisen suuntautumisen ohjauksessa ja työelämätiedoissa oli huomattavia puutteita. Kolmasosa lukion opiskelijoista katsoi, että koulun opinto-ohjaus ei ollut lisännyt heidän tietojaan ammateista ja puolet oli sitä mieltä, että opinto-ohjaus ei ollut lisännyt myöskään tietoa työelämästä. Kaksi kolmasosaa piti lukion antamaa työelämätietoutta riittämättömänä ja yhtä moni näki tarvetta lisätä ammattien ja työelämän tuntemusta lukiossa. Ainoastaan alle puolet katsoi saaneensa hyvin tietoa opiskelupaikkavaihtoehtoista. (Numminen ym. 2002, 109.) Tämän tiedon valossa hakijoiden ja opintonsa aloittaneiden puutteellinen käsitys ammatillisen sijoittumisen mahdollisuuksista ei vaikuta erityisen yllättävälle. Mikäli opiskeluvaihtoehtoja pohtivalla ei ole perustietoa työelämästä ja ammatillisuudesta, hänen on hyvin vaikeaa hakea tietoa myöskään koulutuksen ja työelämään ja ammatteihin sijoittumisen yhteydestä. Hakija voi olla tällöin tilanteessa, jossa ei edes tiedä, mitä tietoa tulisi hakea.

Kehittämisen tarvetta näyttäisi siis olevan niin korkeakoulujen tiedottamisessa kuin toisen asteen opinto-ohjauksessakin. Erityinen haaste on sisältöjä koskevan syvällisemmän tiedon välittäminen, kuten myös edellisessä alaluvussa käsiteltyjen tulosten yhteydessä havaittiin. Huomattava on vielä se, että sisältöjä koskevan tiedon välittämisessä on selviä puutteita ja haasteita niin AMK- kuin yliopistokoulutustenkin osalta. Tämä onkin havaittu myös yliopistopuolella. Esimerkiksi yliopistojen opiskelijavalintajärjestelmää arvioinut työryhmä on päätenyt suosittamaan yliopistoille lukiolaisille ja opiskelupaikkaa hakeville suunnatun tiedottamisen tehostamista. Suosituksissa korostetaan, että tiedottamisen näkökulmaksi tulee asettaa hakijan näkökulma ja tavoitteeksi valveutunut ja tavoitetietoinen hakija. (Sajavaara ym. 2002, 5.)

6

Korkeakoulutukseen pääseminen ja uusi hakeminen

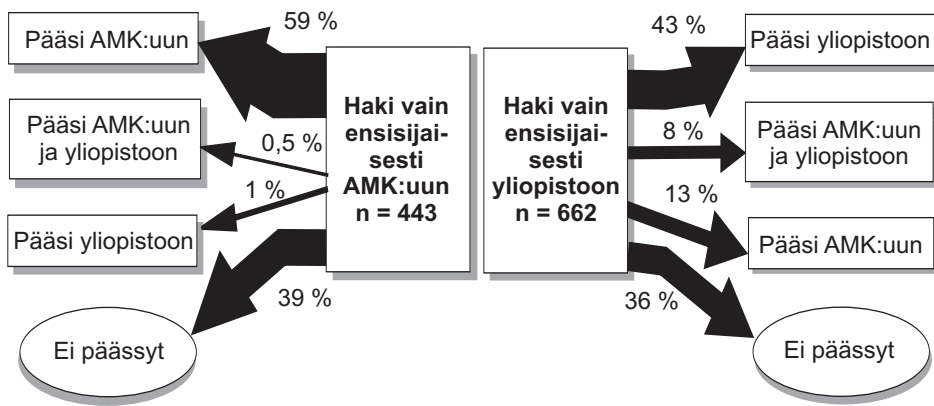
Seuraavassa tarkastellaan, miten tutkimukseen osallistuneet onnistuivat seurantajakson ensimmäisessä haussa saamaan koulutuspaikan ja miten heidän ensisijainen toiveensa toteutui. Lisäksi seurataan koulutukseen hakeutumisen etenemistä niiden osalta, jotka eivät päässeet koulutukseen sekä niiden, jotka vielä hakivat mieluisempaa opiskelupaikkaa. Tutkimukseen osallistuneiden koulutuspolkuja koko seurantajakson ajalta kartoitetaan niiden osalta, jotka vastasivat molempiin tutkimuksen kyselyihin. Lopuksi selvitetään vielä nuorten jatkosuunnitelmia erityisesti niiden osalta, jotka eivät vielä saaneet opiskelupaikkaa tai eivät tulleet valituksi mieluisimpaan koulutusvaihtoehtoonsa.

6.1 Korkeakoulutukseen pääseminen

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa kyselyyn vastanneista (n = 1 134) haki vuoden 2001 haussa ensisijaisesti tai ainoastaan yliopistoon 60 prosenttia ja ensisijaisesti tai ainoastaan ammattikorkeakouluun 40 prosenttia. Enemmistö hakijoista (60 %) pyrkiin pelkästään ammattikorkeakouluun tai yliopistoon. Molempiin haki siis 40 %. Heistä valtaosalle (34 % vastanneista) oli ensisijaisena tavoitteena yliopisto ja pienelle osalle (6 % vastanneista) ammattikorkeakoulu. (Vuorinen & Valkonen 2003.)

Opiskelijavalinnassa koulutuspaikan sai kaikkiaan 62 prosenttia hakeneista. Ensisijaisesti yliopistoon hakeneista opiskelupaikan sai hieman useampi (64 %) kuin ensisijaisesti

ammattikorkeakouluun hakeneista (61 %). Ammattikorkeakouluun tähänneiden ensisijainen koulutustavoite toteutui kuitenkin useammin kuin yliopistoon tähänneiden. Ammattikorkeakouluun hakeneista 59 prosenttia sai opiskelupaikan ammattikorkeakoulusta ja 0.5 prosenttia tuli valituksi sekä ammattikorkeakouluun että yliopistoon. Yliopistoon hakeneista päätavoitteen mukaiseen koulutukseen yliopistoon pääsi 51 prosenttia, joista osa (8 %) valittiin lisäksi myös ammattikorkeakouluun. Ammattikorkeakoulusta koulutuspaikan sai 13 prosenttia yliopistoon tähänneistä. Ammattikorkeakouluun ensisijaisesti tähänneistä yliopistoon tuli valituksi ainoastaan yksi prosentti. Heistä yliopistoon oli hakenutkin vain pieni osa (15 %). Vaille opiskelupaikkaa jäi 39 prosenttia ensisijaisesti ammattikorkeakouluun hakeneista ja 36 prosenttia ensisijaisesti yliopistoon hakeneista.

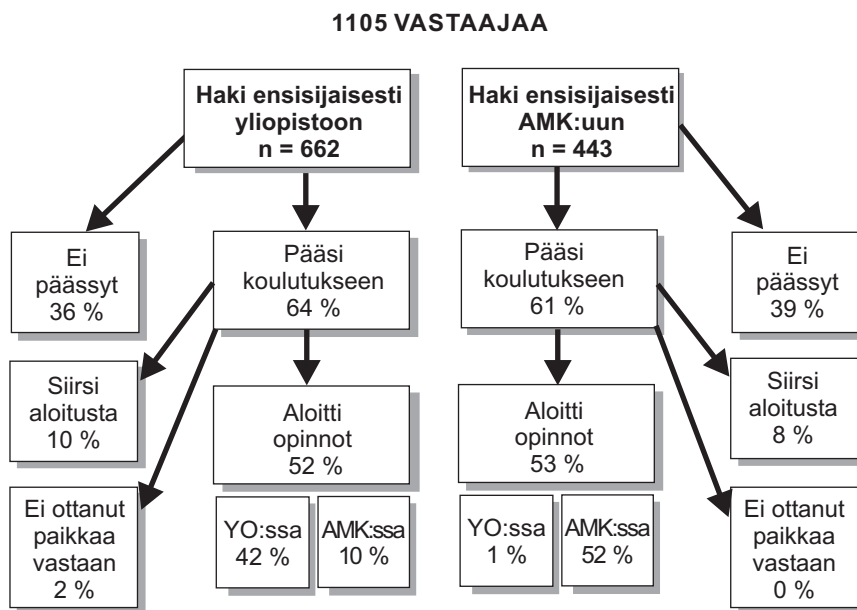

Kuvio 21. Korkeakoulutukseen pääseminen ja ensisijaisen hakutoiveen toteutuminen vuonna 2001

Ammattikorkeakouluun ja yliopistoon tähänneiden koulutustavoitteen toteutumisen erossa tulee esiin yliopistokoulutuksen suosituimmuusasema hakijoiden koulutustavoitteissa. Koska yliopistoihin on suhteessa tarjolla oleviin koulutuspaikkoihin enemmän hakijoita kuin ammattikorkeakouluihin, onnistuvat yliopistoon tähänneet pääsemään jonkin verran harvemmin päätavoitteensa mukaiseen koulutukseen kuin ammattikorkeakouluun tähänneet. Osa yliopistopaikkaa tavoitelleista joutuu tyytymään toissijaisen toiveensa mukaiseen koulutuspaikkaan ammattikorkeakoulussa. Ammattikorkeakouluun ensisijaisesti hakeneille tarjottiin harvoin opiskelupaikkaa toiselta korkeakoulusektorilta, yliopistosta. Kuitenkaan kyse ei ole siitä, että ammattikorkeakoulun tavoitteekseen asettaneita olisi harvoin tullut valituksi toissijaisen hakutoiveen korkeakoulusektorille vaan siitä, että heistä vain pieni osa haki sekä ammatti- että tiedekorkeakouluun. Sen sijaan yliopiston

tavoitteekseen asettaneista valtaosa varmisteli koulutuspaikan saamista hakemalla myös ammattikorkeakouluun.

Opinnot ammattikorkeakoulussa aloitti vuoden 2001 syksyllä 27 prosenttia kaikista tutkimukseen osallistuneista ja opinnot yliopistossa 26 prosenttia. Korkeakouluopinnot aloitti siis kyseisenä vuonna kaikkiaan 53 prosenttia tutkimuksessa mukana olevista. Ammattikorkeakouluun tähänneistä lähes kaikki koulutuspaikan saaneet ja sen vastaanottaneet aloittivat opiskelunsa ensisijaisen hakutavoitteensa mukaisella korkeakoulusektorilla. Yliopistoon tähänneistä koulutuspaikan saaneista ja sen vastaanottaneista noin neljä viidestä aloitti opinnot yliopistossa ja yksi viidestä ammattikorkeakoulussa. Opintojen aloittaminen siirsi myöhemmäksi noin kymmenesosa kummastakin hakijaryhmästä. Tavallisin syy aloituksen siirtämiselle oli asevelvollisuuden suorittaminen. Opiskelupaikan vastaanottamisesta kieltäytyi ainoastaan kolme henkilöä.³

Kuvio 22. Korkeakoulutukseen pääseminen, koulutuspaikan vastaanottaminen ja opintojen aloittaminen 2001

³ Kieltäytyneillä tarkoitetaan niitä hakijoita, jotka eivät ottaneet vastaan mitään tarjotuista paikoista. Kahteen koulutukseen valituksi tulleet (esim. ammattikorkeakouluun ja yliopistoon) eivät siis ole mukana.

Koulutukseen pääsemistä tarkasteltiin tarkemmin aloittain tutkimuksen ensimmäisessä raportissa. Vaikka valituksi tulleiden osuuksia ei ole sinänsä mahdollista verrata valtakunnallisiin tilastoihin (kts. Vuorinen & Valkonen 2003, 109), havaittiin, että niin ammattikorkeakoulussa kuin yliopistossakin koulutuspaikan saaneiden osuudet ovat korkeimmat niillä aloilla, joilla hyväksymisprosentit ovat yleensä korkeimpia (tekniikan ala) ja matalimmat aloilla, joille on yleisesti vaikea päästä (ammattikorkeakoulun kulttuuriala, yliopiston taidealat).

Taulukossa 2 korkeakoulutukseen pääsemistä tarkastellaan oppilaitoksista käsin. Yliopistoon valituksi tulleet olivat lähes kaikki niitä, jotka olivat tähänneet ensisijaisesti juuri yliopistoon. Ainoastaan yhdellä prosentilla tavoitteena oli ollut ammattikorkeakoulu. Molemmilta korkeakoulusektoreilta opiskelupaikan saaneetkin olivat lähes kaikki tähänneet akateemisiin opintoihin, mutta ammatillisiin korkeakouluopintoihin tähänneitä oli kuitenkin hieman enemmän kuin pelkästään yliopistoon päässeissä. Käytännössä molemmille sektoreille valitut kuitenkin päätyivät valitsemaan yliopistokoulutuksen. Ammattikorkeakouluun valituksi tulleista 75 prosentilla oli ensisijan tavoitteena ammattikorkeakoulu ja 25 prosentilla yliopisto. Yliopistot saivat näin ollen opiskelijoikseen lähes yksinomaan niitä, jotka olivat halunneet nimenomaan yliopistokoulutukseen. Ammattikorkeakoulujen opiskelijoikseen saamista nuorista noin neljänneksellä oli päätavoitteena yliopistokoulutus, johon he eivät kuitenkaan onnistuneet pääsemään.

Taulukko 2. Ammattikorkeakouluun ja yliopistoon sekä molempiin vuonna 2001 valituksi tulleiden jakautuminen ensisijaisen koulutustavoitteen mukaan (n = 695)

Ensisijainen tavoite	AMK:uun valitut %	AMK:uun ja yliopistoon valitut %	Yliopistoon valitut %
Yliopisto	25	96	99
AMK	75	4	1

6.2 Uudet yritykset

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa korkeakoulutukseen hakeneista vaille koulutuspaikkaa jäi 38 prosenttia (408 hakijaa). Lisäksi 3 % sai paikan, mutta ei ottanut sitä vastaan. Opintojen aloittamisen siirsi myöhemmäksi siirtäneitä oli 9 %. Tavallisin syy opintojen aloituksen siirtämiselle oli asevelvollisuuden suorittaminen.

Tutkimukseen osallistuneilla hakijoilla oli ensimmäisen vaiheen kyselyyn vastatessaan tiedossa valintatulokset. Heiltä kysyttiin tuolloin, aikovatko he vielä hakea uudestaan korkeakoulutukseen. Tällöin 42 prosenttia vastaajista ilmoitti aikovansa hakea uudelleen ammat-

tikorkeakouluun tai yliopistoon (taulukko 3). Heidän osuutensa vastaa vaille koulutuspaikkaa jääneiden ja sen vastaanottamisesta kieltäytyneiden osuutta.

Taulukko 3. Vaille opiskelupaikkaa jääneet vastaajat 2001 ja suunnitelmat uudesta korkeakoulutukseen hakemisesta

	Ensisijainen tavoite yliopisto (n = 654) %	Ensisijainen tavoite AMK (n = 435) %	Yhteensä (n = 1 089) %
Ei tullut valituksi	36	39	38
Ei ottanut paikkaa vastaan	2	4	3
Siirsi aloitusta	10	8	9
Aikoo vielä hakea	49	31	42

Kun tarkastellaan erikseen ensisijaisesti ammattikorkeakouluun ja ensisijaisesti yliopistoon hakeneita, tilanne näyttää erilaiselta. Ammattikorkeakouluun tähänneistä uutta yritystä suunnittelevia on vähemmän kuin ilman paikkaa jääneitä ja sen vastaanottamatta jättäneitä, eli osa hakijoista on päättänyt valintatiedon saatuaan luopua koulutuspaikan tavoittelusta. Yliopistoon tähänneistä taas aikoo hakea uudelleen kokonaan vaille opiskelupaikkaa jääneitä suurempi osa. Yliopistohakijoissa on näin ollen ollut enemmän niitä, jotka aloittivat opiskelun muussa kuin ensisijaisen toiveensa mukaisessa koulutuksessa, kuten ammattikorkeakoulussa, ja aikoivat vielä uudestaan tavoitella ykköstoiveensa mukaista koulutuspaikkaa. Myös Sajavaaran ym. (2002, 95) tulosten mukaan kaksi kolmesta yliopistoon vuonna 2002 hakeneesta aikoi pyrkiä seuraavana vuonna uudelleen, jos ei tule hyväksytyksi ensisijaisena hakukohteena olleeseen koulutukseen. Toissijaiseen vaihtoehtoon ei siis olla helposti tyytymässä. Yliopistokoulutus näyttäisi olevan tavoiteltu vaihtoehto, jonne pääsyä havitellaan useammin vielä senkin jälkeen, kun opinnot on jo aloitettu jossain muussa koulutuksessa. Myös Nieminen ja Ahola (2003, 110–111) havaitsivat, että tavoittees-taan pitävät tiukimmin kiinni yliopistoon pyrkivät hakijat, ja erityisesti he pitävät kiinni koulutustasosta.

Miten suunniteltu uusi hakeminen sitten toteutui? Seurantakyselyssä kaksi vuotta myöhemmin noin kolmannes (32 %) ilmoitti hakeneensa korkeakoulutukseen seuraavana vuonna, eli vuonna 2002. Vuonna 2003 ammattikorkeakouluun tai yliopistoon ilmoitti hakeneensa viidennes (19 %) vastaajista. Kaikkien kohdalla suunnitelmissa ollut hakeminen ei toteutunut. Sitä tarkastellaan tarkemmin edempänä.

Monet hakijoista pyrkivät sekä ammattikorkeakouluun että yliopistoon. Koulutusala-toiveissa tapahtui muutosta, mutta koulutustasotavoitteet säilyivät hyvin pysyvinä koko

hakuprosessin ajan (taulukko 4). Niistä, joiden tavoitteena oli vuonna 2001 yliopisto, 80 prosenttia haki ensisijaisesti yliopistoon myös seuraavana ja sitä seuraavana vuonna. Ammattikorkeakouluun seurannan ensimmäisessä haussa tähdänneistä on sinne pyrkinyt myös myöhemmillä hakukierroksilla 75 prosenttia.

Taulukko 4. Alkuperäisen koulutustasotavoitteen pysyvyys hakuprosessin edetessä

Ensisijainen tavoite 2001	Ensisijainen tavoite AMK		Ensisijainen tavoite yliopisto	
	2002	2003	2002	2003
Ammattikorkeakoulu	76	75	24	25
Yliopisto	19	18	81	82

Seurannan ensimmäisessä vaiheessa hakeminen jakautui korkeakoulusektoreittain siten, että 40 % haki ensisijaisesti ammattikorkeakouluun ja 60 % ensisijaisesti yliopistoon. Yliopistoon tähdänneistä huomattavan suuri osa haki myös ammattikorkeakouluun.

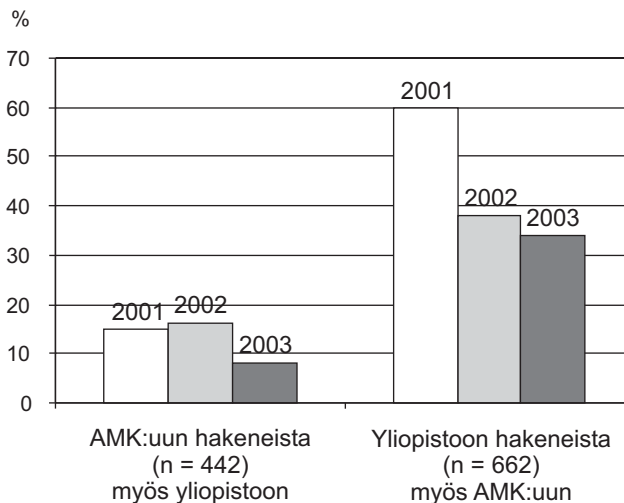
Seurannan toisen vaiheen hakukierroksilla vuosina 2002 ja 2003 ensisijaiset haut jakautuivat ammattikorkeakouluun ja yliopistoon varsin samassa suhteessa kuin ensimmäisessä vaiheessa, kuitenkin siten, että yliopistoon tähdänneiden osuus on hieman kasvanut. Selkein muutos ensimmäiseen vaiheeseen nähden on se, että yliopistoon ensisijaisesti hakeneiden päällekkäishaku ammattikorkeakouluun on merkittävästi vähentynyt ja vastaavasti pelkästään yliopistoon hakeneiden osuus on kasvanut. Ammattikorkeakouluun ensisijaisesti hakeneiden päällekkäishaku ei ole olennaisesti muuttunut. Yliopistoon ensisijaisesti tähdänneiden päällekkäishakun vähenemistä prosessin edetessä selittänee se, että osalla hakijoista on jo opiskelupaikka joko ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa, joten hakemisen luonne on muuttunut minkä tahansa koulutuspaikan tavoittelusta kohdenneemmäksi hakemiseksi tiettyyn koulutukseen. Ainoastaan yliopistoon hakeneiden osuuden kasvu puolestaan osoittaa, että monet pyrkivät sitkeästi toivotuimpaan koulutuspaikkaan yliopistossa vielä senkin jälkeen, kun he ovat jo saaneet jonkin muun opiskelupaikan. Toisaalta on kuitenkin huomattava, että myös ammattikorkeakouluun pääsyä on tavoiteltu useampien hakukierrosten ajan.

Seurannan ensimmäisessä vaiheessa päällekkäishakua tarkasteltiin myös ensisijaisesta hakutavoitteesta käsin. Tuolloin havaittiin, että ammattikorkeakoulun tavoitteeseen asetaneista ainoastaan pieni osa (15 %) haki myös yliopistoon, mutta yliopistokoulutusta ensisijassa tavoitelleista myös ammattikorkeakouluun haki enemmistö (60 %). Ammattikorkeakouluun tähdänneiden katsottiin olevan sitoutuneempia tavoitteeseensa kuin yliopistoon tähdänneiden. (Vuorinen & Valkonen 2003, 57.)

Taulukko 5. Hakujen kohdentuminen korkeakoulusektoreittain vuosina 2002 ja 2003 verrattuna vuoteen 2001

Hakujen kohdentuminen	2001 (n = 1 134) %	2002 (n = 351) %	2003 (n = 207) %
Vain yliopistoon	26	40	41
Molempiin, yliopisto ensisijainen	34	24	21
Yhteensä	60	64	62
Vain ammattikorkeakouluun	34	30	35
Molempiin, AMK ensisijainen	6	6	3
Yhteensä	40	36	38

Myös prosessin edetessä yliopistoon tähdänneet ovat huomattavasti useammin hakeneet päätavoitteensa ohella toiselle korkeakoulusektorille kuin AMK:uun tähdänneet (kuvio 23). Kuitenkin toiselle sektorille hakeneiden osuus yliopistohakijoista on huomattavasti vähentynyt seurannan ensimmäisestä vaiheesta. Seurantajakson viimeisimmässä haussa myös ammattikorkeakouluun haki runsas puolet ensimmäisen hakukierroksen osuudesta. Samoin ammattikorkeakouluhakijoista niitä, jotka hakivat päätavoitteen ohella yliopistoon, oli seurannan viimeisimmässä haussa enää noin puolet aiemmasta. Kuitenkin muutos on heidän kohdallaan tapahtunut vasta seurantajakson toisen hakukierroksen jälkeen. Yliopis-

Kuvio 23. Toiselle korkeakoulusektorille hakeneiden osuudet ensisijaisesti ammattikorkeakouluun ja ensisijaisesti yliopistoon (2001) hakeneista 2001, 2002 ja 2003

toon ensisijaisesti tähdänneistä myös ammattikorkeakouluun hakeneiden osuuden kaventumisessa on nähtävissä sama muutos, joka havaittiin edellä pelkästään yliopistoon hakeneiden osuuden kasvuna koko hakijajoukossa.

Koulutusaloittain hakujen jakautuminen muuttui myöhemmissä hauissa ensimmäisestä seuraamastamme hakukierroksesta. Ammattikorkeakoulussa hakeminen kasautui myöhemmissä hauissa voimakkaasti sosiaali- ja terveysalalle siten, että sinne hakeneiden osuus

Taulukko 6. Hakujen jakautuminen eri koulutusaloille ammattikorkeakoulussa kolmena peräkkäisenä hakuvuonna

Koulutusala	2001 %	2002 %	2003 %
Luonnonvara-ala	4	0	1
Tekniikka ja liikenne	27	21	23
Hallinto ja kauppa	15	20	14
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	12	10	6
Sosiaali- ja terveysala	27	37	41
Kulttuuriala	11	10	14
Muu*	4	2	1
Yhteensä	100 (n = 443)	100 (n = 127)	100 (n = 80)

Taulukko 7. Hakujen jakautuminen eri koulutusaloille yliopistossa kolmena peräkkäisenä hakuvuonna

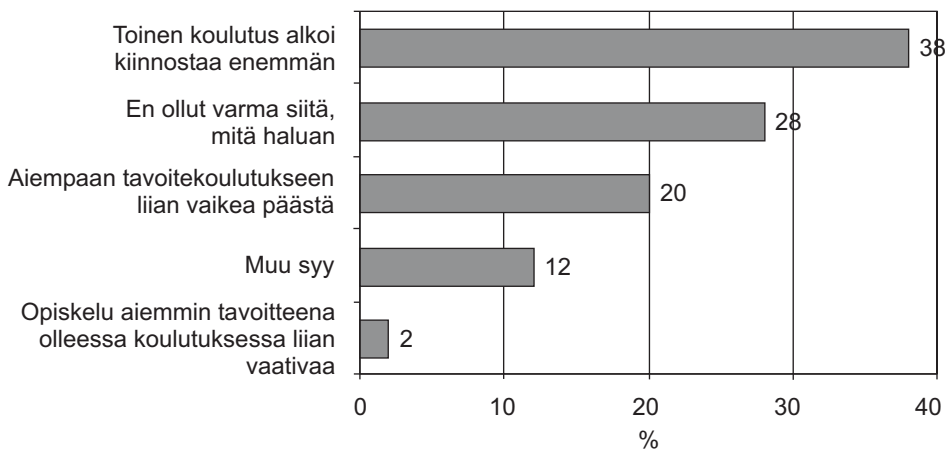
Koulutusala	2001 %	2002 %	2003 %
Humanistinen	18	21	17
Kasvatustieteellinen	19	25	27
Yhteiskuntatieteellinen	7	8	11
Psykologia	3	0	0
Oikeustieteellinen	3	0	5
Kauppatieteellinen	10	9	15
Luonnontieteellinen	10	6	9
Maa- ja metsätieteellinen	1	5	0
Teknietieteellinen	15	14	6
Lääketieteellinen	4	5	4
Hammas- ja eläinlääketieteellinen	1	1	1
Farmasia	2	4	5
Muut*	7	2	0
Yhteensä	100 (n = 662)	100 (n = 224)	100 (n = 127)

* Ryhmään muut kuuluvat pienet taidealat, teologia, liikunta- ja terveystieteellinen ala, joille hakeneita oli pienimmät osuudet vuonna 2001 (1–2 %).

lähenteli viimeisessä vuoden 2003 haussa jo lähes puolta kaikista hakijoista. Suosiotaan menettivät tekniikan ala ja pienet koulutusalat kulttuurialaa lukuun ottamatta, jonne hake-
neiden osuus kasvoi. Hallinnon ja kaupan alalle hakeneiden osuus säilyi samalla tasolla.

Yliopiston koulutusaloilla on nähtävissä samankaltaista hakujen kasautumista. Siellä haut kasautuvat myöhemmillä hakukierroksilla kasvatustieteiden alalle siten, että sinne ha-
kevia oli neljännes kaikista yliopistoon hakeneista. Kyse lienee siitä, että opettajankoulu-
tukseen haetaan tyypillisesti sitkeästi ja useita kertoja. Myös farmasian alalle on haettu myö-
hemmissä hauissa ensimmäistä enemmän. Selkeimmin osuuttaan on menettänyt haku-
prosessin edetessä teknistieteellinen ala.

Tutkimuksen toisessa kyselyssä kysyttiin niiltä, joilla oli takanaan vähintään kaksi ha-
kukertaa myös sitä, oliko heidän ensisijaisena tavoitteenaan ollut eri hakukerroilla sama
koulutus. Hienoinen enemmistö eli 57 % useammalla hakukierroksella hakeneista oli vaiht-
tanut tavoitettaan. Hakukohteen vaihtaminen on näin ollen ollut varsin yleistä. Saman ovat
havainneet Nieminen ja Ahola (2003, 32), joiden tutkimuksessa lähes puolet oli aiemmas-
sa haussa hakenut eri koulutukseen. Se merkitsee sitä, että melko monet ovat vielä olleet
epävarmoja koulutuksen valinnasta ja tavoitteet ovat olleet jäsentymättömiä. Tavoitteet ovat
vielä joustavia. Kyse on kuitenkin tavoitteena olleiden koulutusalojen ja -ohjelmien vaihtu-
misesta. Haetun koulutuksen tasosta on pidetty kiinni tiukasti, kuten edellä todettiin. Taval-
lisin syy koulutusaloitavoitteen vaihtamiselle on ollut se, että toinen koulutus alkoi tuntua
kiinnostavammalta. Toiseksi yleisin peruste on ollut oma epätietoisuus siitä, mihin koulu-
tukseen oikeastaan haluaa. Nämä perustelut kuvaavat tyypillisesti koulutusvalinnan selkey-
tyttömyyttä. Välivuoden pitäminen onkin usein merkinnyt koulutustavoitteen selkiyty-

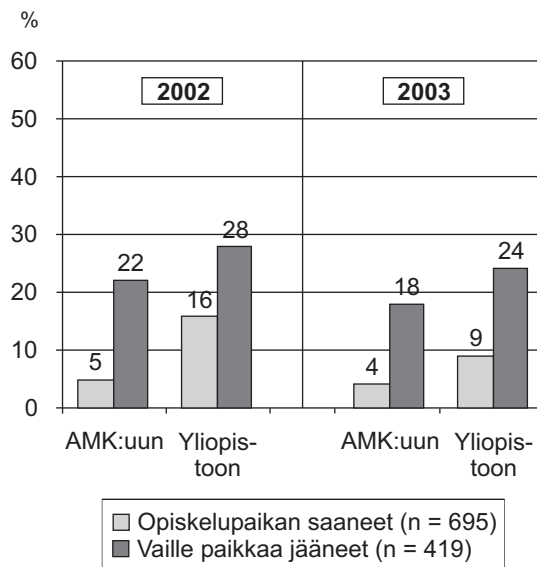

Kuvio 24. Hakutavoitteen vaihtamisen syyt useammalla hakukierroksella hakeneilla (n = 577)

mistä (Sajavaara ym. 2002, 151). Kolmanneksi hakukohdetta on mietitty uudelleen siksi, että aiemmin tavoitteena olleeseen koulutukseen pääseminen oli liian vaikeaa.

Seuraavassa tarkastellaan yksityiskohtaisemmin, miten seurannan alkuvaiheessa suunniteltu uusi hakeminen toteutui ja miten se oli yhteydessä alkuvaiheen koulutusvalinnan tulokseen ja koulutustavoitteen toteutumiseen valinnassa.

Vuonna 2002 korkeakoulutukseen haki kaikkiaan 352 vastaajaa. Vuonna 2001 vaille opiskelupaikkaa jääneistä haki puolet, paikan jo saaneista viidennes (21 %). Vielä ilman opiskelupaikkaa olleiden ensisijaiset haut jakautuivat tasaisemmin ammattikorkeakouluun ja yliopistoon. Koulutuspaikan saaneet taas pyrkivät valtaosin yliopistoon (3/4). Vuotta myöhemmin opiskelupaikkaan kiinni päässeistä korkeakoulutukseen haki enää runsas kymmenesosa (13 %). Myös vaille paikkaa olleista hakeneiden osuus oli jonkin verran pienentynyt: heistä haki runsas 40 %. Koulutuspaikan tavoittelusta luopuneiden osuus näyttää siis lisääntyneen useampien yrityskertojen myötä. Samalla yliopistoon (ensisijaisesti / vain) hakeneiden osuus on hieman kasvanut.

Kuvio 25. Vuonna 2001 koulutuspaikan saaneiden ja vaille paikkaa jääneiden hakuaktiivisuus kahtena seuraavana vuonna

Koulutuksen ulkopuolella oli koulutukseen hakiessaan seurannan ensimmäisessä vaiheessa korkeakoulutukseen hakeneista 86 %. Vuonna 2002 hakeneista 60 % oli niitä, joiden pääasiallinen toiminta hakuvaiheessa oli jokin muu kuin opiskelu. Opiskelupaikan jo saa-

neita, mutta mieluisempaa koulutuspaikkaa tavoittelevia oli näin ollen 40 % tuolloin hakeneista. Ammattikorkeakouluun ensisijaisesti hakeneet olivat valtaosin vielä vailla koulutuspaikkaa olleita, yliopistoon hakeneista ensimmäistä opiskelupaikkaa tavoittelevia oli ainoastaan vähän enemmän kuin opinnot jossain koulutuksessa jo aloittaneita.

Taulukko 8. Vuosina 2002 ja 2003 ammattikorkeakouluun ja yliopistoon hakeneiden pääasiallinen toiminta hakuvaiheessa

Pääasiallinen toiminta hakuvaiheessa	2002			2003		
	Kaikista hakijoista (n = 348) %	AMK:uun hakeneista (n = 127) %	Yliopistoon hakeneista (n = 221) %	Kaikista hakijoista (n = 207) %	AMK:uun hakeneista (n = 80) %	Yliopistoon hakeneista (n = 127) %
Opiskelija	40	27	47	52	46	55
Muu	60	73	53	48	54	45
Yhteensä	100	100	100	100	100	100

Vuonna 2003 tilanne oli muuttunut siten, että kaikista hakijoista yli puolet (52 %) oli jo päässyt kiinni johonkin opiskelupaikkaan ja oli tavoittelemassa pääsyä toivotuimpaan koulutusvaihtoehtoonsa. Tällaisten hakijoiden osuus painottui yliopistoon hakeneiden ryhmässä. Ammattikorkeakouluun hakeneista hienoinen enemmistö oli vielä ilman opiskelupaikkaa.

Seurannan jatkovaiheen hakuaktiivisuus oli selvästi yhteydessä myös siihen, saiko hakija koulutuspaikan siltä korkeakoulusektorilta, joka oli hänen ensisijainen tavoitteensa. Erityisesti yliopistoon tähänneiden kohdalla tällä on olennainen merkitys. Niistä yliopistoon tähänneistä, jotka saivat opiskelupaikan ammattikorkeakoulusta, runsas kolmannes haki yliopistoon seuraavassa haussa ja viidennes haki samana ajankohtana ammattikorkeakouluun. Vielä vuotta myöhemmin yliopistoon pääsyä tavoitteli vajaa viidennes. Samankaltainen tulos on saatu Niemisen ja Aholan tutkimuksessa (2003, 111). Ensisijassa yliopistoon halunneista mutta muun koulutuspaikan saaneista kolme viidestä aikoi hakea uudestaan seuraavassa haussa yliopistoon. Heistä valtaosa (82 %) oli vastaanottanut saaman koulutuspaikan tai siirtänyt opiskelun aloittamista myöhemmäksi (8 %).

Ammattikorkeakouluun ensisijassa hakeneista yliopistoon pääsi ainoastaan muutama, joten tätä ryhmää ei ole mahdollista verrata muihin. Ammattikorkeakouluun tähänneistä ja sieltä paikan saaneista vain pieni osa haki johonkin koulutukseen enää seuraavissa haussa. Sen sijaan yliopistoon tähänneistä ja sinne valituiksi tulleista noin kuudesosa haki uudestaan yliopistoon seuraavana vuonna.

Taulukko 9. Hakeminen ammattikorkeakouluun ja yliopistoon vuoden 2001 ensisijaisen koulutustavoitteen toteutumisen mukaan

Haku- kohde ja -ajan- kohta	Yliopisto ensisijainen tavoite 2001			AMK ensisijainen tavoite 2001		
	Pääsi yliopistoon (n = 240) %	Pääsi AMK:uun (n = 66) %	Ei päässyt (n = 174) %	Pääsi AMK:uun (n = 175) %	Pääsi yliopistoon (n = 5) %	Ei päässyt (n = 124) %
AMK 2002	5	20	38	9	(20)*	38
Yliopisto 2002	16	36	58	5	(20)	15
AMK 2003	2	8	21	4	(0)	26
Yliopisto 2003	7	17	28	1	(0)	11

* Esitetään suluissa, koska laskettu hyvin pienistä määristä.

Yliopistoon päässeiden kohdalla näyttää olevan tavallisempaa, että koulutusta vaihdetaan tai valintaa tarkennetaan sisään pääsyn jälkeen. Valtakunnallisten tietojen mukaan noin 15 % yliopistoissa tutkintonsa suorittaneista on vaihtanut alkuperäistä koulutusalaan tai opiskelupaikkaan (Pajala & Lempinen 2001, 35). Seuraavassa haussa uudestaan yliopistoon hakeneet ovat valtaosin saaneet opiskelupaikan suurilta koulutusaloilta, tekniikan alalta, luonnontieteelliseltä alalta tai humanistiselta alalta. Osa uudelleen hakeneista on koulutuksen vaihtajia, jotka ovat pyrkineet täysin eri alalle, esimerkiksi tekniikan ja luonnontieteiden aloilta lääketieteisiin tai humanistiselta alalta kauppatieteelliselle tai hallintotieteelliselle alalle. Muutamat ovat olleet hakijoina suorittaakseen yhtä aikaa kaksi tutkintoa, esimerkiksi tekniikan alan ja kauppatieteellisen tutkinnon. Osa taas on ollut koulutusvalintaa tarkentavia, jotka ovat hakeneet jollekin lähialalle, kuten toiseen kasvatustieteellisen tai teknistieteellisen alan koulutusohjelmaan.

Kolmannes niistä yliopistosta opiskelupaikan saaneista, jotka hakivat uudelleen seuraavana vuonna, tuli valituksi johonkin muuhun kuin ensisijaisen tavoitteensa mukaiseen koulutukseen. Uusi hakeminen ei kuitenkaan selity pelkästään sillä, olisi lähdetty uudestaan tavoittelemaan pääsyä ensisijaisena tavoitteena olleeseen koulutukseen. Ainoastaan lääketieteen alalle alun perin pyrkineet, jotka pääsivät johonkin muuhun koulutukseen, hakivat välittömästi uudestaan lääketieteen koulutukseen. Muiden osalta uuden haun kohdentumisessa ei ole aiempaan hakutavoitteeseen liittyvää logiikkaa, vaan hakeminen jakautuu varsin kirjavasti eri aloille. He ovat siis koulutuksen vaihtajia, jotka ovat havainneet ensin aloittamansa koulutuksen jostain syystä epäonnistuneeksi valinnaksi.

Seurantatutkimuksemme ensimmäisessä vaiheessa noin puolet (47 %) vastaajista oli hakemassa korkeakoulutukseen toista tai useampaa kertaa. Kaksi vuotta myöhemmin niitä, joilla oli takanaan vähintään kaksi hakua, oli 71 %. Kolme kertaa tai useammin oli hakenut 30 %. Toistuvat haut kertovat siitä, että opiskelupaikan saaminen on nykyisessä koulutuspaikkakilpailussa työlästä ja toivotun koulutuspaikan tavoittelu vaatii usein monia yrittyskertoja. Ja vaikka ovet avautuisivatkin jatko-opintoihin, saatu opiskelupaikka ei välttämättä vastaa omia tavoitteita.

Tästä on osoituksena hakijajoukon koostumuksen muuttuminen seurantajakson aikana. Kun hakijat olivat tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa valtaosin ensimmäistä jatkokoulutuspaikkaa tavoittelevia ja äskettäin toisen asteen opinnot päättäneitä, painottui koulutuksen vaihtajien osuus kaksi vuotta myöhemmin niin selkeästi, että heitä oli jo hieman yli puolet kaikista tuolloin korkeakoulutukseen pyrkineistä.

Nuorten koulutusvalinnat voivat olla toisen asteen koulutuksen jälkeen – erityisesti ylioppilaspohjaisilla hakijoilla – vielä epävarmoja ja tavoitteet jäsentymättömiä. Omasta alasta ei välttämättä ole vielä selvyyttä ja alan valinnat elävät. Sen sijaan tavoitteeksi asetetusta koulutustasosta ei olla valmiita joustamaan eikä tinkimään. Tasotavoitteesta hakijoilla näyttää olevan hyvin selkeä käsitys, vaikka heillä on vielä siinä määrin vähän ammatillista ja työelämätietoutta, että koulutusaloja ja -ohjelmia sekä niiden tuottamia kvalifikaatioita voi olla vaikea jäsentää. Erityisesti nähtävissä on, että kun tähtäimeksi on asetettu yliopistokoulutus, sinne pääsyä ollaan valmiita tavoittelemaan sinnikkäästi useita vuosia ja vielä senkin jälkeen, kun opinnot on aloitettu jossain muussa koulutuksessa ja vielä jopa sittenkin, kun tutkinto toisesta koulutuksesta on valmistumassa tai jo suoritettu.

6.3 Opintojen keskeyttäminen ja koulutuksen vaihtaminen

Aloitettujen opintojen sujumiseen ja etenemiseen vaikuttavat monet tekijät. Yksi keskeisimmistä on se, onko opiskelija päässyt sellaiseen koulutukseen, johon on todella halunnut päästä ja joka vastaa hänen koulutustoiveitaan. Esimerkiksi Laukkasen mukaan opintojen eteneminen, keskeyttäminen ja viivästyminen, juotavat juurensa jo koulutuksen valinnasta. Vaikeus päästä heti haluttuun koulutukseen tai heikoista ennakkotiedoista johtuva pettyminen opintoihin suuntaavat kiinnostusta aloitetusta koulutuksesta muualle. (Laukkanen 1988, 29.)

Kyselyssä selvitettiin, olivatko vastaajat keskeyttäneet vuonna 2001 tai sen jälkeen aloittamiaan opintoja kaksivuotisen seurantajakson aikana. Tuloksia tarkasteltiin ottaen huomioon, kummalle korkeakoulusektorille vastaaja oli ensisijaisesti hakenut ja miten tämä tavoite oli toteutunut. Omat ryhmänsä muodostettiin myös niistä, jotka seurannan alku-

vaiheessa siirsivät aloitusta saamassaan opiskelupaikassa. Opintojen keskeyttäminen ymmärrettiin tässä yhteydessä laajasti eli keskeyttäneiksi katsottiin sekä koulutusta vaihtaneet että opiskelun kokonaan lopettaneet. Tilapäistä poissaoloa opinnoista (esim. äitiysloman tai asevelvollisuuden vuoksi) ei pidetty keskeyttämisenä. Kuitenkin vastaajat ovat joissakin tapauksissa ilmoittaneet keskeyttäneensä, vaikka ovatkin olleet poissa opinnoista vain tilapäisesti. Myös nämä vastaukset ovat mukana keskeyttäneiden osuudessa.

Kaikkiaan 17 % ilmoitti keskeyttäneensä opinnot kahden lukuvuoden kuluessa. Keskeyttäneiden osuudet erosivat selvästi asetetun koulutustavoitteen ja sen toteutumisen mukaan. Vähiten opintojaan olivat keskeyttäneet ne, jotka halusivat ensisijaisesti yliopistoon ja pääsivät sinne. Heistä opinnot oli jättänyt kuudesosa (16 %). Ammattikorkeakouluopiskelua ensisijaisena tavoitteenaan pitäneet ja sieltä opiskelupaikan saaneet olivat keskeyttäneet hieman useammin (viidennes eli 22 %). Korkein keskeyttämisprosentti oli niillä, jotka pyrkivät ensisijaisesti yliopistoon, mutta saivat opiskelupaikan ammattikorkeakoulusta ja aloittivat opintonsa siellä. Heistä 40 % luopui opinnoistaan kahden vuoden kuluessa. Taulukkoon 10 on kirjattu vastaava keskeyttäneiden osuus myös niistä toiselle korkeakoulusektorille opiskelemaan päätyneistä, joiden päätavoite oli ammattikorkeakoulu. Heistä yliopistossa aloitti kuitenkin niin pieni joukko (5 henkilöä), että heistä laskettu suhteellinen osuus ei ole vertailukelpoinen.

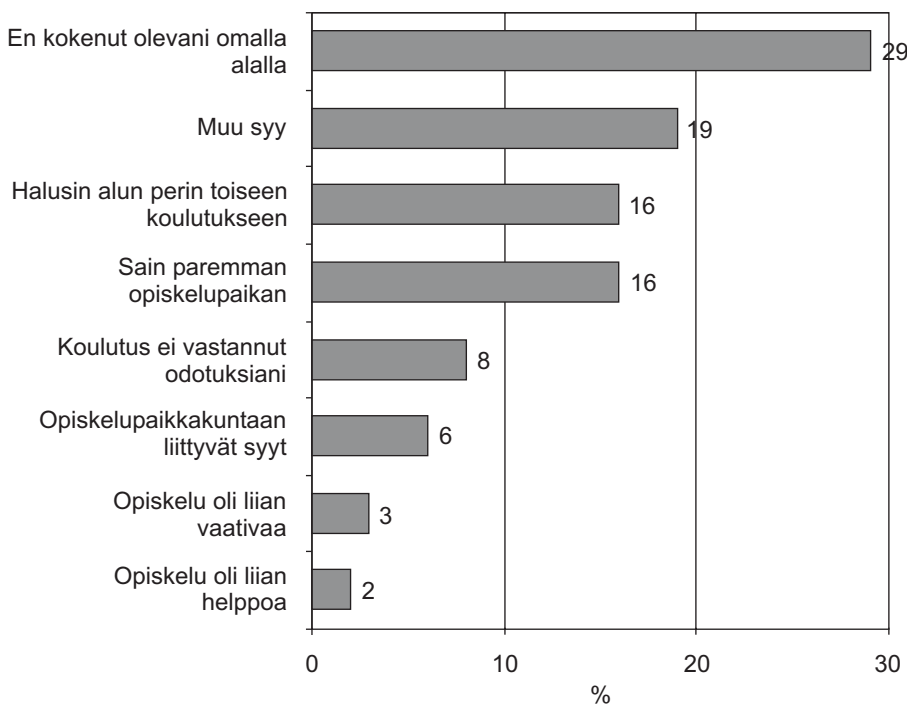
Taulukko 10. *Opintonsa keskeyttäneiden osuudet ensisijaisen hakutavoitteen ja sen toteutumisen mukaan*

Ensisijainen tavoite yliopisto		Ensisijainen tavoite ammattikorkeakoulu	
	%		%
Aloitti yliopistossa	16	Aloitti AMK:ssa	22
Aloitti AMK:ssa	40	Aloitti yliopistossa	(40)*
Siirsi aloitusta	20	Siirsi aloitusta	(25)

* Esitetään suluissa, koska laskettu hyvin pienistä määristä.

Opinnot keskeyttäneiltä kysyttiin myös tärkeintä keskeyttämisen syytä. Yleisimmäksi syyksi osoittautui se, että opiskelija ei kokenut alaa omakseen (kuvio 26 seuraavalla sivulla). Sen vuoksi opinnot oli keskeyttänyt kolmannes (29 %). Viidenneksellä perusteena oli ollut jokin muu kuin kysymyksen vaihtoehdoissa mainittu syy. Tällaisia olivat äitiysloma, varusmiespalvelus, sairastuminen, vammautuminen tai ammattitauti, alan huonot työllisyysnäkyvät tai työn valitseminen opiskelun sijasta, johon vaikuttivat hyvän työpaikan löytäminen, perheen perustaminen tai se, että aikaa ei tuntunut riittävän yhtä aikaa työlle ja opiskelulle. Nämä ns. muiden syiden joukossa on sekä tilapäisen keskeyttämisen syitä, jonka jäl-

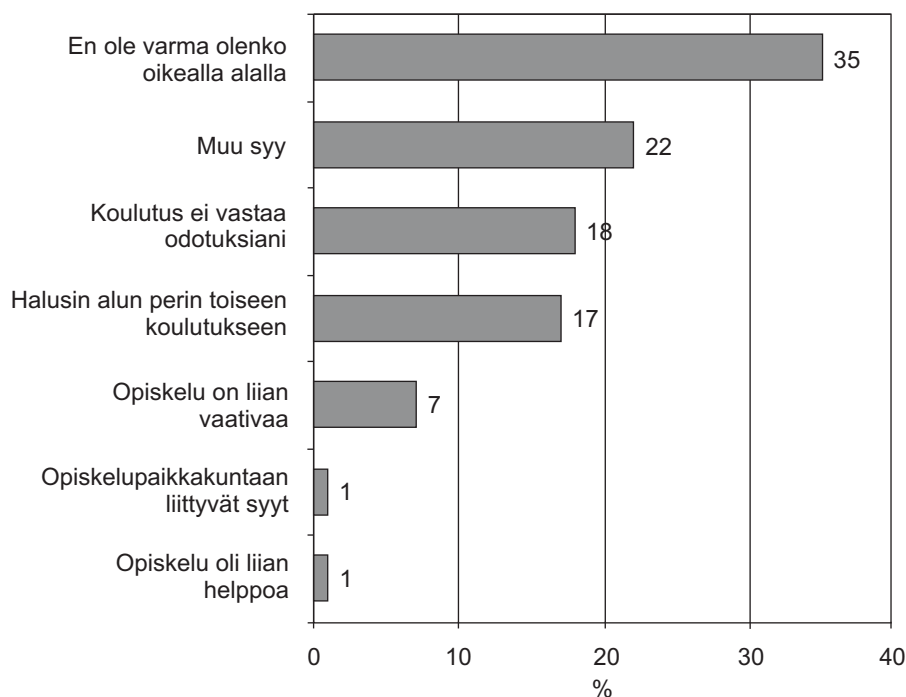
keen palataan samoihin opintoihin, koulutuksen vaihdon syitä että opintojen lopettamisen syitä. Jotkut keskeyttivät tilapäisesti opiskelun miettiäkseen, ovatko oikealla alalla tai mennäkseen töihin kohentamaan taloudellista tilannettaan tai saadakseen lepoa ja vaihtelua pitkään jatkuneeseen opiskeluputkeen. Keskeyttämisen taustalla olivat myös terveydelliset tai muut henkilökohtaiset syyt, kuten masentuminen tai parisuhteen päättyminen ja paikkakunnan vaihdos. Noin kuudesosa oli päätenyt keskeyttämiseen siksi, että he olivat alunperin halunneet toiseen koulutukseen sekä siksi, että saivat paremman opiskelupaikan. Opiskeluun oli pettenyt noin yksi kymmenestä. Harvinaisempia syitä olivat opiskelun liiallinen vaativuus tai helppous sekä opiskelupaikkakuntaan liittyvät syyt.

Kuvio 26. Opintojen keskeyttämisen tärkeimmät syyt (n = 186)

Vastaajilta tiedusteltiin myös sitä, olivatko he jossain vaiheessa harkinneet opintojen keskeyttämistä. Keskeyttämistä ilmoitti harkinneensa 28 prosenttia. Yleisimmin keskeyttämisaikaita perusteltiin samoilla syillä kuin toteutunutta keskeyttämistäkin (kuvio 27). Runsas kolmannes oli epävarma siitä, oliko oikealla alalla. Ns. muulla syillä perusteli aikeitaan viidennes. Vajaa viidennes koki, että koulutus ei vastannut odotuksia, ja suunnilleen yhtä mo-

nelle syynä oli se, että alun perin tavoitteena oli ollut jokin muu koulutus. Opiskelun vaativuuden vuoksi keskeyttämistä oli harkinnut noin yksi kahdestakymmenestä vastaajasta.

Kuvio 27. *Opintojen keskeyttämisen harkitsemisen tärkeimmät syyt (n = 211)*

Keskeyttämisaikeensa ilmaisseista osan kohdalla aikomus saattaa vielä myös toteutua, etenkin jos ovat toivotumpaa opiskelupaikkaan avautuvat. Valtaosin koulutusta vaihtaneet ovat jo kuitenkin ehtineet keskeyttää opintonsa. Laukkanen (1988, 25–27) on havainnut, että kolmas opintovuosi on usein taitekohta, johon mennessä opiskelijat tarkistavat koulutus-tavoitteitaan ja vaihtavat koulutusohjelmaa tai tutkintoa. Sen jälkeen opinnot keskeytyvät tai viivästyvät tavallisimmin ainoastaan työn vuoksi.

Opintojen keskeyttämisen syille on tyypillistä, että ne liittyvät toisiinsa. Niitä on usein myös vaikeaa erotella toisistaan. (ks. Stenström, Suovirta & Renko 1988, 25–26; Vuorinen & Valkonen 2001, 30.) Esimerkiksi siitä, että opiskelija halusi alun perin toiseen koulutukseen on usein seurauksena, että hän ei toisessa koulutuksessa opiskellessaan kokenut olevansa omalla alalla. Samoin paremman opiskelupaikan saaminen ja se, että on alun perin tähdännyt toiseen koulutukseen voivat yhtä aikaa vaikuttaa keskeyttämisspäätökseen. Opis-

kelijan oma kokeminen ja myös sattuma vaikuttavat siihen, minkä syyn hän on nimennyt tärkeimmäksi keskeyttämisen perusteeksi.

Keskeyttämisen syyt voivat olla myös yhteydessä siihen, onko keskeyttäminen tilapäistä, koulutuksen vaihtamista vai pysyvää opintojen lopettamista (Vuorinen & Valkonen 2001, 28). Joissakin tapauksissa opintojen väliaikainen keskeytyminen voi johtaa lopulliseen keskeyttämiseen (Friman & Kokko 2000, 19). Keskeyttämissyiden tarkastelua selvemmin tässä yhteydessä on mahdollista saada käsitystä keskeyttämisen tilapäisyydestä tai pysyvyydestä tarkastelemalla sitä, mitä opintonsa keskeyttäneet ovat tehneet keskeyttämisen jälkeen. Tiedot siitä on koottu taulukkoon 11.

Taulukko 11. Opintonsa keskeyttäneiden pääasiallinen toiminta keskeyttämisen jälkeen

Toiminta	% (n = 181)
Opiskelu	73
Muu toiminta	10
Työ	9
Äitiysloma	3
Työtön	2
Asevelvollisuus	2

Keskeyttäneistä noin kolme neljästä oli opiskelijana myös keskeyttämisen jälkeen. Keskeyttämisen luonteen näkökulmasta tämä merkitsee sitä, että kyse on ollut valtaosin koulutuksen vaihtamisesta, ei opiskelusta luopumisesta kokonaan. Opiskelun ulkopuolelle siirtyneitä ja opinnoista kokonaan luopuneita ovat työssä ja työttömänä olleet, joita on kymmenisen prosenttia. Työssä olevien joukossa tosin on myös niitä, jotka ovat halunneet välivuoden opiskeluputkeensa ja menneet työhön. Äitiyslomalla ja armeijassa olevat ovat useimmiten väliaikaisesti keskeyttäneitä, joilla on aikomus palata jatkamaan opiskeluaan. Vaihdoehdon ”muu toiminta” pääasialliseksi tekemiseksen ilmoittaneiden keskeyttämisen luonnetta on vaikeinta päätellä, ja tähän joukkoon voi kuulua niin väliaikaisia kuin pysyviäkin keskeyttäjiä. Esimerkiksi ulkomailla välivuotta viettävät ja sairastumisen ja työkyvyn menettämisen vuoksi kokonaan opiskelusta luopuneet ovat tässä joukossa.

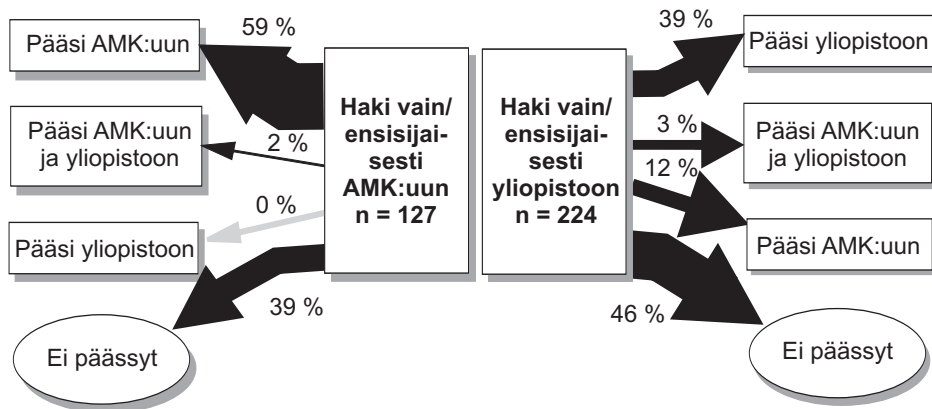
Koulutuksen vaihdon vuoksi keskeyttäneistä opiskeli keskeyttämisen jälkeen yliopistossa 55 prosenttia, ammattikorkeakoulussa 35 prosenttia ja muussa koulutuksessa toisella asteella, kansanopistossa tai muualla 10 prosenttia. Myös nämä prosentit osoittavat, että koulutusta vaihtaneiden enemmistö on niitä, jotka ovat halunneet siirtyä yliopistokoulutukseen – joko ammattikorkeakoulusta tai toisesta yliopiston koulutusohjelmasta. Yliopistoissa onkin havaittu, että toiseen koulutukseen siirtymistä tapahtuu melko paljon. Noin

15 % aloitusikäluokasta on lopulta suorittanut tutkintonsa jossain muussa yliopistossa ja/ tai koulutusohjelmassa kuin mihin tuli alunperin valituksi (Pajala & Lempinen 2001, 54).

6.4 Uusien hakujen tulokset

Vuoden 2002 haussa korkeakoulutukseen pyrki 377⁴ tutkimukseen osallistunutta, joka on 35 % molempiin tutkimuksen kyselyihin vastanneista. Tuolloin hakeneista 40 % oli niitä, joilla oli jo jokin opiskelupaikka, mutta jotka tavoittelivat mieluisampaan koulutukseen pääsemistä. Heistä kolme neljästä (75 %) haki yliopistoon ja yksi neljästä (25 %) ammattikorkeakouluun⁵. Suunnilleen saman verran (38 %) tuolloin hakeneista oli työssä. Loput suorittivat asevelvollisuutta tai asepalvelusta, olivat äitiys- tai vanhempainlomalla tai työttömänä.

Vuonna 2002 hakeneista pyrki ensisijaisesti tai ainoastaan ammattikorkeakouluun noin kolmannes (36 %), ja noin kaksi kolmannesta (64 %) tavoitteli ensisijassa tai pelkästään yliopistoon pääsemistä (kuvio 28). Ensisijainen toive toteutui useammin ammattikorkeakouluun tähänneiden kohdalla. AMK-koulutukseen pääsi sinne ensisijassa aikoneista

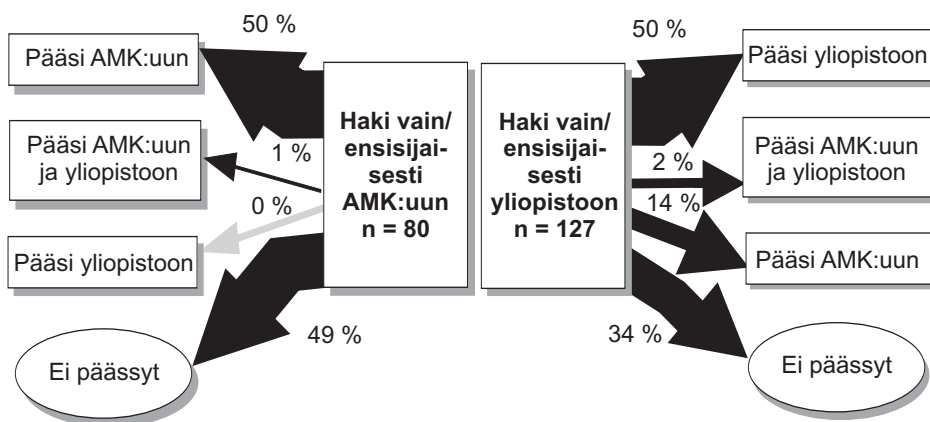
Kuvio 28. Ensisijaisen koulutustavoitteen toteutuminen vuoden 2002 haussa (n = 351)

⁴ Osalta hakeneista puuttuu tieto ensisijaisesta tavoitteesta tai koulutukseen pääsemisestä, joten hakijoiden lukumäärä on pienempi oheisessa kuviossa.

⁵ Ryhmien välinen ero on tilastollisesti merkitsevä, p = 0.000 ***. Kaikista ainoastaan / ensisijaisesti yliopistoon hakeneista oli opiskelijoita 47 %, työssä tai muualla olevia 53 %. Ammattikorkeakouluun (ainoastaan / ensisijaisesti hakeneista oli opiskelijoita 37 %, työssä jne. olevia 73 %.

59 %. Yliopistoon pääsi 39 % ensisijaisesti yliopistopaikkaa tavoitelleista. 12 % ensisijaisesti yliopistoon hakeneista sai opiskelupaikan ammattikorkeakoulusta. Niistä ensisijassa yliopistoon halunneista, jotka hakivat molemmille korkeakoulusektoreille, yliopistoon pääsi 29 hakijaa, ja 26 hakijan oli tyytyminen AMK-paikkaan. Sen sijaan kukaan ammattikorkeakouluun ensisijaisesti hakeneista ei päässyt yliopistoon. Kummastakin hakijaryhmästä pari prosenttia pääsi sekä ammattikorkeakouluun että yliopistoon. Mihinkään koulutukseen ei päässyt 46 % yliopistohakijoista ja 39 % AMK-hakijoista. Kaikkiaan valituksi tulematta jääneitä oli 170.

Seurantajakson kolmanteen, vuoden 2003 hakuun osallistui 227 tutkimuksessa mukana olevaa eli 21 %. Hakijoina olleiden osuus oli siis pudonnut edellisestä vuodesta noin 15 prosenttiyksikköä. Vuonna 2003 hakeneista 51 %:lla oli jo jokin opiskelupaikka. Opiskelupaikan jo saaneista hakijoista 65 % haki yliopistoon ja 35 % ammattikorkeakouluun⁶. Työssä oli hakiessaan 35 %, ja loput olivat työttömänä, äitiyslomalla tai hoitovapaalla tai tekivät jotain muuta. Asevelvollisuutta suorittamassa oli enää ainoastaan yksi hakija.

Kuvio 29. Ensisijaisen koulutustavoitteen toteutuminen vuoden 2003 haussa (n = 207)

Vuonna 2003 ensisijaisesti/ainoastaan yliopistoon ja ammattikorkeakouluun hakeneita oli suunnilleen yhtä suuret osuudet kuin vuotta aiemmin. Yliopistoon tähtäsi 61 % ja ammattikorkeakouluun 39 %. Tällä hakukierroksella ensisijajan tavoitteen mukaiseen koulutukseen pääsi yhtä moni kummastakin hakijaryhmästä (50 %). Yliopistoon tähänneistä ammattikorkeakouluun pääsi 14 %. Molemmille sektoreille hakeneista yliopistoa priorisoineista

⁶ p = 0.214

hakijoista sinne onnistui pääsemään 18 hakijaa, ja 14 pääsi ainoastaan ammattikorkeakouluun. Pari prosenttia molemmista hakijaryhmistä sai opiskelupaikan sekä ammattikorkeakoulusta että yliopistosta. Valituksi tulematta jäi tässä haussa ammattikorkeakouluun ensisijaisesti pyrkineistä useampi (noin puolet) kuin yliopistoon ensisijaisesti pyrkineistä (noin kolmannes).

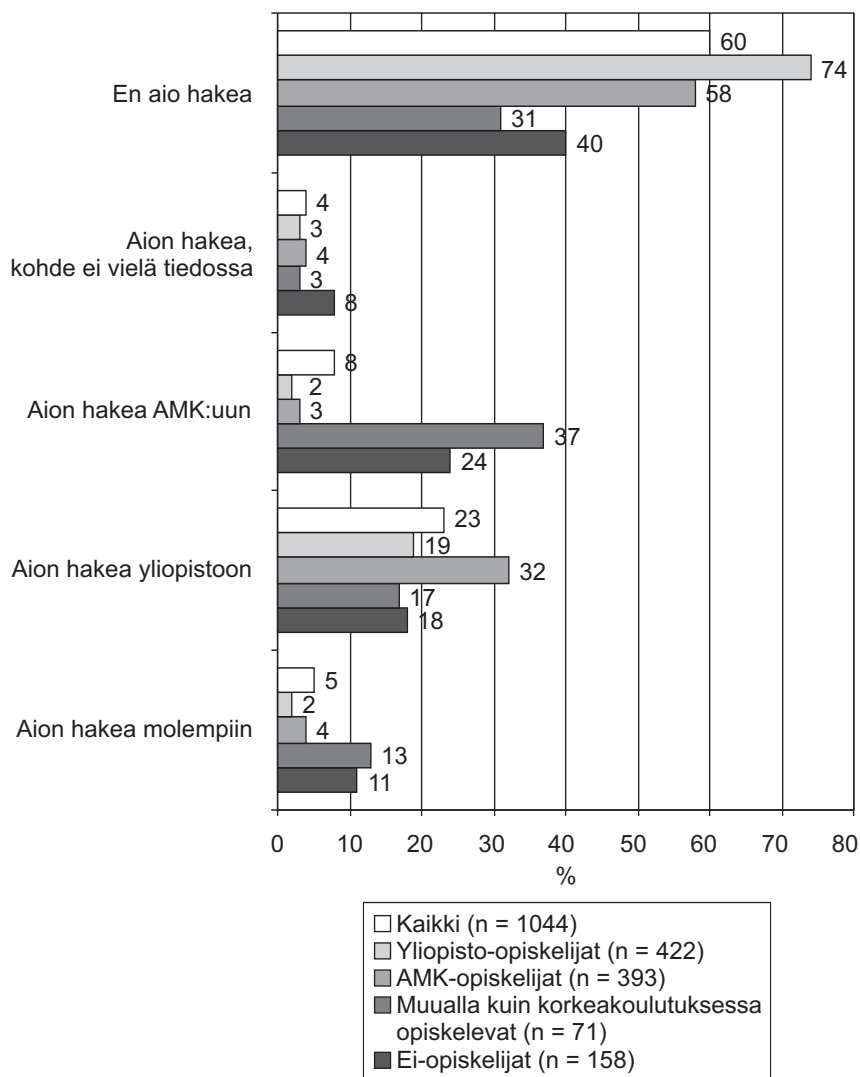
6.5 Vieläkö yrittäisi?

Seurantajakson viimeisimmässä haussa jäi vaille mitään koulutuspaikkaa 83 hakijaa. Kaikista tutkimuksen molempiin kyselyihin vastanneista se on 8 prosenttia. Kaikista tutkimukseen osallistuneista vailla tavoittelemaansa opiskelupaikkaa korkeakoulutuksessa oli seurannan päättyessä vielä 20 %. Kokonaan koulutuksen ulkopuolella heistä oli 15 %. Osuus on siinä määrin pieni, että korkeakoulutukseen sijoittumisen voidaan katsoa tapahtuneen seurattujen kolmen hakukierroksen aikana.

Toinen kysymys kuitenkin on, kuinka monen kohdalla tapahtunut sijoittuminen on vastannut hakijan koulutustoiveita ja -odotuksia niin hyvin, että toteutunut koulutusvalinta jää pysyväksi. Kun tutkimuksen toisessa kyselyssä tiedusteltiin, onko vastaajilla mahdollisesti vielä aikomus jossain vaiheessa pyrkiä ammattikorkeakoulu- tai yliopistokoulutukseen, 40 % ilmaisi vielä aikovansa hakea (kuvio 30 seuraavalla sivulla). Valtaosa hakemista suunnittelevista aikoi pyrkiä yliopistoon. Noin neljänneksellä tavoitteena oli pyrkiminen ammattikorkeakouluun ja runsas kymmenesosa aikoi hakea molempiin.

"Tutkimustuloksia lukiessani ja omaa taustaa miettiessäni huomasin olevani "väärällä" korkeakoulutasolla. Siltä myös opintoja ajatellessa välillä tuntuu. Minun kuuluisi olla yliopistossa. Toisaalta en ole edes ajatellut keskeyttää amk-opintojani ja tiedostan kyllä hyödyn tähän mennessä opitusta. Luulen kuitenkin, että tulevaisuudessa siirryn "oikeaan lokeroon" ja jatkan opintoja yliopistossa." (matkailualan opiskelija, AMK)

Vuonna 1996 ammattikorkeakouluissa opiskelleista 40 % suunnitteli Lehtosen (1999, 58) mukaan vielä toiseen tutkintoon tähtääviä opintoja. Yliopistoon hakeneille tehdyn kyselyn tulosten mukaan noin viidenneksellä hakijoista oli hakiessaan jonkin muun alan tutkinto-oikeus korkeakoulussa. Heistä 11 prosentilla oli tutkinto-oikeus yliopistossa ja 7 prosentilla ammattikorkeakoulussa. Noin kolmannes (31 %) perusteli uutta hakemistaan sillä, että he eivät olleet kokeneet aiempaa alaa omakseen, noin neljännes (27 %) ei ollut heti päässyt ensisijaisesti haluamaansa koulutukseen ja viidennes (20 %) halusi suorittaa kaksi tutkintoa. Vielä viidennes haki jostain muusta syystä. (Sajavaara ym. 2002, 151.)

$\chi^2 = 105.26, p = 0.000$

Kuvio 30. Aiotko vielä hakea johonkin ammattikorkeakoulu- tai yliopistokoulutukseen?

Vielä hakemista suunnittelevien osuudet eroavat sen mukaan, missä vastaajat tällä hetkellä opiskelevat ja ovatko he vielä saaneet opiskelupaikkaa ammattikorkeakoulusta tai yliopistosta. Tyytyväisimpiä tapahtuneeseen korkeakoulutukseen sijoittumiseensa olivat yliopistosta opiskelupaikan saaneet. Heistä kolme neljästä (74 %) ei enää aikonut hakea mihinkään korkeakoulutukseen. Ammattikorkeakoulussa opiskelevista niitä, jotka eivät enää aikoneet hakea uuteen koulutukseen oli 58 prosenttia. Toteutuneeseen koulutukseen sijoittu-

miseensa tyytyväisten osuus oli siis jonkin verran pienempi kuin yliopisto-opiskelijoista. Osalle heistä, jotka tähtäsivät ensisijaisesti yliopistoon, mutta saivat paikan AMK-koulutuksesta, tämä opiskelu onkin alkanut tuntua mielekkäältä ja omalta, minkä vuoksi koulutuksen vaihtaminen ei enää ole suunnitelmissa.

”Olen iloinen ja motivoitunut nykyisessä koulussani, vaikka se ei ollutkaan se mitä vielä puoli vuotta sitten halusin opiskella. Olen huomannut, että ala on kaikin puolin hyvin kiinnostava enkä ole enää niinkään varma, että yliopisto olisi ollut minulle parempi vaihtoehto. Vaikka hainkin yhteensä neljänä vuotena ...tunnen nyt lopulta löytäneeni oman juttuni.” (arkkitehtuurin ja rakentamisen opiskelija, AMK)

Ahkerimmin vielä uutta hakemista suunnittelivat ne vastaajat, jotka opiskelivat jossain muussa koulutuksessa kuin korkeakoulussa. Käytännössä kyse on lähinnä toisen asteen koulutuksesta. Heistä valtaosa, 69 % aikoi vielä hakea korkeakoulutukseen. Tämä tuntuu ymmärrettävältä, koska heidän kohdallaan kaksi vuotta aiemmin asetettu tavoite ei ollut vielä toteutunut.

Taulukko 12. Koulutukseen hakeutumista vielä suunnittelevien ja tapahtuneeseen koulutukseen sijoittumiseen tyytyväisten osuus tutkimuksen päättyessä

Toiminta	Aikoo vielä hakea %		Mihin aikoo hakea %		
	Kyllä	Ei	AMK	Yliopisto	Molemmat
	%	%	%	%	%
Ei koulutuksessa (n = 158)	60	40	24	18	11
Muualla kuin korkeakoulussa (n = 71)	69	31	37	17	13
Ammattikorkeakoulussa (n = 393)	42	58	3	32	4
Yliopistossa (n = 422)	26	74	2	19	2
Yhteensä (n = 1 044)	40	60	8	23	2

Mihin eri ryhmät sitten aikoivat hakea? Hakemista vielä suunnittelevien AMK-opiskelijoiden kiinnostus suuntautui pääasiassa yliopistokoulutukseen. Heistä 32 % aikoi hakea pelkästään yliopistoon ja lisäksi 4 % aikoi hakea sekä ammattikorkeakouluun että yliopistoon. Yliopistoon tai sekä ammattikorkeakouluun että yliopistoon hakemista suunnittelevista AMK-opiskelijoista runsas puolet (53 %) oli tähännyt ensisijaisesti yliopistoon jo seurattututkimuksemme ensimmäisellä hakukierroksella, mutta oli tuolloin saanut opiskelupa-

kan ammattikorkeakoulusta. Vajaalla puolella päätös opintojen jatkamisesta yliopistossa oli syntynyt vasta AMK-opintojen aikana, jotka olivat aiemmin ensisijaisena tavoitteena. Osa ammattikorkeakoulussa opiskelevista on lisäksi niitä, joilla on jo aiemmin saatu paikka valmiina yliopistossa, johon he aikovat jatkaa AMK-tutkinnon jälkeen tai ainakin siinä tapauksessa, että eivät saa työtä valmistuttuaan.

Yliopistossa opiskelevista yliopistokoulutukseen aikoi vielä viidennes (19 %). Ammattikorkeakouluun tai molemmille sektoreille hakemista suunnittelevia taas oli hyvin vähän. Ammattikorkeakouluun hakemisesta olivat kiinnostuneita etenkin muualla kuin korkeakouluissa opiskelevat sekä koulutuksen ulkopuolella olevat. Sekä ammattikorkeakouluun että yliopistoon aikoiivat lähinnä ne, joilla ei vielä ollut korkeakoulupaikkaa, eli toisella asteella opiskelevat ja koulutuksen ulkopuolella olevat.

Taulukko 13. *Ammattikorkeakoulussa opiskelevat⁷, jotka vielä aikovat hakea korkeakoulutuksen, heidän hakukohteensa sekä ensisijainen koulutustavoite*

	Yliopisto 1. tavoite		AMK 1. tavoite		Yhteensä	
	n	%	n	%	n	%
AMK:uun	1	14	6	86	7	7
Yliopistoon	47	55	39	45	86	82
Molempiin	5	42	7	58	12	11
Yhteensä	53	51	52	49	105	100

Koulutuksen ulkopuolella tutkimuksen toisessa vaiheessa olleista enemmistö (60 %) aikoi vielä hakea korkeakoulutukseen. Kuitenkin heistä useampi on luopunut kokonaan hakemisesta kuin niistä, jotka opiskelivat jossain muualla kuin korkeakoulussa. Koulutuksen ulkopuolella olleista suurin osa (24 %) aikoi hakea ammattikorkeakouluun. Yliopistoon aikovia oli jonkin verran vähemmän (18 %). Huomattava on lisäksi, että koulutuksen ulkopuolella olleiden joukossa oli eniten niitä, jotka kertoivat aikovansa vielä hakea, mutta jotka eivät tarkemmin tienneet, minne aikovat hakea. Mahdollisesti hakukohteen puuttuminen tarkoittaa sitä, että suunnitelmat eivät ole kunnolla selvillä ja tilanne on hämmentävä esimerkiksi siksi, että ovet toivottuun koulutuspaikkaan eivät ole yrityksistä huolimatta auenneet. Silti vastaajat uskoivat, että hakevat vielä johonkin; ilman jatkokoulutusta jäämistä ei

⁷ Yliopistossa opiskelevista uuteen koulutukseen hakemista suunnitteli vielä 78 opiskelijaa. Heistä aikoi hakea yliopistoon 78 % (61), sekä ammattikorkeakouluun että yliopistoon 9 % (7) ja ammattikorkeakouluun 11 % (10). Lähes kaikilla heistä (kolmea henkilöä lukuun ottamatta) oli ensisijaisena hakutoiveena seurannan alkuvaiheessa yliopistokoulutus.

kovin yleisesti pidetty vaihtoehtona. Koulutustoiveen toteutumatta jääminen tuntuu jääneen vaivaamaan monen vaille opiskelupaikkaa jääneen mieltä.

*"Haaveilen edelleen opettajan ammatista. Neljän hakukerran jälkeen tuntui epätoivoiselta, tietävätkö haastattelijat edes mitä he hakijoilta odottavat vai naama-
taulukko ratkaisee? Oli helppo jäädä töihin, kun on tavallaan vakipaikka. Mutta ehkä joskus toteutan haaveeni!"* (vaille opiskelupaikka jäänyt hakija)

"Työssäkäynti on vahvistanut haluani opiskella. En missään nimessä halua viettää loppuelämäni töitä tehden. Aikomuksenani on opiskella mahdollisimman paljon, ehkä jopa kaksi tutkintoa. Enkä lepää ennen kuin olen päässyt opiskelemaan valtioppiä!" (AMK:sta opiskelupaikan saanut, pitkään työssä ollut hakija)

On vaikea arvioida, kuinka monen kohdalla suunnitelma myös toteutuu. Mahdollista on, että aikomus on helppo esittää sitä kysyttäessä, mutta sen toteutuminen käytännössä voi olla eri asia. Kuitenkin yli puolet vielä hakemista suunnittelemista oli edennyt asiassa niin pitkälle että tiesi, milloin aikoi toteuttaa suunnitelmansa. Seuraavassa mahdollisessa haussa, mikä tarkoittaa vuoden 2004 hakua, aikoi hakea neljännes (26 %), ja nykyisestä koulutuksesta valmistuttuaan aikoi suunnitelmansa toteuttaa noin kolmannes (30 %).

"... kun opiskelee amk:ssa, jossa viihtyy huonosti ja yliopistossa, jossa viihdyn loistavasti! En viitsi keskeyttää amk opintojani koska on vain reilu vuosi jäljellä sekä ruotsinkielinen tutkinto on etu." (sosiaalialan opiskelija, AMK ja sosiaalipoliitiikan opiskelija, yliopisto)

Kaikkiaan edelleen hakemista aikovien osuus on korkea. Se kertonee monen nuoren ai-keista vaihtaa koulutusta tai hakeutua nykyisten opintojen jälkeen vielä uusiin opintoihin. Yliopistokoulutukseen painottuvat hakutoiveet kertovat lisäksi akateemisen tutkinnon tavoittelusta asemasta. Tavoitteesta ei helposti luovuta, vaikka sen toteuttaminen merkitsisi kahden koulutuksen läpikäymistä.

Hakijoiden seuraaminen kolmella peräkkäisellä hakukierroksella osoittaa, kuinka pitkä prosessi korkeakoulutukseen sijoittuminen on. Tässä yhteydessä on muistettava myös se, että jo seurannan ensimmäisessä haussa noin puolella vastaajista oli jo takanaan kaksi tai useampi hakua korkeakoulutukseen (Vuorinen & Valkonen 2003, 56). Korkeakoulutukseen sijoittumisen prosessi ei näytä olennaisesti lyhentyneen korkeakoulutuksen laajennuttua ammattikorkeakoulujen perustamisen myötä. Hakijoiden hidas sijoittuminen ei ole ainoastaan tiedekorkeakoulujen ongelma, vaikka sitä on joskus sellaisena pidetty (esim.

Rantanen 2004, 29). Myös uudemmalle korkeakoulusektorille näyttäisi muodostuvan yliopisto-opintoihin sijoittumisesta tutuksi tullut ilmiö, kun koulutuspaikkaa myös ammattikorkeakoulusta kärkytään useita vuosia. Siitä osoituksena on muun muassa se edellä havaittu, että kolmen vuoden ja kolmen hakukierroksen jälkeenkin on niitä, jotka vielä aikovat hakea toivomaansa koulutuspaikkaa ammattikorkeakoulusta.

Kuitenkin sijoittumisprosessia pidentäneen merkittävämminkin se, että toivotuinta opiskelupaikkaa yliopistosta haetaan sinnikkäästi vuodesta toiseen. Tätä ilmentää se edellä havaittu, että vastaajien hakeminen painottuu prosessin edetessä pelkästään yliopistoon hakemiseen, jolloin vain yliopistoon pyrkineet muodostuivat suurimmaksi ryhmäksi vuosien 2002 ja 2003 hakukierroksilla. Lisäksi suurin osa niistä, jotka suunnittelivat vielä seurannan päättyessä uutta hakemista, aikoi hakea nimenomaan yliopistoon. Osalla on jo opiskelupaikka siellä odottamassa:

"Valmistun 1 vuoden kuluttua. Minulla on paikka Oulun yliopistossa, jonne menen lukemaan fysiikkaa ja haen sitten hammaslääketieteelliseen. Se on haaveammattini." (puutekniikan opiskelija, AMK)

Myös koulutuspaikan saamisessa on selvästi nähtävissä yliopistokoulutuksen tavoiteltu asema. Ammattikorkeakouluun ensisijaisesti hakeneet ovat päässeet yliopistoon hakeneita useammin haluamiinsa opintoihin. Sitä vastoin osa yliopistoon tähänneistä on saanut paikan ainoastaan ammattikorkeakoulusta eli joutunut tyytymään toissijaiseen vaihtoehtoon.

7

Korkeakoulutukseen sijoittuminen, sijoittumistyytyväisyys ja koulutuspolut

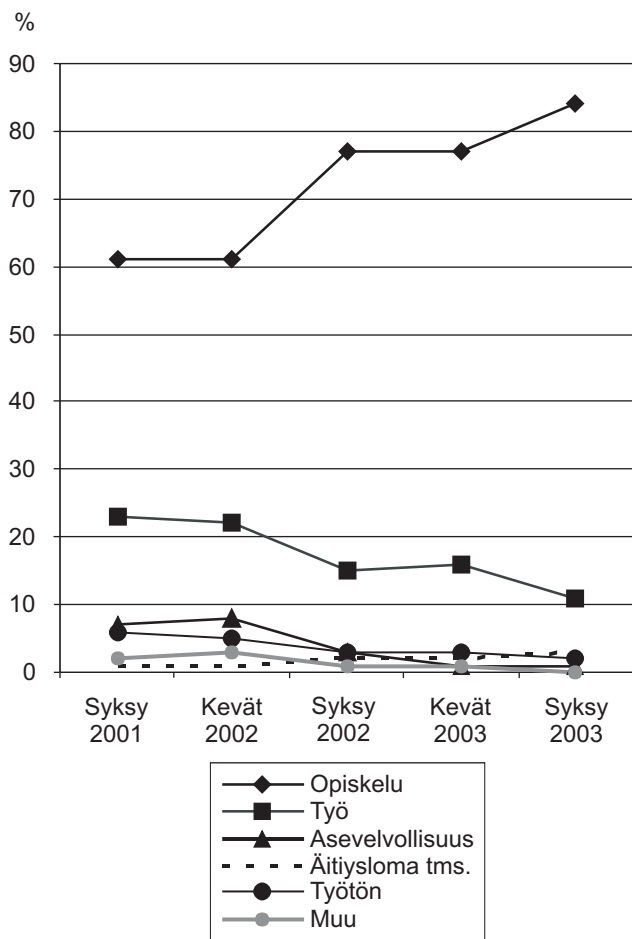
”On erittäin helpottavaa, kun on päässyt koulutukseen johon on halunnut. Väärän koulutusohjelman aiheuttama stressi mielihaha ja masennus on ohi. Nyt koen olevani hyödyllinen ihminen, eikä opiskelu yliopistossa tunnu turhalta näpräämiseltä. Uskon saavani koulutustani vastaavaa työtä jo opiskeluaikana.” (lääketieteen opiskelija, yliopisto)

7.1 Sijoittuminen korkeakoulutukseen

Seurantatutkimuksemme ensimmäisessä vaiheessa vuonna 2001 koulutuspaikan sai 62 prosenttia vastaajista. Lukuvuonna 2001–2002 opiskeli päätoimisesti 61 prosenttia. (Kuvio 31 seuraavalla sivulla). Vuotta myöhemmin opintoihin sijoittuneiden osuus oli kasvanut siten, että päätoimisia opiskelijoita oli 77 prosenttia. Lukuvuoteen 2003–2004 päätoimisten opiskelijoiden osuus kasvoi edelleen. Koulutukseen oli tuolloin sijoittunut 84 prosenttia. Korkeakouluissa opiskeli 80 % ja muussa koulutuksessa 4 %. Opintoihin sijoittuminen on näin ollen merkittävästi edennyt vuosi vuodelta kahden seurantavuoden kuluessa.

Kun opintoihin sijoittuneiden osuus on seurantajakson aikana kasvanut, on vastaavasti työssä olleiden osuus huomattavasti vähentynyt. Kun syksyllä 2001 työssä oli 23 prosenttia tutkimukseen osallistuneista, syksyllä 2003 työssä olevien osuus oli enää 11 prosenttia. Työ on ollut monelle hakijalle välivaihe koulutukseen pääsemistä odoteltaessa. Pysyväksi se on

muodostunut niiden kohdalla, jotka ovat luopuneet koulutuspaikan tavoittelusta ja päättäneet jäädä työhön hyvän työpaikan saatuaan. Vähennystä on tapahtunut myös työttömänä olleiden osuudessa. Muutos on kuitenkin vähäinen, koska työttömänä olevien osuus on koko seurantajakson aikana varsin pieni. Vaille opiskelupaikkaa jääneet ovat ilahduttavan kattavasti löytäneet jonkin muun mielekkäämmän vaihtoehdon kuin työttömäksi jäämisen. Tavallisimmin se on ollut työpaikka. Muita vaihtoehtoja ovat olleet 'jotain muuta', joka on tarkoittanut esimerkiksi välivuotta ulkomailla sekä äitiys- tai vanhempainloma. Myös asevelvollisuutta suorittavia miehiä tai vapaaehtoista asepalvelusta suorittavia naisia oli seurannan alkuvaiheessa jonkin verran, mutta jakson loppua kohden heidän joukkonsa kutistui pieneksi. Ilmeisesti moni halusi suorittaa asevelvollisuutensa pois alta ennen opintojen aloittamista.

Kuvio 31. Pääasiallinen toiminta puolivuotisjaksoittain 2001–2003

Seurantajakson loppuun mennessä 80 prosenttia tutkimukseen osallistuneista oli saanut opiskelupaikan korkeakoulutuksessa. Ammattikorkeakoulussa opiskeli 39 prosenttia tutkimusjoukosta ja yliopistossa 41 prosenttia. Ammattikorkeakouluun ja yliopistoon päätyneiden osuudet olivat siis lähes yhtä suuret. Muualla kuin korkeakoulutuksessa opiskeli neljä prosenttia. He olivat tavallisimmin toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa, kansanopistoissa tai jossain lyhytkestoisessa koulutuksessa. Muuhun kuin korkeakoulutukseen sijoittuminen ei kuitenkaan aina merkinnyt sitä, ettei hakija olisi päässyt korkeakoulutukseen, vaan se oli osalle tietoinen valinta:

”Omalta kohdalta haluaisin muistuttaa, että en tällä hetkellä opiskele korkeakoulussa, vaan kansanopistossa. Olen kuitenkin vielä kirjoilla sekä yliopistossa että AMK:ssa. Sen haluaisin sanoa, että koulutusta tulisi kehittää käytännönläheisempään suuntaan. Tällä menolla Suomi on kohta täynnä teoriaälykköjä, ota eivät osaa edes laittaa ruokaa itselleen. Kansanopistot ja ammattikoulut imagouudistukseen! Suomi tarvitsee duunareita!” (yliopistosta kansanopistoon siirtynyt opiskelija)

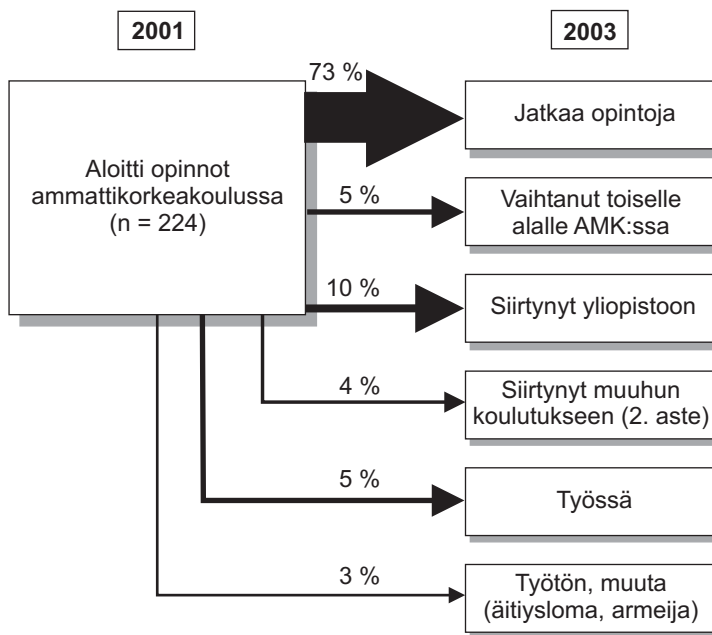
Vailla tavoittelemaansa opiskelupaikkaa korkeakoulutuksessa oli seurannan päättyessä vielä 20 prosenttia tutkimukseen osallistuneista. Kokonaan koulutuksen ulkopuolella heistä oli 15 %. Osa heistä oli luopunut koulutuspaikan tavoittelusta.

7.2 Koulutuspolut

Korkeakoulutukseen sijoittuminen on edennyt seurantajakson aikana edellä kuvatulla tavalla. Vaikka sijoittumisen voidaan katsoa pääosin tapahtuneen, eivät kaikki olleet kuitenkaan vielä lainkaan päässeet koulutukseen. Osa hakijoista on luopunut leikistä, osa sijoittunut toisen asteen koulutukseen. Osa korkeakoulutukseen päässeistä taas ei saanut sitä paikkaa, jota hän varsinaisesti oli tavoittelemassa. Monen kohdalla sijoittuminen oli tapahtunut myös useampien yritysten jälkeen tai mutkan eli toisen koulutuksen tai koulutusasteen kautta kiertäen. Seuraavassa tarkastelemme, miten koulutuspolut ovat kahden vuoden seurantajakson aikana edenneet niiden kohdalla, jotka aloittivat seurannan alkuvaiheessa opiskelun ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa sekä niiden, jotka eivät vielä tuolloin päässeet korkeakouluun.

Ammattikorkeakoulussa opinnot vuonna 2001 aloittaneista jatkoi samoja opintoja kaksi vuotta myöhemmin 73 prosenttia (kuvio 32 seuraavalla sivulla). Heille tehty koulutusvalinta oli muodostunut pysyväksi. Toiselle alalle ammattikorkeakoulussa oli siirtynyt 5 prosenttia. Alan vaihtaminen ammattikorkeakoulussa on siis ollut varsin vähäistä. Tässä eivät kuitenkaan ole mukana ne, jotka ovat siirtyneet samaan koulutukseen toiseen ammattikor-

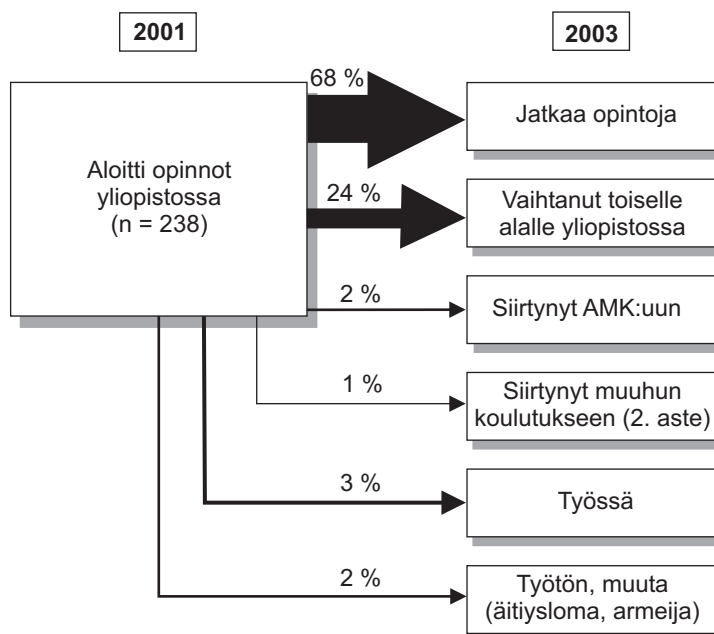
keakouluun tai jotka ovat vaihtaneet toiseen koulutusohjelmaan samalla alalla, koska tutkimuksessamme ei koodattu koulutustietoja koulutusohjelma- ja oppilaitostasolla. Yliopistoon oli siirtynyt kymmenesosa ammattikorkeakoulussa aloittaneista. Yliopistoon siirtyneet ovat suurin ryhmä niistä AMK:ssa aloittaneista, jotka ovat vaihtaneet koulutusta. Toisen asteen koulutukseen ammattikorkeakoulun oli vaihtanut 4 prosenttia. Koulutuksen ulkopuolelle siirtyneitä oli vajaa kymmenesosa. Heistä useimmat olivat työssä.

Kuvio 32. Vuonna 2001 ammattikorkeakoulussa opinnot aloittaneiden opintopolut 2001–2003

Yliopistossa opinnot aloittaneiden koulutuspolut eroavat ammattikorkeakoulussa aloittaneista siten, että opinnoissa aloittamaan päässeistä vain harvat ovat hakeutuneet pois yliopistosta (kuviot 33). Heitä on alle kymmenesosa (8 %) aloittaneista. Kun koulutuspaikka on onnistuttu saamaan yliopistosta, sieltä on harvoin haluttu siirtyä muualle. Sen sijaan koulutuksen vaihtaminen on ollut yliopistossa varsin tavallista ja selvästi ammattikorkeakouluja yleisempää. Toiselle koulutuslalle on siirtynyt neljäsosa opinnot yliopistossa aloittaneista. Alan sisällä tapahtuneita koulutusohjelman vaihtoja ei ole mahdollista tarkastella myöskään yliopistossa.

Niistä hakijoista, jotka eivät saaneet mitään opiskelupaikkaa vielä 2001, on seuraavien kahden vuoden aikana sijoittunut korkeakoulutukseen 64 prosenttia, joista hienoinen

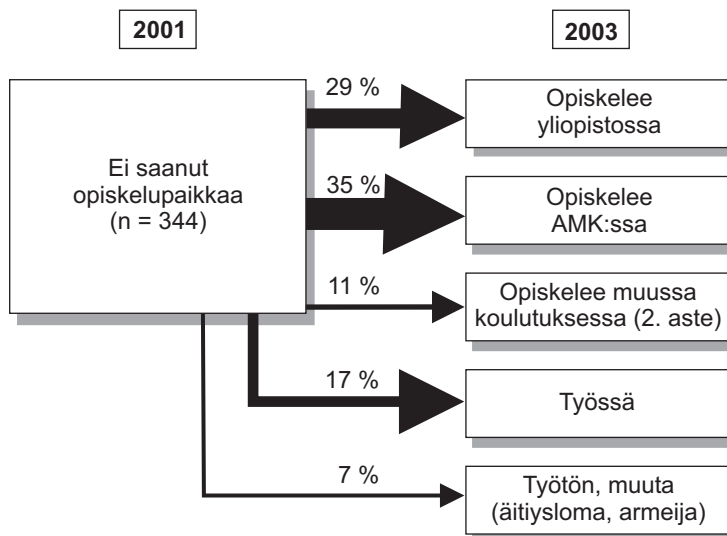

Kuvio 33. Vuonna 2001 yliopistossa opinnot aloittaneiden opintopolut 2001–2003

enemmistö ammattikorkeakouluun (kuvio 34). Kymmenesosa on päätenyt opiskelemaan korkeakoulutuksen ulkopuolelle, toisen asteen koulutukseen tai esimerkiksi kansanopistoihin. Mikäli koulutukseen hakemisessa ei ole onnistuttu, on vaihtoehtona ollut työhön meneminen. Työhön on mennyt noin kuudesosa, osa pysyvästi, osa sitä silmällä pitäen, että aikeissa on vielä jossain vaiheessa pyrkiä opiskelemaan. Joidenkin kohdalla hyvän työpaikan saaminen on ollut niin houkutteleva vaihtoehto, että se on mennyt opiskelusuunnitelmien ohitse. Työttömänä olleita tai jotain muuta tehneitä on yhteensä 7 prosenttia. Työttömiä kuitenkin on tästä joukosta ainoastaan 3 %, muut ovat äitiyslomalla olevia.

Koulutuspolkuja tarkasteltaessa huomio kiinnittyy erityisesti runsaaseen koulutuksen vaihtoon, jota tapahtuu yhtäältä yliopiston sisällä, toisaalta ammattikorkeakoulusta yliopistoon. Yleiseltä näyttää erityisesti yliopiston alojen välillä tapahtunut koulutusten vaihtaminen.

Ammattikorkeakoulusta yliopistoon siirtymistä selittää se jo edellä useaan kertaan havaittu, että hakijat eivät helposti luovu koulutustasotavoitteestaan, vaikka se ei toteutuisi ensimmäisellä eikä toisellakaan yrittämisellä. Jos tavoitteena on ollut päästä yliopistoon, tavoite ei näytä unohtuvan senkään jälkeen, vaikka opinnot olisi jo aloitettu ammattikorkeakoulussa. Toisaalta on kuitenkin huomattava, että ainoastaan 26 % niistä yliopistoon tähänneistä, jotka aloittivat opinnot ammattikorkeakoulussa (n = 86), on siirtynyt yliopis-

Kuvio 34. Vuonna 2001 vaille koulutuspaikkaa jääneiden sijoittuminen koulutukseen 2001–2003

toon. Silti, kun tarkastellaan vielä esitettyjä hakuaikkeitä (ks. taulukko 13, luku 6.5), aikoo 61 % niistä ammattikorkeakoulussa opiskelevista, jotka tähtäsivät yliopistoon, vielä hakea sinne. Tällöin peräti 87 % toissijaisen toiveensa mukaiseen korkeakoulusektoriin tyytymään joutuneista on joko jo vaihtanut ensisijan tavoitteensa mukaiselle sektorille tai suunnittelee vaihtavansa sinne.

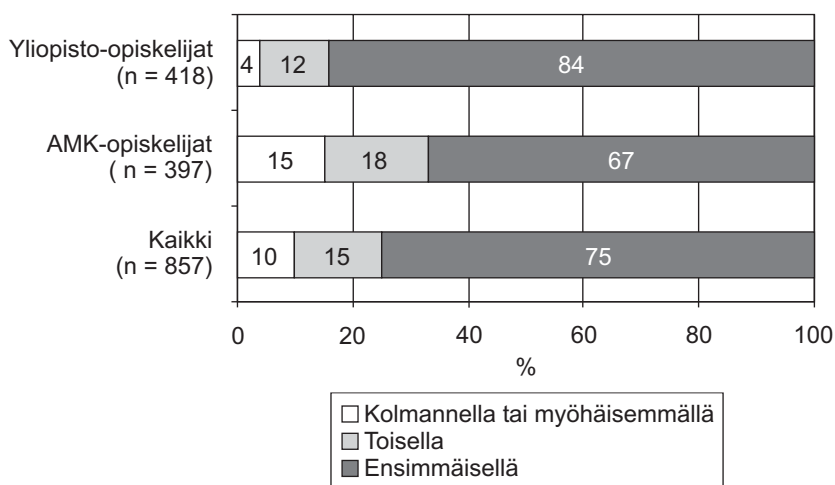
Korkeakouluopiskelussa on tavallista, että koulutusvalintoja tarkennetaan vielä senkin jälkeen, kun opinnot on jo aloitettu. Esimerkiksi Laukkanen (1988, 25) on pitänyt kolmatta opintovuotta taitekohtana, johon mennessä valintoja tarkennetaan ja koulutusohjelmia ja koulutusaloja vaihdetaan. Monella hakustrategiana on saattanut olla päästä sisään johonkin yliopistokoulutukseen, josta käsin on tarkoitus pyrkiä ensisijaista tavoitetta vastaavaan koulutukseen. Kuitenkin koulutusta yliopistossa vaihtaneiden osuus vaikuttaa kovin suurelta. Aiemmissa tutkimuksissa keskeyttäneiden osuuden on arvioitu olevan noin 10–20 %. Tutkinnon suorittaneista noin 15 % on vaihtanut alkuperäistä koulutustaan. (Määttä 1995, 36–39; Liljander 1996, 18; Pajala & Lempinen 2001, 34–35.)

Tässä yhteydessä koulutuksen vaihtamisen tarkastelua rajoittaa se, että yliopistossa opinnot aloittaneet eivät muodosta edustavaa otosta koko perusjoukosta eli kaikista vuonna 2001 aloittaneista yliopisto-opiskelijoista. Tulosta voidaan siksi pitää ainoastaan suuntaa antavana. Kuitenkin sen perusteella, mitä vastaajat ovat muissa vastauksissa, erityisesti avovastauksissaan, kertoneet koulutusvalintansa epävarmuudesta ja siihen liittyvästä epätietoisuudestaan sekä tiedon saannin puutteista, saattaisi tulos hyvin merkitä sitä, että koulutuksen vaih-

taminen on aiempaa yleisempää. Tarjolla on niin runsaasti koulutusvaihtoehtoja, että jo niiden selville saaminen on hyvin työlästä. Monien hakijoiden mukaan kiinnostavista vaihtoehtoista on vaikea saada kunnollista tietoa siitä, mitä koulutus oikeastaan sisältää ja mihin sen johtaa. Jo opiskelemaan haettaessa ja opintojen alkuvaiheessa nuoret ovat yhä enemmän tietoisia, että yliopistotutkintokaan ei takaa työllistymistä ja miettivät siksi tarkoin, onko valittu koulutus sellainen, että sillä olisi kysyntää työmarkkinoilla. Nämä tekijät ovat mahdollisesti johtaneet siihen, että koulutusvalintoja tarkennetaan enemmän vielä opintojen aloittamisen jälkeen.

7.3 Tyytyväisyys toteutuneeseen sijoittumiseen

Koulutustoiveiden toteutumista kahden vuoden seurantajakson aikana selvitettiin kysymällä vastaajilta, millä sijalla heidän hakutoiveissaan oli se koulutus, jossa he parhaillaan opiskelivat (kuvio 35). Koulutustoiveiden toteutumisella on kiinnostusta myös siksi, että opintojen motivationaalisen lähtötilanteen on havaittu olevan yhteydessä opinnoissa menestymiseen ja niiden sujumiseen (Panhelainen & Malin 1987). Koulutustoiveen toteutumisen on todettu ennustavan myös opintojen keskeyttämisriskiä (Rantanen 2004, 70, 105–106).

$$\chi^2 = 36.54, p = 0.000$$

Kuvio 35. Millä sijalla hakutoiveissasi oli se koulutus, jossa nyt opiskelet? (n = 884)

Vastausten mukaan noin kolme neljästä (75 %) oli päässyt ensisijaisen⁸ hakutoiveensa mukaiseen opiskelupaikkaan (kuvio 35). Ensisijainen toive oli siis toteutunut huomattavan monen kohdalla. Toissijaisen hakutoiveensa mukaiseen koulutukseen oli päässyt 15 %, ja 10 % opiskeli koulutuksessa, joka oli ollut hakutoivelistalla kolmannella tai myöhäisemmällä sijalla.

Yliopistosta opiskelupaikan saaneiden ensisijainen toive oli täyttynyt useammin kuin ammattikorkeakoulusta opiskelupaikan saaneiden. Yliopisto-opiskelijoista 84 % oli päässeet ensisijaisen tavoitteensa mukaiseen koulutukseen. Ammattikorkeakouluopiskelijoista ensisijajan toiveen mukaiseen koulutukseen oli päässyt 67 %. AMK-opiskelijoista useampi on siis joutunut tyytymään muuhun koulutukseen kuin mihin olisi eniten toivonut pääsevänsä. Tulos kuvaa selvästi yliopistokoulutuksen suosituimmuusasemaa nuorten koulutus-toiveissa.

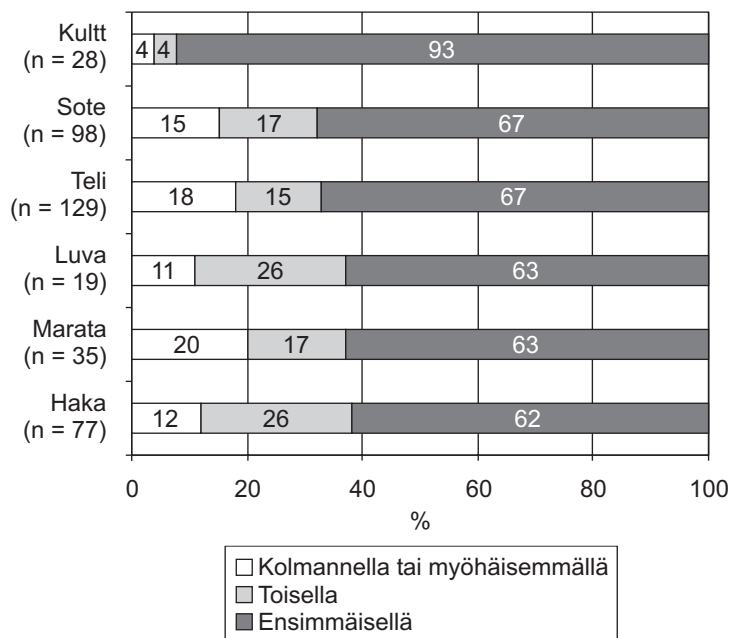
Sama tulos on pääteltävissä myös siitä, että tutkimusjoukon enemmistö (60 %) tähtäsi seurannan alkuvaiheessa yliopisto-opintoihin, ja ammattikorkeakoulu oli päätavoitteena hieman harvemmillä (40 %). Kun ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa opiskelevia kuitenkin oli kaksi vuotta myöhemmin suunnilleen saman verran, merkitsee tämä sitä, AMK-koulutuspaikan saaneet ovat useammin joutuneet luopumaan ensisijaisesta tavoitteestaan. Naisista hieman useampi (78 %) opiskeli ensisijaisen tavoitteensa mukaisessa koulutuksessa kuin miehistä (73 %). Tätä selittänee se, että naisten paremmalla koulumenestyksellä on ollut helpompi saada haluttu opiskelupaikka. Sukupuolten välinen ero ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä ($p = 0.171$).

Koulustoittoiveiden toteutumisessa on eroja myös koulutusalojen välillä. Ammattikorkeakoulun aloista muista poikkeaa kulttuuriala, jolla opiskelevat ovat ensisijaisen koulustoittoiveensa mukaisessa koulutuksessa huomattavasti useammin kuin muilla aloilla opiskelevat (93 % vs. 62–67 %; kuvio 36). Kulttuurialaa koskevassa Honkasen ja Aholan (2003, 58) tutkimuksessa saatiin lähes prosentilleen sama tulos. Myös Mikkolan ja Nurmen (2001, 50) tuloksissa kulttuuriala erottui muista, mutta muilla aloilla ensisijaisen tavoitteen mukaisissa koulutuksissa opiskelevien osuudet olivat tässä saatuja korkeammat.

Yliopiston koulutusaloista ensisijaisen toiveen mukaiseen opiskelupaikkaan päässeiden osuudet ovat suurimmat oikeustieteen ja lääketieteiden⁹ aloilla, joilta opiskelupaikan saaneista lähes kaikki ovat tähänneet ensisijassa kyseiseen koulutukseen (kuvio 37 sivulla 88). Harvimmin toivotuin koulutusvaihtoehto on toteutunut luonnontieteiden ja tekniikan alalla sekä pienellä farmasian koulutusosalalla.

⁸ Ensisijaisuus on tulkittu vastaajien oman ilmoituksen mukaan. Tietoa ei ole verrattu siihen koulutukseen, jonka he tutkimuksen alussa ilmoittivat ensisijaiseksi tavoitteekseen.

⁹ Vrt. Lahelma, Broms & Karisto 2003, 4494

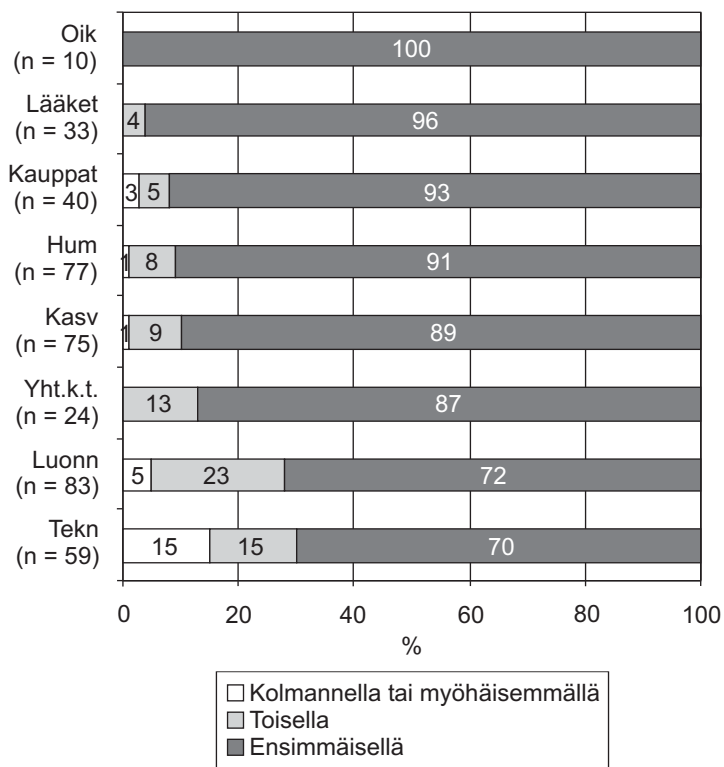

$$\chi^2 = 15.34, p = 0.12$$

Kuvio 36. Millä hakusijalla oli se koulutus, jossa nyt opiskelet? Ammattikorkeakoulun koulutusalat. Kuvioista jätetty pois alat, joilla opiskelevia oli vähemmän kuin 10

Ensisijaisen toiveen mukaiseen koulutukseen päässeiden osuudet mukailevat yhtäältä sisään päässeiden osuudella mitattua koulutusten suosiota. Sekä ammattikorkeakoulun kulttuuriala että yliopiston oikeustieteen ja lääketieteiden alat ovat suosittuja ja tavoiteltuja koulutuksia, joihin on suhteessa koulutuspaikkoihin paljon hakijoita. (Korkeakouluihin hakeneet ja hyväksytyt 2001.) Monet muutoin kuin tosimelessä ja ensisijaisesti koulutukseen hakeneet karsiutuvat näiden koulutusten opiskelijavalinnassa.

Yhteistä kyseisille aloille on myös se, että niille pyrkiminen on työlästä, joten koulutukseen ei juuri haeta kokeilumielessä; kulttuurialalle edellytetään harrastustaustaa ja usein myös työlästä ennakkotehtävien valmistamista, oikeus- ja lääketieteen koulutukseen suuritoista luku-urakkaa. Luonnontieteiden ja tekniikan yliopistokoulutukseen sitä vastoin on helpompi päästä. Luonnontieteiden ala on myös tyypillisesti toiminut välitavoitteena tai ponnahduslautana osalle niistä hakijoista, joiden päätavoite on lääketieteen tai tekniikan koulutus. Osa tekniikan alan opiskelijoista taas on tavoitellut ensi sijassa lääketieteen opiskelupaikkaa. (Pajala & Lempinen 2001, 54, 57). Näin ollen kyseisissä koulutuksissa opiskelee paljon muita kuin ensisijaisesti näille aloille halunneita.

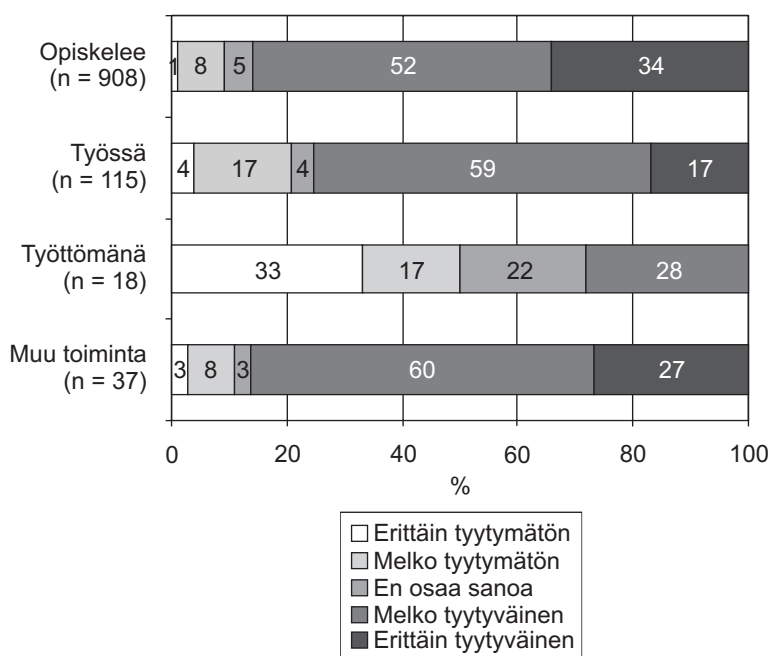
$$\chi^2 = 41.39, p = 0.000$$

Kuvio 37. Millä hakusijalla oli se koulutus, jossa nyt opiskelet? Yliopiston koulutusalat. Kuvios-
ta jätetty pois alat, joilla opiskelevia oli vähemmän kuin 10

Hakijan ensisijaisen tavoitteen (ideaalipreferenssi) toteutumisen on havaittu liittyvän tu-
loksellisempaan menestymiseen opintouralla niin opintomenestyksellä kuin opintojen su-
jumisellakin mitattuna (Panhelainen & Malin 1987, 43). Hakijan motivaatio opiskeluun
on parempi kun hän on päässyt opiskelemaan sinne, minne on todella halunnut (esim.
Jaatinen 2002, 17). Tämä yhteys on nähtävissä myös edellisistä alakohtaisista tuloksista.
Ammattikorkeakoulun kulttuurialalta tiedetään, että opintoja keskeytetään vähemmän
kuin muilla aloilla. Omaleimaista alalle on lisäksi se, että keskeyttäjien kohdallakin syynä
on jokin muu kuin motivaation puute tai vääräksi osoittautunut alan valinta. Yhtenä taval-
lisimmista keskeyttämisen syistä on pidetty siirtymistä saman alan yliopistokoulutukseen.
(Vuorinen & Valkonen 2001, 24–25, 36–37). Yliopistossa erityisesti lääketieteen aloilla kou-
lutuksen läpäisyprosentti on muihin aloihin verrattuna hyvin korkea ja koulutuksista val-
mistuminen noudattaa kuuden vuoden tavoiteaikaa (Pajala & Lempinen 2001, 38–40).

Hakijoiden koulutustoiveiden toteutumista tapahtuneessa opintoihin sijoittumisessa kuvaa myös se, kuinka tyytyväisiä tutkimukseen osallistuneet ovat nykyiseen tilanteeseensa. Vastajia pyydettiin kuvaamaan kokemistaan asteikolla 1–5 (1 = erittäin tyytymätön, 5 = erittäin tyytyväinen). Kaikista kysymykseen vastanneista 52 prosenttia oli tilanteeseensa melko tyytyväisiä ja 31 prosenttia erittäin tyytyväisiä. Näin ollen melko tai erittäin tyytyväisten osuus oli yhteensä 83 prosenttia vastajista.

Tuloksissa oli kuitenkin eroja sen mukaan, mikä oli vastaajien pääasiallinen toiminta kyselyn ajankohtana (kuvio 38). Tyytyväisimpiä tilanteeseensa ovat ne, jotka ovat saaneet opiskelupaikan, ja erityisesti, jos tämä paikka on saatu yliopistosta.

$$\chi^2 = 120.46, p = 0.000$$

Kuvio 38. Tyytyväisyys nykyiseen tilanteeseen pääasiallisen toiminnan mukaan

Yliopisto-opiskelijoista 40 prosenttia kertoi olevansa erittäin tyytyväisiä tilanteeseensa (kuvio 39 seuraavalla sivulla). Muissa ryhmissä erittäin tyytyväisten osuus jäi alle 30 prosenttiin. Koska ammattikorkeakoulussa opiskelevista osa tähtäsi yliopistoon, mutta ei saanut toivomaansa paikkaa, on tyytyväisten osuus AMK-opiskelijoista alhaisempi kuin yliopisto-opiskelijoista. Kuitenkin mieluisan opiskelupaikan saaminen on ollut suuri tyytyväisyyden aihe, oli paikka sitten saatu ammattikorkeakoulusta tai yliopistosta.

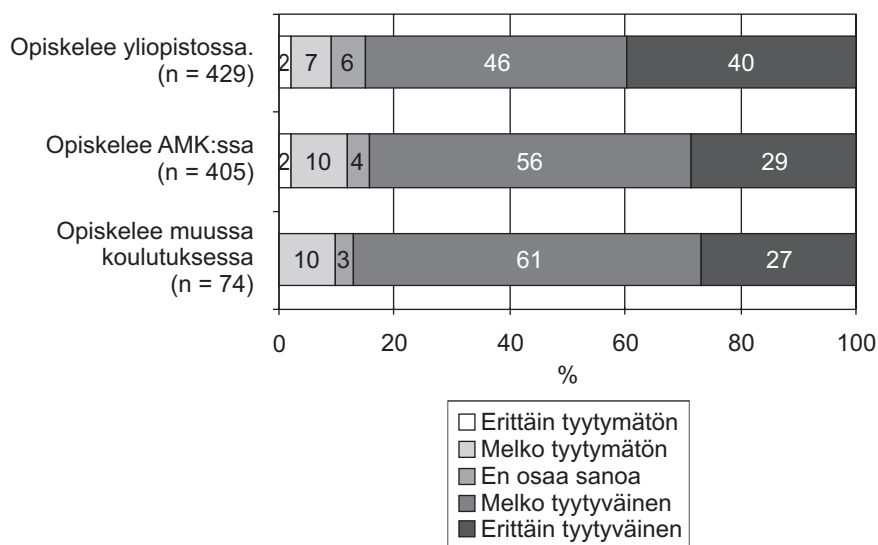
"Erittäin tyytyväinen. Olen nyt sillä "omalla alalla". Opiskelu mukavaa ja antoisaa. Tulevaisuudessa työpaikka lähes varma." (farmasian opiskelija, yliopisto)

"Olen erittäin tyytyväinen. Kolmen vuoden hakemisen jälkeen olen päässyt vihdoin opiskelemaan." (sosiaalian opiskelija, AMK)

Oleennaista kuitenkin on se, että koulutuspaikka on itselle toivottu ja tavoitteena ollut. Vaikka paikka olisi saatu yliopistostakin, tilanne ei välttämättä tyydytä, jos selvästi tietää, että olisi halunnut toiseen koulutukseen:

"Olen melko tyytymätön. En saanut vielääkään opiskelupaikkaa lääkiksestä. Yksi turha AMK-tutkinto suoritettu, työelämä sairaanhoitajana ei kiinnosta. Opintotukikuukausia kuluu. Rahat aina loppu." (sähkötekniikan opiskelija, yliopisto)

Vähiten tyytyväisiä omaan tilanteeseensa olivat ne, jotka eivät olleet opiskelemassa. Opiskelun ulkopuolelle sijoittuneiden kesken oli kuitenkin suuria eroja. Työssä olevista lähes 80 prosenttia oli tilanteeseensa tyytyväisiä (melko tai erittäin tyytyväisiä), ja erittäin tyydyttävänäkin tilannettaan piti aika moni (vajaa 20 %). Osa työhön sijoittuneista on saanut hy-

$\chi^2 = 19.55, p = 0.012$

Kuvio 39. Tyytyväisyys nykyiseen tilanteeseen koulutukseen sijoittumisen mukaan

vän työpaikan, jossa työskentelyn kokee niin mielekkääksi, että ei enää suunnittele opiskelemaan hakeutumista. Tyytymättömiä tilanteeseensa olivat työttömänä olevat, joista puolet oli tyytymättömiä tilanteeseensa ja vielä viidennes ei osannut määritellä kantaansa, mikä sekin voinee olla epäsuora tyytymättömyyden ilmaisu. Työttömien tyytymättömyys lienee ymmärrettävää. Varsin tyytyväisiä taas olivat ne, joiden pääasiallinen toiminta oli jotain muuta kuin opiskelua, työtä tai työttömänä oloa ('Muu toiminta'). Tähän joukkoon sijoituivat väli vuoden pitäjät, ulkomailla olevat ja äitiyslomaa/hoitovapaata viettävät, joille tänä toiminta oli tavallisimmin ollut oma, tietoinen ja haluttu valinta.

Kaikkiaan tilanteeseensa tyytyväisimpiä olivat ne, jotka olivat saaneet mieluisen opiskelupaikan. Ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa opiskelevien kesken tyytyväisyydessä on eroa siksi, että osa ammattikorkeakoulussa opiskelevista halusi ensisijaisesti yliopistoon, ja opiskelu AMK:ssa ei ole vastannut kaikkien heidän toiveitaan. Varsin tyytyväisiä olivat myös monet sellaiset, jotka saivat mieluisen työpaikan tai mieluisen opiskelupaikan muualta kuin korkeakoulusta tai olivat kotona lapsen syntymän jälkeen tai olivat löytäneet jotain muuta mielekästä tekemistä. Tyytymättömiä ja turhautuneimpia olivat ne, jotka eivät useista yrityksistä huolimatta olleet onnistuneet pääsemään opiskelemaan ja erityisesti jos tilalle ei ollut löytynyt mielekästä tekemistä, vaan vaihtoehdoksi oli muodostunut työttömyys. Vaille koulutuspaikkaa jääminen on yleensäkin nuorelle suuri turhautumisen ja tyytymättömyyden aihe. Esimerkiksi Niemisen ja Aholan (2003, 111) tutkimuksessa joka toinen koulutuspaikatta jäänyt oli tyytymätön elämäntilanteeseensa.

8

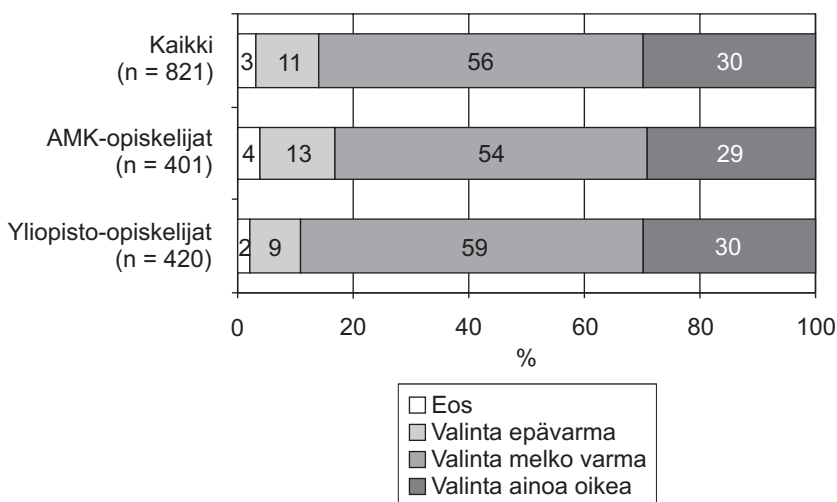
Kokemuksia ja arvioita korkeakouluopiskelusta ja -tutkinnosta

8.1 Koulutusvalinnan onnistuminen ja valinnan selkeys

Seurantajakson loppuun mennessä 80 prosenttia tutkimukseen osallistuneista oli saanut opiskelupaikan korkeakoulutuksesta, ammattikorkeakoulusta tai yliopistosta. Edellä esitetyn mukaan kolme neljästä (75 %) oli päässyt siihen koulutukseen, joka oli heidän ensisijainen toiveensa. Vastaajilta kysyttiin, tunsivatko he olevansa oikealla alalla eli pitivätkö koulutusalan valintaansa onnistuneena.

Opintojen jatkumisen ja etenemiseen kannalta on tärkeää, kokeeko opiskelija olevansa oikealla alalla. Esimerkiksi Kuittisen, Rautpuron ja Väisäsen (1997b, 9–10) mukaan opintojaan jatkavat varmimmin ne, jotka ovat tyytyväisiä koulutusvalintaansa ja pitävät sitä onnistuneena. Opintojen keskeyttämisen ja valmistumisen viivästymisen onkin katsottu juontavan usein juurensa jo koulutuksen valintaan. Vaikeus päästä heti haluttuun koulutukseen ja toissijaisiin vaihtoehtoihin tyytyminen suuntaavat usein kiinnostusta alkuperäisen koulutuksen ulkopuolelle. (Laukkanen 1988, 29.)

Vastaajista kolmannes (30 %) oli valinnastaan täysin varmoja (kuvio 40). He eivät olisi voineet ajatella mihinkään muuhun ratkaisuun päätymistä. Runsas puolet (56 %) koki melko varmasti olevansa oikealla alalla, vaikka olisi voinut opiskella jotain muutakin alaa. Kaikkiaan 85 prosenttia vastaajista oli näin ollen melko tai täysin varmoja valinnastaan. Valinnastaan epävarmoja oli 11 prosenttia. Heidän mielestään jokin muu ratkaisu olisi voi-

$$\chi^2 = 5.70, p = 0.127$$

Kuvio 40. Alan valinnan onnistuminen ja tyytyväisyys valintaan korkeakoulusektoreittain (n = 821)

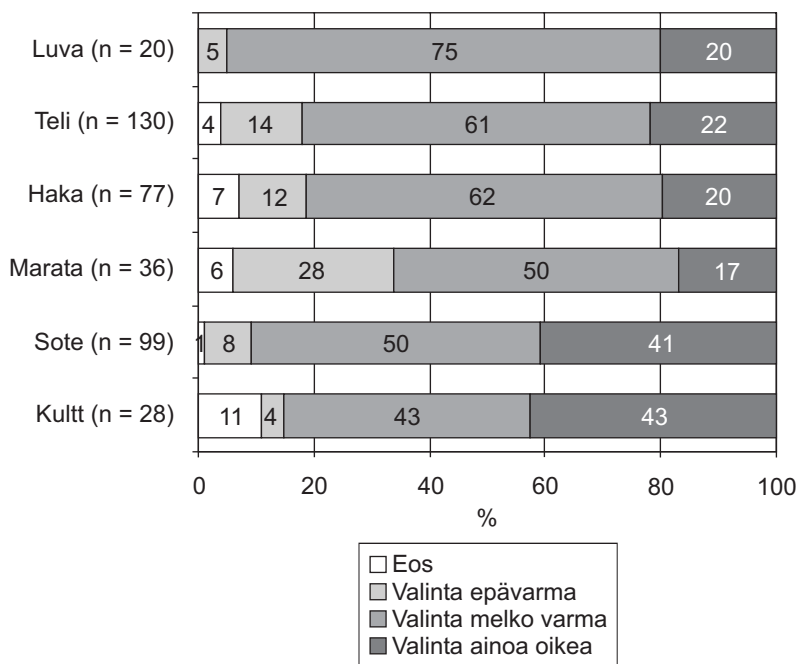
nut olla sopivampi ja onnistuneempi. Pari prosenttia vastaajista ei osannut sanoa, pitikö valintaansa onnistuneena vai ei.

Tyytyväisyydessä koulutusvalinnan onnistumiseen ei ole eroa ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa opiskelevien kesken. Myöskään naisten ja miesten välillä ei tullut eroa esiin. Tilastollisesti merkitsevää eroa ei havaittu myöskään eri pohjakoulutuksilla hakeneiden kohdalla eikä koulumenestyksen tai kotitaustan perusteella tarkasteltuna. Suuntauksena kuitenkin nähdään, että ammatillisen koulutuksen joko yo-tutkinnon ohessa tai ainoana koulutuksenaan suorittaneet ovat varmempia valintansa onnistumisesta kuin pelkällä yo-tutkinnolla hakeneet (ks. tästä myös luvussa 4.2). Tämä onkin ymmärrettävää, koska ammatillisen tutkinnon suorittaneilla on enemmän ammatillista ja työelämä tietoutta kuin ylioppilaspohjalta hakeneilla. Samankaltainen suuntaus havaitaan myös koulumenestyksen mukaisessa tarkastelussa. Mitä paremmin hakija on menestynyt koulussa, sitä varmemmin hän kokee valinneensa oikean alan.¹⁰ Myös Garamin ja Aholan (2001, 29) tutkimuksessa todettiin, että hyvin koulussa menestyneet kokivat lukiota päättäessään olevansa val-

¹⁰ Tieto taustamuuttujista (pohjakoulutus, koulumenestys, kodin koulutustaso) on saatavissa vain niiltä tutkimukseen osallistuneilta, jotka ovat vastanneet myös ensimmäiseen kyselyyn. Tämän vuoksi taustatekijöiden yhteyttä koulutusvalinnan onnistumiseen ei voida tarkastella kaikkien tähän kysymykseen vastanneiden osalta. Havaintojen määrän pieneneminen voi vaikuttaa siihen, että ryhmien väliset erot eivät muodostu tilastollisesti merkitseviksi.

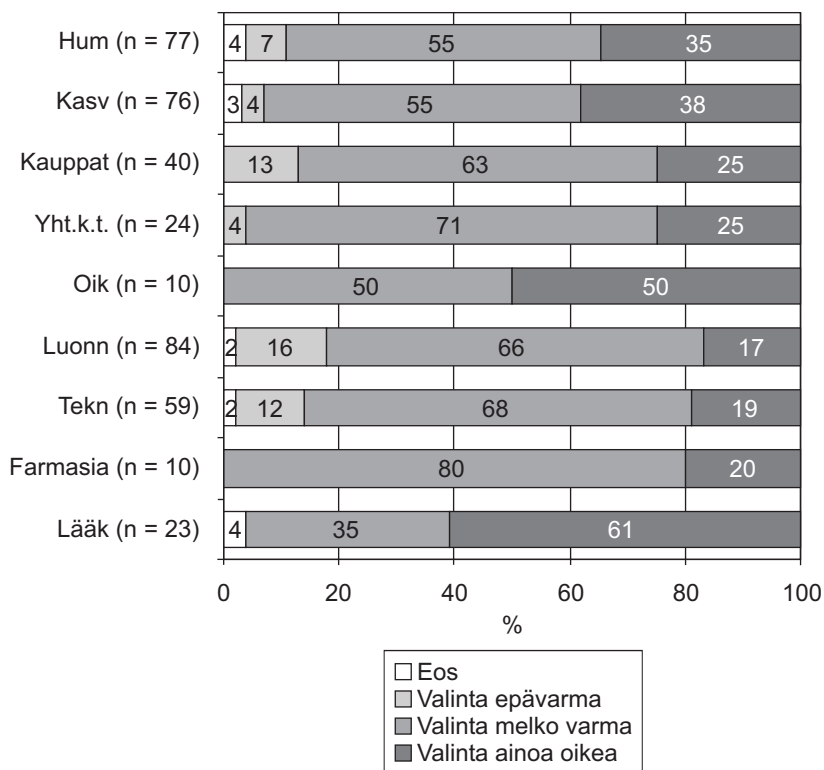
miimpia opiskelupaikan valintaan kuin heikommin menestyneet. Hakijan kotitaustan mukaan ei alanvalinnan varmuudessa ollut eroa.

Eri koulutusalojen välillä on eroja niin ammattikorkeakoulussa kuin yliopistossakin, kuitenkin siten, että ainoastaan ammattikorkeakoulussa alojen välinen ero on tilastollisesti merkitsevä. Ammattikorkeakoulussa tyytyväisimpiä koulutusvalintaansa ovat luonnonvara-alalla, sosiaali- ja terveysalalla sekä kulttuurialalla opiskelevat, joista valinnastaan varmoja (melko tai täysin varmoja) on 85–95 %. Kulttuurialalla on kuitenkin jostain syystä huomattavan paljon niitä, jotka eivät osanneet sanoa, miten onnistuneeksi valintansa kokevat. Tämä vaikuttaa poikkeukselliselta, koska yleensä kulttuurialalle hakeutuneet ovat hyvin varmoja tavoitteistaan (ks. luku 4.2, myös Honkanen & Ahola 2003, 57–58). Tyytymättömmimpiä valintansa onnistumiseen ovat matkailu-, ravitsemis- ja talousalan sekä tekniikan ja liikenteen alan opiskelijat. Matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla peräti neljännes opiskelijoista kokee, että jonkin muun alan koulutuksen valitseminen olisi voinut olla sopivampi ratkaisu.

$$\chi^2 = 36.94, p = 0.0013$$

Kuvio 41. Ammattikorkeakoulun eri aloilla opiskelevien tyytyväisyys alanvalintaan

$$\chi^2 = 41.50, p = 0.015$$

Kuvio 42. Yliopiston eri aloilla opiskelevien tyytyväisyys alan valintaan

Yliopiston koulutusalojen välinen ero opiskelijoiden tyytyväisyydessä ei ole tilastollisesti merkitsevä ($p = 0.357$). Suuntauksena kuitenkin nähdään, että tyytyväisimpiä koulutusvalintansa onnistumiseen ovat lääketieteiden ja oikeustieteen sekä farmasian ja yhteiskuntatieteiden opiskelijat. Lääke- ja oikeustiede erottuvat siten, että niillä opiskelevissa on eniten sellaisia, jotka kokevat alan valintansa ehdottoman oikeaksi ja ainoaksi mahdolliseksi. Farmasian ja yhteiskuntatieteiden opiskelijoista valtaosa pitää valintaansa melko varmasti oikeaan osuneena, mutta valintaansa epäroivia näillä aloilla ei ole lainkaan. Eniten valinnastaan epätietoisia ja tyytymättömiä on luonnontieteiden, tekniikan ja kauppatieteiden alalla.

Myös Mäkisen (2004, 63–64) tutkimuksessa lääketieteen alalla opiskelevat erottuivat muista koulutusalan valinnan varmuudessa. He olivat koulutuksen valinnastaan selvästi muilla aloilla opiskelevia vakuuttuneempia. Humanistisilla aloilla opiskelevien joukossa taas oli eniten, noin viidesosa, valinnastaan epävarmoja. Kaikkiaan Mäkisen tulokset ovat varsin samansuuntaisia tässä havaitun kanssa. Mäkisen tutkimus ei kuitenkaan kattanut

kaikkia opintoaloja. Tulokset eivät myöskään ole täysin rinnastettavissa, koska Mäkisen aineisto kerättiin opintojen myöhemmässä vaiheessa.

Kuittinen ym. (1997a, 10–11) selvittivät koulutusalan valinnan varmuutta opintojen alkuvaiheessa olevilta yliopisto-opiskelijoilta. Heidän tuloksensa ovat koko tutkimusjoukon osalta lähes prosentilleen yhtenevät tässä saattujen tulosten kanssa. Myös alakohtaiset tulokset ovat varsin samankaltaisia. Mahdollista on kuitenkin verrata alakohtaisesti ainoastaan muutamia aloja, koska Kuittisen ym. tutkimuksen kohteena on ainoastaan yksi yliopisto, jossa kaikki alat eivät ole edustettuna.

Alojen väliset erot näyttäisivät pääsääntöisesti olevan yhteydessä siihen, kuinka vaikeaa tai helppoa alalle on päästä. Niillä aloilla, joille on paljon karsintaa, ovat opiskelupaikan saamisessa onnistuneet tyytyväisempiä kuin niillä, joille pääseminen on helpompaa ja joille päättyy myös niitä hakijoita, joiden tavoitteena on ollut jokin muu koulutus. Yllättävää onkin, että Rantasen (2004, 91) tutkimuksessa ei havaittu koulutusalojen välillä eroa tyytyväisyydessä opintoalan valintaan. Lisäksi ammattiin valmistavien koulutusalojen opiskelijoiden on havaittu useammin olevan varmoja siitä, että ovat valinneet ainoan oikean koulutusalan kuin muiden koulutusalojen opiskelijoiden (Kuittinen ym. 1997a, 10–11; Tiilikainen 2000, 9).

Koulutuksen valinnalle näyttää olevan tyypillistä, että opintojen alkamisen jälkeenkin vain pieni osa opiskelijoista on valinnastaan täysin varmoja. Eräs vastaaja puki asian sanoiksi näin:

”En vieläkään ole täysin varma siitä miksi haluan valmistua. Nykyinen ala kyllä kiinnostaa, mutta joskus tulee haaveiltua ”kiinnostavammasta” opiskelupaikasta, mutta sellaista on vaikea keksiä. Alan vaihtaminen tai opiskelun lopettaminen tuntuu liian ”radikaalilta” ratkaisulta. Välillä myös tekisi mieli opiskella jotain käytännönläheisempää. Myös yhteiskunnallinen vaikuttaminen kiinnostaisi jossain suhteessa.” (humanistisen alan opiskelija, yliopisto)

Moni pohtii siis vielä opinnot aloitettuaan, olisiko jokin toinen koulutusohjelma ollut parempi vaihtoehto. Tavoitelluissa koulutuksissa opiskelevissakin on niitä, jotka epäroivät valintaansa. Joitakin valinta tuntuu mietityttävän, koska työllistyminen on epävarmaa. Lisäksi osa nuorista ihmisistä kokee pelkästään tiedollisen koulutuksen ja ajattelutyön liian yksipuoliseksi ja turhauttavaksikin ja kaipaa konkreettista fyysistä työtä tai luovaa käsillä tekemistä.

”Jos olisin nyt lopettamassa peruskoulua, valitsisin kaksoistutkinnon suorittamisen, ts. lukion ja ammattikoulun. En usko akateemisen koulutuksen tuovan välttämättä taattua työpaikkaa. Haluaisin tehdä myös ruumiillista työtä. Ammatillisen

koulutuksen ja suorittavan työn arvostusta pitäisi nostaa.” (metsätalouden opiskelija, yliopisto)

Epävarmuutta aiheuttaa myös se, että vaihtoehtoja on tarjolla paljon, eikä kaikkiin ole edes mahdollista perehtyä. Garamin ja Aholan (2001, 53) mukaan ainoastaan kolmannes abiturienteista koki tuntevansa lukion jälkeiset koulutusvaihtoehdot. Moni vastaaja on tuonut avovastauksissa esiin sen, että hyvin monet kokevat koulutuksen valinnan vaikeaksi. Monen nuoren kiinnostus saattaa myös suuntautua useille eri aloille. Olennaista on kuitenkin, että moni tekee valintansa varsin puutteellisten ennakkotietojen pohjalta ja ilman todennukaista käsitystä opintojen sisällöstä, opiskelumuodoista ja tutkinnon muodostumisesta (Laukkanen 1988, 14; Mäkinen 2004, 58, 60). Ennakkotietojen riittämättömyys kävi ilmi myös tässä tutkimuksessa (luvut 5.2 ja 5.3). Tästä voi olla seurauksena jopa se, että tehty valinta tuottaa pettymyksen. Laukkasen (1988, 15) mukaan paremmat ennakkotiedot koulutuksesta vähentäisivät huomattavasti myöhemmin pettymyksiksi osoittautuneita koulutusvalintoja.

Lisäksi myös valintajärjestelmissä on puutteita. Yliopistojen opiskelijavalintaa arvioineen työryhmän mukaan valintojen ongelmana ovat erilaisten hakuväylien ja -kohteiden suuri määrä ja tästä aiheutuvat valintajärjestelmän hajanaisuus. Esimerkiksi vuonna 2001 yliopistoissa oli Tilastokeskuksen tietojen mukaan 539 hakukohdetta. (Sajavaara ym. 2002, 20.) On siis hyvin ymmärrettävää, että hakijoilla ei ole mitään mahdollisuutta edes ottaa selvää kaikista vaihtoehdoista tässä viidakossa. Yliopistoissa onkin alettu suunnitella yhteishakujärjestelmän käyttöön ottoa (Yliopistojen... 2005).

Nuorella on ja tulee olla opintojen aloittamisen jälkeen oikeus tarkistaa koulutuksen valintaansa. Valitettavaa kuitenkin on, jos tarkistamisen tarve johtuu puutteellisista tai virheellisistä ennakkotiedoista, joko siitä, että tietoa ei ole ollut saatavilla tai se ei ole ollut ymmärrettävässä muodossa tai sitä ei ole osattu hakea oikeasta paikasta. Jos koulutuksesta saa käsityksen vasta opiskelua kokeiltuaan, kuten jotkut vastaajat kertovat, muodostuu opiskeluun käytetty aika kovin pitkäksi (ks. tarkemmin luku 4.3.). Riittävän ja oikeassa muodossa välitetyn ennakkotiedon merkitys on hyvin olennainen myös opintojen pitkittymisen ongelman kannalta.

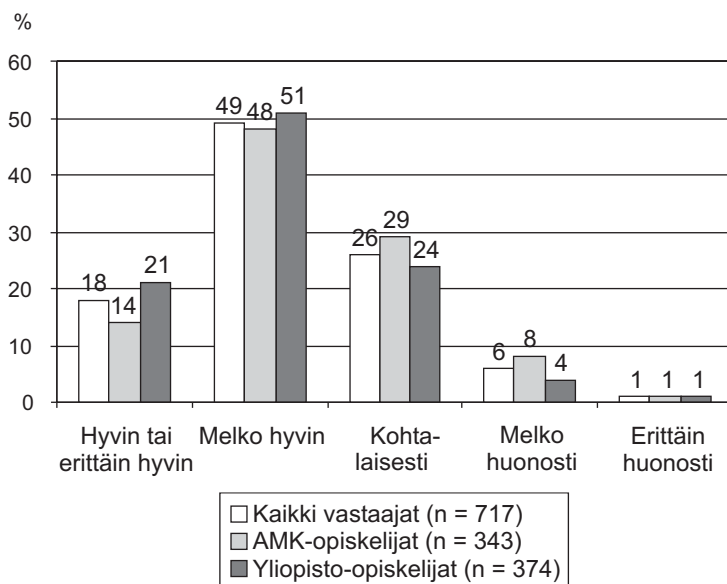
8.2 Tyytyväisyys koulutukseen ja opiskeluun

Opiskelijoilla voi olla opintojen alussa erilaisia odotuksia opintoja ja opiskelua kohtaan. Heillä voi olla opintojen suhteen erilaisia tavoitteita ja opintoihin motivoivat tekijät voivat olla hyvinkin vaihtelevia. Odotusten rakentumisessa keskeinen merkitys on myös sillä, millainen mielikuva opiskelusta ja oppilaitoksesta tulevalle opiskelijalla on koulutukseen hakiessaan.

Tutkimuksemme edellisen vaiheen tulosten mukaan korkeakoulutukseen hakevat nuoret pitivät ammattikorkeakoulua käytännönläheisenä koulutusmuotona, jolla on tiiviit yhteydet työelämään. Koulutukselta odotettiin eritoten käytännönläheistä tekemistä pelkän teoreettisen kirjojen lukemisen vastapainoksi. Opiskelun katsottiin olevan ohjatumpaa kuin yliopistos- sa. Yliopistokoulutusta pidettiin teoreettispainotteisena, tasokkaana ja vaativana sekä sinne katsottiin olevan vaikeampi päästä. (Vuorinen & Valkonen 2003, 98, 117.) Myös Kuittisen ym. (1997a, 11–12) mukaan yliopisto-opiskeluun liitettiin usein mielikuvia korkeatasoisesta opetuksesta ja vaativasta opiskelusta sekä vapaudesta ja vastuun ottamisesta.

Pyysimme ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa opiskelevia kuvaamaan, kuinka hyvin opiskelu on vastannut odotuksia, joita heillä oli ennen opintojen aloittamista. Vastajat esittivät arvionsa viisiluokkaisella asteikolla (1 = erittäin huonosti, 5 = hyvin tai erittäin hyvin).

Kokonaisuudessaan vastaajat ovat kohtalaisen tyytyväisiä opiskeluunsa. Kaikkien vastausten keskiarvoksi saatiin käytetyllä asteikolla 3.75, joka pyöristettynä vastaa arviota 'Opiskelu on vastannut odotuksia melko hyvin'. 'Melko hyvin' onkin useimmin valittu vastausvaihtoehto: sen on valinnut puolet (49 %) vastaajista. Melko hyvin, hyvin tai erittäin hyvin opiskelu on vastannut yhteensä 66 %:n odotuksia. Melko tai erittäin huonosti odotustensa on arvioinut toteutuneen ainoastaan 7 %.

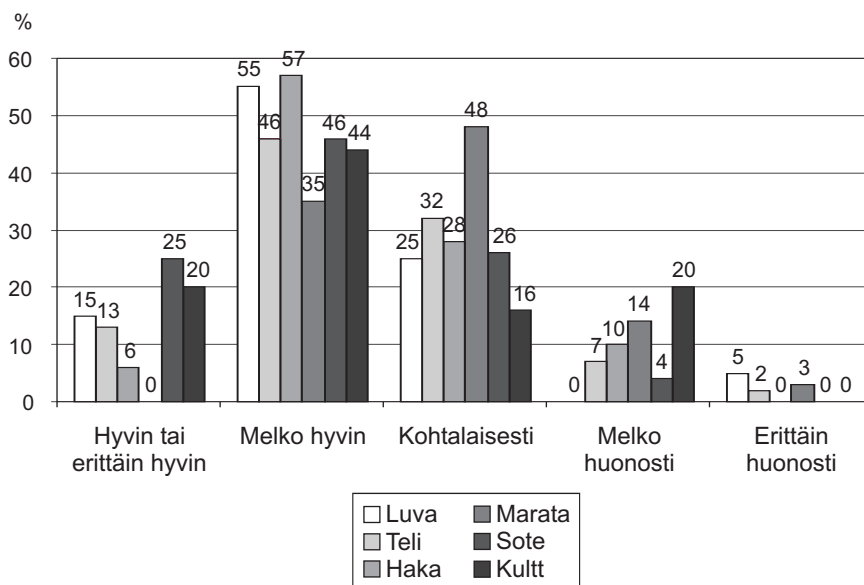

$$\chi^2 = 15.43, p = 0.004$$

Kuvio 43. Kuinka hyvin opiskelu on vastannut odotuksiasi?

Ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa opiskelevien kesken ilmenee joitakin eroja. Yliopistossa opiskelu on vastannut opiskelijoiden odotuksia jonkin verran paremmin kuin ammattikorkeakoulussa. Yliopistossa opiskelevista 72 % katsoo opiskelun vastanneen odotuksia melko tai erittäin hyvin. Ammattikorkeakoulussa opiskelevista odotusten arvioi toteutuneen melko hyvin tai erittäin hyvin hieman yli puolet (62 %) vastaajista. Myös pelkäävät niiden osuus, joiden odotukset ovat toteutuneet koulutuksessa erittäin hyvin, eroaa selvästi (21 % vs. 14 %). Vaikka koko vastaajajoukossa on melko vähän niitä, joiden mukaan opiskelu on vastannut odotuksia melko huonosti tai sitä heikommin, on tähän arvioon päätyneiden osuus ammattikorkeakoulussa opiskelevista kaksinkertainen verrattuna yliopistossa opiskeleviin (9 % vs. 4 %).

Tuloksia tarkasteltiin myös opiskelijoiden ensisijaisen koulutustavoitteen toteutumisen mukaisissa ryhmissä. Tuloksissa oli eroja, mutta ne eivät kuitenkaan olleet tilastollisesti merkitseviä. Nähtävissä oli silti suuntaus, että odotukset olivat toteutuneet sitä paremmin, mitä korkeammalle koulutustasolle hakija oli tähdännyt ja mitä paremmin tavoite oli toteutunut. Yliopistosta opiskelupaikan saaneiden odotukset ovat toteutuneet parhaiten, ja tästä joukosta opiskelu on erityisen hyvin vastannut niiden odotuksia, jotka tavoittelivat ensisijaisesti AMK-opiskelupaikkaa, mutta pääsivät yliopistoon. Ammattikorkeakouluopis-

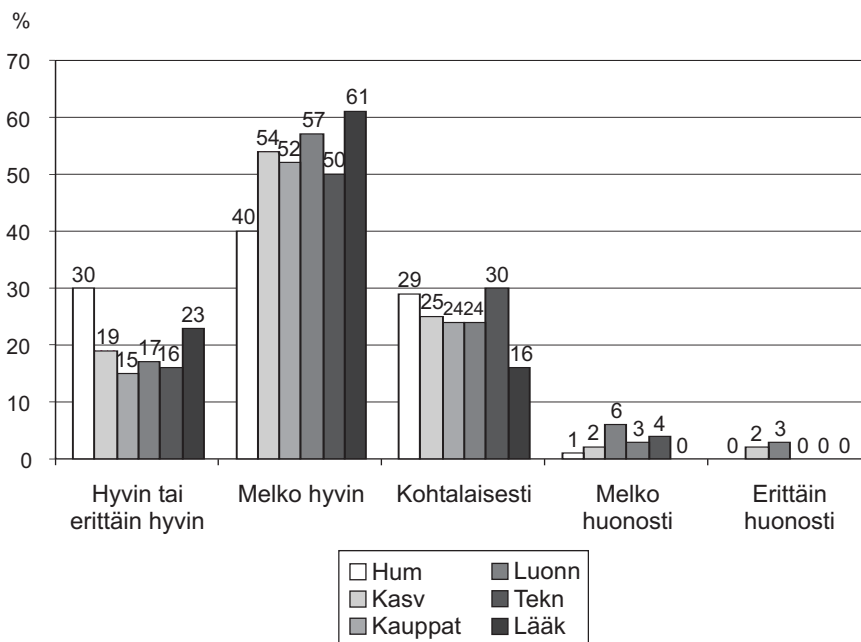
$$\chi^2 = 38.261, p = 0.008$$

Kuvio 44. Kuinka hyvin opiskelu on vastannut odotuksiasi? Ammattikorkeakoulun koulutusalat (n = 343)

kelu on vastannut jonkin verran heikommin niiden odotuksia, jotka hakivat ensisijaisesti yliopistoon, mutta saivat paikan ammattikorkeakoulusta kuin niiden, joille ammattikorkeakoulu oli ensisijainen tavoite.

Myös koulutusalojen välillä oli eroja siinä, miten hyvin koulutus oli vastannut odotuksia, kuitenkin siten, että ainoastaan ammattikorkeakoulun alojen väliset erot ovat tilastollisesti merkitseviä (kuviot 44 ja 45). Ammattikorkeakoulussa erityisesti sosiaali- ja terveystieteiden alalla sekä luonnonvara-alalla ja kulttuurialalla opiskelijoiden odotukset olivat täyttyneet parhaiten koulutuksessa. Suurilla tekniikan ja liikenteen sekä hallinnon ja kaupan aloilla koulutus oli vastannut odotuksia jonkin verran heikommin. Heikoimmin opiskelijoiden odotuksia oli vastannut matkailu-, ravitsemis- ja talousalan koulutus, jossa kukaan vastaaneista ei katsonut koulutuksen vastanneen odotuksiaan hyvin tai erittäin hyvin.

Mikkola ja Nurmi (2001, 102) tutkivat samaa asiaa kysymällä, kuinka tyytyväisiä AMK-opiskelijat olivat koulutukseen ja opintoihinsa. Erot koulutusalojen välillä muodostuivat pieniksi, mutta muita hieman tyytyväisempiä olivat humanistisella ja opetusalailla opiskelevat, jotka eivät ole mukana edellisessä tarkastelussa. Terveystieteiden opiskelijat taas olivat vähän muita tyytymättömiä. Muutoinkin tuloksissa oli aika vähän yhtymäkohtia edellä havaittuun.

$\chi^2 = 18.535, p = 0.552$

Kuvio 45. Kuinka hyvin opiskelu on vastannut odotuksiasi? Yliopiston koulutusalat (n = 374)

Yliopiston alojen välillä erot ovat niin pieniä, että ne eivät muodostu tilastollisesti merkittäviksi. Kuviosta 45 kuitenkin nähdään suuntauksena, että lääketieteen alalla koulutus on vastannut opiskelijoiden odotuksia parhaiten. Humanistisella alalla tuloksissa on eniten hajontaa, kun monien odotukset ovat täyttyneet hyvin tai erittäin hyvin, mutta monien myös ainoastaan kohtalaisesti. Muiden olojen kesken ei juuri ole eroja.

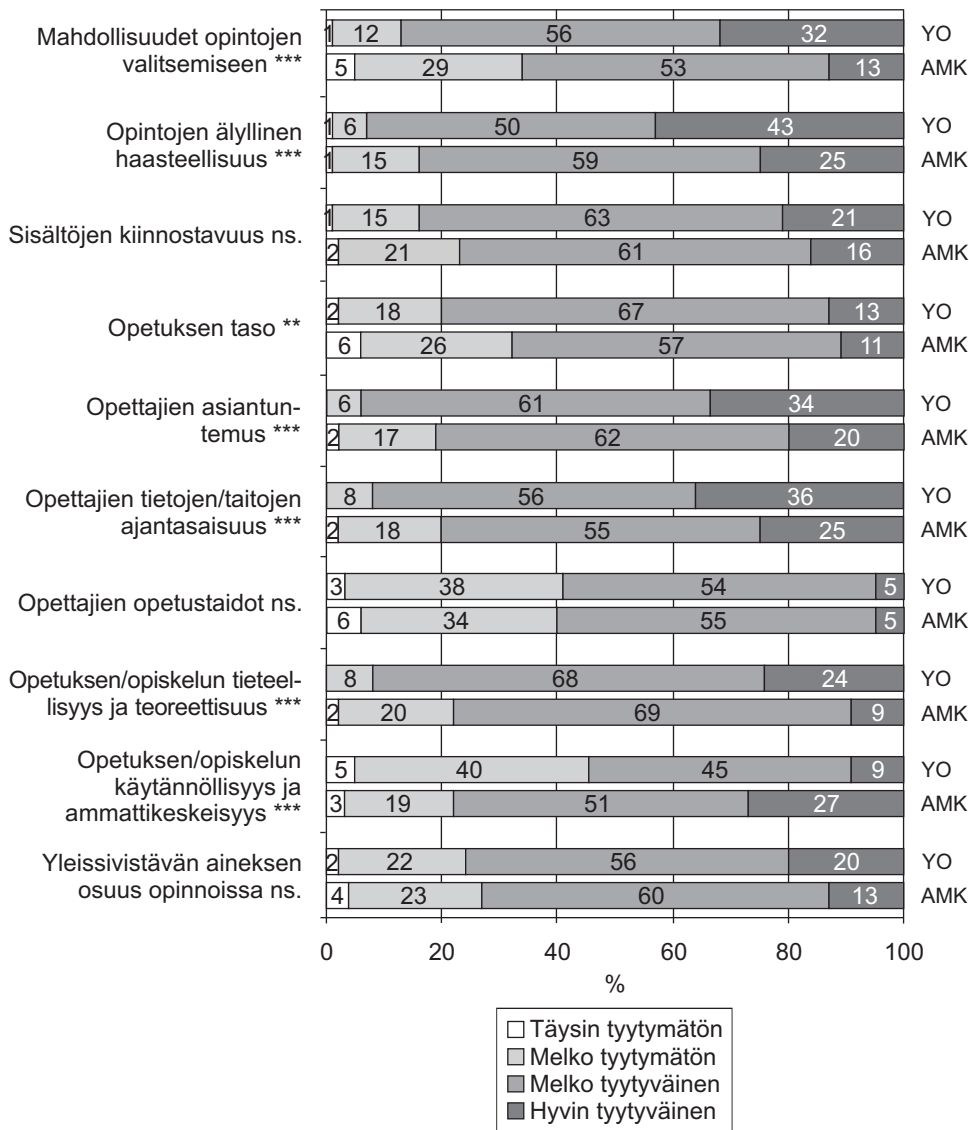
Vastaajia pyydettiin vielä kuvaamaan tarkemmin, kuinka tyytyväisiä he ovat olleet kymmeneen erikseen mainittuun tekijään opiskelussa ja opetuksessa. Näitä olivat:

1. Mahdollisuudet opintojen valitsemiseen
2. Opintojen älyllinen haasteellisuus
3. Sisältöjen kiinnostavuus
4. Opetuksen taso
5. Opettajien asiantuntemus
6. Opettajien tietojen ja taitojen ajantasaisuus
7. Opettajien opetustaidot
8. Opetuksen ja opiskelun tieteellisyys ja teoreettisuus
9. Opetuksen ja opiskelun käytännöllisyys ja ammattikeskeisyys
10. Yleissivistävän aineksen osuus opinnoissa

Oman arvionsa näistä vastaajat esittivät asteikolla 1–4 (1 = täysin tyytymätön, 4 = hyvin tyytyväinen). Tuloksia tarkasteltiin erikseen yliopistossa ja ammattikorkeakoulussa opiskelevien ryhmissä.

Tulosten mukaan opiskelijat antoivat opetukselle ja opiskelulle yleisesti melko hyvän arvion. Erityisen hyvin arvioihin päätyneitä ei ollut kovin paljon, mutta ei erityisen heikkoihinkaan. Kaikkien vastaajien keskiarvot asettuvat kymmenessä mainitussa kohdassa välille 2.60–3.21, joka sanalliselle asteikolle tulkittuna merkitsee arviota 'melko tyytyväinen'.

Tyytyväisimpiä opiskelijat olivat opintojen älylliseen haastavuuteen sekä opettajien tietojen ja taitojen ajantasaisuuteen ja heidän asiantuntevuuteensa (kuvio 46). Näihin tyytyväisiä oli (melko tai hyvin tyytyväinen) 89–86 % vastanneista, ja noin kolmannes oli hyvin tyytyväisiä. Myös opiskelun tieteellisyyden ja teoreettisuuteen vastaajat olivat varsin tyytyväisiä. Tyytymättömiä vastaajat olivat opettajien opetustaitoihin, joihin tyytymättömiä oli 40 % vastanneista. Opetuksen taso on saanut hieman paremman arvion. Neljännes vastaajista oli kuitenkin siihen tyytymättömiä, ja toisaalta ainoastaan kymmenesosa oli hyvin tyytyväisiä opetuksen tasoon. Lisäksi erityisesti yliopistossa opiskelevat ilmaisivat tyytymättömyytensä opetuksen ja opiskelun käytännöllisyyteen ja ammattikeskeisyyteen. Heistä 45 % oli melko tai hyvin tyytymättömiä opiskelun tarjoamaan käytännöllisyyteen ja ammattikeskeiseen antiin. (vrt. Mäkinen 2004, 68–69.)

Kuvio 46. *Kuinka tyytyväinen olet seuraaviin asioihin opetuksessa ja opiskelussa? (yliopisto: n = 374, AMK: n = 343)*

Ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa opiskelevien tyytyväisyydessä opiskeluun ja opetukseen ilmeni useita eroja, pääsääntöisesti siten, että yliopisto-opiskelijat olivat tyytyväisempiä kuin ammattikorkeakouluopiskelijat. Osa eroista liittyy koulutusten erilaiseen luonteeseen, mutta osan taustalla on muita tekijöitä. Koulutusten ominaispiirteiden eroavuuteen liittyy se, että yliopistossa, jossa opintoja voi useimmiten valita melko vapaasti, opiskelijat ovat tyytyväisempiä opintojen valinnaisuuteen kuin ammattikorkeakoulussa, jossa valin-

naisuus on suppeampaa. Tieteeseen pohjautuvassa teoreettispainotteisessa yliopistokoulutuksessa opiskelevat olivat tyytyväisempiä myös opintojen tieteellisyyteen ja teoreettisuuteen kuin ammattikorkeakoulussa opiskelevat, samoin opintojen älylliseen haasteellisuuteen. Ammattikorkeakoulussa opiskelevat taas olivat huomattavan paljon yliopisto-opiskelijoita tyytyväisempiä opetuksen ja opiskelun käytännöllisyyteen ja ammattikeskeisyyteen.

"Koulutus on ollut erittäin mielenkiintoista tähän mennessä. Amk valmistaa enemmän työelämään kuin yliopisto, ja sieltä saa laajemman osaamisen." (bio- ja elintarviketekniikan opiskelija, AMK)

Huolimatta erojen yhteydestä koulutusten erilaisiin luonteisiin voi kuitenkin pohtia, onko näissäkin arvioissa silti taustalla myös muita tekijöitä. Onko esimerkiksi niin, että ammattikorkeakouluun hakeville on hakuvaiheessa markkinoitu melko laajoja mahdollisuuksia opintojen valitsemiseen, joka ei kuitenkaan ole käytännössä toteutunut? Tai ovatko työelämä, koulutustarjonta ja opiskelijoiden koulutustarpeet muuttuneet siten, että yliopistokoulutuksen pitäisi pystyä tarjoamaan enemmän käytäntöön suuntautuvaa ja ammatillista antia?

"Yliopisto-opiskelu ... ammattikeskeisemmäksi. Minua on alkanut pelottaa koulutuksen jälkeinen elämä juuri tämän takia. Ajattelen, että jos minun lisäksi samaan työpaikkaan hakee joku ammattikorkeakoulun käynyt, todennäköisesti hän saa työpaikan. Hänellä kun on jo selvä ammattinimike ja hän on ollut monessa työharjoittelussa toisin kuin minä." (humanistisen alan opiskelija, yliopisto)

Opiskelijoiden toive ammatillisen painotuksen lisäämisestä myös yliopistokoulutuksessa on tullut esiin myös muissa yhteyksissä. Esimerkiksi Joensuun yliopistossa tehdyssä kehittämistutkimuksissa opiskelijat korostivat opetuksen kehittämisehdotuksissaan opetuksen ammatillisen relevanssin lisäämistä ja käytännönläheisyyden parantamista. (Rautopuro & Väisänen 2000, 161.) Saman suuntaisesti opiskelijat arvioivat koulutusohjelmia Ylijoen tutkimuksessa. Teoreettisuutta pidettiin kielteisenä ja koulutusohjelman suosiota vähentävänä piirteenä. Teoreettisesta opetuksesta ajateltiin, että se ei "palvele työelämän tarpeita vaan opiskelijat joutuvat työpaikoillaan turvautumaan ainoastaan terveeseen järkeensä". Opiskelijat ovat tällöin tyytymättömiä, koska "janoavat jotain konkreettista, jotain jolla he voivat myydä itseään valmistuessaan työmarkkinoilla". Opetuksen yhteiskunnallisen relevanssin katsottiin löytyvän siitä, että opetuksella on kosketus yliopiston ulkopuoliseen todellisuuteen (Ylijoki 1994, 9, 21).

Työelämässä tarvittavien valmiuksien saamisella koulutuksesta voi olla opiskelijoille merkitystä myös opiskelun mielekkyyden kokemisen ja motivoitumisen kannalta (Mäki-

nen 2004, 72–73). Kun opiskelijat kokevat, että opetus on laadukasta ja palvelee heidän päämääriään, he ovat tyytyväisiä ja opiskeluunsa motivoituneita. Tällöin hyväksi ja ammatilliseksi tai muuten tarkoituksenmukaiseksi koettu opetus sitouttaa opiskelijoita opintoihinsa. Opintoihin sitoutumisen taas havaittiin pienentävän opintojen keskeyttämisen riskiä. (Rautopuro & Väisänen 2002b, 11–13, 19.)

Kaikkiaan korkeakoulutuksen massoituisen myötä lisääntynyt opiskelija-aineksen heterogeenisuus ja akateemisen tutkinnon työmarkkina-aseman muuttuminen merkinnevät sitä, että opiskelijoiden odotukset suuntautuvat myös yliopistossa enemmän käytännöllisen ja työelämässä hyödynnettävän aineksen saamiseen opinnoissa. Heidän suhteensa yliopisto-opiskeluun on erilainen kuin aiemmin. Opiskelu on muuttunut välineellisemmäksi ja suorituskeskeisemmäksi (Aittola 1992, 81–85). Reagointi työelämän ärsykkeisiin on muodostunut keskeiseksi opiskelustrategiaksi (Helenius 1996, 290).

Muissa kuin korkeakoulutusten erilaisiin piirteisiin liittyvissä tekijöissä ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa opiskelevien arviot erosivat selvimmin opetuksen laatua ja opettajien asiantuntevuutta koskevissa kohdissa. Yliopisto-opiskelijat olivat tyytyväisempiä opettajien asiantuntemukseen ja opettajien tietojen/taitojen ajantasaisuuteen kuin ammattikorkeakouluopiskelijat, ja lisäksi he arvioivat opetuksen tason paremmaksi. Tulos saa tukea avoimessa vastauksessa esitetystä:

”Yliopiston opetus on huomattavasti korkeatasoisempaa ja vaativampaa kuin ammattikorkeakoulun, toisaalta ala jota opiskelen amk:ssa on huomattavasti kiinnostavampaa kuin ala jota yo:ssa opiskelen.” (kauppatieteet, yliopisto ja viestintä, AMK)

Opettajien asiantuntevuudessa opiskelijoiden arviot erosivat selkeimmin siten, että ammattikorkeakouluopiskelijat olivat selvästi yliopisto-opiskelijoita harvemmin hyvin tyytyväisiä opettajiensa asiantuntevuuteen ja vastaavasi useammin melko tyytymättömiä kuin yliopisto-opiskelijat. Opetuksen tasoon liittyvissä arvioissa taas ero syntyi pitkälti melko tyytymättömien ja melko tyytyväisten erilaisista osuuksista.

Kun yliopisto-opiskelijat näyttävät arvostavan opettajiensa tiedollisen osaamisen korkeammalle kuin AMK-opiskelijat, on kiintoisaa havaita, että opiskelijaryhmien kesken ei ole eroa tyytyväisyydessä opettajien opetustaitoihin. Kuten edellä mainittiin, opettajien opetustaidot saivat opiskelijoilta osakseen eniten kritiikkiä. Niin AMK- kuin yliopisto-opiskelijatkin olivat yhtä lailla kriittisiä opettajiensa pedagogisten taitojen suhteen. Arvio opetustaidoista erosi selvästi muista arvioista, kun molemmista opiskelijaryhmistä noin 40 % ilmaisi tyytymättömyytensä opettajiensa opetustaitoon. Tulosta voi pitää huolestuttavana kun tiedetään, kuinka varovaisia kulttuurissamme ollaan esittämään negatiivista kritiikkiä. Opetuksen ongelmia käsitellään yksityiskohtaisemmin luvussa 8.4.

Vielä on syytä huomioida kaksi kohtaa, joissa ei ollut eroa ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijoiden kesken. Molemmat ryhmät kokivat koulutuksensa sisällöt yhtä lailla kiinnostaviksi. Lisäksi kummallakin korkeakoulusektorilla oltiin samalla tavoin tyytyväisiä opintoihin kuuluvaan yleissivistävän aineksen osuuteen.

8.3 Opiskelun kiinnostavuus tärkein motivoija

Edellä kuvatun numeerisen arvioinnin lisäksi opiskelijoilta kysyttiin avoimissa vastauksissa tarkemmin, mihin asioihin he olivat koulutuksessaan tyytyväisiä ja mihin tyytymättömiä.

Useimmin mainittu tyytyväisyyden aihe on kurssien ja opiskeltavien asiasisältöjen kiinnostavuus, joka on yhteydessä siihen, että ala on tuntunut omalta ja opiskelu on vastannut oman kiinnostuksen suuntautumista. Mahdollisuutta opintojen valitsemiseen ja opinto-ohjelman muodostamiseen oman mielenkiinnon suuntaisesti on myös yleisesti pidetty erittäin hyvänä. Erityisesti yliopistossa opiskelevat ovat painottaneet vapautta valita opinnot oman kiinnostuksen mukaan, samoin kuin niiden suoritusajankohdat sekä opiskelun itsenäisyyttä ja omatahtisuutta, eli ns. akateemista vapautta. Myös mahdollisimman vapautta sivuaineoikeutta vastaajat ovat pitäneet erityisen myönteisenä. Yliopisto-opiskelijat ovat katsoleet, että opintojen kiinnostavuuden ohessa tärkeää on niiden älyllinen haasteellisuus ja opiskelun vaatavuus.

"Koulutukseni on ollut suhteellisen mielenkiintoista ja haasteellista. Tähän vaikuttaa osaltaan varmasti se, että tiedän olevani oikealla alalla." (matkailu, ravitsemis- ja talousalan opiskelija, AMK)

"Opiskelun vapauteen. Saa itse suunnitella opiskelutahdin täysin. Opintojen kiinnostavuuteen." (oikeustieteen opiskelija, yliopisto)

Myös asiantuntevaan ja tasokkaaseen opetukseen ovat monet tyytyväisiä. Erityisesti mainitaan se, että opettajat ovat oman alansa asiantuntijoita, joiden tietämys pohjautuu alan tuoreimpaan tietoon. Asiantuntemuksen lisäksi myönteisenä piirteenä on pantu merkille se, että opettajat ovat osanneet kannustaa ja innostaa opiskelijoita.

"Opetuksen taso ja opetus kokonaisuudessaan hyvä, laadukas henkilökunta." (valtiotieteen opiskelija, yliopisto)

"Opettajien asiantuntemus on huikea ja tietojen ajantasaisuus myös, koska oman laitos tekee niin paljon tutkimusta. Ja käytännön työtaitoakin opettavat käytännön asiantuntijat!" (kasvatustieteiden opiskelija, yliopisto)

"Suurin osa opettajista asiansa hyvin osaavia ja innostavia." (liiketalouden opiskelija, AMK)

Muutamat vastaajat ovat jopa maininneet nimeltä parhaita opettajiaan. Opetusmenetelmät ja niiden monipuolisuus saa myös jonkin verran kiitosta, mutta toisaalta moni on tuonut esiin myös sen, että vaikka opetus on asiantuntevaa, opetustaidossa ja menetelmissä on huomattavia puutteita.

Ammattikorkeakoulussa opiskelevista opetukseen ovat olleet tyytyväisiä erityisesti terveydenhoidon, matkailualan ja viestinnän opiskelijat. Myös pienen luonnonvara-alan opiskelijoista moni kiittää saamaansa opetusta ja opettajiaan.

"Hyviä opettajia: ovat tehtäviensä tasalla, tiedot ovat tuoreita, opetus mielenkiintoista ja se valmistaa meitä ammattiin." (terveydenhoidon opiskelija, AMK)

"Koulussamme on muutama matkailun ja markkinoinnin superosaaja, heidän luennot ja kurssit todella antoisia." (matkailualan opiskelija, AMK)

"Osa opettajista todella alansa asiantuntijoita." (luonnonvara-alan opiskelija, AMK)

Myös yliopiston eri aloilla opiskelijoiden tyytyväisyydessä opetukseen näyttää olevan eroja. Erityisesti farmasian opiskelijat mainitsevat alansa opetuksen laadukkuuden ja sen, että opetuksen kehittämiseen on panostettu. Teologiaa opiskelevista monet kiittävät opettajiensa asiantuntevuutta ja pätevyyttä, jotka tekevät opiskelun hyvin mielekkääksi. Myös taidealoilla opiskelevat, joita on vastaajajoukossa vain muutamia, ovat muita useammin olleet hyvin tyytyväisiä koulutuksensa opetukseen ja kiittäneet eritoten sitä, että opetus pohjautuu käytännön kokemukseen ja siinä tehdään "oikeita" töitä. Viestinnän opetusta on myös kiitetty tasokkuudesta ja siitä, että se on samalla sekä työelämälähtöistä ja ammattikeskeistä että ajantasaista ja tieteellistä.

"Opetukseen on todella panostettu ja kurssit ovat hyvin suunniteltuja." (farmasian opiskelija, yliopisto);

"On hienoa opiskella asiaansa perehtyneiden opettajien ohjauksessa." (teologian opiskelija, yliopisto)

"Maikat tietää mistä puhuu kun ovat eläneet monta kymmentä vuotta taiteilijana." (kuvataiteen opiskelija, yliopisto)

"Koulutukseni käytännöllisyys on mielestäni ollut kiitettävää, onhan kyse yliopisto-opiskelusta. Vastaavasti tieteellinen puoli kunnossa, teoreettisuutta sopivasti."
(viestintätieteiden opiskelija, yliopisto)

Koulutuksen ja opetuksen käytännöllisyyden ja työelämälähtöisyyden mainitsevat tyytyväisyyden aiheena useimmin ammattikorkeakoulussa opiskelevat, mutta myös jotkut yliopisto-opiskelijat, kuten edelläkin nähtiin. Ammattikorkeakoulussa opiskelevat ovat pitäneet positiivisena koulutuksen käytännöllisyyttä ja työelämälähtöisyyttä yleensä sekä käytännön harjoittelun asemaa koulutuksessa. Työelämälähtöisyys on toteutunut opettajien hyvien työelämäkontaktien kautta sekä siten, että opetusta ovat antaneet työelämästä tulevat ammattilaiset tai koulutuksessa on käynyt vierailevia luennoijia. Erilaisia opinnoissa tehtyjä "oikeita" projekteja on myös kiitetty. Kokemuksena on ollut, että niiden kautta oppii eniten.

"Opiskelu on käytäntö- ja työelämälähtöistä. Tiimi/ryhmätöitä on paljon." (sosiaalialan opiskelija, AMK)

"Opetuksen käytännölläisyys ja ammattikeskeisyys on ollut hyvä. Harjoittelulla pääsee kiinni todelliseen työhön." (tekniikan opiskelija, AMK)

"Opettajilla on useimmiten hyvä kuva työelämästä ja arvokkaista kontakteja työelämään." (liiketalouden opiskelija, AMK)

"Mielestäni AMK:ssa käytännölläisyys ja teoria hyvin sopuoinnussa." (AMK-opiskelija, tieto alasta puuttuu)

Yliopisto-opiskelijoista koulutuksen käytännön ulottuvuutta painottavat erityisesti selkeästi ammattiin valmistavissa koulutuksissa opiskelevat. Lääketieteen ja hammaslääketieteen opiskelijat ovat pitäneet erityisen arvokkaana mahdollisuutta potilaskontakteihin jo opintojen alkupuolella sekä varhaisia terveyskeskusharjoitteluja. Kuitenkin myös joillakin muilla aloilla, kuten kauppatieteissä, opiskelijat pitävät hyvänä sitä, että heillä on ollut vierailevia luennoitsijoita, jotka ovat välittäneet käsitystä siitä, mitä käytännön liike-elämässä tällä hetkellä tapahtuu.

"Olemme pariin otteeseen päässeet tutustumaan terveyskeskukseen lääkärin työhön jo näin opintojen alkuvaiheessa. Tietääpäähän vähän, mitä tulevaisuus tuo tullessaan." (lääketieteen opiskelija, yliopisto)

Tämä tarkoittaa, että opintoihin sisältyvän käytännöllisen ja työelämään suuntaavan aineksen merkitys on opiskelijoille suuri ja tärkeä. Tulos tukee aiemmissa yhteyksissä havaittua,

jonka mukaan työelämässä tarvittavien valmiuksien saaminen koulutuksesta sitouttaa ja motivoi opiskeluun sekä lisää opiskelun mielekkyyttä (ks. tarkemmin edellä luvussa 8.2).

Muina tyytyväisyyden aiheina on vielä tuotu esiin oppilaitoksen tai opiskeluryhmän hyvä henki ja ilmapiiri sekä opettajien avuliaisuus ja opiskelijaystävällisyys ja mukavan rento suhtautuminen opiskelijoihin, joka on monelle uutta verrattuna esimerkiksi lukioon.

"Erytisesti rentoon ilmapiiriin joka vallitsee oppilaiden ja opettajien välillä." (humanistisen alan opiskelija, yliopisto)

"Opettajat, joilta on helppo kysyä jos on ongelmia ja jotka auttavat mielellään." (biologian opiskelija, yliopisto)

"Opiskelijoiden yhteishenki, yhteenkuuluvuuden tunne." (vapaa-aika ja nuorisotyö, AMK)

8.4 Opetuksessa parannettavaa

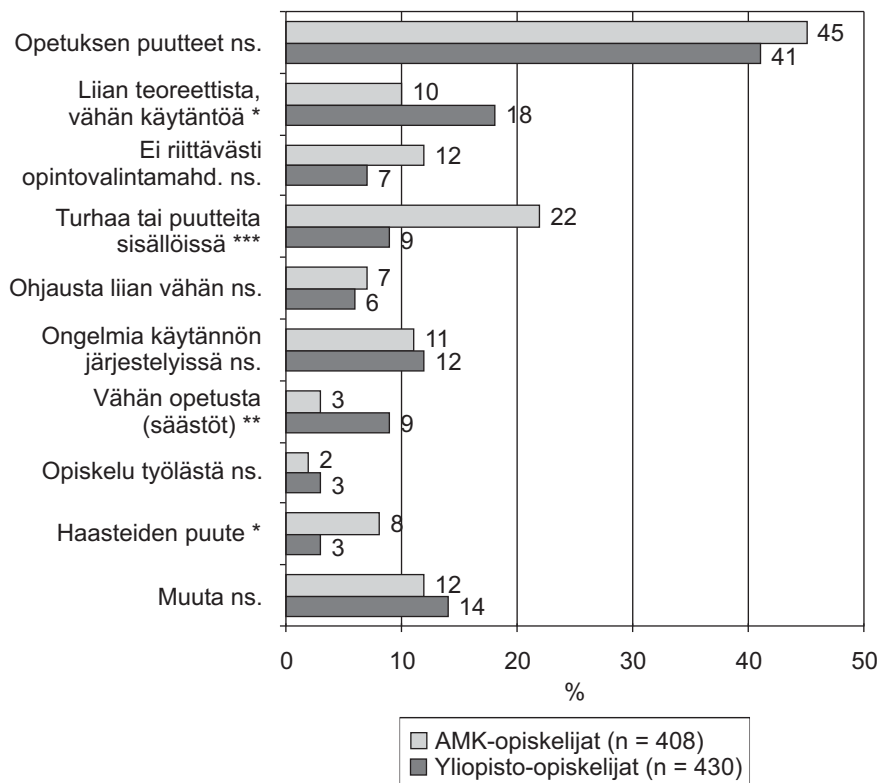
Tyytyväisyyden aiheiden ohella avoimessa kysymyksessä kysyttiin myös niitä seikkoja, joihin opiskelijat olivat koulutuksessaan tyytymättömiä. Tähän kysymykseen vastasi 65 % lomakkeen palauttaneista. Ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa opiskelevista kysymykseen vastasi yhtä suuri osa. Kaikkiaan kysymykseen vastanneita oli 543.

Vastaukset koodattiin sisällön mukaan, jolloin tuloksia päästiin tarkastelemaan myös tilastollisesti. Vastaukset jakautuivat kymmeneen luokkaan:

1. Opetuksen ongelmat; opettajien opetustaito, opetusmotivaatio, asiantuntemus
2. Koulutuksen liiallinen teoreettisuus ja käytännön vähäisyys
3. Puutteelliset opintovalintamahdollisuudet
4. Sisältöongelmat; joko turhaa tai puutteita koulutuksen sisällöissä
5. Ohjauksen vähäisyys
6. Käytännön järjestelyjen ongelmat; aikatauluongelmat (päällekkäisyys), läsnäolopaikat
7. Opetuksen vähäisyys
8. Opiskelun työläys
9. Haasteiden puute
10. Muut syyt

Selkeästi eniten tyytymättömyyttä vastaajissa herättivät opetuksen ongelmat (kuvio 47). Opetuksessa havaitsi tyytymättömyyden aiheita yli 40 % kysymykseen vastanneista. Sitä kommentoitiin varsin kriittiseenkin sävyyn. Tavallisimmin tyytymättömyyden aiheena

olivat opettajien heikot opetustaidot ja pedagogisen pätevyyden puuttuminen. Huomattavan usein kriittisissä kommentteissa todettiin ongelmaksi erityisesti opettajien puutteelliset esiintymis- ja viestintätaidot (vrt. Sääntti 1999, 58).

Kuvio 47. Yleisimmät tyytymättömyyden aiheet koulutuksessa

Moni vastaaja katsoi, että opettajat ovat kylläkin alansa asiantuntijoita, mutta he eivät osaa välittää tietoa eteenpäin opiskelijoille ymmärrettävässä muodossa. Vahvasta asiantuntemuksesta ja pedagogisten taitojen puuttumisesta aiheutuu myös se, että opettajat eivät osaa sovitaa opetustaan opiskelijoiden tasoa vastaavaksi. Erityisesti yliopistossa opiskelevat toivat usein esiin, että opetuksessa näkyy selvästi opettajien virkaan kuuluva velvollisuus opettaa. Se on monille pakollinen tehtävä, joka ei kiinnosta, johon ei ole valmiuksia eikä halua panostaa. Opetuksessa käytetyt menetelmät ovat yksitoikkoisia, lähinnä luento-opetusta. Mielenkiinto ei pysy yllä. Myös ammattikorkeakoulussa opiskelevat kritisoiivat melko laajasti opettajien heikkoa opetustaitoa. Lisäksi he mainitsivat useammin myös opettajien puutteellisen asiantuntemuksen ja esimerkiksi sen, että opettajien tiedot olivat vanhentuneita.

neita ja jäljessä alan nykyisistä käytännöistä. Ammattikorkeakoulussa opetusta luonnehdittiin useammin myös haasteettomaksi ja ”lukiotasoiseksi” tai ”yläastemaiseksi”. Englanninkielisissä koulutuksissa ongelma on muodostunut se, että opettajien kielitaito ei aina ole riittävä vieraalla kielellä opettamiseen.

”Opettajien opetustaidot vaatisivat parannusta. Perusasiat lähinnä: esiintymistaidot, äänen kuuluvuus, puheen selkeys, asioiden esille tuominen rauhallisesti ja ymmärrettävästi.” (hallintotieteiden opiskelija, yliopisto)

”Opettajat vaikuttavat melko välinpitämättömiltä opetusta kohtaan sillä he ovat kiinnostuneita ainoastaan omista tutkimuskohteistaan.” (kielten opiskelija, yliopisto)

”Opetuksen ”taso” yliopistolle tyypillinen: ei – opetukseen – vaan – yksipuheluun – sopiva.” (yliopisto-opiskelija, tieto alasta puuttuu)

”Osa opettajista liian epävarmoja. Teoreettista tietoa on, mutta opetustaidot/ulosanti ei yhtä erinomaista. Työelämän kokemus puuttuu – työelämänäkökulma vai-su.” (majoitus- ja ravitsemisalalan opiskelija, AMK)

”Opettajien ja opetuksen ailahteleva taso. Yksi kymmenestä opettajasta osaa asian-asa. Välillä opetuksen taso yläasteelta!” (liiketalouden opiskelija, AMK)

Kuten jo edellä todettiin opetusta kommentoidaan useissa vastauksissa hyvin kriittiseenkin sävyyn. Vastaajien mukaan ”opetus on rappiolla”¹¹, ”taso on surkea”¹², ”opetus on epämotivoivaa”¹³, ”opetuksen taso oli aikamoinen järkytys”¹⁴, ”laatu usein järkyttävän huonoa”¹⁵ ja ”opettajat tuntuvat amatööreiltä”¹⁶. Jotkut kokevat pettyneensä opetuksen tasoon yleisesti kuvaamatta kokemaansa sen tarkemmin. Näin kokeneita on niin ammattikorkeakoulussa kuin yliopistossakin opiskelevissa. Yliopisto-opiskelijat kertovat usein odottaneensa tasokasta opetusta, koska kyseessä on korkein mahdollinen koulutus maassa. AMK-opiskelijoiden odotukset ovat rakentuneet erityisesti sen pohjalta, että he ovat tulleet opiskelemaan korkeakouluun.

¹¹ tekniikan opiskelija, yliopisto

¹² kauppatieteiden opiskelija, yliopisto

¹³ luonnonvara-alan opiskelija, ammattikorkeakoulu

¹⁴ yhteiskuntatieteiden opiskelija, yliopisto

¹⁵ tietotekniikan opiskelija, ammattikorkeakoulu

¹⁶ majoitus- ja ravitsemisalalan opiskelija, ammattikorkeakoulu

Muistettava toki on, että opetus sai osakseen myös kiitosta, jota käsiteltiin tarkemmin edellä. Avovastuksissa oli kaikkiaan 132 myönteistä mainintaa opetuksesta, jota pidettiin tasokkaana ja asiantuntevana. Negatiivista palautetta opetuksesta esitettiin 228 maininnalla. Kaksi kolmasosaa opetuksen arvioinneista oli siis kielteisiä. Määrä vaikuttaa varsin suurelta. Kuitenkin tässä yhteydessä on huomattava, että kielteisiä asioita pidetään usein enemmän mainitsemisen arvoisina kuin myönteisiä. Vasta aivan erityisen positiiviset havainnot mainitaan. Toisaalta asetelmaa saattoi tässä kyselyssä tasoittaa se, että peräkkäisissä kysymyksissä kysyttiin tasapuolisesti sekä tyytyväisyyden että tyytymättömyyden aiheista.

Myös muissa tutkimuksissa on havaittu, että opetus ja erityisesti opettajien pedagogiset taidot saavat opiskelijoilta osakseen melko paljon arvostelua (Säntti 1999, 58; Tiilikainen 2000, 73). Ne nousevat vahvasti esiin kysyttäessä opiskelijoiden tyytyväisyydestä koulutukseen, koska koulutusta ja sen laatua arvioidaan usein niiden kautta. Selvittäessään hyvän opetuksen määrittelyn kriteereitä sekä opiskelijoilta että opettajilta Ylijoki (1994, 35, 41, 53) havaitsi, että yleisenä koulutuksen ja opetuksen laadukkuuden kriteerinä erottuu kaikista selvimmin opettajien opetustaito ja persoonalliset ominaisuudet. Keskeisiä tekijöitä hyvän opetuksen määrittelyssä ovat niin opetuksen selkeys ja johdonmukaisuus, opettajan innostuneisuus ja asiantuntemus kuin pedagogiset taidot yleensäkin.

Yliopistossa opetuksen ongelmat ovat keskusteluttaneet pitkään. Opetus on yliopistoissa usein ollut sekundäärisessä asemassa tutkimuksen jälkeen, eikä opetushenkilökunnalla ole juuri ollut mahdollisuutta meritoitua pedagogisilla ansioilla ja opetukseen panostamisella. Viimeisen kymmenen vuoden aikana tilanne on kuitenkin muuttunut siten, että opetuksen kehittämisen tarvetta on yhä enemmän tiedostettu ja opetuksen laatuun on pyritty vaikuttamaan esimerkiksi kehittämishankkeilla, koulutuksella ja perustamalla opetuksen tutkimus- ja kehittämissyksiköitä (esim. Meriläinen 2005; Lempinen 2001, 20; Säntti 1999, 25–27). On myös haettu toimintakäytäntöjä opetusansioiden huomioimiseksi yhtenä ansioitumisen muotona (Lyytinen 1999, 5–6).

Tähän ovat vaikuttaneet useat tekijät. Uudet oppimisenäkemykset painottavat opiskelijan aktiivista roolia oppimisessa ja opetuksen monimuotoisuutta perinteisen luento-opetuksen sijaan (Tynjälä 1999, 162). Toteutetut toiminnan arvioinnit ja ammattikorkeakoulujen perustamisen myötä syntynyt kilpailuasetelma ovat suunnanneet enemmän huomiota opetuksen laatuun (Honkimäki 1999, 11). Työelämän muutokset ovat asettaneet uudenlaisia vaatimuksia tulevaisuuden asiantuntijoille, ja työelämänäkökulmaa on korostanut myös yliopistojen massoituminen, jonka myötä yliopistokoulutuksessakin on painottunut ammatillinen funktio (Eteläpelto & Tynjälä 1999; Välimaa, Aittola, Honkimäki, Jalkanen, Kallio, Määttä & Piesanen 2001). Lisäksi työelämänäkökohtien merkitystä on lisännyt yliopistoille annettu kolmas tehtävä eli yhteiskunnallinen palvelutehtävä ja kilpailu työelämälähtöisen AMK-koulutuksen kanssa. Opetuksen kehittämisen tarvetta on yliopistoissa lisännyt myös kilpailu ammattikorkeakoulujen kanssa (Rinne 2002, 85).

Ammattikorkeakoulujen tehtävää on jäsennetty alusta saakka ennen kaikkea opetusta antavana instituutiona. Pedagogista ajantasaisuutta on ammattikorkeakouluissa tuotu esiin painottamalla uutta opiskelu- ja oppimiskulttuuria ja konstruktivistista oppimiskäsitystä (Herranen 2000, 113; Kotila 2003b, 14–15; Kalli 2003, 59–60). Pedagoginen kehittäminen on tärkeä painoalue ammattikorkeakoulujen kehittämistyössä, ja sen merkitystä on korostettu jopa puhumalla erityisestä ”pedagogisesta strategiasta” (esim. Kotila 2003a; Kilpiäinen 2003, 30). Koska ammattikorkeakoulujen on katsottu toimivan tiedekorkeakouluja enemmän elinkeinoelämän periaatteiden mukaan ja yritystoiminnan piirteitä mukaillen, on niiden kehitystyössä käytetty myös laatujärjestelmiä (Kilpiäinen 2003, 31). Ammattikorkeakoulujen voisi näin ollen ajatella olevan laadukkaamman opetuksen kehittämisessä lähtökohtaisesti yliopistoja paremmassa asemassa.

Tarkasteltaessa tuloksia korkeakoulusektoreittain havaitaan kuitenkin, että opetuksessa puutteita huomanneita on lähes saman verran niin ammattikorkeakoulussa kuin yliopistossakin opiskelevissa. Kysymykseen vastanneista AMK-opiskelijoista 45 % ja yliopistopiskelijoista 41 % piti tyytymättömyyden aiheena opetuksen ongelmia tai opetuksen heikkoa laatua. Osuudet eivät eroa tilastollisesti merkitsevästi. Opiskelijoiden kokemuksen mukaan opetuksen laadussa olisi parantamisen varaa kummallakin korkeakoulusektorilla.

Opetustehtävän painottuminen ammattikorkeakoulujen profiloitumisessa ja pedagogisen kehittämisen esillä pitäminen eivät näytä ainakaan näiden tulosten perusteella johtaneen erityisesti opetuksen laadun kehittymiseen. Oppilaitoksia perustettaessa opettajien jatkokoulutautuminen nähtiin yhtenä koulutuksen tason kohottamisen indikaattorina. Opettajien pätevyysvaatimukset määriteltiin siten, että lehtorin virkaan vaaditaan ylempi korkeakoulututkinto ja yliopettajan virkaan lisensiaatin tai tohtorin tutkinto. Samalla opettajien tehtäväkuva muuttui merkittävästi monimuotoisemmaksi ja siihen liitettiin uusia tehtäviä, kuten tutkimus- ja kehitystyöhön osallistuminen. (Laakkonen 2003, 275–276). Lisäksi meneillään oleva jatkuva kehittämistyö on asettanut monia ulkoisia ja sisäisiä haasteita, joiden myötä opettajien on pitänyt Herrasen (2004, 306) käsittein olla kuin tuhattaitureita ja ikiliikkujia kyetäkseen vastaamaan niihin. Voidaankin pohtia, ovatko opettajien jatko-opinnot tutkimushankkeineen, moninainen toiminnan kehittäminen ja tulostavoitteiden vaatimukset kuormittaneet opettajia niin, että heidän päätehtävänsä, opetus on alkanut jäädä marginaaliseen asemaan tehtävien kirjossa. Myös Korkeakoulujen arviointineuvoston arviointeja tarkastelleet Hämäläinen ja Kantola (2002, 334) ovat havainneet opetuksen kehittämisen tarpeen. Heidän mukaansa se on jäänyt koulutuksen laadun arvioinneissa usein unohdetuksi katvealueeksi.

Opetukseen liittyvien ongelmien jälkeen vastaajat mainitsivat toiseksi useimmin tyytymättömyyden aiheena opetuksen liiallisen teoreettisuuden ja liian vähäisen käytännöllisyyden. Tätä pitävät useammin ongelmallisena yliopistossa opiskelevat. He toivovat opiskeluunsa enemmän sellaista ainesta, jolla on yhteys käytännön todellisuuteen ja jota olisi mahdollista

hyödyntää tositoimissa työelämässä. Liian vähäisen käytännöllisyyden tuovat useimmin esiin opettajankoulutuksessa opiskelevat ja tekniikan opiskelijat sekä kasvatustieteen ja psykologian opiskelijat, mutta siitä on mainittu myös monilla muilla aloilla, kuten metsätalouden, kauppatieteiden ja lääketieteen alalla ja myös perinteisesti vähiten ammatillisiksi miellettyillä humanistisilla aloilla, kuten taiteidentutkimuksen, historian ja teologian alalla.

"Käytännöllisyys ja ammattikeskeisyys täysin riittämätön." (sähkö- ja automaatiotekniikan opiskelija, yliopisto)

"Tuleva ammatti on käytännön ammatti, joten käytäntöä voisi olla enemmän." (luokanopettajaopiskelija, yliopisto)

"Vaikea havaita teorian ja käytännön yhteyttä. Välillä tuntuu, että yliopisto pyrkii kouluttamaan vain tutkijoita. Yksityisen sektorin palvelukseen astuminen saattaa muodostua vaikeaksi." (kansantalouden opiskelija, yliopisto)

Vastaajien näkemys saa tukea Mäkisen tutkimuksesta. Mäkisen mukaan hieman yli kolmannes yliopisto-opiskelijoista katsoi, että heidän opintonsa eivät kytkeydy lainkaan työelämään. Opintoja pidettiin teoreettisina ja käytännöstä irrallisina. Humanististen, luonnontieteellisten ja yhteiskuntatieteellisten alojen opiskelijoista jopa kolmannes uskoi, ettei saa koulutuksestaan lainkaan valmiuksia työelämään. Erityisesti opettajaksi aikovat tunisivat, että koulutus ei juuri valmista opettajan työhön. (Mäkinen 2004, 69).

Toisaalta kymmenesosa ammattikorkeakouluopiskelijoistakin pitää koulutuksensa käytännöllisyyttä liian vähäisenä, vaikka AMK-koulutuksen tavamerkkinä on ollut juuri käytännönläheisyys ja työelämälähtöisyys. Ammattikorkeakoulut ovat korostaneet "teorian ja käytännön sopivaa suhdetta" ja sitä on tarjottu vaihtoehdoksi yliopistojen "liialliselle teoreettisuudelle" (Mikkola & Nurmi 2001, 69–70). On myös katsottu, että ammattikorkeakoulujen pedagogisen laatutason tulee olla selkeästi kytköksissä työ- ja elinkeinoelämään (Kilpiäinen 2003, 30). Käytäntöön suuntautuvaa opetusta opiskelijat ovatkin odottaneet, mutta se ei aina ole toteutunut koulutuksessa odotusten mukaisesti. Osa opiskelijoista on havainnut pulmalliseksi sen, että opettajat ovat liiaksi etäännyneet käytännön työstä tai heillä on yleensäkin vähän käytännön kokemusta.

"AMK:n pitäisi opettaa meidät työelämään, silti tarjolla vain teoriaa." (graafisen ja viestintäteknologian opiskelija, AMK)

"Liiallinen teoreettisuus/tieteellisyys AMK-opinnoissa." (metsätalouden opiskelija, AMK)

"Käytännön taitojen opettelua liian vähän." (terveydenhoidon opiskelija, AMK)

Koulutuksen liian vähäinen käytännöllisyys on tyytymättömyyden aiheena erityisesti tekniikan ja terveydenhoidon aloilla opiskelevien vastauksissa. Vaikka alat ovat kiistämättä sellaisia, että niillä työskentelemisessä tarvitaan vahvaa käytännön osaamista, ei tämän tutkimuksen otoksen perusteella ole pääteltävissä, onko liian vähäistä käytännöllisyyttä pidetty näillä aloilla yleisempänä ongelmana kuin muilla ammattikorkeakoulun aloilla. Mikkolan ja Nurmen (2001, 70) tutkimuksessa kävi ilmi, että juuri näillä aloilla varsin monet katsoivat opiskelun olevan liian teoreettista. Liiallisesta käytännöllisyydestä sitä vastoin ei näillä aloilla mainittu.

Terveysalan koulutusta tutkineen Kilpiäisen (2003, 132–135) mukaan koulutuksen liiallinen teoreettisuus ja käytännön osaamisen heikkeneminen kuitenkin osoittautui yleisesti ongelmalliseksi. Erityisesti terveydenhoitoalalla havaittiin, että mitä enemmän ammattikorkeakoulun opettajat olivat erillään käytännön hoitotyöstä, sitä enemmän opetus suuntautui teoriaan ja etääntyi käytännöstä. Verrattuna opistoasteen koulutukseen ei kädentaitoja ja teknisiä taitoja enää pidetty yhtä tärkeinä. Opiskelijoiden mukaan teorian suuri määrä ammatillisen taidon korostamisen asemesta oli noussut jopa ammatillisen taidon kehittämisen esteeksi. Taitojen opetuksen nähtiin myös siirtyneen oppilaitoksesta työelämän tehtäväksi ja opiskelijoiden omalle vastuulle.

Käytännön opetuksen puuttumista selvästi useammin AMK-opiskelijat ovat tyytymättömiä siihen, että opintoihin on kuulunut turhaa ainesta, joka on tuntunut pääasiallisen sisällön kannalta epäolennaiselta tai niistä on puuttunut jotain tärkeää. Turhiksi on koettu etenkin ns. yleissivistävät aineet, jotka sisältyvät pakollisiin opintoihin tai ainakin niiden määrää pidetään liian suurena. Vastaavasti ammatillisten aineiden osuutta pidetään liian vähäisenä. Mikkolan ja Nurmen (2001, 73) saama tulos on hyvin samanlainen. Osin vaikuttaa siltä, että opiskelijat odottavat ammattikorkeakouluopiskelulta vain ja ainoastaan ammatillisia sisältöjä ja heidän on vaikea nähdä mielekkäinä yleisiä kursseja, joita kuitenkin nykyään kuuluu tutkintoihin kaikilla koulutusasteilla ja myös ammatillisessa koulutuksessa.

"Liikaa yleissivistäviä aineita, mm. suomen kielioppi." (luonnonvara-alan opiskelija, AMK)

"Paljon turhia kursseja, jotka vievät tilaa tarpeellisilta asioilta." (sosiaalialan opiskelija, AMK)

"Tietyt kurssit eivät mitenkään liity alaan, jota opiskelen." (majoitus- ja ravitsemisalun opiskelija, AMK)

"Liikaa yleistä "itsestään selvää" asiaa." (sosiaalialan opiskelija, AMK)

Opiskelijoiden käsityksiä ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmasta tutkineen Kotilan (2000, 39, 46–48) mukaan mielekkyys ja merkityksellisyys olivat ne käsitteet, joiden

kautta opiskelijat tarkastelivat opetussuunnitelmaa. Opiskelijat pitivät mielekkäinä ja merkityksellisinä ammatillisia opintoja; ne koettiin mielenkiinnon herättäjinä. Ammattiopinnot olivat mielekkäämpiä kuin perusopinnot. Perusopintojen kokemista mielekkäiksi vähensivät samat asiat, jotka tulivat esille edellä kuvatuissa vastauksissa: ”itsestään selvää asiaa”, entuudestaan tuttua, ei liity alaan tai muihin opintoihin.

Osin puuttuviksi tai turhiksi koettujen opintojen kohdalla kyse on myös eri koulutustaustoilla ammattikorkeakouluun tulleiden opintojen eriyttämisen ongelmasta. Ylioppilaspohjaiset opiskelijat kokevat turhauttavaksi sen, että opinnoissa kerrataan lukiosta tuttuja sisältöjä, ammatillisella taustalla opiskelemaan tulleet sen, että opintoihin kuuluu sisältöjä, joita he ovat opiskelleet jo aiemmassa koulutuksessaan. Aivan saman havaitsivat tutkimuksessaan Mikkola ja Nurmi (2001, 75–76).

”Jotkut asiat ovat ajan tuhlausta, koska olen opiskellut samat asiat jo ammattikoulussa.” (tekstiili- ja vaatetustekniikan opiskelija, AMK)

”Liikaa yleissivistävää opinnoissa, osa jopa lukion kertausta.” (tekniikan opiskelija, AMK)

Yliopistossa opintojen sisällölliset ongelmat ovat melko harvoin tyytymättömyyden aiheena, mikä johtunee yliopistojen suuremmasta vapaudesta opintojen valinnassa. Kuitenkin yliopistossakin kritisoidaan yleisopintoja, jotka koetaan ainakin osin turhiksi sekä pakollisia kieliopintoja, kuten ruotsin kieltä.

Opintojen käytännön järjestelyihin liittyvät ongelmat aiheuttavat tyytymättömyyttä yhtä lailla ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissakin. Harmillisiksi koetaan aikatauluongelmat, joiden vuoksi kurssit menevät päällekkäin ja opiskelijan pitäisi olla samanaikaisesti kahdessa paikassa. Joskus vaativat kurssit kasautuvat samaan ajankohtaan ja muuna aikana tunteja on hyvin vähän. Erityisesti kielten opinnoissa on hankalaksi koettu pienet ryhmäkoot, joiden vuoksi kurseille ilmoittautumisessa pitää olla tosi ripeä, jos haluaa päästä mukaan. Muutamilla koulutusaloilla taas ovat ongelmana suuret ryhmät; esimerkiksi lääketieteessä vuosikurssin koko saattaa olla 130 opiskelijaa, mikä tuntuu opiskelijoista liian suurelta massalta. Etenkin yliopisto-opiskelijat ovat harmistuneita joidenkin koulutusten/kurssien läsnäolopakoista.

Vähäinen opetuksen järjestäminen on ollut lähinnä yliopistossa opiskelevien harmina. Siihen on tyytymätön noin joka kymmenes opiskelija. Usein vähäisen opetuksen määrän on katsottu johtuvan säästöistä. Opetuksen vähyyttä on pidetty ongelmana siksi, että se on haitannut opintojen tehokasta etenemistä sekä siksi, että yksinäinen kirjojen lukeminen ei tunnu kovin mielekkäältä tavalta opiskella eikä sitä jaksaa kovin paljoa, joten välillä kaivataisiin myös kontaktiopetusta. Joskus opetusryhmiä on niin vähän, että kaikki halukkaat eivät mahdu mukaan ja opintojakson suorittaminen lykkääntyy.

"Siihen, että luentoja vähennetty rahapulan vuoksi." (historian opiskelija, yliopisto)

". miten vähän luentoja järjestetään. Kaipaen enemmän "koulumaista" opiskelua enkä jatkuvaa kotona yksin pönttämistä. Kirjat eivät vastaa jos niiltä kysyy." (valtiotieteen opiskelija, yliopisto)

Opiskelun suuri työmäärä mainitaan tyytymättömyyden aiheuttajana melko harvoin. Tavallisesti ongelmana on pidetty sitä, että opinnot kasautuvat tai että työmäärä ei vastaa opintoviikkomäärää tai eri koulutusten/koulutusohjelmien opintoviikkomäärät eivät ole yhteismitallisia.

Myös haasteiden puute on harvoin koettu harmi yliopistossa opiskeleville, mutta ammattikorkeakoulussa jonkin verran useammin. Jotkut kokevat, että opinnoista on selvinnyt liian helpolla ja kevyellä otteella eikä vaatavuustaso ole ollut kovin korkea. Haasteiden puuttuminen on voinut johtaa myös turhautumiseen ja motivaation katoamiseen. Tähän näyttäisivät vaikuttavan merkittävästi opiskelijan odotukset ja se, onko ammattikorkeakoulu ollut hänelle ensisijainen koulutusvaihtoehto.

"AMK:n vaatimustasoon: kaikki harjoitustyöt pitää ikään kuin mahtua kategoriaan "pientä ja viihdyttävää". Opettajat ovat ovatkin sanoneet, että ehkä yo olisi minulle parempi paikka." (viestinnän alan opiskelija, AMK)

Muita tyytymättömyyttä herättäneitä tekijöitä on se, että koulutus ei ole tuntunut oikein kiinnostavalle tai omalle, resurssien puute oppilaitoksessa, joka näkyy kaikessa säästämisenä, opiskelijan talouden tiukkuus tai opintojen ja työn yhteen sovittamisesta aiheutuneet ongelmat, kuten aikataulut ja suuri työmäärä. Joidenkin mielestä liiallinen vapaus ja sen mukanaan tuoma vastuu on tuntunut raskaalle. Yliopistossa opiskelu on joskus tuntunut irralliselta, kun suuressa opiskelijajoukossa ei ole ollut tarjolla omaa ryhmää, johon kiinnittyä. Yllättäviäkin asioita on tullut eteen, kuten ammattikorkeakoulun rehtori, joka suhtautuu kielteisesti opiskelijoiden yhteistoimintaan.

"Ei luokkia. Niissä oli turvallisempi olo kuin satojen henkilöiden luentosalissa > ei tunne ihmisiä > ei kilpailua > ei motivaatiota > ei tuloksia..." (fysiikan opiskelija, yliopisto)

"Koulun huono ilmapiiri, koska rehtori kieltää opiskelijatapahtumat ym." (metätalouden opiskelija, AMK)

9

Työelämään sijoittumisen odotukset ja toiveet – tutkinnon arvostus työmarkkinoilla

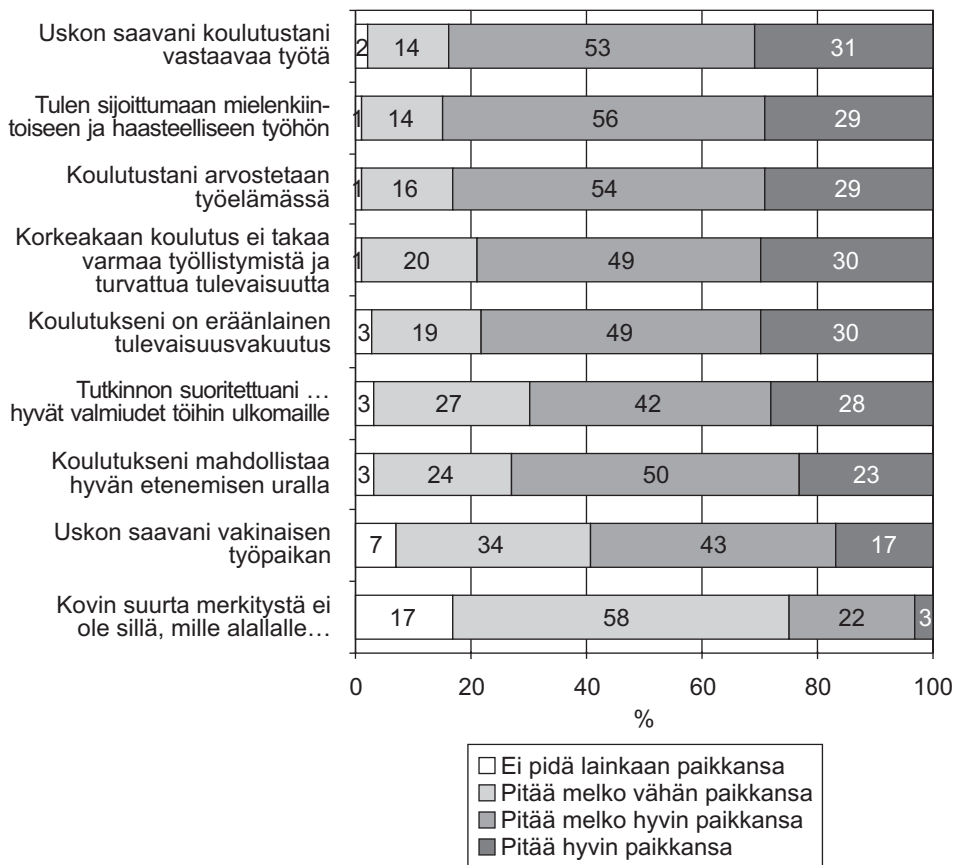
Työelämään siirtyessään ammattikorkeakouluista ja yliopistoista valmistuneet kilpailevat osin samoista työpaikoista. Tämä tilanne on merkinnyt kilpailuasetelman syntymistä myös AMK- ja yliopistotutkintojen välille. Vielä opiskelijoina olevien näkökulmasta katsottuna on kiintoisaa erityisesti, miten uudempia AMK-tutkintoja suorittavat näkevät tutkintonsa aseman työmarkkinoilla suhteessa yliopistotutkintoihin ja toisaalta miten yliopistossa opiskelevat arvottavat vanhemman korkeakoulututkinnon aseman verrattuna uudempaan AMK-tutkintoon.

Tutkimuksessamme kysyttiin vastaajien arvioita tutkinnon arvostuksesta työmarkkinoilla ja työelämään sijoittumisen näkymistä opiskelemansa tutkinnon pohjalta yhdeksästä väittämästä koostuneella kysymyksellä. Vastaajat ottivat kantaa väittämiin asteikolla 1–4 (1 = ei pidä lainkaan paikkaansa, 4 = pitää hyvin paikkansa). Tuloksia tarkasteltiin jälleen erikseen sen mukaan, opiskeleeko vastaaja ammattikorkeakoulussa vai yliopistossa.

Epävakaiden työsuhteiden ja pätkätöiden yleistyttyä hyvä koulutustaan ei ole enää ehdoton tae varmasta työurasta ja turvatusta työllistymisestä. Vaikka korkean koulutuksen arvostus ei muun muassa tämän syyn vuoksi ole enää samalla tasolla kuin vielä parikymmentä vuotta sitten, arvoaan se ei ole menettänyt – ei ainakaan niiden silmissä, jotka ovat itse hakeutuneet ko. koulutukseen. Sekä ammattikorkeakoulu- että yliopisto-opiskelijat näkevät koulutuksensa merkityksen työelämään sijoittumisen kannalta ja sen arvon työmarkki-

noilla yleisesti varsin myönteisessä valossa. He uskovat koulutuksensa tarjoavan hyvän pohjan oman paikan löytämiselle työmarkkinoiden kentällä. Toisaalta tulos vaikuttaa tietyllä tavalla itsestään selvyydeltä: ei liene todennäköistä, että korkeakoulutukseen kannattaisi hakeutua jos näkisi, että tällä koulutuksella ei ole merkitystä tulevan työuran kannalta.

Vaikka korkeasti koulutettujen työttömyyskin on nykyisin arkipäivää, opiskelijat pitävät annetuista väittämistä eniten todenmukaisena sitä, että he voivat uskoa saavansa koulutustaan vastaavaa työtä (kuvio 48). Lähes yhtä vakuuttuneita he ovat siitä, että tulevat sijoittumaan mielenkiintoiseen ja haasteelliseen työhön. Myös korkeakoulutuksen yleiseen arvostukseen työelämässä luotetaan yleisesti. Työelämän realiteetit ovat tulleet opiskelijoille tutuiksi, joten heidän mukaansa paikkansa pitää myös se, että korkeakaan koulutus ei takaa varmaa työllistymistä ja turvattua tulevaisuutta. Mielenkiintoista on kuitenkin, että lähes yhtä suuri osa vastaajista uskoo silti koulutuksensa olevan eräänlainen tulevaisuusvakuutus.

Kuvio 48. Koulutuksen arvostus työelämässä ja työhön sijoittumisen mahdollisuudet (n = 717)

Näkemykset vaikuttavat ristiriitaisilta. Kyse voisi olla siitä, että tiedossaan olevasta epävarmuudesta huolimatta vastaajat kuitenkin katsovat, että korkeakoulutetun tulevaisuus on joka tapauksessa turvatumpi kuin alemmin koulutetuilla.

”Vaikkei nykytiedon valossa korkeasti koulutettujen henkilöiden työllistyminen vaikuta enää niin helpolta kuin mitä se on ollut, luulen että saamallani koulutuksella ja muulla kokemuspohjallani (jota hankin opiskeluni ohessa toimimalla killan, ylioppilaskunnan ja koulunkin vaikuttavissa elimissä) kykenen pärjäämään loistavasti työmarkkinoilla. Luullakseni tekniikan alan opiskelijoilla on paremmat työllisyysnäköymät. Tämän takia pidän opiskelupaikan valintaani loistavana.” (tekniikan opiskelija, yliopisto)

Pelkät tutkintonimikkeet eivät turvaa työllistymistä, etenkin kun korkeakoulututkinnosta on tulossa työelämän perustutkinto. Koulutuksen voidaan kuitenkin ajatella olevan hyvä lähtökohta työllistymiselle, vaikka se ei enää olekaan työllistymisen takuu (Välimaa, Murtonen & Tynjälä 2004, 6–7). Koulutus tarjoaa monia muita tärkeitä mahdollisuuksia, kuten sijoittumisen mielekkääseen ja haasteelliseen työhön sekä mahdollisuuden itsensä ja oman osaamisensa jatkuvaan kehittämiseen. Ja myös työllistyminen on alemmin koulutettuja turvatumppaa (esim. Ahola 2004, 17).

Silvennoinen (2002) käyttää ”koulutushyvän” käsitettä tarkoittaen sillä kaikkea sitä, mitä koulutuksen katsotaan yksilölle tuottavan. Tämän hyvän mahdollistajana koulutuksen merkitys ei näytä vähentyneen epävarmojen työsuhteiden aikana. Koulutukseen uskotaan edelleen, vaikka työsuhteet ovat monien työelämään ja yhteiskuntaan vaikuttaneiden muutostekijöiden vuoksi muotoutuneet epävakaisiksi. Ainakaan vielä koulutusta ei näytetä mieltävän riskisijoitukseksi, jollaiseksi korkeakoulutuksenkin on epäilty muuttuvan massakoulutuksen yhteiskunnassa (ks. Ahola 2004, 18). Se, että sijoituksen olisi jättänyt tekemättä, olisi ollut suurempi riski. Luottamusta koulutusinvestoinnin tuottamaan hyvään osoittaa myös se, että kilpailu opiskelupaikoista korkeakoulutuksessa ei ole vähentynyt siitäkään huolimatta, että korkeakoulutus on valtavasti laajentunut ja aloituspaikat lisääntyneet. Lisäksi on tarpeen huomioida, että muutos korkeakoulutuksen merkityksessä varman työllistymisen ja turvattun tulevaisuuden takaajana ei ole aivan viime vuosien ilmiö, vaan korkeakoulututkinnon suorittaneiden työllisyyden ja palkkatason heikkeneminen on havaittu jo 1980-luvun lopulla. Kuitenkaan koulutuksen kysyntä ei ole laskenut, vaan kaiken aikaa kasvanut. (Laukkanen 1988, 37–38.)

Työelämän epävarmuustekijöiden lisääntymisestä huolimatta ns. inhimillisen pääoman teorian mukainen näkemys koulutuksesta yksilöllisesti ja yhteiskunnallisesti kannattavana sijoituksena on nykyisen tietoyhteiskunnan rakentamisessa yksi keskeisimmistä tausta-ajatuksista. Inhimillisen pääoman teorian näkökulmasta koulutus on edelleen

melko kannattavaa. Pitkään koulutukseen käytettyjen vuosien tuoton voi kuitata myöhemmin parempina ansioina. Suomessa yhden lisäkoulutusvuoden tuotto on eräiden laskelmien mukaan kymmenisen prosenttia. (Ahola 2004, 19, 23.)

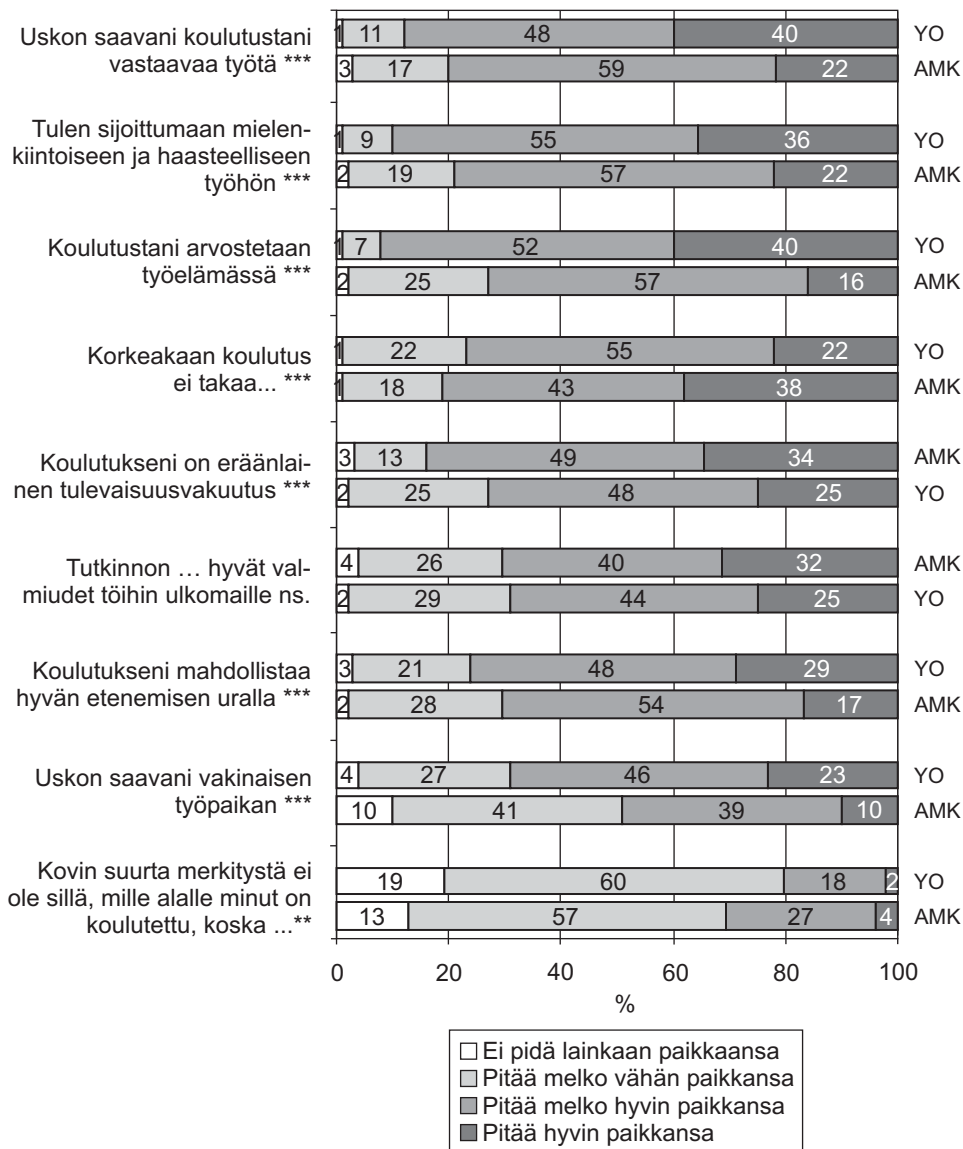
Aivan yhtä laajalti paikkansa pitäväksi edellisten kanssa vastaajat eivät katsoneet väittämiä, joiden mukaan heidän koulutuksensa mahdollistaa hyvän etenemisen uralla ja tarjoaa hyvät valmiudet lähteä työhön ulkomaille. Kuitenkin lähes kolme neljästä vastaajasta arvioi näidenkin väittämien osuvan kohdalleen vähintään melko hyvin. Väittämien kanssa samaa mieltä olleiden osuutta voi kaventaa se, että niin ulkomaille työhön meneminen kuin erityinen uralla etenemisen suunnittelukaan ei kosketa kaikkia, joten koulutuksen merkitystä ei ajatella kovin paljoa näiden kannalta.

Työllistyminen sen sijaan on asia, joka koskee jokaista. Vastaajien arviossa mahdollisuudesta vakinaisen työpaikan saamiseen on selvästi nähtävissä heidän tiedossaan oleva työsuhteiden epävarmuus. Ainostaan 60 % vastaajista pitää todennäköisenä vakituisen työpaikan saamista, vaikka koulutusta vastaavan työn löytymiseen uskotaan edellä havaitun mukaan varsin vahvasti. Nykyisten työsuhteiden yleistynyt pätkäluonne näyttää siis olevan erittäin hyvin nuorten tiedossa jo opiskeluvaiheessa, ja he tuntuvat osaavat varautua siihen, että se tulee vaikuttamaan myös heidän omaan työuraansa.

Vähiten paikkansa pitävänä vastaajat pitivät väittämää, jonka mukaan omalla koulutusvalinnalla ei juuri olisi merkitystä tulevaisuuden rakentumisen kannalta, vaan se olisi enemmän riippuvainen muusta yhteiskunnan kehityksestä. Väittämän kanssa on eri mieltä 75 % vastaajista. Tuloksessa ilmenee käänteisenä edellä havaittu usko ja luottamus koulutuksen merkitykseen tulevaisuuden muovautumisen kannalta. Vaikka tulevaisuuteen liittyy monia ulkoisia epävarmuustekijöitä, koulutuksella on silti tärkeä merkitys sen kannalta, millaiseksi oma tulevaisuus muotoutuu.

Seuraavaksi tuloksia tarkastellaan korkeakoulusektoreittain (kuvio 49). Ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa opiskelevien kesken tuloksissa havaitaan selvä ero. Yliopisto-opiskelijat pitävät yleisesti tutkintonsa arvoa työmarkkinoilla korkeampana kuin ammattikorkeakouluopiskelijat ja uskovat vahvemmin koulutuksensa nauttimaan arvostukseen. Ainostaan yhdessä osiossa, tutkinnon tuottamisessa valmiuksissa sijoittua työhön ulkomaille ei tuloksissa ole eroa tiede- ja ammattikorkeakoulussa opiskelevien kesken.

Suhteellisesti suurimmat erot ammatillisessa ja tieteellisessä korkeakoulutuksessa opiskelevien arvioissa koskevat koulutuksen yleistä arvostusta työelämässä ja työllistymistä. AMK-opiskelijoista noin kolme neljäsosaa pitää totuuden mukaisena väittämää, jonka mukaan heidän koulutustaan arvostetaan työelämässä. Yliopisto-opiskelijoista koulutuksensa arvostukseen uskoo yhdeksän kymmenestä. Ryhmien arviot eroavat myös siten, että yliopistossa opiskelevien vastaukset painottuvat enemmän vahvempaan yksimielisyyteen ("pitää hyvin paikkansa") väittämän kanssa kuin ammattikorkeakoulussa opiskelevien (40 % vs. 16 %).

Kuvio 49. Ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa opiskelevien näkemykset koulutuksensa arvostuksesta työelämässä ja työhön sijoittumisen mahdollisuuksista (AMK-opiskelijat: n = 342, yliopisto-opiskelijat: n = 375)

Vakinaisen työpaikan saamiseen luottaa yliopisto-opiskelijoista 69 % ja AMK-opiskelijoista 49 %. Tässäkin ero on selkeä myös siinä, että yliopisto-opiskelijoista vahvasti yhtä mieltä väittämän kanssa on 23 % ja AMK-opiskelijoista noin puolet vähemmän, 10 %. Samalla tavoin yliopistossa opiskelevat luottavat lujemmin työllistymiseensä koulutustaan vastaa-

viin tehtäviin, kun taas AMK-opiskelijat ilmaisevat uskonsa koulutuksensa mukaiseen työllistymiseen vähän lievemmillä kannanotolla. Kuitenkin molemmat opiskelijaryhmät ovat kaikkiaan toiveikkaita koulutustaan vastaavan työpaikan saamisen suhteen.

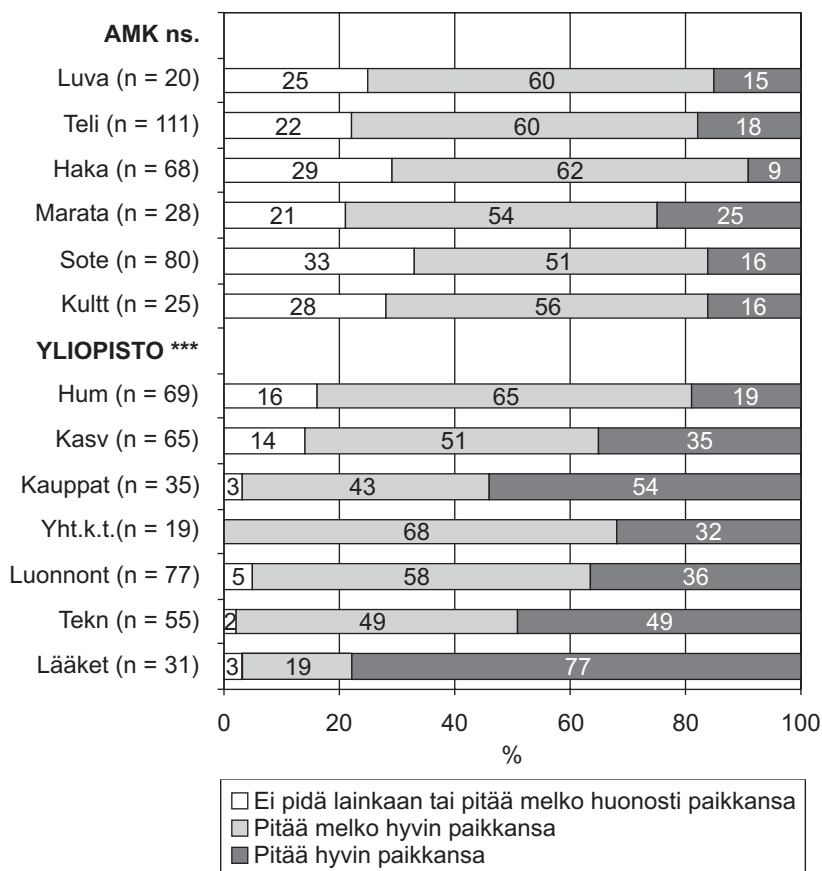
Pohdittavaksi jää, miksi ammattikorkeakoulussa opiskelevat suhtautuvat hyvin kriittisesti tai jopa pessimistisesti vakinaisen työpaikan löytymiseen. Heidän käsityksensä ei vastaa ammattikorkeakouluista valmistuneiden toteutunutta työllistymistä, joten se ei ole todennukainen. Stenströmin, Laineen ja Valkosen (2005, 116–117) tulosten mukaan vuonna 2000 ammattikorkeakouluista valmistuneista tradenomeista oli kolme vuotta myöhemmin työttömänä 4 %, insinööreistä 3 % ja sosiaali- ja terveystieteiden tutkinnon suorittaneista 3 %. Vakinaisessa työsuhteessa samana ajankohtana oli tradenomeista 83 prosenttia, insinööreistä 88 prosenttia ja sosiaali- ja terveystieteiden tutkinnon suorittaneistakin, joille määrälliset työsuhteet ovat tyypillisiä, yli puolet (52 %). Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuosina 2002 ja 2003 ammattikorkeakoulusta valmistuneista oli vuoden kuluttua työttömänä 7 % ja yliopistoista valmistuneista 5 %. (Sijoittuminen koulutuksen jälkeen 2005). Mahdollisesti opiskelijoiden käsitykset ovat peräisin ensimmäisen ammattikorkeakoulusukupolven työllistymistilanteesta, jolloin maamme kokonaistyöttömyysaste oli laman jälkimainingeissa huomattavasti nykyistä korkeampi (Työmarkkinat 2005; ks. myös Stenström ym. 2005, 117).

Toisaalta erityisesti AMK-tutkinnon suorittaneiden työllistyminen on ollut paljon esillä tiedotusvälineissä. Joillakin aloilla opiskelijat ja opiskelijajärjestöt ovat olleet aivan viime aikoina huolissaan koulutusten volyymeista ja vaatineet aloituspaikkojen vähentämistä valmistuneiden työllisyyden turvaamiseksi ja koulutuksen tehostamiseksi. Kantansa tästä on ilmaissut muun muassa tradenomiopiskelijoiden liitto. Ammattikorkeakoulujen insinööriopiskelijat järjestivät mielenosoituksen opiskelupaikkojen vähentämisen puolesta. (Helsingin Sanomat 14.4.2005.)

"Opiskelupaikat tulisi mitoittaa työelämän tarpeita vastaaviksi. Ei ole järkeä opiskella 4 vuotta, jotta valmistuu työttömäksi." (luonnonvara-alan opiskelija, AMK)

Tulokset poikkeavat toisistaan myös eri aloilla kummallakin korkeakoulusektorilla, erityisen selvästi yliopistossa. Alakohtaiset tulokset ilmenevät kuvioista 44–52, joissa tuloksia vertaillaan osiokohtaisesti. Tietoa on tiivistetty siten, että luokat "Ei pidä lainkaan paikkaansa" ja "Pitää melko huonosti paikkansa" on yhdistetty yhdeksi luokaksi.

Vastajien arvioissa koulutuksensa arvostuksesta työelämässä ei ole eroa ammattikorkeakoulun eri aloilla opiskelevien kesken (kuvio 50). Yliopistossa eroa on siten, että yhteiskuntatieteellisen, kauppatieteellisen, teknistieteellisen, lääketieteellisen ja luonnontieteellisen alan opiskelijat pitävät koulutuksensa arvostusta korkeampana kuin kasvatustieteiden ja humanististen tieteiden opiskelijat. Erityisesti lääketieteen opiskelijat nostavat koulutuksensa arvostuksen työelämässä hyvin korkealle.

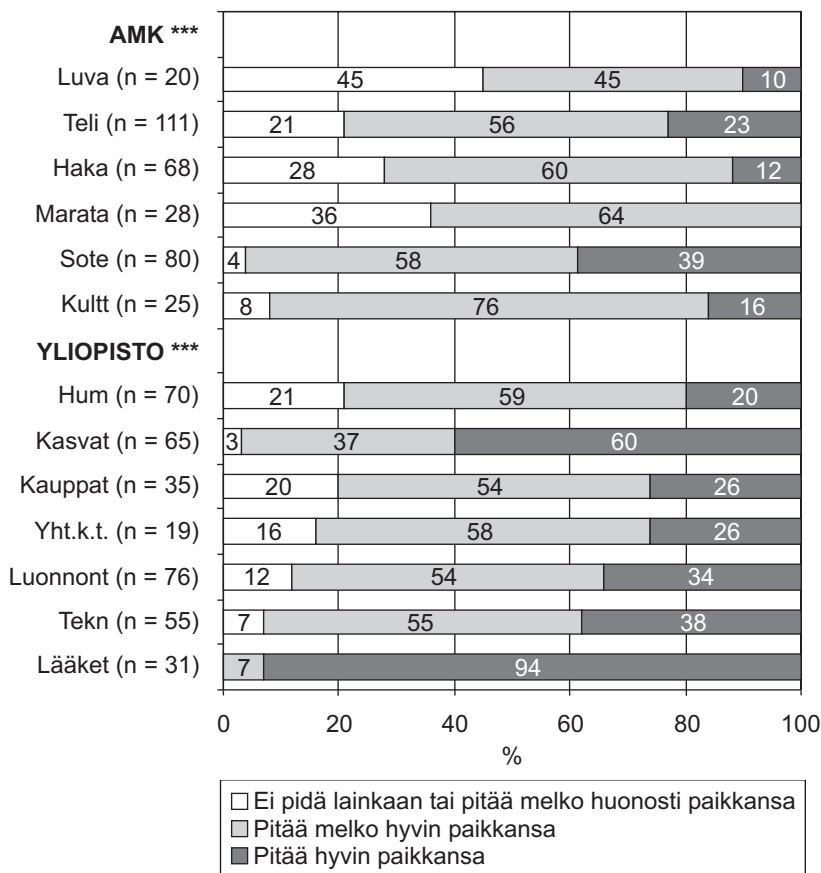

Kuvio 50. Koulutustani arvostetaan työelämässä. Vastaajien arviot koulutusaloittain ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa

Luottamus koulutusta vastaavaan työllistymiseen eroaa alojen välillä sekä ammatti- että tiedekorkeakouluissa. Ammattikorkeakouluopiskelijoista työllistymiseensä koulutustaan vastaaviin tehtäviin luottavat vahvimmin sosiaali- ja terveysalan ja kulttuurialan opiskelijat, joista ainoastaan hyvin pieni osa (4 %, 8 %) arvioi mahdollisuuttaan kriittisesti. Tekniikan alan opiskelijoista noin 20 % ja hallinnon ja kaupan opiskelijoista noin 30 % suhtautuu omalle alalle työllistymisensä epäillen. Heikoimmiksi mahdollisuutensa työllistyä koulutusta vastaaviin tehtäviin arvioivat luonnonvara-alan sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousalan opiskelijat. Opiskelijoiden arvioissa on sekä yhtenevyyksiä että eroja aloilta valmistuneiden toteutuneeseen työelämään sijoittumiseen verrattuna. Rantasen (2004, 88, 106–107) saamien tulosten mukaan hallinnon ja kaupan, sosiaali- ja terveysalalta sekä tekniikan alalta valmistuneet olivat sijoittuneet hyvin koulutustaan vastaaviin tehtäviin. Luonnonvara-

alalla tilanne on vähän heikompi, kun noin kolmannes (27 %) ei ollut koulutustaan vastaavassa työssä. Kulttuurialalla työllistyminen oman alan koulutusta vastaaviin tehtäviin on ollut heikointa. Honkasen ja Aholan (2003, 84, 107) mukaan ainoastaan kaksi viidestä valmistuneesta työllistyi kulttuurialalle. Vain puolet katsoi oman näkemyksensä mukaan olevansa koulutustaan vastaavassa työssä.

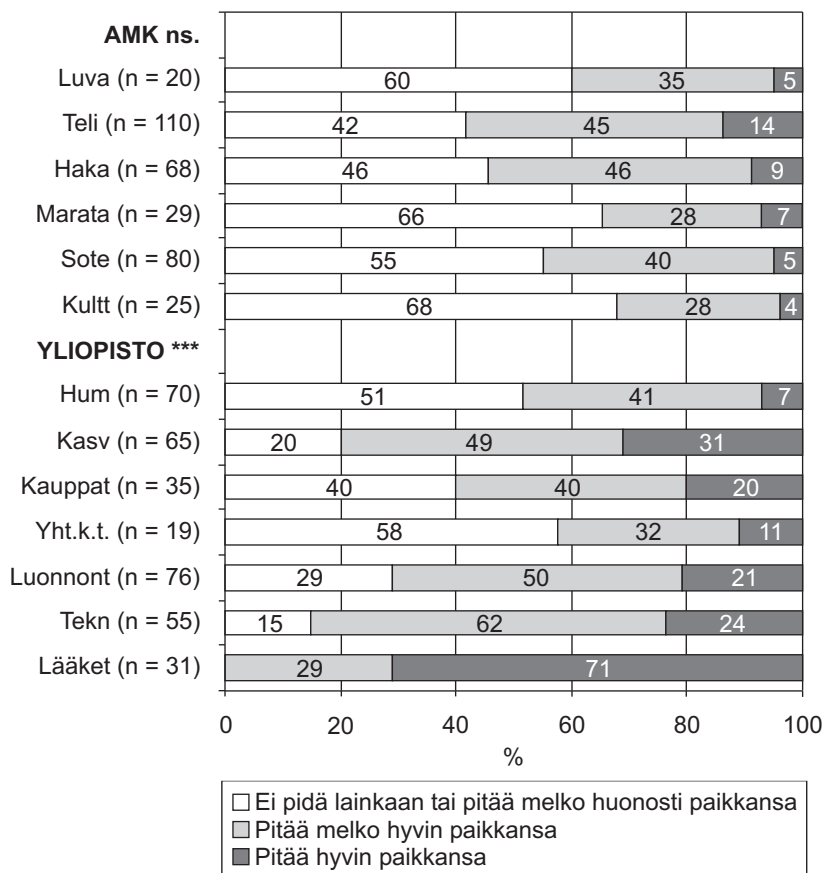
Yliopisto-opiskelijoista työllistymistään koulutustaan vastaavaan ammattiin pitävät varmimpana lääketieteen ja kasvatustieteen opiskelijat, lääketieteen opiskelijat lähes täysin varmana. Opiskelijoiden arvio vastaa hyvin tämänhetkistä tilannetta työmarkkinoilla, jossa lääkäreistä ja luokanopettajista on pulaa. Kriittisimpiä omaa koulutustaan vastaavan työllistymisen suhteen ovat humanistisen ja kauppatieteellisen alan opiskelijat, joista viidennes epäilee työllistymismahdollisuuksiaan.

Kuvio 51. Mahdollisuudet työllistyä koulutusta vastaaviin tehtäviin. Vastaajien arviot koulutusaloittain ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa

Arvioissa vakinaisen työpaikan saamisesta ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa ammatti-
korkeakoulun eri aloilla. Yliopistossa sen sijaan on. Lääketieteen opiskelijat pitävät vaki-
naisen työpaikan saamista hyvin varmana, mikä vastaa hyvin lääkäripulasta kärsivän maan
tilannetta. Tekniikan alan ja kasvatustieteiden alan opiskelijat ovat vakinaisen työpaikan
saamisen suhteen melko toiveikkaita. Heikoimmiksi mahdollisuutensa arvioivat yhteis-
kuntatieteellisellä ja humanistisella alalla opiskelevat, joista yli puolet ei pidä vakinaiseen
työsuhteeseen pääsemistä todennäköisensä. Avoimessa kysymyksessä eräs vastaaja kertoo-
kin tietävänsä humanistisesta tiedekunnasta valmistuneita, jotka ovat jatkaneet opintojaan
ammattikoulussa saadakseen työpaikan. Melko kriittisesti vakinaisen työpaikan saamiseen
suhtautuvat myös kauppatieteellisen alan opiskelijat.

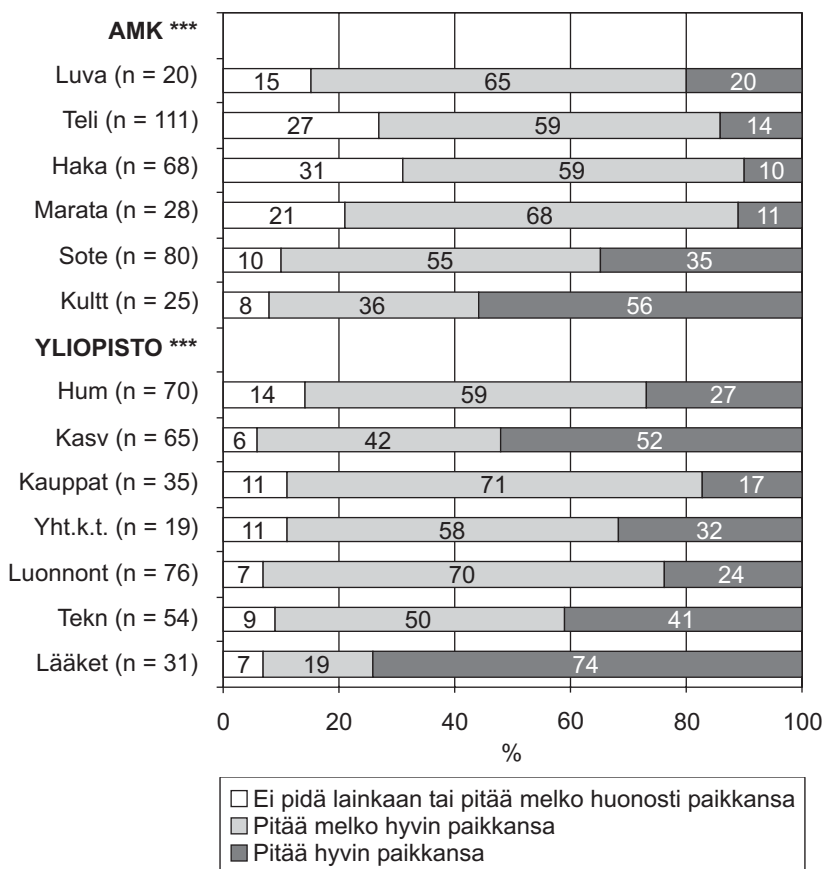
Pätkätöysuhteiden yleistyminen ja työsuhteiden epävakaus jatkuvine irtisanomisineen
näyttää olevan erittäin hyvin opiskelijoiden tiedossa kun he miettivät omaa tulevaisuutta.

Kuvio 52. Mahdollisuudet saada vakinainen työpaikka

Voi melkeinpä hämmästellä, kuinka tietoisia nuoret ihmiset ovat jo opiskeluaikanaan työelämän nykytilasta ja sen tuoreimmista käännteistä sekä oman alansa tilanteesta. Koska työllistyminen ei ole enää itsestäänselvyys korkeakoulututkinnon suorittaneillekaan, työllistymismahdollisuuksista ja työelämästä on tarpeen hankkia tietoa jo varhaisessa vaiheessa ja ottaa selvää oman alan tilanteesta. Tämä sama tuli esiin siinä, kun vastaajilta kysyttiin, mistä he olisivat halunneet saada enemmän tietoa koulutukseen hakiessaan (ks. luku 5.3.). Yksi yleisimmin mainituista asioista oli alan työllisyystilanne ja työllistymismahdollisuudet.

Vastaajien näkemyksissä mahdollisuuksistaan sijoittua mielenkiintoiseen ja haasteelliseen työhön on eroa koulutusalojen kesken sekä ammatti- että tieteellisessä korkeakoulutuksessa. AMK-alojen opiskelijoista kulttuurialan, sosiaali- ja terveystieteiden sekä luonnonvara-alan opiskelijat uskovat eniten siihen, että heidän tulevat työtehtävänsä ovat haasteellisia ja kiinnostavia. Tätä selittää kunkin alan luonne. Kulttuurialalle hakeutuneille on ty-

Kuvio 53. Mahdollisuudet sijoittua mielenkiintoiseen ja haasteelliseen työhön

pillistä pitkä harrastustausta opiskelemaltaan alalta. Harrastus on opiskelun myötä muuttumassa myös työksi. Tällöin alan tehtävien kiinnostavuus ja mielekkyys on tullut testatuksi jo moneen kertaan. Sosiaali- ja terveysalalla koulutukseen hakeutumisessa on tavallista selkeä motivaatio ja tietty kutsumustietoisuus, joiden pohjalta opiskelijat ovat vahvasti selvillä siitä, että kokevat juuri tämän työn mielekkääksi ja haastavaksi. Luonnonvara-alalle hakeutumiseen vaikuttaa taas usein se, että hakija on kasvanut maatalousyrittäjäperheessä (esim. Mikkola & Nurmi 2001, 66), jolloin alan valinnassa voi olla kyse eräänlaisesta kutsumuksesta jatkaa vanhempien työtä.

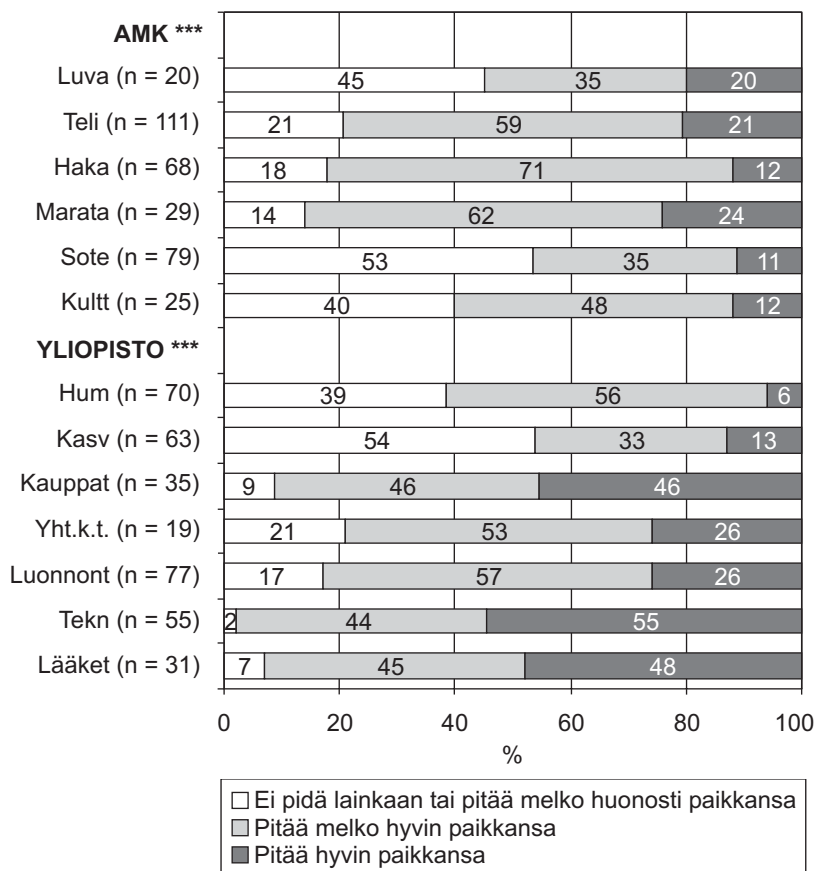
Epäilevimmin sijoittumiseensa kiintoisiin ja haasteellisiin tehtäviin suhtautuvat tekniikan alan sekä hallinnon ja kaupan alan opiskelijat. Tulosten yhteydessä työllisyystilanteen lisäksi myös koulutukseen hakeutumisen motiiveihin ja hakeutumisprosessiin. Tekniikan alalle, jolla on runsaasti opiskelupaikkoja ja jolta paikan saaminen on helppohkoa, päättyy tyypillisesti opiskelemaan jonkin verran niitä hakijoita, joille jokin muu koulutus on ollut ensisijainen vaihtoehto (Vuorinen ym. 2000, 76; Vuorinen & Valkonen 2001, 31). Kaupan alalla tilanne on samankaltainen siksi, että ala on yleishyödyllisen luonteensa vuoksi monelle muulle alalle ensisijaisesti hakeneelle tyypillinen varavaihtoehto (Vuorinen & Valkonen 2001, 34; Ahola & Nurmi 1995, 50). Tällöin aloilla opiskelevissa on niitä, jotka eivät koe opiskelemaansa alaa ehdottoman kiinnostavaksi ja omakseen.

Yliopiston opintoaloista kaikilla aloilla on hyvin vähän sellaisia, jotka eivät uskoisi valmistuttuaan sijoittuvansa mielenkiintoiseen ja haastavaan työhön. Alojen väliset erot syntyvät lähinnä siitä, kuinka vakuuttuneita opiskelijat ovat tulevan työnsä kiinnostavuudesta ja haasteellisuudesta. Eniten muista poikkeaa lääketieteen ala, jolla opiskelevat luottavat hyvin vahvasti tulevan työnsä mielekkyyteen ja haasteellisuuteen. Myös kasvatustieteiden alalla näin ajatellaan muita aloja enemmän. Lääke- ja kasvatustieteiden alan koulutukset ovat yliopistokoulutuksista selkeimmin ammatillisia, joten opiskelijoilla on jo opintojen alkuvaiheessa muita selkeämpi käsitys siitä, millaisissa tehtävissä he tulevat valmistuttuaan toimimaan. Lisäksi varsinkin lääketieteen koulutukseen hakeutumiseen vaikuttaa usein kutsumustietoisuus ja vahva motivaatio (Lahelma ym. 2003, 4493–4494), joka näkyy myös varmuutena tulevan työn mielekkyydestä. Näiden alojen lisäksi myös tekniikan alalla pidetään mielenkiintoiseen ja haasteelliseen työhön sijoittumista todennäköisempänä kuin muilla aloilla. Kolmen edellä mainitun alan tulokseen vaikuttaa mahdollisesti myös se, että näillä kolmella alalla koulutuksen yhteys ammattiin sijoittumiseen on vahvempi kuin muilla yliopiston koulutusaloilla.

Vastaajien käsityksissä koulutuksestaan uralla etenemisen mahdollistajana on aloittaisista eroa niin ikään molemmilla korkeakoulusektoreilla (kuvio 54 seuraavalla sivulla). Erojen merkittävin selittäjä on alojen erilainen luonne. Ammattikorkeakoulussa koulutuksensa katsovat mahdollistavan hyvä uralla etenemisen useimmin tekniikan alan, hallinnon ja kaupan alan sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousalan opiskelijat. Näistä aloista kahdelle en-

sin mainitulle hakeutumiseen vaikuttavat muita AMK-aloja enemmän uraan ja statukseen liittyvät syyt (Lehtonen 1999, 55; Vuorinen & Valkonen 2003, 82). Näiden alojen koulutukset lienevät yleiseltä luonteeltaan sellaisia, että ne tarjoavat hyvät mahdollisuudet uran luomiseen, ja niille myös hakeutuvat opiskelemaan sellaiset henkilöt, jotka tavoittelevat koulutus- ja työurallaan statusta ja hyviä etenemisen mahdollisuuksia. Sosiaali- ja terveystieteille ja kulttuurialalle ei hakeutumisessa ei uramotiiveilla ole kovin merkittävää sijaa (Lehtonen 1999, 55–56; Vuorinen & Valkonen 2003, 82; Honkanen & Ahola 2003, 70–71). Näiden alojen koulutusten ei myöskään katsota kovin laajalti toimivan ponttimena uralla etenemiseen. Luonnonvara-alan osalta tulokseen voi osin vaikuttaa alan työpaikkojen väheneminen.

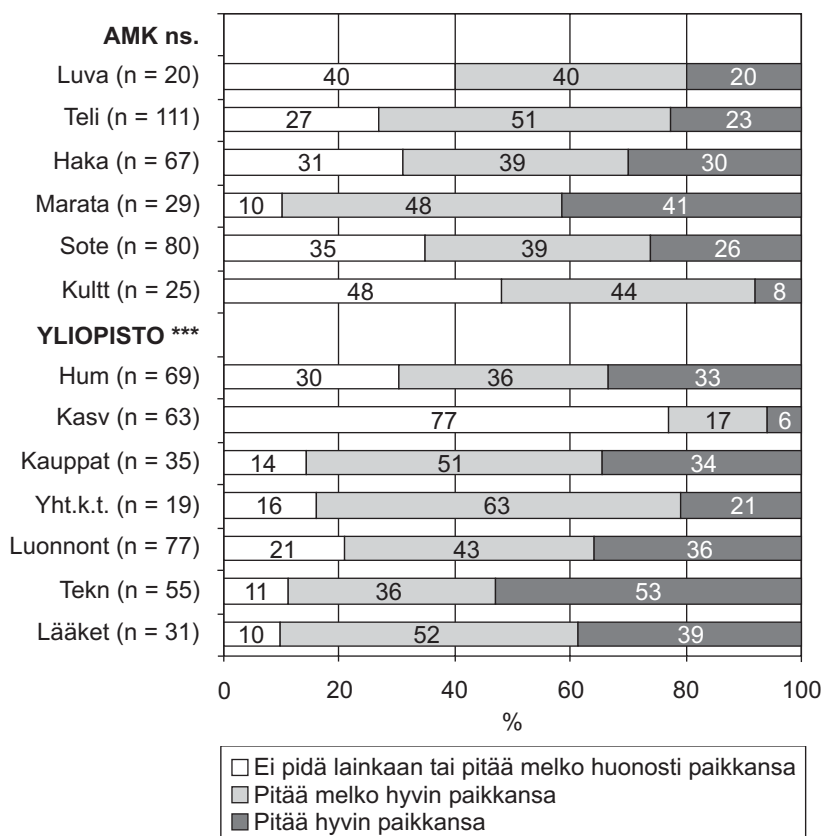
Myös yliopistossa alojen erot ovat yhteydessä hakeutumismotiiveihin. Hyvän uran mahdollistajana koulutustaan pitävät eniten tekniikan alan, lääketieteen ja kauppatieteen opiskelijat. Näille samoille aloille hakeutumiseen myös vaikuttavat vahvimmin uraan ja alan

Kuvio 54. Koulutus mahdollistaa hyvän uralla etenemisen

statukseen liittyvät syyt (Vuorinen & Valkonen 2003, 81; Lahelma, Broms & Karisto 2003, 4495)¹⁷. Alat ovat siis sellaisia, joille hakeutuneille uraan ja alan statukseen liittyvät syyt ovat siinä määrin merkittäviä koulutusvalinnan kriteerejä, että he ovat valinneet alan, joka tarjoaa hyvät mahdollisuudet uran luomiseen ja hyvän statusaseman saavuttamiseen.

Arviot tutkinnon tuottamista valmiuksista lähteä työhön ulkomaille eroavat alojen kesken ainoastaan yliopistossa. Tosin ammattikorkeakoulussakin on nähtävissä suuntaus, jonka mukaan matkailu-, ravitsemis- ja talousalan opiskelijat katsovat tutkintonsa valmistavan ulkomailla työskentelyyn muita aloja enemmän. Ero ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä. Yliopistossakin olennaisesti muista poikkeaa ainoastaan kasvatustieteiden ala, jolla opiskelevat eivät juurikaan pidä mahdollisena, että heidän koulutuksellaan sijoituttai-

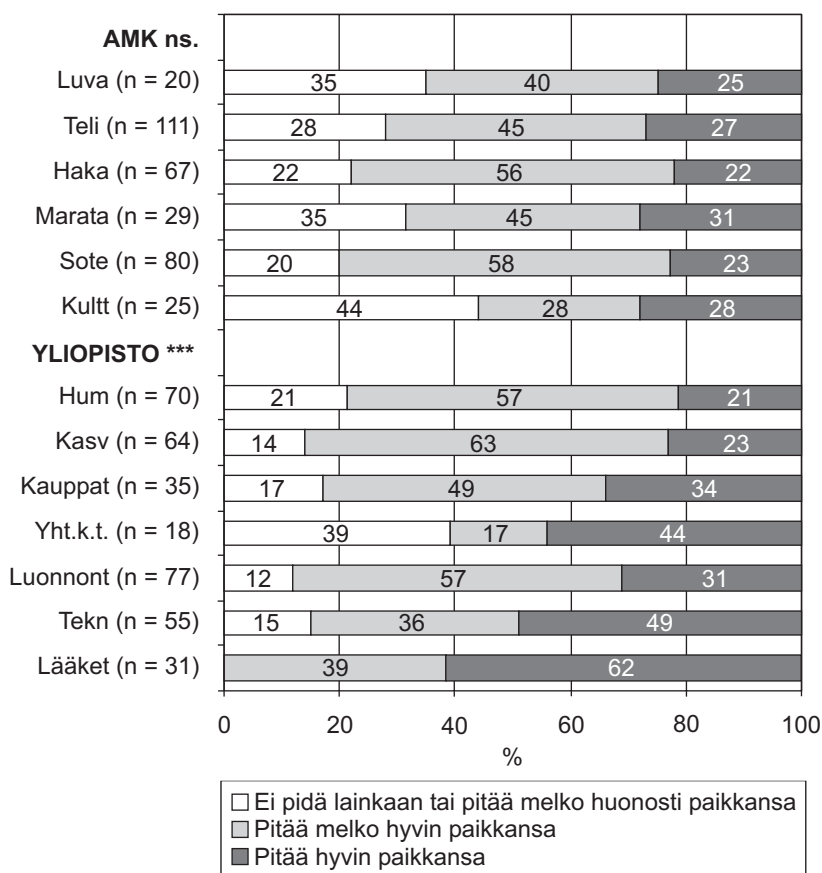

Kuvio 55. Koulutus mahdollistaa ulkomaille työhön sijoittumisen

¹⁷ Oikeustieteiden ala ei ole mukana tässä tarkastelussa liian pienen havaintojen määrän vuoksi.

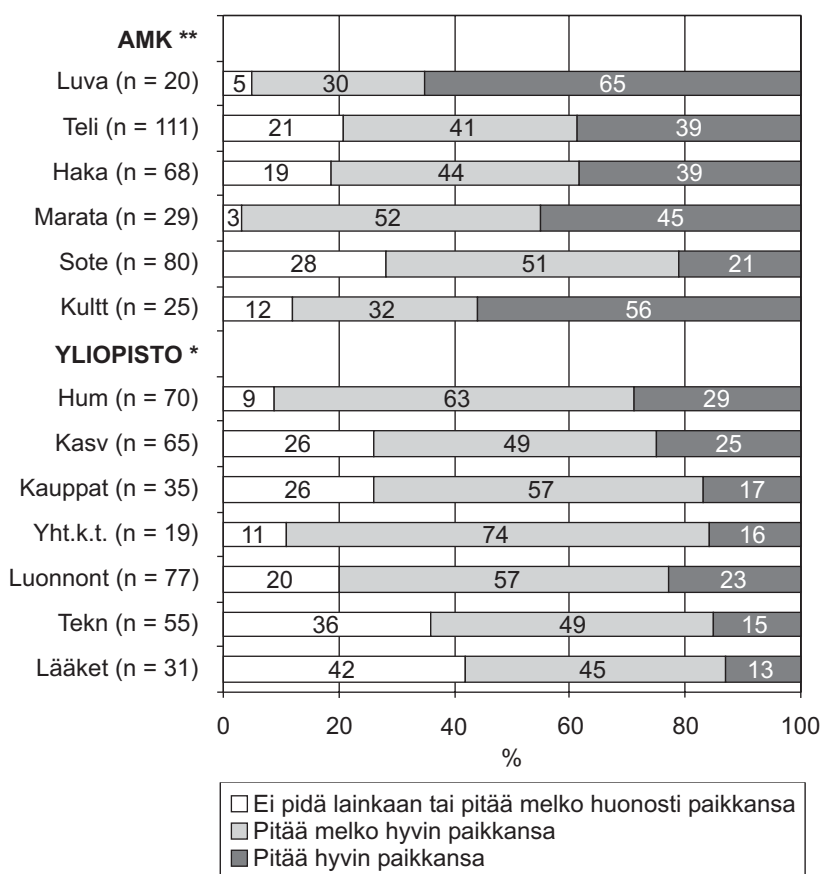
ulkomaille työhön. Kun alan koulutus on valtaosin luokanopettajakoulutusta, on ymmärrettävää, että siinä kansalliset sidokset ovat vahvemmat kuin monilla muilla aloilla.

Koulutuksensa merkityksestä eräänlaisena tulevaisuusvakuutuksena on ammattikorkeakoulujen eri aloilla opiskelevilla melko samanlainen käsitys. Yliopistossa alojen välillä sen sijaan on eroja. Vahvimpana takeena tulevaisuutta varten koulutustaan pitävät lääketieteen opiskelijat, jotka yleensäkin arvostavat koulutuksensa hyvin korkealle. Myös teknistieteellisellä alalla koulutukseen uskotaan melko lujasti. Vähiten tulevaisuuden turvaajana koulutustaan pitävät yhteiskuntatieteellisellä ja humanistisella alalla opiskelevat. Tulos näyttäisi olevan yhteydessä alojen työmarkkinatilanteeseen ja työllisyysnäkyymiin. Hyvän työllisyyden aloilla koulutusta pidetään vakuutuksena tulevaisuuden varalle ja niillä, joilla työllisyystilanne on heikompi, suhtaudutaan varauksellisemmin.

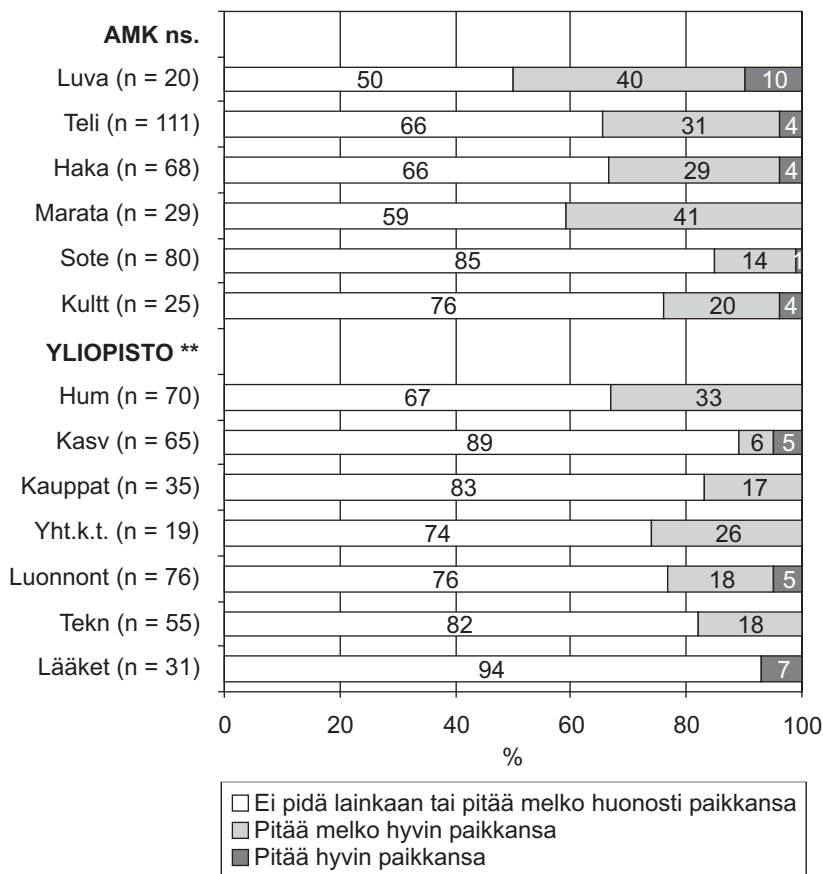
Kuvio 56. Koulutus on eräänlainen tulevaisuusvakuutus

Väittämässä, jonka mukaan korkeakaan koulutus ei takaa nykyisin varmaan työllistymistä ja turvattua tulevaisuutta, on alojen kesken eroa sekä ammatillisessa että tieteellisessä korkeakoulutuksessa, mutta erot ovat pienehköjä. Vastaajien näkemys väittämästä näyttää tässäkin olevan yhteydessä oman alan työllisyysnäkyymiin. Ammattikorkeakoulussa opiskelevista väittämän kanssa ovat eniten samaa mieltä luonnonvara-alan ja matkailu-, ravitsemis- ja talousalan opiskelijat, jotka olivat edellä kaikista kriittisimpiä työllisyysnäkyymiensä suhteen. Yliopistossa väittämän katsovat eniten paikkansa pitäväksi humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen alan opiskelijat. Vähiten väittämään uskovat lääketieteen opiskelijat, joiden työllisyysnäkyymät ovat erinomaiset.

Kuvio 57. Korkeakaan koulutus ei enää ole tae turvatusta tulevaisuudesta

Oman alan näkymiin on yhteydessä myös vastaajien kanta väittämän, jonka mukaan kovin suurta merkitystä ei ole sillä, mille alalle on saanut koulutuksen, vaan tulevaisuus riippuu lähinnä muusta kehityksestä yhteiskunnassa. AMK-alojen kesken tässä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa. Vaikka väittämää ei yleisesti pidetä totena kummallakaan korkeakoulusektorilla, yliopiston humanistisella ja yhteiskuntatieteellisellä alalla opiskelevissa on eniten niitä, jotka ovat ainakin lähestulkoon samaa mieltä. Vähiten heitä on lääketiedettä opiskelevien joukossa.

Kuvio 58. Koulutuksella ei ole suurta merkitystä, koska tulevaisuus riippuu muusta yhteiskunnan kehityksestä

10

Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä

Toivottuun koulutukseen haetaan sinnikkäästi – yliopistotavoite ei jouta

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa opiskelupaikan sai vajaa kaksi kolmasosaa (62 %) hakijoista. Ensisijaisesti yliopistoon hakeneista opiskelemaan pääsi hieman useampi kuin ensisijaisesti ammattikorkeakouluun hakeneista (64 % vs. 61 %). Kuitenkin ensisijainen hakutoive toteutui ammattikorkeakouluun tähdänneiden kohdalla useammin kuin yliopistoon tähdänneiden. Ammattikorkeakouluun tähyneistä 59 % pääsi aloittamaan AMK-opinnot päätavoitteensa mukaisesti. Yliopistoon suunnanneista päätavoitteensa mukaisiin akateemisiin opintoihin pääsi sisälle 51 %. Vastaavasti useampi (13 %) yliopistoon tähdänneistä sai opiskelupaikan ammattikorkeakoulusta. Osa yliopistopaikkaa tavoitelleista joutui siis tyytymään toissijaisen toiveensa mukaiseen AMK-paikkaan. Oppilaitoksista käsin tarkasteltuna tämä tarkoittaa sitä, että yliopistoon valituksi tulleet olivat lähes kaikki niitä, jotka olivat halunneet nimenomaan yliopistokoulutukseen. Ammattikorkeakouluun valituista neljännes (25 %) oli sellaisia, jotka olisivat halunneet ensisijassa yliopistoon.

Koulutukseen hakeutuminen jatkui edelleen kahtena tutkimuksessa seurattuna hakuvuonna. Vielä kokonaan vailla opiskelupaikkaa olevat hakivat ahkerimmin, mutta jo koulutuspaikan saaneistakin monet jatkoivat hakemistaan. Osa luopui koulutuspaikan tavoittelusta epäonnistuneiden yritysten myötä. He olivat useammin niitä, jotka olivat pyrkineet ensisijaisesti ammattikorkeakouluun.

Hakuaktiivisuus myöhemmillä hakukierroksilla oli yhteydessä siihen, oliko hakija saanut tavoittelemansa opiskelupaikan siltä korkeakoulusektorilta, joka oli hänen ensisijai-

nen tavoitteensa. Etenkin yliopistoon tähdänneille tällä oli suuri merkitys. Yliopistoon tähdänneistä hakijoista, jotka saivat opiskelupaikan ammattikorkeakoulusta, runsas kolmannes haki uudestaan yliopistoon heti seuraavana vuonna ja vielä vuotta myöhemminkin siinä haki viidennes. Ketkään muut opiskelupaikan saaneet eivät näin yleisesti ryhtyneet tavoittelemaan toivotumpaa opiskelupaikkaa, vaan olivat tyytyväisempiä avautuneeseen koulutuspaikkaan.

Hakujen kohdentuminen ammattikorkeakouluun ja yliopistoon muuttui hakuprosessin edetessä. Niiden haut, joilla ei vielä ollut lainkaan opiskelupaikkaa, jakautuvat tasaisesti ammattikorkeakouluun ja yliopistoon. Koulutuspaikan saaneista kolme neljäsosa taas pyrki yliopistoon. Yliopistoon tähdänneet hakivat samanaikaisesti ammattikorkeakouluun selvästi aiempaa vähemmän. Heidän päällekkäishakemisensa vähenemistä selittää se, että osalla hakijoista oli jo opiskelupaikka joko ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa, joten hakemisen luonne muuttui minkä tahansa koulutuspaikan tavoittelusta siihen halutumpaan opiskelupaikkaan pyrkimiseksi, johon ovet eivät ole vielä aiemmissa haluisissa auenneet.

Koulutuksen valinnan epävarmuudesta ja tavoitteiden jäsentymättömyydestä kertoo se, että enemmistö (57 %) useampana kuin yhtenä vuonna hakeneista ilmoitti vaihtaneensa tavoitetta. Vielä ei ole ollut tarkoin selvillä, mikä koulutus kiinnostaisi, joten kiinnostuksen kohde on muuttunut. Varmuutta ei ole ollut myöskään siitä, mikä koulutusala olisi itselle ja omille taipumuksille sopiva.

Vaikka alan valinta on joutanut, tavoitteena olleen koulutuksen tasosta hakijat ovat pitäneet tiukasti kiinni hakuprosessin edetessä. Ensimmäisenä hakuvuonna yliopistoon tähdänneistä runsas 80 % pyrki ensisijaisesti yliopistoon myös kahtena seuraavana vuonna. Ensimmäisenä hakuvuonna ammattikorkeakoulutusta tavoitelleista taas 75 % haki ensisijassa ammattikorkeakouluun myös seuraavilla hakukerroilla.

Seurantatutkimuksen loppuvaiheessa 80 % tutkimukseen osallistuneista oli saanut opiskelupaikan korkeakoulutuksesta. Ammattikorkeakoulussa opiskeli 39 % ja yliopistossa 41 %. Kun seurannan alkuvaiheessa 60 % hakijoista tähtäsi yliopistoon ja 40 % AMK:uun, toteutui yliopistoon tähdänneiden ensisijainen toive harvemmin kuin AMK:uun tähdänneiden. Tämä ilmentää korkeakoulusektorien suosion eroa. Kun osa hakijoista luopui matkan varrella koulutuspaikan tavoittelusta, voidaan opintoihin sijoittumisen katsoa tapahtuneen seurantajakson loppuun mennessä. Toinen kysymys kuitenkin on, kuinka monen kohdalla tapahtunut sijoittuminen on vastannut hakijan henkilökohtaisia koulutustoiveita ja yksilöllisiä tavoitteita niin hyvin, että koulutusvalinta jää pysyväksi.

Vielä tutkimuksen päätösvaiheessa peräti 40 % vastaajia ilmoitti aikovansa vielä jossain vaiheessa hakea ammattikorkeakoulu- tai yliopistokoulutukseen. Vaikka aikomuksia on tällaisessa yhteydessä helppo esittää myös ilman, että niitä olisi vakava tarkoitus toteuttaa, on hakemista vielä suunnittelevien osuus huomattavan korkea. Valtaosa hakemista suunn-

nittelevistä aikoi pyrkiä yliopistoon. Osa heistä oli niitä, jotka eivät vielä olleet päässeet lainkaan aloittamaan opiskelua, mutta monet olivat jo saaneet opiskelupaikan. Ammattikorkeakoulussa opiskelevista aikoi vielä hakea 42 % ja yliopistossa opiskelevista 26 %. Ammattikorkeakoulussa opiskelevista ja vielä hakemista suunnittelevista runsaalle puolelle (53 %) oli yliopisto ollut alkuperäinen tavoite. Vajaalle puolelle ajatus yliopistoon hakemisesta oli syntynyt vasta AMK-opintojen aikana, jotka olivat hakuvaiheessa olleet ensisijaisena tavoitteena.

Korkeakoulutukseen sijoittumisen prosessissa ei ole nähtävissä lyhentymisen merkkejä, vaikka korkeakoulutus on laajentunut ammattikorkeakoulujen myötä, jotka ovat osoittautuneet vetovoimaisiksi. Hakijoiden hidas sijoittuminen ei ole ainoastaan tiedekorkeakoulujen ongelma. Myös ammatilliselle korkeakoulusektorille näyttäisi muodostuvan yliopistoista tutuksi tullut ilmiö, kun koulutukseen pääsemistä odotetaan useita vuosia. Ammattikorkeakoulustakin moni on saanut toivomansa koulutuspaikan vasta useiden yritysten jälkeen.

Vielä merkittävämmän sijoittumisprosessia pitkittää kuitenkin se, että tavoitteeksi asetusta yliopistokoulutuksesta ei helposti luovuta. Hakijat ovat valmiita yrittämään sisäänpääsyä lukuisia kertoja tämän tavoitteen toteuttamiseksi. Myöskään kiertotien kulkemista toisen tutkinnon kautta ei vierasteta. Yliopistokoulutuksen vetovoima kertoo akateemisen tutkinnon tavoitellusta ja arvostetusta asemasta, joka ei näytä olennaisesti muuttuneen ammattikorkeakoulujen ilmaannuttua toiseksi korkeakoulutuksen tarjoajaksi.

Mieluisalla opiskelupaikalla suuri merkitys – koulutuksen vaihtaminen yleistä

Hakijoiden sijoittuminen korkeakoulutukseen eteni kaksivuotisen tutkimuksen aikana siten, että tutkimuksen loppuvaiheessa 80 % tutkimukseen osallistuneista oli päässyt opiskelemaan. Ammattikorkeakoulusta opiskelupaikan sai 39 % ja yliopistosta 41 %. Ensisijaisesti tavoitteena olleeseen koulutukseen pääsi yliopistossa opiskelevista jonkin verran useampi (84 %) kuin ammattikorkeakoulussa opiskelevista (67 %).

Omana tavoitteena ja toiveena olleen koulutuspaikan saamisella on ollut nuoren elämässä hyvin tärkeä merkitys. Tyytyväisimpiä elämäntilanteeseensa olivat opiskelemaan päässeet. Toivotun opiskelupaikan saaminen on luonut selkeän ja mielekkään perustan, jolta on hyvä suunnata elämässä eteenpäin. Vaille koulutuspaikkaa jääminen taas on ollut monelle turhauttava ja raskas epäonnistumisen kokemus, joka on saatettu kokea myös lanistavaksi pettymykseksi.

Opintojen etenemistä tutkimusjakson aikana oli mahdollista seurata niiden osalta, jotka pääsivät aloittamaan opiskelunsa tutkimuksen alkuvaiheessa. Huomio kiinnittyy erityisesti siihen, että opintojen keskeyttäminen ja koulutuksen vaihtaminen eli koulutusvalin-

nan tarkentaminen on ollut melko yleistä. Yliopistossa opinnot aloittaneista 24 % on siirtynyt kahden vuoden kuluessa toiseen yliopistokoulutukseen. Muista syistä keskeyttäneitä on yliopistossa aloittaneista hyvin vähän. Ammattikorkeakoulussa aloittaneet ovat keskeyttäneet opintonsa vähän harvemmin. Siellä tavallisin syy keskeyttämiseksi on ollut yliopistoon siirtyminen (10 %). Ammattikorkeakoulussa toiselle alalle vaihtaneita on ollut selvästi vähemmän. Noin yksi kymmenestä aloittaneesta on kokonaan luopunut opiskelusta.

Hakijoiden ennakkotiedot koulutuksista riittämättömät

Koulutuksen vaihtamisen yleisyyttä selittää yhtäältä yliopistokoulutuksen houkuttelevuus. Kuitenkin koulutusta on ammattikorkeakoulusta siirtymistä vielä huomattavasti useammin vaihdettu yliopiston sisällä. Koulutuksen vaihtamisen yleisyyteen lienee syynä myös se, että monet hakijat ovat tehneet koulutusvalintansa puutteellisten ennakkotietojen varassa.

Kysyttäessä hakijoilta, kuinka riittävänä he pitivät ennakkoon saamaansa tietoa koulutuksesta, tiedon saantiin oli kohtalaisen tai hyvin tyytyväisiä 87 %. Tämän perusteella tiedon saanti näytti riittävältä. Kun kysyttiin yksityiskohtaisemmin koulutukseen liittyvistä tiedoista, ilmeni kuitenkin selviä puutteita. Uudempaan ja vähemmän tunnettuun AMK-koulutukseen hakeneet arvioivat koulutusta koskevat tietonsa heikommiksi kuin yliopistoon hakeneet.

Vastaajilta pyydettiin uutta arvioita hakuvaiheen tiedoistaan sen jälkeen, kun he olivat jo aloittaneet opiskelun. Arviot olivat tässä vaiheessa vielä selvästi aiempaa kriittisimpiä. Opintojen alkamisen jälkeen on ollut mahdollista havaita selvemmin, mistä kaikesta puuttui tietoa hakuvaiheessa. Opiskelijat katsoivat olleensa hakuvaiheessa hyvin selvillä ainoastaan opintojen kestoajasta. Muista koulutukseen liittyvistä asioista melko selkeä tai selkeä käsitys oli ainoastaan runsaalla puolella (50–60 %). Heikoimmin opiskelijat katsoivat koulutukseen hakiessaan olleensa tietoisia opintojen sisällöstä. Opiskelijoista 59 % katsoi, että heillä oli hakuvaiheessa melko epäselvä tai sitäkin heikompi käsitys hakemansa koulutuksen sisällöistä. Eri yhteyksissä saatu tieto oli usein liiaksi ainoastaan erilaisten vaihtoehtojen esittelyä, jossa koulutusten sisällöt olivat jääneet vähälle huomiolle.

Koulutuksen sisältöjen lisäksi opiskelijat olisivat hakuvaiheessa kaivanneet enemmän tietoa siitä, millaisiin työtehtäviin ja ammatteihin koulutuksen pohjalta voi sijoittua. Koulutustiedottamisessa usein käytetyt maininnat mahdollisuudesta sijoittua ”suunnittelu- ja johtotehtäviin” tuntuivat liian ylimalkaisilta eivätkä he hahmottuneet hakijoille. Ammattikorkeakoulussa opiskeleville epätietoisuutta tulevasta työelämään sijoittumisesta aiheutti se, että tutkinnot ovat vielä uudehkoja eivätkä kaikki kovin tunnettuja. Yliopistossa opiskelevien pulmana oli erityisesti se, että monet koulutukset ovat luonteeltaan sellaisia, että ne eivät johda mihinkään ammattiin. Tosin myöskään ammatillisemmin suuntautuneissa koulutuksissa opiskeleville eivät työelämämahdollisuudet olleet kovin hyvin selvillä.

Työelämänäkymät tuntuvat mietityttävän nykyopiskelijoita paljon jo opintojen alkuvaiheessa. Koska työllistyminen ei enää ole itsestäänselvyys korkeakoulutetullekaan, pohtivat opiskelijat tulevia työllisyysnäkyviä jo varhain. Monissa tapauksissa he ovat halukkaita myös tarkistamaan koulutusvalintaansa heikkojen työllisyysnäkyvien vuoksi. Ymmärrettävää siis on, että tieto työelämään ja -tehtäviin sijoittumisesta ja tulevista työmahdollisuuksista on tärkeää jo koulutukseen haettaessa ja koulutuksen valintaa pohdittaessa.

AMK-tutkintojen yhteys ammatteihin sijoittumiseen ei selvillä

Korkeakoulutukseen hakeneiden ennakkotietoja hakemastaan koulutuksesta selvitettiin myös kysymällä, oliko hakijoilla koulutukseen hakiessaan mielessä jokin ammatti, johon he voivat suuntautua opintojensa jälkeen. Tuloksen mukaan ammattikorkeakouluun ensisijaisesti hakeneet olivat heikommin selvillä tulevista mahdollisuuksistaan sijoittua ammattiin tai ammatteihin kuin yliopistoon hakeneet. Ammattikorkeakouluun hakeneista neljänneksellä (23 %) ei ollut koulutukseen pyrkiessään lainkaan käsitystä siitä, millaisiin ammatteihin heillä on mahdollisuus sijoittua valmistumisen jälkeen. Yliopistoon hakeneista vailla käsitystä tulevista sijoittumismahdollisuuksistaan oli kuudesosa (15 %). Ryhmien välinen ero oli tilastollisesti merkitsevä. Kun AMK-koulutus on nimenomaan ammatillista korkeakoulutusta, jossa korostetaan tiiviitä yhteyksiä työelämään, vaikutti tulos varsin yllättävälle. Epätietoisuus ammattiasemiin sijoittumisesta olisi tuntunut luontevammalta yliopistoon hakeneille, koska monet yliopiston koulutukset eivät johda suoraan mihinkään ammattiin. Myös sen, että ammattikorkeakouluun hakeneissa on selvästi enemmän niitä, joilla on jo jokin ammatillinen tutkinto ja sen pohjalta enemmän ammatillista tietämystä ja työelämän tuntemusta, olisi olettanut näkyvän tuloksessa.

Kysymys ammatteihin sijoittumisen mahdollisuuksista toistettiin sen jälkeen, kun korkeakouluihin hakeneet olivat jo aloittaneet opiskelun. Tuolloin niiden osuus, joille sijoitumisvaihtoehdot eivät olleet lainkaan selvillä, oli kaventunut noin kymmenesosaan (8 %). Tietoa on saatu lisää ja käsitys omasta ammattialasta on konkretisoitunut opintojen alettua. Ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa opiskelevien kesken ei myöskään ollut enää eroa.

Koulutusvalinnan ja ammatinvalinnan onnistumisen kannalta opintojen alkuvaihetta olennaisempaa on kuitenkin se, millaiset tiedot ammatteihin sijoittumisesta nuorilla on hakuvaiheessa valintaa tehdessään. Hakijoilla on tulosten mukaan ollut tuolloin ilmeisiä puutteita. Koulutusta koskevat mielikuvat eivät ole välttämättä olleet kovin todenmukaisia. Koska ammattikorkeakoulujen tiedottaminen on ollut painotuksiltaan markkinahenkistä, on todellisen tiedon välittyminen ilmeisesti jäänyt hieman sivuun imagojen rakentamisessa. Sisältötiedottamisen tulisi jatkossa saada enemmän sijaa ammattikorkeakoulujen koulutustiedottamisessa. Myös lukion opinto-ohjauksessa AMK-koulutuksen vaihtoehtojen

olisi tärkeää olla esillä nykyistä paremmin. Opinto-ohjauksen arvioinnissa onkin todettu, että tähän asti lukiolaiset ovat saaneet yliopistokoulutuksista selvästi paremmin tietoa kuin ammattikorkeakouluista (Numminen ym. 2002).

Koulutus vastannut odotuksia melko hyvin, yliopistoissa vähän ammattikorkeakouluja paremmin

Ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa opinnot aloittaneet kuvasivat tyytyväisyyttään koulutukseen arvioimalla, kuinka hyvin opinnot olivat vastanneet heidän odotuksiaan. Kaikkiaan opiskelijat olivat melko tyytyväisiä. Ammattikorkeakoulussa opiskelevista odotustensa arvioi toteutuneet hyvin tai melko hyvin 62 % ja yliopistossa opiskelevista 72 %. Yliopistokoulutus vastasi siis opiskelijoiden odotuksia vähän paremmin.

Vastaajat kuvasivat vielä tarkemmin, kuinka tyytyväisiä he olivat kymmeneen erikseen mainittuun tekijään opiskelussa ja opetuksessaan. Tyytyväisimpiä opiskelijat olivat opintojen älylliseen haasteellisuuteen sekä opettajiensa tietojen ja taitojen ajantasaisuuteen sekä opettajien asiantuntevuuteen. Myös opiskelun tieteellisyyteen ja teoreettisuuteen oltiin yleisesti tyytyväisiä. Tyytymättömmimpiä vastaajat olivat opettajien opetustaitoihin, joihin ilmaisi olevansa tyytymätön 40 % vastaajista. Opetuksen taso sai osakseen hieman paremman arvion. Neljännes vastaajista oli kuitenkin tyytymätön opetuksen tasoon, ja ainoastaan kymmenesosalta opetuksen taso sai hyvän arvion. Erityisesti yliopistossa opiskelevat olivat lisäksi tyytymättömiä koulutuksensa käytännöllisyyteen ja ammattikeskeisyyteen. Yliopistossa opiskelevista 45 % arvioi koulutuksensa käytännöllisen ja ammatillisen annin riittämättömäksi.

AMK- ja yliopisto-opiskelijoiden arviot erosivat myös näillä erikseen mainituilla opiskelun osa-alueilla, pääsääntöisesti siten, että yliopistokoulutus sai osakseen parempia arvioita kuin AMK-koulutus. Yliopistossa opiskelevat olivat tyytyväisempiä opettajien asiantuntevuuteen, opettajien tietämyksen ajantasaisuuteen sekä opintojen älylliseen haasteellisuuteen. Myös opetuksen tason arvioivat yliopisto-opiskelijat paremmaksi. Osa eroista liittyy koulutusten erilaisiin luonteisiin. Ammattikorkeakoulussa opiskelevat olivat selvästi tyytyväisempiä opiskelunsa käytännöllisyyteen ja ammattikeskeisyyteen. Yliopistossa opiskelevat taas arvioivat mahdollisuudet opintojen valitsemiseen paremmiksi kuin AMK-opiskelijat. Huomion arvoisia ovat myös ne kohdat, joissa eri korkeakoulusektoreilla opiskelevien kesken ei ollut eroa. Niin AMK- kuin yliopisto-opiskelijatkin pitivät opintojensa sisältöjä yhtä mielenkiintoisina. Myöskään arvioissa opettajien opetustaidoista ei ollut eroa: molemmat olivat yhtä tyytymättömiä opettajiensa opetustaitoihin.

Opetus herättää eniten tyytymättömyyttä

Edellä havaittu sai vahvasti tukea avoimesta kysymyksestä, jossa vastaajat kuvasivat vapaasti, mihin asioihin he ovat olleet koulutuksessaan tyytymättömiä. Yleisimmin mainittu tyytymättömyyden aihe olivat opetuksen ongelmat, jonka toi esiin 43 % tähän kysymykseen vastanneista. Opetuksen ongelmat nousivat selvästi muita koulutuksessa havaittuja puutteita keskeisemmäksi, vaikka vastauksista tulkittiin kaikkiaan kymmenen mainittua aihealuetta. Huomion arvoista on lisäksi, että ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa opiskelevat pitivät opetukseen liittyviä puutteita yhtä yleisinä ongelmina.

Tavallisimmin ongelman ytimessä nähtiin opettajien heikot opetustaidot ja pedagogisen osaamisen puuttuminen. Huomattavan usein kriittisissä kommentteissa mainittiin erityisesti opettajien puutteelliset esiintymis- ja viestintätaidot, kuten äänen ja puheen selkeys, asioiden esittäminen ymmärrettävästi ja kontaktin luominen kuulijoihin.

Erityisesti yliopistossa opiskelevat toivat esiin sen, että opetuksessa näkyy selvästi opettajien virkaan kuuluva velvollisuus opettaa, joka on monille välttämätön paha. Suhtautumisessa opetukseen on havaittavissa välinpitämättömyyttä, koska vain tutkimuksen tekeminen kiinnostaa. Kun opetukseen ei panosteta, ovat opetusmenetelmät yksitoikkoisia eikä mielenkiinto pysy yllä. Pahimmillaan opetus on opettajan yksinpuhelua. Myös ammattikorkeakoulussa opiskelevat kritisoivat laajasti opettajien opetustaitoa. Lisäksi he mainitsivat useammin opettajien puutteellisen asiantuntemuksen ja sen, että opettajien tiedot ovat vanhentuneita ja jäljessä alan nykykäytännöistä. Ammattikorkeakoulussa opetusta luonnehdittiin useammin myös haasteettomaksi ja "lukiotasoiseksi".

Monet vastaajat kuvasivat pettyneensä opetukseen. Näin kokeneita oli niin AMK- kuin yliopisto-opiskelijoissakin. Yliopisto-opiskelijat olivat odottaneet saavansa tasokasta opetusta, koska olivat tulleet opiskelemaan maan korkeimpaan mahdolliseen koulutukseen. AMK-opiskelijoiden odotuksia oli muovannut erityisesti se, että kyseessä on korkeakoulutasoinen opetus.

Ylijoen (1994) mukaan yleisenä koulutuksen ja opetuksen laadukkuuden kriteerinä erottuu selkeimmin opettajien opetustaito. Tämä lieneekin tullut hyvin todennetuksi siinä keskustelussa, jota yliopisto-opetuksen ympärillä on pitkään käyty. Sen pohjalta yliopisto-opetuksen ongelmat eivät yllätä. Opetuksen sekundääristä asemaa on kuitenkin viime aikoina pyritty kohentamaan monilla kehittämistoimilla, pedagogisella koulutuksella ja mahdollisuudella meritoitua myös opetusansioilla.

Ammattikorkeakouluissa tilanne on lähtökohtaisesti erilainen, ovathan ammattikorkeakoulut ensisijassa opetusta antavia instituutioita. Niissä opettajien päätehtävä on nimenomaan opettaminen. Ammattikorkeakouluissa on alusta asti painotettu pedagogista ajantasaisuutta tuomalla esiin uutta opiskelu- ja oppimiskulttuuria ja konstruktivistista oppimiskäsitystä. Ammattikorkeakoulujen kehitystyössä on myös sovellettu elinkeinoelämän käyt-

tämiä laatujärjestelmiä. Tämä huomioiden on huolestuttavaa, että AMK-opetus saa osakseen yhtä laajaa ja yleistä kritiikkiä opiskelijoilta kuin yliopisto-opetus. Tuloksen perusteella voi päätellä, että opiskelijoille ei ole mitenkään voinut syntyä hyvää käsitystä AMK-koulutuksen laadusta.

Ammattikorkeakoulujen kehittämistyössä on opettajien jatkokouluttautuminen nähty keskeiseksi koulutuksen tason kohottamisen indikaattoriksi. Se on merkinnyt käytännössä opettajien laajamittaista hakeutumista tieteelliseen jatkokoulutukseen työn ohessa. Kun ammattikorkeakoulujen muut kehittämistyöhön liittyvät hankkeet ovat lisäksi luoneet runsaasti haasteita opettajille, voi perustellusti epäillä, että jatko-opinnot ja muut kehittämistehtävät ovat kuormittaneet opettajia niin paljon, että heidän keskeisimmän tehtävänsä, opetuksen hoitaminen on alkanut jäädä marginaaliseen asemaan. Aika ja voimavarat eivät ole enää riittäneet opetukseen panostamiseen. Kun ammattikorkeakoulut ovat saavuttaneet hyvän ja vakaan aseman, olisi nyt sopiva ajankohta panostaa pedagogiseen kehittämiseen.

Kiinnostava opiskelu ja hyvät opettajat motivoivat

Tyytyväisyyden aiheitakin opiskelusta löydettiin runsaasti. Yleisimmin mainittu tyytyväisyyden aihe oli kurssien ja opiskeltavien asiasisältöjen mielenkiintoisuus, jonka katsottiin olevan yhteydessä siihen, että ala on tuntunut sopivalta valinnalta ja opiskelu on vastannut omaa kiinnostusta ja suuntautumista. Kun opinnot koettiin henkilökohtaisesti kiinnostaviksi, opiskelu motivoi ja tuntui mielekkäältä. Mahdollisuutta opintojen valitsemiseen oman kiinnostuksen mukaisesti ja opinto-ohjelman muodostamiseen sen pohjalta pidettiin yleisesti erittäin hyvänä.

Monet mainitsivat tyytyväisyyden aiheena myös asiantuntevan ja tasokkaan opetuksen. Erityisesti tyytyväisiä oltiin silloin, kun opetus oli koettu asiantuntevaksi ja opettajat alansa asiantuntijoiksi, joiden tietämys perustui tuoreimpaan tietoon. Asiantuntemuksen lisäksi opiskelijat arvostivat opettajien innostavaa ja kannustavaa suhtautumista opiskelijoihin. Jotkut vastaajat jopa mainitsivat nimeltä parhaita opettajiaan. Opetusmenetelmien monipuolisuutta pidettiin myös arvokkaana.

Tyytyväisyydessä opetukseen tuli esiin eroja alojen välillä niin ammattikorkeakouluissa kuin yliopistoissakin. Jotkut alat erottuivat siten, että niillä opiskelevat erityisesti pitivät saamaansa opetusta hyvänä ja katsoivat, että heidän koulutuksessaan oli panostettu opetukseen. Ammattikorkeakoulussa opetusta kiitettiin etenkin terveydenhoidon alalla ja viestinnän alan koulutuksissa. Yliopistossa tyytyväisiä opetukseen oltiin etenkin farmasian ja teologian alalla sekä taidealoilla. Myös viestinnän opetus sai osakseen kehuja tasokkuudesta sekä siitä, että yliopistokoulutukseksi opetus oli varsin työelämälähtöistä ja ammattikeskeistä ja samalla ajantasaista sekä tieteellistä.

Koulutuksen ja opetuksen käytännöllisyyteen ja työelämälähtöisyyteen olivat tyytyväisiä erityisesti ammattikorkeakouluopiskelijat. Kun tutkimuksen edellisessä vaiheessa selvitettiin, mikä oli ammattikorkeakouluun hakijoille tärkein peruste, jonka vuoksi he päätyivät valitsemaan ammatillisen korkeakoulutuksen, 40 % perusteli valintaansa koulutuksen käytännönläheisellä luonteella. Käytännöllisyyteen painottuneet hakijoiden odotukset näyttävät toteutuneet varsin hyvin. Ammattikorkeakoulussa opiskelevat olivat tyytyväisiä koulutuksensa käytäntö- ja työelämälähtöiseen otteeseen yleisesti sekä erityisesti käytännön harjoittelun asemaan koulutuksessaan. Erialaisia opinnoissa toteutettuja ”oikeita” projekteja pidettiin erityisen hyvinä. Monen kokemuksena oli, että niiden kautta oppii eniten. Työelämälähtöisyyden katsottiin toteutuneen myös opettajien hyvin työelämäkontaktien kautta sekä siten, että vierailevina luennoitsijoina on ollut työelämästä tulevia ammattilaisia. Kaikki eivät kuitenkaan pitäneet AMK-koulutusta riittävän käytäntöpainotteisena. Varsinkin tekniikan ja liikenteen sekä terveydenhoidon aloilla katsottiin, että käytännön oppiminen jäi koulutuksessa liian vähälle ja teoria korostui liiallisesti.

Yleisemmin koulutuksen teoreettisuutta kritisoivat yliopistossa opiskelevat. Moni katsoi, että koulutuksessa tuli melko vähän sellaista ainesta, joka olisi suoraan hyödynnettävissä työelämässä. Tällaista ainesta kaivattiin ja sitä pidettiin tärkeänä opiskelun mielekkyyden ja motivaation kannalta. Opiskelun koettiin jäävän sisällöllisesti ikään kuin ilmaan, jos sitä ei ollut mahdollista mitenkään linkittää käytännössä sovellettavaksi. Jotkut yliopistossa opiskelevat arvioivat, että ammattikorkeakoulusta valmistuneilla tulee olemaan parempia vahvuuksia työelämää ajatellen, koska heille muodostuu konkreettista näyttöä käytännön osaamisesta. Tulosten perusteella olisi syytä pohtia, onko ammatillinen koulutus-orientaatio vahvistunut yliopistossa opiskelevien joukossa muun muassa korkeakoulutuksen massoittumisen ja työllistymisen epävarmuustekijöiden vuoksi siinä määrin, että tämä pitäisi yhä paremmin huomioida koulutuksen sisältöjen suuntaamisessa. Merkkejä tämän suuntaisesta uudistuksesta on nähtävissä esimerkiksi siinä, että yliopistoissakin on alettu toteuttaa ammattikorkeakouluista tuttuja projekteja, joissa toteutetaan jokin hanke yritykselle tai julkisen sektorin organisaatiolle.

Opiskelua ja koulutusta koskevia arvioita tulkittaessa on kuitenkin muistettava, että opiskelijoiden arviot koulutuksestaan eivät olleet tutkimuksessa pääasiallisin huomion kohde, eikä tutkimuksen asetelmaa ja otosta laadittu tästä näkökulmasta käsin. Tämä merkisi sitä, että koulutuskokemuksia koskeviin kysymyksiin saattoi vastata vain osa tutkimukseen osallistuneista eli ne, jotka saivat opiskelupaikan seurannan ensimmäisenä tai toisena vuonna. Se, että tämä teema koski vain valikoitunutta – joskin riittävän suurta – osaa tutkimuksessa mukana olleista, on syytä huomioida tuloksia yleistettäessä.

Koulutusta pidetään arvossa, työllistyminen mietityttää

Koulutuksesta valmistuttuaan AMK- ja yliopisto-opiskelijat voivat jossain määrin sijoittua samoihin työpaikkoihin ja kilpailla niihin pääsystä. Siksi on kiinnostavaa, millaisena opiskelijat näkivät opintojensa alkupuolella tutkintonsa arvostuksen työmarkkinoilla ja millaisina he pitivät työelämään sijoittumisen näkymiä. Erityisesti mielenkiintoa on sillä, miten uudempien AMK-tutkintojen suorittajat arvottivat tutkintonsa verrattuna yliopistossa opiskeleviin.

Sekä AMK- että yliopisto-opiskelijat näkivät koulutuksensa merkityksen työelämään sijoittumisen kannalta yleisesti myönteisessä valossa. He uskoivat koulutuksensa olevan hyvä perusta oman paikan löytymiselle työelämässä. Yleisesti he uskoivat myös saavansa koulutustaan vastaavaa työtä valmistumisensa jälkeen. Vakuuttuneita he olivat myös siitä, että tulevat sijoittumaan mielenkiintoiseen ja haasteelliseen työhön. Työelämän realiteetit olivat kuitenkin heille tuttuja, joten paikkansa pitäväksi he katsoivat myös sen, että korkeakaan koulutus ei enää nykyisin ole takeena varmasta työllisyydestä ja turvatusta tulevaisuudesta. Koulutususkostaan nuoret eivät ole luopuneet, vaikka koulutus ei enää olekaan yhtä selkeä ja varma tie hyviin yhteiskunnallisiin asemiin ja turvattuun tulevaisuuteen kuten vielä muutama vuosikymmen sitten. Koulutuksen tuottamaan ”koulutushyvään” (Silvennoinen 2002), eli kaikkeen siihen, mitä koulutuksen katsotaan yksilölle tuottavan, luotetaan edelleen ja sitä pidetään arvossa, vaikka koulutuksen tuotot eivät ole niin varmallalla pohjalla kuin aiemmin. Ehkäpä nuoret katsovat, että ainakaan ilman koulutusta tuottoihin kiinni pääseminen ei olisi mahdollista, joten koulutus on niitä ajatellen välttämätön lähtökohta.

Ammatti- ja tiedekorkeakoulussa opiskelevien työelämäodotukset ja heidän käsityksensä tutkinnon arvostuksesta työmarkkinoilla erosivat siten, että tiedekorkeakoulussa opiskelevat arvioivat koulutuksensa arvostuksen työelämässä korkeammaksi ja työllistymismahdollisuutensa paremmiksi kuin AMK-opiskelijat. AMK-opiskelijoista koulutuksensa arvostukseen työelämässä luotti noin kolme neljäsosaa, yliopisto-opiskelijoista yhdeksän kymmenestä. Vakinaisen työpaikan uskoi saavansa noin 69 prosenttia yliopisto-opiskelijoista, mutta ainoastaan 49 prosenttia ammattikorkeakouluopiskelijoista.

Pohdittavaksi jää, miksi AMK-tutkintoa suorittavat arvioivat vakinaisen työllistymisen mahdollisuutensa näin heikoiksi. Heidän käsityksensä ei ole todenmukainen, sillä tosi asiassa ammattikorkeakouluista valmistuneet ovat työllistyneet hyvin ja sijoittuneet pääosin vakituisiin työsuhteisiin. Esimerkiksi Stenströmin ym. (2005) mukaan oli vakinaisessa työsuhteessa kolme vuotta valmistumisensa jälkeen 88 prosenttia insinööreistä, 83 prosenttia tradenomeista ja sosiaali- ja terveysalalta valmistuneistakin, joille epätyypilliset työsuhteet ovat tavallisia, yli puolet (52 %). Työttömänä heistä oli ainoastaan 3–4 %. Pessimistiset työllistymisennakoinnit ovat siis aiheettomia. Mahdollisesti nuorten käsityksiin on

vaikuttanut 90-luvun laman aikainen tilanne sekä julkinen keskustelu korkeakoulutettujen työllistymisestä ja työttömyydestä, joka on ollut paljon esillä mediassa. Virheellisen mielikuvan taustalla lienee myös se, että ennakkotiedot ovat yleensäkin olleet heikot koulutukseen haettaessa. Koska oppilaitoksilla on kerättyä runsaasti tietoa eri koulutusaloilta valmistuneiden työllistymisestä, olisi tämä tieto hyvä saada myös opiskelijoiden ja ehkäpä jo hakijoiden käyttöön. Se antaisi oikeaa tietoa tulevista työllistymismahdollisuuksista turhan synkkien ennakkointien sijaan.

Työelämälähtöinen koulutus – ammattikorkeakoulujen valtti?

Ammattikorkeakoulujen tarjoama ammatillisesti suuntautunut korkeakoulutus on osoittautunut vetovoimaiseksi koulutusvaihtoehdoksi. Tarjotulle koulutukselle on riittänyt kysyntää jopa siinä määrin, että monen hakijan kohdalla paikan saaminen ammatilliselta korkeakoulusektoriltakin edellyttää useita sisäänpääsy-yrityksiä. Yliopistoista tutuksi tullut suma-ilmiö näyttäisi siirtyneen myös ammattikorkeakouluihin.

Ammattikorkeakoulujen omaa profiilia on jäsennetty koulutuksen käytännönläheisyyden ja työelämälähtöisyyden kautta. Koulutuksen käytäntöpainotteinen luonne oli nähtävissä hakijoiden koulutusvalinnan perusteluissa siten, että merkittävä valintamotiivi ammattikorkeakoulun tavoitteekseen valinneille on ollut nimenomaan koulutuksen käytännönläheisyys. Hakijoiden edettyä opiskelijoiksi koulutuksen käytäntöpainotteisuus oli heille yksi keskeisimmistä tyytyväisyyden aiheista opiskelussaan. Ammattikorkeakoulut näyttävät näin ollen hyvin vastaavan käytäntöön suuntautuneiden ja käytännönläheistä opiskelua haluavien nuorten koulutuskysyntään. Ammattikorkeakoulujen tarjoamaa koulutusta on näin ollen relevanttia myös koulutuskysynnän näkökulmasta.

Ammatillisen korkeakoulutuksen kysynnästä ja koulutuksen vetovoimaisuudesta huolimatta AMK- ja yliopistokoulutuksen arvostuksen välillä vallitsee edelleen epäsuhta. Akateemisen koulutuksen nauttima arvostus ja status houkuttelee hakijoita yliopistoreitille. Yliopistotavoitteesta ei hevin luovuta, vaikka sen saavuttaminen merkitsisi vuosia kestävästä yrittämisestä tai kiertotietä toisen koulutuksen kautta. Arvostuksen ero on nähtävissä myös koulutukseen hakevien ja opiskelijoiden arvioissa AMK- ja yliopistokoulutuksista ja tutkimuksista. Tästä erosta viestii myös se, että korkeakoulutuksen sektoreille valikoitumisessa toimivat tutut koulutussosiologiset lainalaisuudet: Hakijan aiempi opintomenestys, pohjakoulutus ja kotitausta (kodin koulutus, sosioekonominen asema) ovat vahvasti yhteydessä siihen, valitseeko hakija tavoitteekseen ammatillisen vai akateemisen korkeakoulusektorin.

Yliopistoilla ja niiden tuottamalla koulutuksella näyttäisi olevan suomalaisessa yhteiskunnassa vankkumattoman arvostettu asema. Lampinen (2002, 65–66) on pohtinut, voitaisiinko ammattikorkeakouluihin löytää erilainen sankarinrooli. Yhtenä mahdollisuutena Lampinen näkee elinkeinoelämälähtöisen kehittäjän ja innovaattorin roolin. Voisiko

tähän sankarin rooliin liittyä myös työelämälähtöinen koulutus? Sillä olisi mahdollisuus toimia kilpailuvaltina myös suhteessa yliopistoon. Työmarkkinoiden epävakaisuus ja työllistymisen epävarmuustekijät ovat vaikuttaneet siten, että opiskelijat ovat aiempaa enemmän huolissaan tutkintonsa käytettävyydestä työmarkkinoilla. Työnantajille olisi voitava tarjota näyttöä siitä, mitä osaa. Pelkillä papereilla ei työllistyä. Koulutukselta odotetaan yhä enemmän ammatillisia valmiuksia ja sellaista osaamista, jota voi suoraan hyödyntää työelämässä. Jotkut tutkimukseen osallistuneista yliopisto-opiskelijoista toivat esiin, että yliopistokoulutus on heidän mielestään niin kaukana työelämästä, että pelottaa. Käytännön osaamista kertyy liian vähän ja yhteydet työelämään jäävät ohuiksi. Työelämälähtöiselle koulutukselle ja sen kehittämiselle yhä laadukkaammaksi on siis selvää tilausta. Tulisiko siitä ammattikorkeakoulujen menestystarina?

Lähiviikkoina viestimissä on ollut esillä kaavailuja korkeakouluverkon yksiköiden karsimisesta, jota on heikkenevän julkisen talouden aikana pidetty välttämättömyytenä taloudellisesti riittävän tehokkaalle ja kilpailukykyiselle korkeakoulutukselle. Yhtenä vaihtoehtona on kaavailtu ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen liittymistä yhteen. Tämä vaihtoehto on saanut kannatusta ainakin Oulun, Kuopion, Turun ja Tampereen seudulla. Käydyn keskustelun yhteydessä opetusministeri ilmaisi kantanaan, että hän ei pidä välttämättömyytenä ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tähän asti noudattamaa tehtäväjakoja. Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen yhteenliittymien järjestämästä koulutuksesta on esitetty mallia, jossa opiskelijat voisivat melko vapaasti valita opintoja molempien tarjonnasta. Mikäli nämä suunnitelmat toteutuvat, siirtyy ammattikorkeakoulujen työelämälähtöinen koulutus kilpailuvaltina aivan erilaiseen kontekstiin – kuten koko kahden pilarin varaan rakennettu korkeakoulutuksemme.

Lähteet

- Ahola, S. 2003. Yliopistojen opiskelijavalintojen kehittäminen. Selvitysmiehen väliraportti. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 29. Helsinki.
- Ahola, S. 2004. Korkeakoulutus ja työelämä – Lähtökohtia ilmiöön ja sen tutkimiseen. Teoksessa P. Tynjälä, J. Välimaa & M. Murtonen (toim.) Korkeakoulutus, oppiminen ja työelämä. Pedagogisia ja yhteiskuntatieteellisiä näkökulmia. Juva: PS-Kustannus, 15–36.
- Ahola, S. & Nurmi, J. 1995. Kilpahaku korkeakoulutukseen. Turun yliopisto. Koulutussosiologian tutkimuskeskus. Raportti 31.
- Aittola, T. 1992. Uuden opiskelijatyypin synty. Opiskelijoiden elämänvaiheet ja tieteenalaspesifien habitusten muovautuminen 1980-luvun yliopistossa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 91.
- Ammattikorkeakoululaki 351/2003. Saatavilla [www-muodossa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030351>](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030351)
- Collin, K., Jaakkola, A., Karjalainen, M. & Penttinen, P. 1997. Ammattikorkeakoulu papereissa ja puheissa. Teoksessa A. Orelma (toim.) Ammattikorkeakoulun ideaa etsimässä. Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja A: raportteja ja tutkimuksia 5, 36–45.
- Eteläpelto, A. & Tynjälä, P. 1999. Oppiminen ja asiantuntijuus. Juva: WSOY.
- Friman, M. & Kokko, P. 2000. Raportti Hämeen ammattikorkeakoulussa tapahtuneista opintojen keskeyttämisistä lukuvuonna 1998–1999. Hämeen ammattikorkeakoulu. Oped-projekti. Julkaisematon.
- Garam, I. & Ahola, S. 2001. Suuntana tulevaisuus. Tutkimus varsinaissuomalaisen abiturienttien koulutustoiveista, -suunnitelmista sekä niiden taustalla olevista käsityksistä. Turun yliopisto. Koulutussosiologian tutkimuskeskus. Länsi-Suomen lääninhallituksen julkaisusarja 15. Turku.
- Havén, H. (toim.) 1998. Koulutus Suomessa. Tilastokeskus. SVT. Koulutus 1. Helsinki.
- Helenius, B. 1996. Temppeleinvariantijasta supermarketin hoitajaksi. Teoksessa B. Helenius, E. Hämäläinen & J. Tuunanen (toim.) Kohti McDonald's-yliopistoa? Näkökulmia suomalaisen korkeakoulu- ja tiedepolitiikkaan. Jyväskylä: Tammi, 283–299.
- Helle, L., Tynjälä, P. & Vesterinen, P. 2004. Työelämäprojekti oppimisympäristönä. Teoksessa P. Tynjälä, J. Välimaa & M. Murtonen (toim.) Korkeakoulutus, oppiminen ja työelämä. Juva: PS-kustannus, 255–274.

- Helsingin Sanomat 14.4.2005. Insinööriopiskelijat vaativat koulutuspaikkojen vähentämistä. Juha Akkanen.
- Herranen, J. 2000. Innovatiivinen ammattikorkeakoulu ja traditionaalinen yliopisto. Teoksessa S. Honkimäki & H. Jalkanen (toim.) Innovatiivinen yliopisto? Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos, 111–120.
- Herranen, J. 2003. Ammattikorkeakoulu diskursiivisena tilana. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Kasvatustieteellisiä julkaisuja 85.
- Herranen, J. 2004. Ammattikorkeakoulu opettajien silmin. Kasvatus 35 (3), 305–314.
- Honkanen, V. & Ahola, S. 2003. Kulttuurin koulutus ja uudet urat. Turun yliopisto. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 61.
- Honkimäki, S. (toim.) 1999. Opetus, vuorovaikutus ja yliopisto. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Honkimäki, S. 1999. Uudistuvan opetuksen tiellä. Teoksessa S. Honkimäki (toim.) Opetus, vuorovaikutus ja yliopisto. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos, 11–18.
- Honkimäki, S. 2001. Going to school at university? Teoksessa J. Välimaa (toim.) Finnish higher education in transition. Perspectives on massification and globalisation. University of Jyväskylä: Institute for Educational Research, 91–110.
- Hämäläinen, K. & Kantola, I. 2002. Mitä arvioinnit kertovat ammattikorkeakouluista. Teoksessa J.-P. Liljander (toim.) Omalla tiellä. Ammattikorkeakoulut kymmenen vuotta. Helsinki: Edita, 317–337.
- Jaatinen, P. 2002. Muotokuva 2002. Kevään 2002 yhteishaun kautta Satakunnan ammattikorkeakoulun valintakokeisiin osallistuneille hakijoille toteutettu kysely. Satakunnan ammattikorkeakoulun raportit 4.
- Jalkanen, H. 1997. Elämänkaari yhdistää, koulutus erottaa. Teoksessa J. Välimaa (toim.) Korkeakoulutus kolmiossa. Näkökulmia korkeakoululaitoksen muutoksiin. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos, 119–144.
- Johnson, M., Myrskylä, P. & Pietiläinen, M. 1997. Ylioppilaiden sijoittuminen jatkokoulutukseen ja työelämään. Helsingin lukioissa ylioppilastutkinnon v. 1992–1994 suorittaneiden sijoittumisen tarkastelua v. 1993–1995. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja A 4.
- Jusi, K. 1987. Abituriienttien uravalinta ja uranvalintavarmuuden kehittyminen. Työvoimaministeriö, Suunnitteluosasto. Työvoimapolitiittisia tutkimuksia 71. Helsinki.
- Kalli, P. 2003. Ratkaisukeskeinen pedagogiikka ammatillisen opettajan työvälinä. Teoksessa H. Kotila (toim.) Ammattikorkeakoulupedagogiikka. Helsinki: Edita, 59–75.
- Kilpiäinen, S. 2003. Odotetaan käytäntöä ja saadaan teoriaa. Tutkimus Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun terveysalan opiskelijoiden käsityksistä ja kokemuksista opetuksesta ja ohjauksesta vuosina 1995–1997 ja 2000–2001. Lapin yliopisto. Acta Universitatis Lappeensis 59.
- Korkeakouluihin hakeneet ja hyväksytyt 2001. Tilastokeskus. SVT. Koulutus 2002:1. Helsinki.
- Kotila, H. 2000. Ammattikorkeakoulun opiskelijoiden kokemuksia opetussuunnitelmasta. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 214.
- Kotila, H. (toim.) 2003a. Ammattikorkeakoulupedagogiikka. Helsinki: Edita.
- Kotila, H. 2003b. Oppimiskäsitteet ammattikorkeakoulutuksessa. Julkaisussa H. Kotila (toim.) Ammattikorkeakoulupedagogiikka. Helsinki: Edita, 13–23.
- Kuittinen, M., Rautopuro, J. & Väisänen, P. 1997a. Joensuun yliopiston uusien opiskelijoiden opintokokemukset syksyllä 1995. Joensuun yliopisto. Hallintoviraston raportteja ja selvityksiä 18.
- Kuittinen, M., Rautopuro, J. & Väisänen, P. 1997b. Opiskelijoiden opintokokemusten muutos ensimmäisen opintovuoden jälkeen. Joensuun yliopisto. Hallintoviraston raportteja ja selvityksiä 19.
- Laakkonen, R. 2003. Muuttuva opettajuus. Teoksessa H. Kotila (toim.) Ammattikorkeakoulupedagogiikka. Helsinki: Edita, 273–284.

- Lahelma, E., Broms, U. & Karisto, A. 2003. "Pienestä pitäen olen halunnut lääkäriksi" – Lääketieteen opiskelijoiden tausta ja suuntautuminen. Suomen Lääkärilehti 44 (VSK 58), 4491–4496.
- Laki yliopistolain muuttamisesta 715/2004. Saatavilla [www-muodossa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2004/20040715>](http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2004/20040715)
- Lampinen, O. 2002. Ammattikorkeakoulureformi kansainvälisessä perspektiivissä. Teoksessa J.-P. Liljander (toim.) Omalla tiellä. Ammattikorkeakoulut kymmenen vuotta. Helsinki: Arene/Edita, 60–79.
- Laukkanen, E. 1988. Korkeakouluopinnot. Keskeyttäminen, viivästyminen ja ammatillinen epävarmuus. Helsinki: Taloudellinen suunnittelukeskus.
- Lehtonen, R. 1999. Tähtäimessä tulevaisuus. Tutkimus suomalaisista ammattikorkeakouluopiskelijoista. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus 16. Helsinki.
- Lempinen, P. 2001. Opiskeluajat korkeakoulupoliittisena kesto-ongelmana. Teoksessa S. Pajala & P. Lempinen Pitkä tie maisteriksi. Selvitys 1985, 1988 ja 1991 yliopistossa aloittaneiden opintojen kulusta. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus 22. Helsinki, 7–23.
- Lerkkanen, J. 1999. Ammattikorkeakoulun aloittavien opiskelijoiden koulutus- ja uravalinnan ongelmat. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Lisensiaatintutkimus.
- Liljander, J.-P. 1996. Statusvoittojen ja -tappioiden tiet korkeakoulutuksessa. Keskeyttäminen ja alan vaihto opintouran taitekohtana. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Liljander, J.-P. 1997. Erottautumisen ja jäljittelyn jännitekentässä kahdentuva korkeakoulutus kasautuneen koulutuskrysynän kanavoijana. Teoksessa J. Välimaa (toim.) Korkeakoulutus kolmiossa. Näkökulmia korkeakoululaitoksen muutoksiin. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos, 35–56.
- Lyytinen, H. 1999. Yliopisto-opetusta kehittämässä. Teoksessa S. Honkimäki (toim.) Opetus, vuorovaikutus ja yliopisto. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos, 3–10.
- Meriläinen, M. (toim.) 2005. Kehittämishankkeista pysyviksi käytännöiksi? Yliopisto-opettajan pedagogisten perusopintojen "Opetuksen ja opettajuuden kehittämishankkeiden" satoa 2003–2004. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita 92.
- Mikkola, J. & Nurmi, J. 2001. Ammattikorkeakoulussa asiantuntijaksi. Koulutuksen missio ja opiskelijan arki. Turun yliopisto. Koulutus sosiologian tutkimuskeskuksen raportti 56.
- Mäkinen, J. & Nurmi, R. 2003. Terveysalan ammattikorkeakouluopiskelijoiden opiskeluorientaatiot. Kasvatus 34 (2), 162–171.
- Mäkinen, J. & Olkinuora, E. 2002. Mitä mielessä yliopisto-opiskelun alkumetreillä? Ensimmäisen vuoden opiskelijoiden yleisorientaatiot. Kasvatus 33 (1), 21–33.
- Mäkinen, M. 2004. Mikä minusta tulee "isona"? Yliopisto-opiskelijan ammattikuvan kehittymisen. Teoksessa P. Tynjälä, J. Välimaa & M. Murtonen (toim.) Korkeakoulutus, oppiminen ja työelämä. Pedagogisia ja yhteiskuntatieteellisiä näkökulmia. Juva: PS-Kustannus, 57–75.
- Määttä, P. 1995. Korkeakouluopintojen keskeyttäminen ja tutkintoajat 1980-luvulla. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöä 90.
- Nieminen, M. & Ahola, S. 2003. Ammattikorkeakoulun paikka. Turun yliopisto. Koulutus sosiologian tutkimuskeskuksen raportti 60.
- Numminen, U., Jankko, T., Lyra-Katz, A., Nyholm, N., Siniharju, M. & Svedlin, R. 2002. Opinto-ohjauksen tila. Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa sekä koulutuksen siirtymävaiheissa. Opetushallitus. Arviointi 8. Helsinki.
- Pajala, S. & Lempinen, P. 2001. Vuosina 1985, 1988 ja 1991 aloittaneiden opintojen kulku. Teoksessa S. Pajala ja P. Lempinen (toim.) Pitkä tie maisteriksi. Selvitys 1985, 1988 ja 1991 yliopistoissa aloittaneiden opintojen kulusta. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus 22. Helsinki.
- Panhelainen, M. & Malin, A. 1987. Korkeakouluopintojen kulku. Piirteitä opintojen etenemisestä humanistisissa ja luonnontieteellisissä opinnoissa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. Julkaisusarja A. Tutkimuksia 7.

- Pirttiniemi, J. 1993. Ylioppilaat ammattioppilaitoksissa mielekkyykokemusten ja opinto-ohjauksen näkökulmasta. Teoksessa Oppilaanohjausta kehitetään. Näkökulmia ohjauksen tutkimukseen. Opetushallitus. Helsinki, 58–62.
- Purhonen, K. 2002. Ovatko ammattikorkeakoulut vastanneet työelämän odotuksiin. Teoksessa J.-P. Liljander (toim.) Omalla tiellä. Ammattikorkeakoulut kymmenen vuotta. Helsinki: Edita/Arene, 164–170.
- Rantanen, P. 2004. Valinnasta työelämään. Ammatillisen koulutuksen ja ammattikorkeakoulujen opiskelijavalinnan tarkastelua. Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Opetusministeriön julkaisuja 19. Helsinki.
- Rautopuro, J. & Väisänen, P. 2000. Mikä vie ilon opiskelusta? Opintojen kokeminen Joensuun yliopistossa. Teoksessa S. Honkimäki & H. Jalkanen (toim.) Innovatiivinen yliopisto? Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos, 153–164.
- Rautopuro, J. & Väisänen, P. 2002a. ...Siskoistaan jäi jälkeen hetken... Opintoihin sitoutumisen, tavoiteorientaation ja oppimiskokemusten merkityksestä opintojen loppuun saattamiseen. Esitelmä korkeakoulututkimuksen kansallisessa symposiumissa "€KG? Eurooppa, korkeakoulutus, globalisaatio?" Jyväskylässä 29.–30.8.2002.
- Rautopuro, J. & Väisänen, P. 2002b. Yliopisto-opintoihin sitoutumisen ja tavoiteorientaation merkityksestä. Kasvatus 33 (1), 6–20.
- Rinne, R. 2002. Binaarimallista Bolognaan tielle: Erilliset ammattikorkeakoulut tulevat ja menevät. Teoksessa J.-P. Liljander (toim.) Omalla tiellä. Ammattikorkeakoulut kymmenen vuotta. Helsinki: Arene/Edita.
- Sajavaara, K., Hakkarainen, K., Henttonen, A., Niinistö, K., Pakkanen, T., Piilonen, A.-R. & Moitus, S. 2002. Yliopistojen opiskelijavalintojen arviointi. Korkeakoulujen arviointineuvosto julkaisuja 17. Helsinki.
- Sijoittuminen koulutuksen jälkeen 2005. Tilastokeskus, koulutustilastot. Saatavilla [www-muodossa: <http://www.stat.fi/til/sijk/index.html>](http://www.stat.fi/til/sijk/index.html)
- Silvennoinen, H. 2002. Koulutus marginalisaation hallintana. Helsinki: Gaudeamus.
- Silvonen, J. 1996. Nopeammin, nopeammin... Opiskelu ja korkeakoulupolitiikka. Teoksessa B. Helenius, E. Hämäläinen & J. Tuunanen (toim.) Kohti McDonald's-yliopistoa? Näkökulmia suomalaisen korkeakoulu- ja tiedepolitiikkaan. Jyväskylä: Tammi, 73–118.
- Stenström, M.-L., Laine, K. & Valkonen, S. 2005. Ammattikorkeakoulusta valmistuneiden sijoittuminen työelämään. Teoksessa P. Tynjälä, J. Välimaa & M. Murtonen (toim.) Korkeakoulutus, oppiminen ja työelämä. Pedagogisia ja yhteiskuntatieteellisiä näkökulmia. Juva: PS-Kustannus, 109–125.
- Stenström, M.-L., Suovirta, I. & Renko, T. 1988. Opintojen keskeyttäminen kaupan ja hallinnon peruslinjalla. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja A. Tutkimuksia 23.
- Säntti, J. 1999. Opiskelukyvyn jäljillä. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus 15. Helsinki.
- Tiilikainen A. 2000. Uusi opiskelija ja yliopisto. Opiskelijoiden ensimmäisen opintovuoden kokemukset ja vastaanotto yliopistolla. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus 17. Helsinki.
- Tynjälä, P. 1999. Konstruktivistinen oppimiskäsitys ja asiantuntijuuden edellytysten rakentaminen koulutuksessa. Teoksessa A. Eteläpelto & P. Tynjälä (toim.) Oppiminen ja asiantuntijuus. Juva: WSOY, 160–179.
- Työmarkkinat 2005. Tilastokeskus, työvoimatutkimus. Saatavana [www-muodossa <http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_tyuelama.html>](http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_tyuelama.html)
- Vuorinen, P., Mäkinen, R. & Valkonen, S. 2000. Keitä opiskelijoiksi ammattikorkeakouluun? Ammattikorkeakouluun hakeutuminen ja opiskelijavalinnan tulos. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuslauseita 10.
- Vuorinen, P. & Valkonen, S. 2001. Opintojen keskeyttäminen ammattikorkeakoulussa oppilaitoksen näkökulmasta. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuslauseita 14.

- Vuorinen, P. & Valkonen, S. 2003. Ammattikorkeakouluun vai yliopistoon? Korkeakoulutukseen hakeutumisen orientaatiot. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuslauseita 18.
- Välimaa, J., Aittola, H., Honkimäki, S., Jalkanen, H., Kallio, E., Määttä, P. & Piesanen, E. 2001. Discussion: Finnish higher education faces massification and globalisation. Teoksessa J. Välimaa (toim.) Finnish higher education in transition. Perspectives on massification and globalisation. University of Jyväskylä: Institute for Educational Research, 203–221.
- Välimaa, J., Aittola, H., Jalkanen, H., Liljander, J.-P., Määttä, P. & Piesanen, E. 1996. Markkinat, kilpailu ja massoitunut korkeakoulutus. Teoksessa J. Välimaa (toim.) Korkeakoulutus kolmiossa. Näkökulmia korkeakoululaitoksen muutoksiin. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos, 145–162.
- Välimaa, J., Murtonen, M. & Tynjälä, P. 2004. Johdanto. Teoksessa P. Tynjälä, J. Välimaa & M. Murtonen (toim.) Korkeakoulutus, oppiminen ja työelämä. Pedagogisia ja yhteiskuntatieteellisiä näkökulmia. Juva: PS-Kustannus, 5–12.
- Ylijoki, O-H. 1994. Yliopisto-opetuksen laadun jäljillä. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos. Julkaisuja 7.
- Yliopistojen hakija- ja opinto-oikeusjärjestelmän (HAREK) ja ammattikorkeakoulujen yhteishakujärjestelmän (AMKYH) teknistä koordinaatiota valmistelleen projektiryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmien muistioita 1999: 26. Helsinki.
- Yliopistojen yhteishakutyöryhmän muistio 2005. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 17. Saatavilla [www-muodossa: <http://www.minedu.fi/julkaisut/koulutus/2005/tr17.pdf>](http://www.minedu.fi/julkaisut/koulutus/2005/tr17.pdf)

Julkaisu tarkastelee opiskelijoiden koulutusvalintojen ohjautumista kahden sektorin korkeakoulujärjestelmässä. Miten hakijoiden omat tavoitteet ja tarjolla olevat koulutusmahdollisuudet kohtaavat ja millaiseksi ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen asema muodostuu tällä kentällä? Saavatko hakijat riittävästi tietoa eri koulutusvaihtoehdoista? Miten opiskelijat arvioivat koulutusvalintaansa jälkikäteen?

Lisäksi teoksessa tarkastellaan, miten koulutus on vastannut opiskelijoiden odotuksia, mihin he ovat olleet tyytyväisiä ja mitä parannettavaa opetuksessa ja koulutuksessa on ilmennyt sekä sitä, millaisia odotuksia opiskelijoilla on työelämään siirtymisestään. Julkaisu perustuu vuosina 2001–2003 tehtyyn seurantatutkimukseen.

Tutkimuslustoja 25
ISBN 978-951-39-3229-9
ISSN 1456-5153